

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

**II. MEŞRUTİYET’TE SARAY İÇİN
ÇALIŞMAK: VEDAD (TEK) BEY’İN
SERMİMARLIK DÖNEMİ**

Müjde Dila GÜMÜŞ
2502130294

Danışman
Doç. Dr. A. Tarkan OKÇUOĞLU

İstanbul, 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Müjde Dila GÜMÜŞ Numarası : 2502130294

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : Sanat Tarihi Anabilim Dalı Danışmanı : Doç. Dr. Tarkan OKÇUOĞLU

Tez Savunma Tarihi : 03.01.2018 Saati : 13:30

Tez Başlığı : “ II. Meşrutiyet’te Saray İçin Çalışmak: Vedat (Tek) Bey’in Sermimarlık Dönemi”

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği’nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. M. BAHA TANMAN		KABUL
2- DOÇ. DR. TARKAN OKÇUOĞLU		KABUL
3- DOÇ. DR. ALEV ERKMEN		KABUL.
4- DOÇ. DR. EMİNE NAZA DÖNMEZ		Kabel
5- YRD. DOÇ. DR. EMİNE ÖNEL KURT		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. KAYAHAN TURKANTOZ		
2- YRD. DOÇ. DR. AHMET VEFA ÇOBANOĞLU		

ÖZ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE SARAY İÇİN ÇALIŞMAK: VEDAD (TEK) BEY'İN SERMİMARLIK DÖNEMİ MÜJDE DİLA GÜMÜŞ

‘II. Meşrutiyet’te Saray İçin Çalışmak: Vedad (Tek) Bey’in Sermimarlık Dönemi’ başlıklı araştırmaya, Mimar Vedad Bey’in 1909-1914 yılları arasında ‘sermimar-ı hazret-i şehriyari’ ünvanını üstlendiği döneme odaklanmaktadır. Vedad Tek’in kariyerine ve üretimlerine yönelik birçok araştırma yapılmış olup, bunlardan bazılarında saray mimarlığı yıllarına kısaca değinilmiştir fakat söz konusu dönem detaylı bir araştırmaya konu olamamıştır. Araştırmaya kapsamında, Sultan V. Mehmet Reşad’ın baş mimarı olan Vedad Bey’in görev sınırları, yetkileri ve çalışma koşulları ile beraber; gerçekleştirdiği inşa-tamir faaliyetlerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Sermimarlığı süresince hazırladığı keşif defterleri ve kaleme aldığı dilekçeleri, araştırmanın temel birincil kaynaklarını oluşturdular. Tez, Vedad Bey’in görev sınırlarını ve çalışma koşullarını önemli ölçüde etkileyen gelişmeler ekseninde üç bölüm olarak kurgulandı. Bu kurguyla, sermimarın çalışma ortamını şekillendiren gelişmeler ile gerçekleşen inşa-tamir faaliyetlerinin eş zamanlı olarak değerlendirilmesi amaçlandı. Vedad Bey’in sermimarlık yıllarındaki çalışmalarının incelenmesi; mimarın biyografisini detaylandırmakla beraber; Dolmabahçe, Yıldız, Topkapı, Beylerbeyi Sarayları ile Beykoz, Göksu, İhlamur, Tophane vb. birçok kasrın II. Meşrutiyet Dönemi’nde üstlendikleri işlevleri ve bu yapılarda gerçekleştirilen mimari müdahaleleri de büyük ölçüde açıklığa kavuşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vedad Tek, II. Meşrutiyet Dönemi, Sultan V. Mehmed Reşad, Geç Dönem Osmanlı Mimarlığı, saray mimarlığı.

SUMMARY
VEDAD (TEK) BEY'S CAREER AS THE CHIEF IMPERIAL
ARCHITECT OF THE OTTOMAN COURT (1909-1914)
MÜJDE DİLA GÜMÜŞ

The study entitled "Vedad (Tek) Bey's Career as the Chief Imperial Architect of the Ottoman Court (1909-1914)" focuses on the period in which Architect Vedad Bey took on the role of "sermimar-i hazret-i sehriyari" between 1909-1914. There have been numerous studies on Vedad Tek's career and work and some of these have touched upon his years in palace architecture; however the period in question hasn't been the subject of a detailed study. Within the study's scope, the objective has been to uncover the boundaries of duty, responsibilities and working conditions along with the construction-repair activities of Vedad Bey, who was the chief imperial architect of Sultan V. Mehmet Reşad. Around 500 notebooks and correspondence that he composed during his role as the *sermimar* make up the main primary sources for the study. The thesis is composed of three parts around Vedad Bey's boundaries of duty, and developments influencing his working conditions significantly. The aim of this structure was to investigate the developments that shaped the *sermimar*'s work environment, and construction-repair activities that were carried out simultaneously. Studying Vedad Bey's activities during his years as the *sermimar*, not only adds detail to his biography, but also clarifies to a great extent the functions that *kasirs* like Beykoz, Göksu, Ihlamur, Tophane took on during the 2nd Constitutional Era and the architectural interventions made on these structures.

Keywords: Vedad Tek, Second Constitutional Era, Sultan V. Mehmed Reşad, Late Ottoman Architecture, imperial architecture.

ÖNSÖZ

"II. Meşrutiyet Dönemi'nde Saray İçin Çalışmak: Vedad (Tek) Bey'in Sermimarlık Dönemi" başlıklı çalışma, Vedad Bey'in sermimar-ı hazret-i şehriyari olarak görev yaptığı beş yılı yakın bir incelemeye alıyor. Vedad Bey'in üstlendiği padişah baş mimarlığı görevi, sarayla ve II. Meşrutiyet yıllarının yönetici kadrolarıyla yoğun ve yakın bir ilişkide olmak anlamına geliyordu. Bu ilişki ağında kendini nasıl konumlandığı; sermimarın görev sınırlarını, yetki alanını ve çalışma koşullarını da derinden etkiliyordu. Tezde, sermimar Vedad Bey'in çalışma koşulları, sorumlulukları ve gerçekleştirdiği inşa-tamir faaliyetlerinin ortaya koyulması amaçlanıyor. Bununla beraber, Osmanlı Devleti'nin yönetim biçiminin değişmesi ile, hanedana ait yapılara yüklenen yeni anlamlar mercek altına alınıyor.

Vedad Bey'in sermimarlık yıllarının izini -hem de Vedad Bey'in kendi yazdıkları üzerinden sürmek- ilham verici ve heyecan dolu bir süreçti. Tez danışmanım Doç. Dr. Tarkan Okçuoğlu'na, hem bilimsel katkıları için; hem de çalışmam süresince heyecanımı paylaştığı için müteşekkirim. Prof. Dr. M. Baha Tanman'ın tezime olan katkıları, desteği ve bana sunduğu huzurlu çalışma ortamı benim için çok kıymetliydi. Doç. Dr. Alev Erkmen'in, özellikle tezin kurgusunu oluşturma sürecindeki desteği, çalışmamın gidişatı açısından belirleyici oldu. Dr. Cengiz Göcü beni Vedad Bey'in sermimarlık dönemine ilişkin arşiv kaynaklarına yöneltmekle beraber, tez sürecimle ilgilenme nezaketini gösterdi. Vedad Tek'in aile arşivini Bodrum Mimarlık Kitaplığı'nda muhafaza eden ve elindeki kaynakları benimle paylaşan Süha Özkan, bana hem aile arşivini inceleme fırsatı verdi; hem de beni konu hakkında çalışmaya teşvik etti. Kendisine kalpten teşekkür ediyorum. 2017 yazında bir buçuk ay süreyle Berlin Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde çalışmam için bana destek veren Tinçel Kültür Vakfı'na ve Prof. Stefan Weber'e, sağladıkları imkan için müteşekkirim. Sanat Tarihi Bölümü hocalarımdan Yrd. Doç. Dr. Ahmet Vefa Çobanoğlu, tezimle ilgili danışmak üzere her kapısını çaldığımda, sorularıma ilgiyle cevap verdi. Doç. Dr. Ayça Tiryaki, Zeynep Özsoy, Masum Yıldız, Merve Kalafat, Metin Kaya ve Sena Çetin, tezimin son aşamasında, çok sıkışık bir dönemimde bana yardım etme inceliği gösterdiler.

Annem Hlyla Mecikoęlu, babam Doğan Gümüş ve Yalçın Mecikoęlu'nun desteklerini her zaman olduğu gibi doktora sürecimde de hissettim. Kardeřim Emir Mecikoęlu ise, uzun çalışma saatlerime kendi ödevleriyle eşlik etti; hep yanımda oldu. En büyük teşekkürüm ise, mücadeleci kişiliğine hayran olduğum; kendime örnek aldığım sevgili anneannem Müjde Bulgurluoęlu'na.

İstanbul, 2017

Müjde Dila Gümüş

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SERMİMARLIĞA ATANMAK: VEDAD BEY'İN GÖREVE BAŞLAMASI (1909-1911)

1.1. Vedad Bey'in Sermimarlıktan Önceki Kariyerine Kısa Bir Bakış	8
1.2. Sermimarın Çalışma Koşulları ve Sorumlulukları	11
1.2.1. Keşif Defterlerinin Hazırlanması	13
1.2.2. Şartnamelerin Hazırlanması	17
1.2.3. Müteahhitlerin Denetlenmesi	18
1.2.4. Malzemenin Denetlenmesi	19
1.3. Saray-ı Hümayunlar ve Ebniye-i Seniyye Tamirat İdaresi ve Kadrosu	23
1.3.1 II. Meşrutiyet Dönemi Öncesinde Ebniye-i Seniyye İdaresi ve Sermimarlık.....	23
1.3.2. Ebniye-i Seniyye İnşaat ve Tamirat Komisyonu	28
1.4. İnşa ve Tamir Faaliyetleri	36
1.4.1. Padişahın Yeni İkametgahı: Dolmabahçe Sarayı	40
1.4.2. Zorlu Miras: Topkapı Sarayı	61
1.4.3. "Bugün de İyi Eğlendik Değil Mi?": İstanbul'daki Kasırlar	66
1.4.4. Seyahat-i Şahane Vesilesiyle : İzmit Kasrı Tamiratı	72

İKİNCİ BÖLÜM
MALİYE NEZARETİNİN MÜDAHALESİ ve DENGELERİN DEĞİŞMESİ
(1911-1912)

2.1.	Maliye Nazırı Cavid Bey'in Soruşturması	75
2.2.	Sermimar "Aciz ve Mütehayyir": Vedad Bey'in Değişen Çalışma Koşulları	82
2.3.	İnşa ve Tamirat Faaliyetleri	88
2.3.1	Dolmabahçe Sarayı'ndaki Çalışmalar.....	88
2.3.2.	II. Meşrutiyet'e Kalan "Acaip Miras": Yıldız Sarayı.....	99
2.3.3.	Topkapı Sarayı'nda "Tamir Namı Altında Yapılan Münasebetsizlikler"	126
2.3.4.	II. Abdülhamid ve Beylerbeyi Sarayı	126
2.3.5.	Feriye Sarayı'nda İbrahim Tevfik Efendi Dairesi	131
2.3.6.	Kosova'da Dikilecek Tarih Taşı	134

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SERMİMARLIKTAKI SON SENE (1913-1914)

3.1.	Mahmud Şevket Paşa'nın Çözümü: Tahsisatı 'Saraya Kaçırmak'	136
3.2.	Sermimarlıktan İstifaya Doğru	142
3.3.	İnşa ve Tamir Faaliyetleri	145
3.3.1.	Sultan Reşad'ın Yıldız Sarayı Israrı	145
3.3.2.	Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi ve Zincirlikuyu Kasrı	150
3.3.3.	Topkapı Sarayı'nda "Tamirin Tamiri"	155
3.3.4.	Sermimarın Hilal-i Ahmer Cemiyeti ile Teması	161
3.3.5.	Sadrazam Said Halim Paşa ve Valde Sarayı	164
3.3.6.	Mesadet/Liman Han	166
3.3.7.	Tayyare Şehitleri Abidesi	171
SONUÇ		176
KAYNAKÇA		185
EK1: Sermimar Vedad Bey'in Hazırladığı Keşif Defterleri (Tarih, Başlık, Tahmini Bedel ve Özet İçerikleri)		196
ÖZGEÇMİŞ		263

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Vedad Bey	9
Şekil 2: Vedad Bey ve Mösyö Bouvard	12
Şekil 3: Vedad Bey'in sermimarlık dönemine ait 1910 tarihli keşif defterinin kapağından detay	14
Şekil 4: "Posta ve Telgraf Nezareti Bina-i Cedidi" başlıklı ve 1908 tarihli keşif defterinin kapağından detay	14
Şekil 5: Sermimar-ı Devlet Serkis Balyan'ın keşif defterlerine örnek	16
Şekil 6: Vedad Bey'in sermimarlık dönemine ait 1911 tarihli keşif defteri	16
Şekil 7: Vedad Bey'in keşif defterinden detay	17
Şekil 8: Vedad Bey'in Defter-i Hakani cephesinde bulunan imzası	17
Şekil 9: Vedad Bey'in R.1324/1908 tarihli damgası	17
Şekil 10: Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari Vedad Bey'in Fransızca kartvizi	22
Şekil 11: Sermimar-ı hazret-i şehriyari Vedad Bey'in Osmanlıca kartviziti	22
Şekil 12: Mimar Markar'ın damgası	34
Şekil 13: Mimar Markar'ın imzası	34
Şekil 14: Mimar Markar imzalı kapı çizimi	34
Şekil 15: Mühendis Bonkovski'nin Fransızca-Osmanlıca kartviziti	35
Şekil 16: Mühendis Bonkovski'nin R.1325/M.1909 tarihli mührü	34
Şekil 17: Mühendis Bonkovski'nin imzası	34
Şekil 18: "Kuşhanenin birinci kat planı" başlıklı Vedad imzalı plan	
Şekil 19: "Kayıkların kancalarına mahsus köprü imâli" başlıklı çizim	42
Şekil 20: Dolmabahçe Sarayı rıhtımındaki köprülere bir örnek	42
Şekil 21: "Hortumların ta'likine mahsus kancaları" başlıklı Vedad imzalı çizim	43
Şekil 22: "Beşiktaş Saray-ı Hümayunu kuyularının bilezikleri" başlıklı çizim	43
Şekil 23: "Excès de Température demande' sur La Température Extérieure +18 +5 Corps de Chauffe: Radiateur" başlıklı ve Vedad imzalı proje	44
Şekil 24: "Excès de Température demande' sur La Température Extérieure +18 +5 Corps de Chauffe: Radiateur" başlıklı ve Vedad imzalı proje	44
Şekil 25: Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan kalorifer peteklerinden bir örnek	47

Şekil 26: "Radyatör deliklerine yapılacak kapak" başlıklı Vedad imzalı çizim	48
Şekil 27: Dolmabahçe Sarayı Kalorifer Bacası	49
Şekil 28: "Dolmabahçe Sarayı Hümâyunu bahçesinde ta'dilen inşa edilecek kebir havuzun planı" başlıklı Vedad imzalı plan	50
Şekil 29: Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümâyun'un önündeki büyük havuz	51
Şekil 30: "Mabeyn-i hümâyun deniz cihetindeki küçük havuzun planı" başlıklı Vedad imzalı plan	52
Şekil 31: Dolmabahçe Sarayı'nın deniz cephesinde bulunan havuz	52
Şekil 32: Yıldız Sarayı'nda Kuğulu Fıskiye	53
Şekil 33: "Fıskiye keşfine merbuttur" başlıklı ve Vedad imzalı çizim	54
Şekil 34: Topkapı Sarayı Lale Bahçesi'nde bulunan fıskiye	54
Şekil 35: Kaide çizimi	54
Şekil 36: Kaide çizimi	54
Şekil 37: "Beşiktaş Sarayı Hümayunu çeşmelerin ikinci keşfi" başlıklı keşif defterinde bulunan çeşme çizimi	55
Şekil 38: "Harem-i Hümâyun bahçesine inşa edilecek bir kümes" başlıklı ve Vedad imzalı çizim	57
Şekil 39: İtfaiye alayının ikamet etmesi için tamir edilen yapıya ait plan	59
Şekil 40: "İtfaiye dairesi arabalığı kapısına saçak inşası" başlıklı ve Vedad imzalı çizim	60
Şekil 41: Seferli Koğuşu'nun kitabesi	63
Şekil 42: Topkapı Sarayı kubbelerinin 1909 tarihli fotoğrafı	65
Şekil 43: Kubbealtı'nın 1909 tarihli fotoğrafı	65
Şekil 44: İhlamur Kasrı'nın 1909 tarihli fotoğrafı	66
Şekil 45: "Balmumcu Kasrı Hümâyunu'ndaki havuzun etrafına demir tel parmaklık ve küçük kümes inşası" başlıklı ve Vedad imzalı çizim	69
Şekil 46: Ahmet Rıza Bey'in Beykoz Kasrı'nda verdiği ziyafetten fotoğraf	69
Şekil 47: "Beykoz Kasrı Hümâyunu kapısı" başlıklı Vedad imzalı çizim	71
Şekil 48: Sultan Reşad'ın İzmit Seyahati'nden fotoğraf	74
Şekil 49: Maliye Nazırı Cavid Bey	76
Şekil 50: Vedad Bey'in kızı Belkıs'a ait mezar	80
Şekil 51: Vedad Bey'in kızı Belkıs'a ait mezarın kitabesi	80

Şekil 52: Heyet-i Fenniye mimarı Oseb Kalfa tarafından kullanılan keşif defteri	84
Şekil 53: "Veliahd-ı saltanat hazretlerine mahsus teşrifat dairesine tahta perde inşası" başlıklı çizim	90
Şekil 54: "Harem-i Hümayun Saltanat Kapısı" başlıklı Vedad imzalı çizim	91
Şekil 55: Dolmabahçe Sarayı Harem-i Hümayun Saltanat Kapısı	91
Şekil 56: Camlı Köşk'ün tavanı köşelerinde yer alan süsleme öğeleri	93
Şekil 57: Vedad Bey'in müsveddeleri arasında bulunan Camlı Köşk'e ait eskizler	94
Şekil 58: Vedad Bey'in müsveddeleri arasında bulunan Camlı Köşk'e ait eskizler	94
Şekil 59: Camlı Köşk'ten kuşluk bahçesine inen merdivenler	94
Şekil 60: "Tiyatro Tavilesi arzani makta'aları" başlıklı yatay kesit çizimi	96
Şekil 61: "Tiyatro tavilesinin zemin katı" başlıklı Vedad imzalı plan	97
Şekil 62: "Tiyatro tavilesinin tûlânî makta'ı" başlıklı Vedad imzalı düşey kesit çizimi	97
Şekil 63: "İstabl-ı Âmire tamirâtı keşfine merbuttur" başlıklı Vedad imzalı çizim	98
Şekil 64: Hareket Ordusu üyeleri Yıldız Sarayı'nda	100
Şekil 65: Sermimar Vedad Bey Yıldız Sarayı bahçelerinde	102
Şekil 66: Çini Fabrikası karşısına açılacak olan kapıya ait Vedad imzalı çizim	103
Şekil 67: 1909 tarihli Yıldız Sarayı planı	108
Şekil 68: Yıldız Sarayı planı	109
Şekil 69: Bulaşık yıkama tekneleri ve dolaplara ait Vedad imzalı çizim	110
Şekil 70: "Bağdad kasrı kemerlerinden bir tanesi" başlıklı Vedad imzalı çizim	117
Şekil 71: Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi kubbesi	120
Şekil 72: Vedad imzalı Tulumba Dairesi cephe ve planı	124
Şekil 73: "Tulumba dairesine baca inşası" başlıklı Vedad imzalı çizim	124
Şekil 74: "Sarayburnu'nda rükub-u hümayuna mahsus iskelenin babaları ve zincirleri" başlıklı Vedad imzalı çizim	126
Şekil 75: Sultan Reşad'ın Beylerbeyi Sarayı'nda verdiği ziyafetten fotoğraf	127
Şekil 76: "Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu'nda ahırların tamiri" başlıklı ve Vedad imzalı plan	130
Şekil 77: "İbrahim Tevfik Efendi dairelerindeki sofanın tahkimi" başlıklı ve Vedad imzalı çizim	133
Şekil 78: Priştine Medresesi'nin temel atma töreni	134

Şekil 79: Mahmud Şevket Paşa	137
Şekil 80: Vedad Bey'in kendi evi için hazırladığı plandan detay	144
Şekil 81: Yıldız Sarayı için hazırlanmış merdiven çizimi	147
Şekil 82: Vedad imzalı Yıldız Sarayı için askeri kulübe çizimi	149
Şekil 83: Yusuf İzzeddin Efendi	150
Şekil 84: Zincirlikuyu Kasrı'nda banyonun yerini gösteren plan	151
Şekil 85: Zincirlikuyu Kasrı için banyo projesi	152
Şekil 86: Zincirlikuyu Kasrı için sipariş edilen mutfak sobası çizimi	153
Şekil 87: Zincirlikuyu Kasrı'na alınan mutfak sobasının faturası	153
Şekil 88: "Yemek odası binası" başlıklı Vedad imzalı proje	154
Şekil 89: Sermimar Vedad Bey Hırka-i Saadet Dairesi önünde	158
Şekil 90: Vedad Bey'e ait "İstanbul Şehri Muhibbleri Cemiyeti" üye kartı	160
Şekil 91: Mimar Delfo Seminati'nin Osmanlı Hilal-i Ahmer cemiyeti için yapılacak ameliyat odası için hazırladığı proje	164
Şekil 92: Valde Sarayı'nın 19. yüzyılın sonlarından fotoğrafı	165
Şekil 93: Mesadet Han'ın giriş cephesi	167
Şekil 94: Mesadet Han'a ait 1914 tarihli Vedad imzalı cephe rölövesi	168
Şekil 95: Mesadet Han'ın girişi	169
Şekil 96: Mesadet Han merdiven ve koridorlarındaki çini süslemeler	170
Şekil 97: Mesadet Han girişinde bulunan sütunlardaki kakma çini süslemeler	170
Şekil 98: Tayyare Şehitleri Abidesi	172
Şekil 99: Tanin gazetesinin Tayyare Şehitleri Abidesi konulu kapağı	173
Şekil 100: Tayyare Şehitleri Abidesi kaidesinden detay	174
Şekil 101: 93 numaralı keşif defterinde bulunan çeşme çizimi	174
Şekil 102: Tayyare Şehitleri Abidesi babalarında kullanılan gülçeler	175
Şekil 103: Dolmabahçe Sarayı'ndaki büyük havuzda kullanılan gülçeler	175

KISALTMALAR LİSTESİ

bkz.: Bakınız

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

der.: Derleyen

EBA: Ebniye Anbarları

HH: Hazine-i Hassa

HH.d.: Hazine-i Hassa Defterler

s.: Sayfa

TKA: Türk Kızılayı Arşivi

TSA: Topkapı Sarayı Arşivi

TTA: Taha Toros Arşivi

GİRİŞ

"II. Meşrutiyet'te Saray İçin Çalışmak: Vedad (Tek) Bey'in Sermimarlık Dönemi" başlıklı tez, Vedad Bey'in 1909-1914 yılları arasında, Sultan V. Mehmed Reşad'ın baş mimarı olarak çalıştığı döneme odaklanır. Vedad Bey'in "sermimar-ı hazret-i şehriyari" ünvanıyla üstlendiği görevin sınırlarını, yetki alanını ve çalışma koşullarını; gerçekleştirilen inşa ve tamir faaliyetleri ile ilişkilendirerek inceler. Tez, Vedad Bey'in beş yıllık sermimarlık¹ döneminde dönüm noktası olarak kabul edilebilecek olaylar ekseninde, kronolojik bir akış içinde ilerleyen üç bölümden meydana gelir. Bu kurgunun seçiminde, sermimarın mimari faaliyetleri ile çalışma koşullarındaki değişimler arasındaki ilişkiyi koparmamak amaçlandı.

İlk bölümünün kronolojik sınırlarını, Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta çıktığı ve Vedad Bey'i sermimar olarak tayin ettiği 27 Nisan 1909'dan, 1911 yılının başına kadar geçen dönem oluşturuyor. Sermimarın görevinin ilk döneminde, iktidardaki güç odaklarının, padişahın ve padişahın ikametgâhının değişiminin sebep olduğu belirsizlikler ön plana çıkıyor. İlk aşamada sermimardan beklenen, padişahın yeni ikametgâhı olarak belirlenen Dolmabahçe Sarayı'ndaki çalışmalara odaklanması; II. Abdülhamid'in saltanatı süresince boş kalmış sarayın tamiratıyla ilgilenmesi olur. Bu görevin yanı sıra, şehzadelere ve üst düzey devlet görevlilerine tahsis edilen konaklar, sembolik önemleri bulunan ve padişah tarafından çeşitli vesilelerle ziyaret edilen Topkapı Sarayı ve kasırlar, sermimarın görevinin ilk döneminde önemli yer tutar.

Maliye Nazırı Cavid Bey tarafından 1911 yılında başlatılan geniş kapsamlı soruşturma, ikinci bölümün başlangıcını oluşturur. Bu bölümde, Vedad Bey'in görevden alınmasının istendiği soruşturma süreci ve soruşturmanın ardından sermimarın değişen çalışma koşulları incelenir. Sermimarın yetki alanının kısıtlanmasının inşa ve tamir faaliyetlerini nasıl etkilediği örnekler üzerinden tartışılır. Yetkilerinin kısıtlanması sonucunda uygulama aşamasına müdahale etmesi

¹ "Sermimar" baş mimar, "Sermimar-ı hazret-i şehriyari" padişah baş mimarı anlamına gelir. Vedad Bey söz konusu görevi üstlenmişken, birçok kurumun kendi sermimarı bulunuyordu. Tez boyunca sermimar ile kast edilen, Vedad Bey'in "sermimar-ı hazret-i şehriyari" ünvanıdır. Vedad Bey kendi yazdıklarında bu dönemden "sermimarlığım" diye bahseder, bununla beraber; Vedad Bey üzerine yazılanlarda da çok ağırlıklı olarak aynı kullanım tercih edilmiştir. Bu sebeplerle, tezde de sermimar kullanımı seçildi.

zorlaşan Vedad Bey'in bu durum karşısındaki tutumu, kendisi tarafından kaleme alınmış dilekçeler üzerinden takip edilebilmektedir. Her bir rapor belirli bir inşa veya tamir işi özelinde uygulama hataları ve/veya yanlış malzeme kullanımı gibi konulara değindiğinden, dönemin inşa ve tamir faaliyetlerine yönelik de önemli veriler barındırır. 1911-1912 arasında özellikle Yıldız ve Topkapı Saraylarındaki çalışmalar dikkat çekicidir.

Üçüncü bölüm, sermimarın görevinin son yılını konu alır. 1913 yılı başında Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazam olmasından, Vedad Bey'in R.24 Nisan 1330/07 Mayıs 1914 tarihli istifasına² kadar geçen dönemi kapsar. Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazamlığının Vedad Bey için önemli bir dönüm noktası kabul edilmesinin sebebi, sadrazamın girişimiyle Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin işleyişini önemli ölçüde etkileyecek yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir. Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin tahsisatının kontrolünün Maliye Nezareti'nden alınması ile beraber, sermimar üzerindeki baskı büyük ölçüde ortadan kalkar. Bu son dönemde, Yıldız Sarayı, Zincirlikuyu Kasrı ve Topkapı Sarayı sermimarın gündeminde öne çıkan yapılardır. Tayyare Şehitleri Anıtı ve Mesadet Han projeleri de bu dönemde gündeme gelmiştir.

Tezin sonunda, Vedad Bey'in beş yıllık görev süresince hazırladığı keşif defterlerinin numara, tarih, tahmini bedel, başlık ve özet içeriklerine ait tablolardan oluşan bir ek yer alıyor. Vedad Bey'in her keşif defterini bir numara altında kaydetmiş olması, sermimarlığı esnasında üzerinde çalıştığı projelerin sayısı ve yapılara göre dağılımı hakkında bilgi sahibi olmayı mümkün kılıyor. Araştırma kapsamında, sermimarın görevi süresince hazırladığı 700 civarında keşif defterinden 475 tanesini tespit etmek mümkün oldu. Bir kısmının basit tamir işlerine dair olması ve içeriklerinin birbirini tekrarlaması sebebiyle, keşiflerin hepsine metin içinde yer verilmedi. Nispeten büyük müdahaleleri içeren veya çeşitli siyasi gelişmelerle ilişkilendirilebilecek keşiflerin içeriği metin içinde ele alındı. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Hazine-i Hassa Ebniye Anbarları'na ait 1909-1914 yılları arasına tarihlenen dosyaların taranması sonucunda oluşturulan bu ek bölüm ile, ulaşılabilen bütün keşif defterlerinin bir arada sunulması amaçlandı. Bütün keşiflere kronolojik ve toplu bir bakış, sermimarın hangi dönemlerde ve yoğunlukta hangi yapılarda

² Afife Batur, "Kimliğinin İzinde II: Yeniye Aramak", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.147.

çalıştığını; görev ve sorumluluklarının sınırları ortaya koyuyor. Bununla beraber, çeşitli siyasi gelişmeler ile Vedat Bey'in çalışma düzenini ilişkilendirmeye de olanak sağlıyor.

Vedat Tek'in biyografisine, kariyerine ve mimari üretimine yönelik kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Bunların bazılarında sermimarlık döneminden bahsedilmiş olsa da, söz konusu döneme yönelik detaylı bir araştırma yoktur. Süha Özkan'ın 1973 yılında yayınladığı 'Mimar Vedat Tek (1873-1942)' başlıklı makale, mimarın yaşamını ve eserlerini tanıtan ilk kapsamlı yayındır. Bu yayında Vedat Bey'in sermimarlık yıllarına kısaca değinilmiş; Dolmabahçe Sarayı'na yaptığı eklerin bu döneme tarihlendiği belirtilmiştir.³

Lale Uluç'un "M. Vedat Tek, Architect. An Episode In Turkish Architecture" başlıklı ve 1987 tarihli tezinde, sermimarlık dönemi hakkında çeşitli veriler ve tespitler bulunur. Vedat Bey'in sermimar olarak sarayların restorasyonundan sorumlu olduğu, göreve seçilmesinde aile ilişkilerinin etkili olduğu, sermimarlık döneminde Sultan Reşad'ın Nişantaşı'ndaki evini ziyaret ettiğini belirtir. Vedat Bey'e sermimarlık döneminde verilen altın sanayi madalyası ve dördüncü rütbeden Mecidi nişanı beratları da yayınlamıştır. Tezde Vedat Bey'in eserlerine ait bir katalog bölümü mevcut olup; Dolmabahçe Sarayı kalorifer bacası ve kuşluk binaları, sermimarlık dönemine ait işler olarak bu katalogda yer alır.⁴ Katalogda sermimarlık yıllarına tarihlenen fakat görev kapsamında projelendirilmemiş çeşitli yapılar da bulunur. Söz konusu yapıların bir kısmının aidiyetleri ve tarihlendirmeleri tartışmalı olup, bu konu tezin ilerleyen bölümlerinde ele alınmıştır.

Tülin Onur'un 1988 tarihli "Mimar Vedat Tek: Mimari Kişiliği ve Dönemin Mimarlık Sorunları" başlıklı doktora tezinde, Vedat Bey'in sermimarlık dönemi için "Dolmabahçe Sarayı Ekleri" başlığı açılmıştır ve Milli Saraylar Arşivi'nden bir grup belgenin künyesi yayınlanmıştır. Arşivin kataloğunun bir kısmı olduğu anlaşılan listede, ağırlıklı olarak, Vedat Bey'in hazırladığı çeşitli keşif defterlerinin ve Ebniye-

³ Süha Özkan, "Mimar Vedat Tek (1873-1942)", **Mimarlık**, Sayı:11-12, Kasım-Aralık 1973, s.48.

⁴ Lale Uluç, "M. Vedat Tek, Architect. An Episode In Turkish Architecture", Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1987, s.19, 177-178, 256.

i Seniyye İdaresi'ne ait yazışmaların başlıkları yer alır. Tülin Onur listenin sonunda, arşivden istediği belgelerin kendisine verilmediği notunu düşmüştür.⁵

Hakan Gülsün tarafından 1990 yılında hazırlanmış 'Mimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Sarayı' başlıklı yüksek lisans tezi; 19. Yüzyıl ve Dönemin Mimarlık Ortamı, Mimar Vedat Bey-Yetişmesi ve İçinde Bulunduğu Ortam, Dolmabahçe Yöresindeki Gelişmeler, Mimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Sarayı başlıkları altında dört bölümden oluşur. Konumuzla doğrudan ilişkili olan dördüncü bölümde; Vedat Bey'in Dolmabahçe Sarayı'nda genel olarak çatı, pencere, parke vb. tamiratına yönelik keşifler hazırladığı belirtilir. Bu tamiratın dışında kalan iki önemli örneğin ise; sarayın kalorifer sistemi ile Muayede Salonu'nun arkasındaki Kuşluk Köşkleri'nin yaptırılması olduğu öne sürülür.⁶ Bölümün devamında, "Mimar Vedat Bey'in Dolmabahçe Sarayı'nda Yaptığı Onarımların Kronolojik Listesi" başlığı altında 81 adet keşif defterinin başlığı ve yılı verilmiştir.⁷ Sonuç kısmında, sermimarın Camlı Köşk'ün tamirat sürecinde geçirdiği idari soruşturma ele alınmıştır. Bu soruşturma, Vedat Bey'in keşiflerini hazırlarken, yapının özgün özelliklerine müdahale etmemesi gerektiğini gösteren önemli bir veri olarak kabul edilmiş ve Vedat Bey'in Dolmabahçe Sarayı'ndaki çalışmalarının, yapının aslına uygun tamirlerden ibaret olduğu argümanı ortaya koyulmuştur.⁸

Afife Batur'un editörlüğünde hazırlanan, "M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar" başlıklı yayında, Vedat Tek'in yaşam öyküsü, eğitim hayatı, kariyeri ve bu süreçte inşa ettiği yapılar ayrıntılarıyla incelenmiştir. Söz konusu yayında saray mimarlığı yıllarına "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari" başlığı altında kısaca değinilir.⁹ Vedat Bey'in aile ilişkilerinin sermimar olmasındaki rolü vurgulanmış; öncelikli görevinin Dolmabahçe Sarayı tamirata olduğu, sarayın kalorifer tesisatının bu dönemde gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Bununla beraber, Dolmabahçe Sarayı'ndaki kebir havuzun yaptırıldığı, kuşluk binalarının yenilendiği, İstabl-ı Âmire ve

⁵ Tülin Onur, "Mimar Vedat Tek Mimari Kişiliği ve Dönemin Mimarlık Sorunları", Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi DTCE, 1988, s. 76-98.

⁶ Hakan Gülsün, "Mimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Sarayı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, 1990, s.37-38.

⁷ Hakan Gülsün, **a.g.e.**, s.38-44.

⁸ Hakan Gülsün, **a.g.e.**, s.49-50.

⁹ Afife Batur, "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari", **M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.109-112.

Dolmabahçe Sarayı saltanat kapısı, Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi, İhlamur Kasrı ve Beylerbeyi Sarayı ahırında tamirat gerçekleştirildiği bilgileri verilmiştir. Vedat Bey'in aile arşivinden ve Milli Saraylar Arşivi'nden birer çizim yayınlanmıştır. Söz konusu yayında Afife Batur, sermimarlık görevini, Vedat Bey'e bir prestij-profesyonel katkı sağlayan ve Osmanlı mimarlığı hakkında bilgisini derinleştirmesini sağlayan bir fırsat olarak yorumlar. Afife Batur'un 150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu kitabında bulunan "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari: Mehmed Vedat" başlıklı bildirisinde ise, Vedat Bey'in saray mimarlığı yıllarına ait belgelerin sayıca fazlalığından ve öneminden bahsedilmiş, hepsinin incelenmesinin bildiri kapsamında gerçekleştirilemeyeceği belirtilmiştir.¹⁰ Bildiride üç temel nokta vurgulanmıştır, ilki; sermimarlık döneminin Vedat Bey için anıtsal projelerin yolunu açmasa da kariyerinin doruğunda olduğu dönem olduğudur. İkincisi sermimar Vedat Bey'in deneyimini kalıcı olarak belgelemediğine yöneliktir. Fakat Vedat Bey'in arkasında bıraktığı yüzlerce keşif defteri, daha da önemlisi görev sınırları ve uygulamalarına dair raporlarının bu sonucu tartışmaya açabileceği düşünülebilir. Son olarak Vedat Bey'in bu dönem çalışmalarının incelenmesinin, sorumlu olduğu mimari mirasın niteliklerinin ve özelliklerinin yeniden okunmasına katkı sağlayacağı öne sürülmüştür. Yayının ek kısmında 4 adet keşif defteri ve çeşitli belgelerin çevirileri ile Vedat Bey tarafından hazırlanmış bazı çizimler yer alır. Bu veriler tezin ilgili bölümlerinde ele alınmıştır. Afife Batur'un çizdiği çerçeve, bu tez için önemli bir çıkış noktası olmuştur.

"Sermimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Tiyatro Tavilesi Onarımı: II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mimarlık Bürokrasisinden Bir Kesit" başlıklı yayında,¹¹ Vedat Bey'in İstabl-ı Âmire'ye dahil edilmiş olan tiyatro binasındaki çalışmaları konu edilmiştir. Sultan Abdülaziz döneminde ahıra dönüştürülmüş olan Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu'nun Vedat Bey tarafından hazırlanan kapsamlı tamir projesi ile projeye eşlik eden, yine kendisi tarafından hazırlanmış plan ve çizimler, Vedat

¹⁰ Afife Batur, 'Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari: Mehmed Vedat', **150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Sempozyumu Bildirileri**, TBMM Matbaası, Ankara, 2007, s.82-99.

¹¹ Tarkan Okçuoğlu, Dila Gümüş, "Sermimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Tiyatro Tavilesi Onarımı: II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mimarlık Bürokrasisinden Bir Kesit", **İstanbul Araştırmaları Yıllığı**, Sayı 4, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2015. s.113-127.

Bey'in görev sınırları ve Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin işleyişi çerçevesinde ele alınmıştır.

Vedad Tek'in kariyerini ve mimari faaliyetlerini konu alan birçok farklı çalışma bulunmakla beraber, saray mimarlığı yıllarına yer vermeyen çalışmalara bu bölümde değinilmemiştir. Tezin genelinde de, Vedad Bey'in sermimarlık döneminin incelenmesi ve bu pozisyonun II. Meşrutiyet yıllarında ne anlama geldiğinin ortaya koyulmasına odaklanılmış; Vedad Bey'in sermimarlık dışındaki mimari üretimleri üzerine değerlendirmelere yer verilmemiştir.

Araştırmanın birincil kaynaklarını, çok büyük ölçüde, Milli Saraylar Arşivi'nden Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne nakledilen Ebniye-i Seniyye İdaresi dosyaları oluşturuyor. Bu dosyalardan 1909-1914 arasına tarihlenenleri, Vedad Bey'in görev yaptığı dönemde hazırladığı keşif defterlerini, yazışmalarını, çizimlerini ve çeşitli kurum içi yazışmaları barındırıyor. Başbakanlık Osmanlı Arşivi dışında Vedad Tek'in aile arşivinin bulunduğu Bodrum Mimarlık Kitaplığı'ndan ve saray mimarlığının Balkan Savaşları'na rastlayan döneminde ortak çalışmalar gerçekleştirdiği Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ait belgeler için Türk Kızılayı Arşivi'nden faydalanıldı.

II. Meşrutiyet Dönemi'ne ait süreli yayınlardan Servet-i Fünûn, Şehbal, ve Tanin, sermimarın görev alanına dahil yapılara ilişkin haberler ve fotoğraflara ulaşmak amacıyla tarandı. Süreli yayınların taranması sonucunda, söz konusu yapıların kullanımlarına ilişkin önemli veriler (verilen çeşitli davetler, vb.) ve görsel malzeme elde etmek mümkün oldu.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde çeşitli devlet adamları tarafından kaleme alınmış anı, hatırat ve günlükler de önemli kaynaklar olarak değerlendirildi. Başta Sultan V. Mehmed Reşad'ın ilk baş kâtibi Halid Ziya (Uşaklıgil) olmak üzere, baş mabeynci Lütü Simavi Bey, ikinci baş katip Ali Fuat (Türkgeldi) Bey, Maliye Nazırı Cavid Bey, meclis başkanı Ali Rıza Bey, Sadrazam Mahmud Şevket Paşa, Evkaf Nazırı Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin yazdıkları incelendi. Bu kaynaklarda, süregiden mimari faaliyetler, saray ve kasırların kullanımına dair bilgiler, doğrudan Vedad Bey ile ilgili anılar vb. pek çok veriye ulaşıldı.

İkincil kaynakları, büyük ölçüde, Vedad Bey'in yaşamı ve mesleki faaliyetlerini, Tanzimat sonrasında Osmanlı mimarlık teşkilatının işleyişini, II.

Meşrutiyet Dönemi'nin siyasi ve kültürel arka planını konu edinen yayınlar oluşturdu. Dolmabahçe, Yıldız, Topkapı Sarayları ve Vedad Bey'in üzerinde çalıştığı öteki yapılar (kasırlar, devlet adamlarına tahsis edilen konaklar, vb.) üzerine yapılmış yayınlar incelendi.

Vedad (Tek) Bey'in detaylı bir araştırmaya konu olmamış sermimarlık döneminin incelenmesiyle, mimarın biyografisi üzerine yapılan araştırmalara katkı sunulması amaçlanıyor. Bununla beraber, II. Meşrutiyet Dönemi'nde sermimarlık görev kapsamı, yetki alanı ve çalışma biçimi ortaya koyuluyor. Dönemin sermimarının çalışmalarının incelenmesi, II. Meşrutiyet Dönemi'nde saray ve kasırların üstlendikleri işlevler ile söz konusu yapılarda gerçekleştirilen mimari müdahaleler hakkında önemli veriler sağlıyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

SERMİMARLIĞA ATANMAK:

VEDAD BEY'İN GÖREVE BAŞLAMASI (1909-1910)

1.1. Vedad Bey'in Sermimarlıktan Önceki Kariyerine Kısa Bir Bakış

Vedad Bey'in aile ilişkileri, eğitim hayatı ve kariyeri üzerine kapsamlı araştırmalar bulunmaktadır. Bu bölümde, Vedad Bey'in sermimarlığa atandığında kariyerinin hangi aşamasında olduğunu aktarmak amacıyla, kendisinin eğitim hayatı ve sermimarlıktan önceki kariyerine dair mevcut yayınlardan kısa bir derleme sunulacaktır.

1873 yılında doğan Vedad, sarayla güçlü bağları olan seçkin bir aileye mensuptu.¹² Babası Giritli Sırrı Paşa, Trabzon, Diyarbakır, bazı Rumeli eyaletleri ve Bağdat valisi olarak görev yapmış bir bürokrattır. Anne tarafından dedesi Hekim İsmail Paşa, Sultan II. Mahmud'un saray doktorluğunu yapmıştır.¹³ Besteci ve şair olan annesi Leyla Hanım, Sultan Abdülmecid döneminde sarayda yedi yıl geçirmiş, sonrasında da Nihad Tek'in deyiimiyle "bir ayağı Padişahlık sarayında" olmuştur.¹⁴

Vedad orta öğretime Mekteb-i Sultani'de başladıktan sonra Paris'te Ecole Monge ve College Rollin'e devam eder. Ardından Ecole Centrale'de mühendislik eğitimine başlar, bir yandan da Academie Julian'da resim ve heykel kurslarına katılır.¹⁵ Ardından, babasının bütün caydırma çalışmaları ve kaygılarına karşın, annesinin desteği ile Paris'te Ecole Nationale et Speciale des Beaux-Arts'ta mimarlık eğitime başlar.¹⁶ Beaux-Arts'taki dört yıllık eğitim sürecinden sonra 1898'de İstanbul'a döner.¹⁷

¹² Süha Özkan, "Mimar Vedat Tek (1873-1942)", **Mimarlık**, Sayı:11-12, Kasım-Aralık 1973, s.46.

¹³ Leyla Saz, **19. Yüzyılda Saray Haremi**, Cumhuriyet Kitapları, (Basım yeri ve yılı belirtilmemiş), s.11-12.

¹⁴ Nihad Tek, "N. Sahir Silan'a Mektup", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.386.

¹⁵ Afife Batur, "Eğitim: Paris-İstanbul Hattı", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.55.

¹⁶ Süha Özkan, "Vedad Tek Üzerine", **Arredamento Mimarlık**, Aralık 1999, s.83.

¹⁷ Afife Batur, **a.g.e.**, s.59.

İstanbul'a 1898 yılında döndükten sonra, kendi mimarlık bürosunu açar.¹⁸ Hemen ertesi sene, Sanayi-i Nefise Mektebi Sanat Tarihi hocalığına ve Şehremaneti Heyet-i Fenniye mimarlığına atanır. Afife Batur, Vedad Bey'in serbest mimarlık deneyiminin kısalığını, Vedad'ın sınıfsal konumunun alışkanlık ve kavramlarının dışında bir model olmasıyla ilişkilendirir.¹⁹ Heykeltraş İhsan Bey Yalısı'nı bu dönemde yaptığı tahmin edilmektedir. İlerleyen yıllarda İzmit Saat Kulesi(1901-2), Kastamonu Hükümet Konağı(1902), Posta ve Telgraf Nezareti (1904-1909) ve Hobbyar Mescidi, Defter-i Hakani (1907-1908) işlerini almıştır. Posta ve Telgraf Nezareti sermimariyen projelendirdiği Büyük Postane, Vedad Bey ile özdeşleşen Milli Mimari üslubunun en önemli örneklerinden biri kabul edilir. Vedad Bey'in Sermimarlıktan önce üstlendiği bir görev de, Laleli'de yer alan Zeynep Hanım Konağı'nın yetim çocukların barınması ve eğitimleri için Darü'l-Hayr adıyla yeniden işlevlendirilmesidir. Darü'l Hayr, 1 Eylül 1903'te II. Abdülhamid'in cülus yıldönümünde açılmıştır.²⁰ Benzer biçimde, Kandilli'de bulunan Adile Sultan Sarayı'nın kız mektebi olarak işlevlendirilmesi işini de Vedad Bey üstlenmiştir.²¹ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, 33 yıl boyunca terk edilmiş olan Meclis-i Mebusan binasını hazırlama görevi kendisine verilmiştir. Vedad Bey'in keşifleri doğrultusunda yapıda büyük bir tamir faaliyetleri gerçekleşir.²² Zeynep Hanım Konağı ile Adile Sultan Sarayı'nın yeniden işlevlendirilmesi ve Meclis-i Mebusan tamiri görevleri, ağırlıklı olarak mevcut yapıların tamir edilerek amaca uygun hale getirilmesi ile geçecek sermimarlık döneminin bir provası olarak da okunabilir.

¹⁸ Süha Özkan, "Mimar Vedat Tek (1873-1942)", **Mimarlık**, Sayı:11-12, Kasım-Aralık 1973, s.46-47.

¹⁹ Afife Batur, "İlk Yıllar: Yükselen Bir Kariyere Doğru", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.63.

²⁰ Afife Batur, **a.ge.**, s.68-69.

²¹ Der. Mete Tunçay, **II. Meşrutiyet'in İlk Yılı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.278.

²² Afife Batur, **a.g.e.**, s.107

Şekil 1: Vedat Bey (Bodrum Mimarlık Kitaplığı, Vedat Tek Arşivi, Suha Özkan-Pelin Derviş koleksiyonu)

Vedat Bey, sermimarlığından hemen önce, 1908'de, Bebek Sarayı için bir proje hazırlar.²³ Yapılması düşünülen saray için üç farklı plan hazırlanmıştır. Bunlardan biri, Yorkaris Efendi'ye aittir. Hazine-i Hassa Nazırı'nın yazdıklarına göre; Yorkaris Efendi sarayın maliyeti ile ilgili net bir cevap verememesi, harem dairesindeki odaların yetersiz bulunması, sofa koridorunun karanlık olacağı gerekçeleriyle projenin uygulanmasında tereddüte düşülmüştür. Bunun üzerine Ebniye-i Seniyye İdaresi'ne bir plan hazırlatılmıştır. Tedbir olarak Vedat Bey'den de bir plan istenmiş; Vedat Bey de R.25 Teşrinievvel 1324/6 Kasım 1908'de hazırladığı planı teslim etmiştir.²⁴

Sultan V. Mehmed Reşad tahta çıktığında; Vedat Bey sahip olduğu güçlü aile bağlarının yanı sıra; Paris'te eğitim görmüş, pek çok önemli projeye imzasını atmış, Bebek Sarayı planları ile saray mimarlığına göz kırpmış, kariyerinin yüksek noktalarında bir mimardır.

²³ Gül Cephaneçigil, "Tüm Çalışmaları", **M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 369.

²⁴ BOA.Y.MTV.313-45-1,2,3,4.

1.2. Sermimarın Çalışma Koşulları ve Sorumlulukları

Nihad Tek'in aktarımına göre, Sultan Reşad henüz şehzadeyken Vedad Bey'in annesi Leyla Hanım'a, bir gün tahta çıkarsa Vedad Bey'i sermimar olarak görevlendireceğini söylemiştir. Tahta çıktığı gün de Vedad Bey'i saraya çağırarak göreve atamıştır. Nihad Tek, 27 Nisan 1909 günü V. Mehmed Reşad'ın tahta çıkmasıyla beraber Vedad Bey sermimar-ı hazreti şehriyari ünvanıyla göreve başladığını aktarmıştır.²⁵ Ebniye-i Seniyye memurlarının R.1326/1911 yılına ait maaş defterlerinde de Vedad Bey'in göreve başladığı tarih olarak R.14 Nisan 1325/27 Nisan 1909 verilmesi, Nihad Tek'i doğrular.²⁶

Vedad Bey sermimarlığının ilk aylarında, farklı görevlere/memuriyetlere de devam eder. Sultan Reşad tahta çıktığında Posta ve Telgraf Nezareti henüz açılmamıştır; Vedad Bey 25 Temmuz 1909'a kadar²⁷ yapıda çalışmaya devam etmiştir. Sanayi-i Nefise'deki fenni mimari hocalığı, devam eden işlerinden bir diğeridir. Vedad Bey bu görevinden 6 Ocak 1910'da istifa etmiştir.²⁸ İstifasının, sermimarlık görevinin yoğunluğuyla ilgili olduğu düşünülebilir. Bir başka memuriyeti ise, Şehremanteni fen heyetinin başkanlığı olmuş; Vedad Bey sicil kaydında buranın sermimarlığını fahri olarak yaptığını yazmıştır.²⁹ Bu çalışma kapsamında, Vedad Bey'in Şehremaneti'ndeki görevi hakkında ulaşılabilen tek veri, Servet-i Fünûn'da yayınlanmış bir haberdir.³⁰ R.21 Mayıs 1325/7 Haziran 1909 tarihli gazetede, Vedad Bey ile Fransız mühendis Mösyö Bouvard'ın beraber bir fotoğrafı yayınlanmıştır. Mösyö Bouvard'ın "Paris beldesi sermühendisi" olduğu, İstanbul'un imarını incelemek ve projesini sunmak üzere şehre davet edildiği bilgisi verilmiştir. Gazetedeki fotoğraf ile ufak haber, Şehremaneti fen heyeti reisi Vedad Bey'in Fransız mühendise eşlik ettiği ve projesi hakkında görüştüğü olarak yorumlanabilir. Vedad Bey'in Paris'te eğitim almış olması ikili arasında iletişimi kolaylaştırmış olmalıdır.

²⁵ Nihad Tek, "N. Sahir Silan'a Mektup", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 388.

²⁶ BOA. HH.EBA. 687-23.

²⁷ Afife Batur, **a.g.e.**, s.131. Vedad Bey'in "R.12 Temmuz 1325'e kadar sekiz mecdiye yevmiye ile istihdam olunduğu" belirtilir.

²⁸ Afife Batur, "Tarih-i Mimari ve Fenn-i Mimari", **a.g.e.**, s.233.

²⁹ Afife Batur, **a.g.e.**, s.43.

³⁰ Servet-i Fünûn'un R.21 Mayıs 1325 tarihli sayısı. s.39.

Şekil 2: Vedad Bey'in sermimarlık ile beraber Şehremaneti heyet-i fenniyesinde çalıştığı dönemden bir fotoğraf. Fotoğrafın altında "İstanbul şehrinin vesait-i imariyesini tedkik etmek üzere şehrimize gelen fransız mühendis mösyö bouvard ve mimar vedad bey ve refikleri" ve "orta yerdeki beyaz sakallı mösyö bouvard ve yanındaki katibi mösyö (?)dir. Mösyö Bouvard paris beldesi ser mühendisi olup şehrimizin tezyini için celb edilmiş ve projesini tanzim ile şehremanetine takdim etmiştir." yazmaktadır.
(Servet-i Fünûn, R.25 Mayıs 1325, s.39)

Yukarıda bahsedildiği gibi, Vedad Bey'in sermimarlığının ilk döneminde, farklı kurumlardaki görevlerine eş zamanlı olarak devam eder. Bununla beraber sermimar olarak sorumlulukları, ilk iki yıllık dönemde geniş bir yelpazeye yayılır. Vedad Bey epey kalabalık bir yapı grubunun ön keşiflerini hazırlamanın yanı sıra, bu keşiflerin uygulama aşamalarını denetler ve çeşitli idari görevler üstlenir. Sermimarın görev sınırlarının anlayabilmek için elimizdeki en önemli verileri kendisine ait yazışmalar ve keşif defterleri oluşturuyor. Bunların yanı sıra, sermimarın hazırladığı ön keşifler ile projeleri uygulayacak müteahhitler için hazırlanmış olup uygulama sürecinin kurallarını belirleyen Şartname-i Umumî de sermimarın yetkilerine dair çeşitli veriler içeriyor. Bir görevin kağıt üzerindeki sınırları (bu araştırma bağlamında "saray tamiratından sorumlu olmak") ile fiilen getirdiği sorumluluk arasında, tespit edilmesi güç farklılıklar bulunabilir. Vedad Bey'in yazışmaları, bu belirsiz aralığa nispeten

ışık tutuyor. Bu bölümde Vedad Bey'in yazışmalarından yola çıkılarak, II. Meşrutiyet'in ilanının hemen ardından "ser mimar-i hazret-i şehriyari" ünvanının beraberinde ne gibi sorumluluklar getirdiği mümkün olduğunca detaylı biçimde ortaya koyulmaya çalışılacak. Sermimarın görev sınırlarına ve çalışma sistemine dair burada çizilecek çerçevenin, 1911 yılında Ebniye-i Seniyye Tamirat Komisyonu'na açılan soruşturmadan sonra çeşitli değişikliklere uğradığını da akılda tutmak gerekiyor.

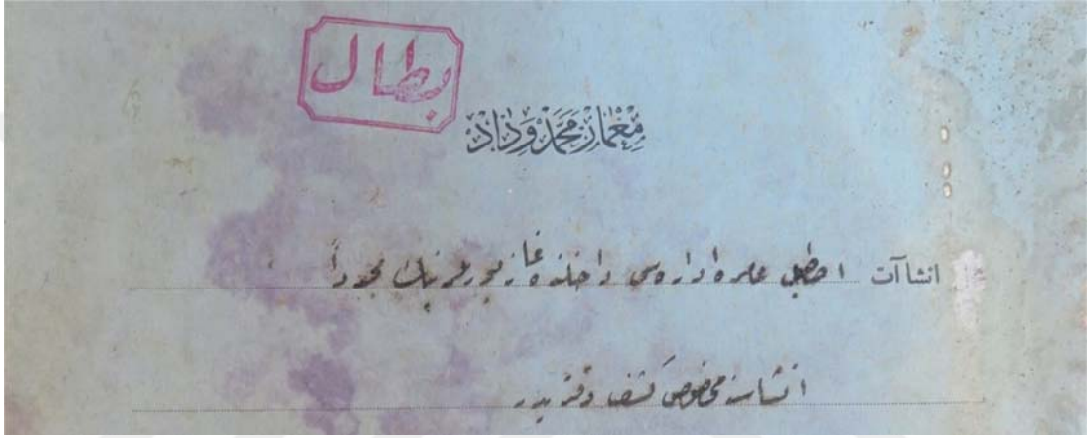
1.2.1. Keşif Defterlerinin Hazırlanması

Saray, kasır ve "ebniye-i seniyye"ye dahil yapılarda gerçekleştirilmesi öngörülen her inşa ve tamir işi için, sermimar Vedad Bey tarafından bir ön keşif (keşf-i evvel) defteri hazırlanır. Bu defterde, gerçekleşmesi önerilen mimari müdahalenin teknik detayları; kullanılacak malzemeye dair bilgiler ve tahmini bir maliyet yer alır. Vedad Bey'in sermimarlığının ilk aylarında, inşa ve tamir işleri için hazırlanması gereken ön keşif defterleri düzenli ve sistemli biçimde tutulmamıştı. Bu durum ileriki yıllarda Maliye Nezareti tarafından Ebniye-i Seniyye İdaresi'ni denetlemekle görevlendirilen heyet tarafından da ifade edilmiştir: Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta çıkışının ardından sarayların tamirine aceleyle başlanmış ve ön keşif defterlerinin hazırlanması için müsait zaman olmamıştır.³¹ Tez kapsamında yapılan arşiv çalışmasında ilk altı aya ait çok az sayıda keşif defteri bulunabilmesi de bu söylemi desteklemektedir. Dolayısıyla, ilk aylarda gerçekleştirilen mimari çalışmaların detayları nispeten belirsizdir. R.25 Kanunusani 1325/7 Şubat 1910 tarihinden itibaren³² Vedad Bey, üzerinde matbu olarak kendi adının bulunduğu, her biri numaralı keşif defterleri kullanmaya başlar. Kapağında veya iç sayfalarında kurumsal herhangi bir bilgi olmayıp yalnızca "Mimar Mehmed Vedad" ibaresinin bulunması, bu defterlerin kurum tarafından tedarik edilmediğini; Vedad Bey'in serbest mimarlık döneminde ve sonrasına ait defterler olma ihtimalini düşündürür. Nitekim Vedad Bey'in aile arşivinde bulunan "Posta ve Telgraf Nezareti Bina-i

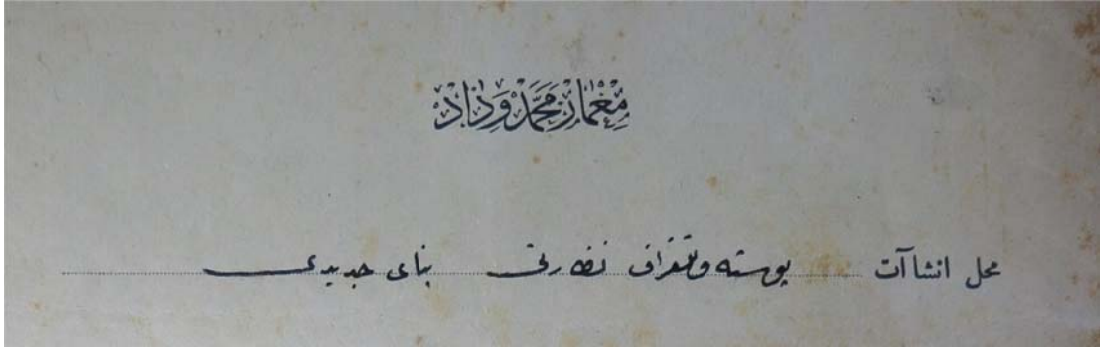
³¹ "cülûs-u hümayun hazret-i padişahıyyeyi müteakip sarayı hümayunlarda icrâsına lüzûm-u kati' görünen tamirâtı ve inşaâta acilen mübâşeret olunması şeref-i telakki eden iradât-ı seniyye iktizâ-i âliyesinden olduğu cihetle bir müntavî irade-i seniyye acilen inşaât ve tamirâta mübâşeret olunmuş olmasından naşi keşifnâmeler tanzimine zaman müsait olmadığı..."BOA. İ. MBH.00005.00062.002

³² BOA. HH. EBA. 679-15.

Cedidi" başlıklı ve R.30 Haziran 1324/13 Temmuz 1908 tarihli keşf-i sâni defteri³³ ve Bebek Sultan Sarayı planlarının bulunduğu R.26 Teşrinisani 1324/8 Ağustos 1908 tarihli defterler³⁴, bu ihtimali doğrular. İki defter de, sermimarlık döneminin başında kullanılanların eşidir. Üç farklı görevde de kendi adına tasarlanmış ve kurumsal herhangi bir göndermesi olmayan defterleri kullanması, Vedad Bey'in serbest mimarlık döneminden gelen bir alışkanlık olarak da, bilinçli bir tercih olarak da yorumlanabilir.

Şekil 3: Vedad Bey'in sermimarlık dönemine ait R.22 Kanunusani 1325R/4 Şubat 1910 tarihli keşif defterinin kapağındaki "Mimar Mehmed Vedad" yazısı. (BOA. HH. EBA. 678.27)

Şekil 4: "Posta ve Telgraf Nezareti Bina-i Cedidi" başlıklı ve R.30 Haziran 1324/13 Temmuz 1908 tarihli keşf-i sâni defterinin kapağındaki "Mimar Mehmed Vedad" yazısı. (Bodrum Mimarlık Kitaplığı, Mimar Vedad Tek Arşivi, Süha Özkan ve Pelin Derviş koleksiyonu.)

Vedad Bey'in kendi defterleri yıl sonuna kadar kullanılmış, sonra yerini ünvanının ve bağlı olduğu kurumun belirtildiği "Sarayı Hümayunlar Ebniye-i Seniyye Tamirâtı. Sermimar-ı Hazret-i Şehriyârî Mehmed Vedad" başlıklı defterlere

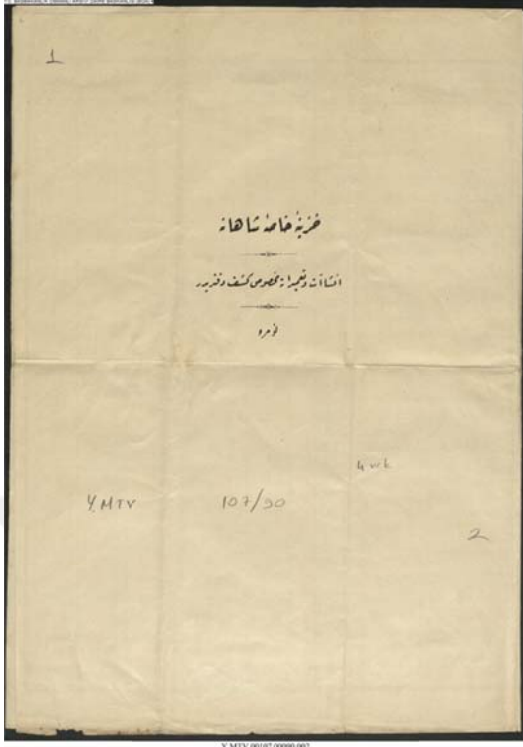
³³ Vedad Tek Aile arşivinde bulunan "Posta ve Telgraf Nezareti Bina-i Cedidi" başlıklı ve R.30 Haziran 1324/M.13 Temmuz 1908 tarihli keşif defteri.

³⁴ BOA. Y. MTV. 00313.00045.004.

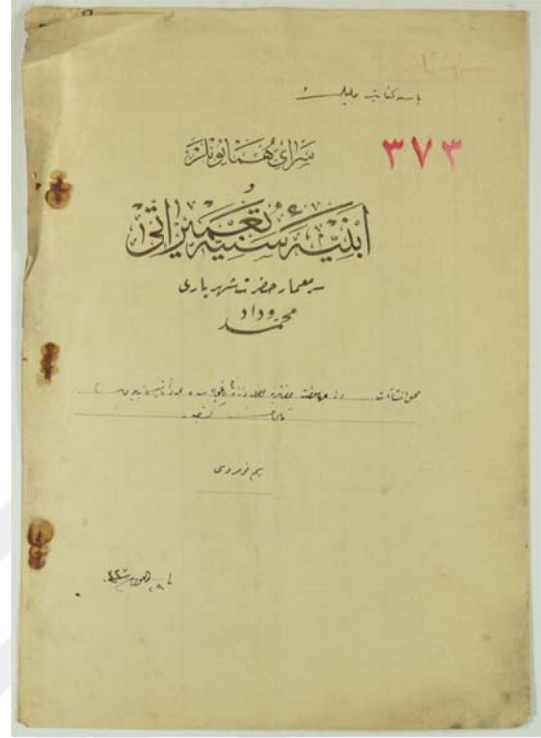
bırakmıştır. İlk aylarda, benzer biçimde, tamir işlerinde çalışan memur ve işçiler de Vedad Bey için özel olarak tasarlanmış- büyük olasılıkla kendisi tarafından tasarlanmış- defterlere kaydedilirler. Her sayfanın sağ üst köşesinde "Mimar Mehmed Vedad" ibaresi olan defterler,³⁵ yaklaşık olarak ilk altı ay kullanılmıştır. Sayfalarda Vedad Bey'in görevi veya bağlı olduğu kurumun adının bulunmamasından, bu defterlerin de kurum tarafından değil, Vedad Bey tarafından sağlandıkları anlaşılmaktadır. Defterlerde tamirâtı gerçekleştirilen yapı, hangi tarihte hangi memur/işçinin görev yaptığı ve günlük ne kadar ücret alacağı tek tek yazmaktadır. İlk aylarda, çalışanları belli ki Vedad Bey bizzat denetlemiştir. Örnek olarak Dolmabahçe Sarayı Mabeyn tamirâtında çalışanların listesini gösteren defter ele alınabilir. R.13-19 Temmuz 1325 haftası çalışanlar listesinin başında "İş başı" sıfatıyla Markar Efendi bulunur. Vedad Bey'in sermimarlığı süresince farklı hiyerarşik ilişkiler içinde beraber çalışacağı Mühendis Bonkovski de tamiratta görev alan mühendislerin en başında ve en yüksek yevmiye ile çalışanı olarak listede yer alır. Bir haftalık sürede mühendisler, katipler, mutemedler ve işçilerden oluşan 291 kişilik büyük bir grup Mabeyn'de çalışmıştır. Altı ay kadar sonra üzerinde "Sarayı Hümâyunlar Ebniye-i Seniyye Tamirâtı" ibaresi bulunan³⁶ ama hala Vedad Bey'in adını taşıyan defterler kullanıma girer. Defterlerdeki değişim, ilk aylardaki serbest mimar izlenimi uyandıran düzenin yavaş yavaş kaybolduğunu; Vedad Bey'in kurumsal bir kimliğe girmeye başladığını gösteren küçük bir sembol olarak okunabilir.

³⁵ BOA. HH. EBA. 667-9.

³⁶ BOA. HH. EBA. 667. 48.

Şekil 5: "Sermimar-ı Devlet" Serkis Balyan tarafından kullanılan keşif defterlerine bir örnek. (BOA.Y.MTV.0107.00090.002)

Şekil 6: Kapağında "Saray-ı Hümâyunlar Ebniye-i Seniyye Tamirâtı- Sermimar-ı Hazret-i Şehriyarî Mehmed Vedad" ibaresi bulunan keşif defterlerine örnek. (BOA.HH.EBA.731-13-3)

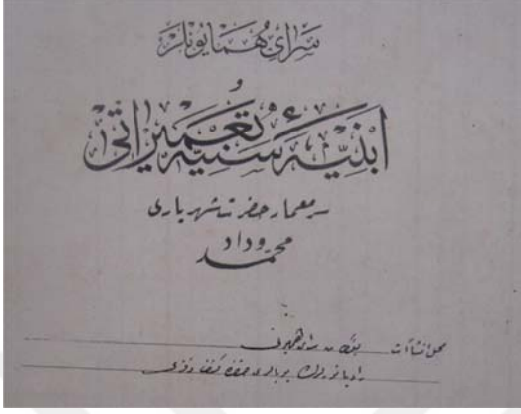
Kurumsaldan ziyade bireyselle yapılan bu vurgu, kendisinden önceki dönem ile karşılaştırıldığında, büyük bir farklılıktır. Serkis Balyan'ın "sermimar-ı devlet" ünvanıyla hazırladığı keşif defterlerinde de kimliğini vurgulayan özel bir düzenleme bulunmaz.³⁷ Benzer biçimde, II. Abdülhamid'in iktidarının son yıllarına tarihlenen işçi listeleri, "Hazine-i Hassa Nezareti -İnşaat ve Tamiratta Müstahdem Ameleye Mahsus Haftalık Jurnal" başlıklı olup, üzerinde sermimar veya başkasına ait bir özel isim yer almaz.³⁸

Vedad Bey, göreve başladığı günden itibaren kimliğini/adını keşif defterleri, sipariş listeleri vb. evraklarda bir antet gibi kullanmıştır. Vedad Bey'in damgasında, ilk adı olan "Mehmed" in son iki harfini uzattığı ve "Vedad" ı bu alana yerleştirdiği bir düzenleme bulunur. Bir tür logo olarak yorumlanabilecek bu düzenleme, Defter-i Hakanî'nin cephesinde de, keşif defterlerinin kapaklarında da karşımıza çıkar. Kendi

³⁷ Örnek olarak, Serkis Balyan'ın 1894'te "sermimar-ı devlet" ünvanıyla hazırladığı, Dolmabahçe Sarayı'ndaki Hareket Köşkləri'nin keşif defteri alınabilir. BOA.Y.MTV.0107.00090.002.

³⁸ BOA. HH. EBA. 662-18, 662-22.

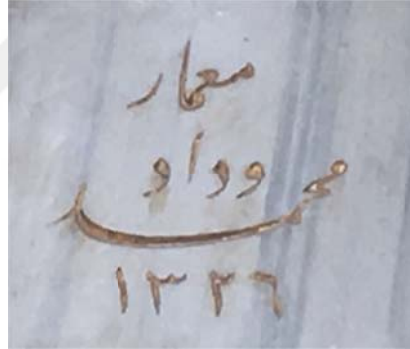
logosunu düzenlemesi, Vedad Bey'in bireyselliğine yaptığı dikkat çekici bir vurgudur.

Şekil 7: R.1326/1910 yılından itibaren kullanılmaya başlanan "Saray-ı Hümayunlar Ebniye-i Seniyye Tamirâtı Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari Mehmed Vedad" başlıklı defterden detay. (BOA.HH.EBA.704-25-2)

Şekil 8: Vedad Bey'in Defter-i Hakani cephesinde bulunan imzası. (Müjde Dila Gümüş, 2016)

Şekil 9: Vedad Bey'in 1326 tarihli damgası. (Bodrum Mimarlık Kütüphanesi, Vedad Tek Arşivi, Süha Özkan ve Pelin Derviş koleksiyonu.)

1.2.2. Şartnamelerin Hazırlanması

Sermimarın hazırladığı projeler ya emaneten³⁹ gerçekleştiriliyordu, ya da açılan münakasalar⁴⁰ sonucunda çeşitli müteahhitlerce üstleniliyordu. Müteahhitlere

³⁹ Emanet usulü, inşaat veya tamirat masrafı belirlenen yapının taahhüdünü üstlenen herhangi bir talipçisi çıkmadığında, devlet dairesi tarafından veya daire adına oluşturulacak sorumlu heyetler eli ile belirlenen maliyet üzerinden, müteahhit araya girmeksizin, emaneten yaptırılması olarak tanımlanır. Oya Şenyurt, **Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm**, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2011, s.127.

⁴⁰ Münakasa; yaptırılacak bir işin indirime konulması anlamında kullanılır. Öncelikle işin keş-i evvel defteri hazırlanır ve münakasa zamanı gazetelerde ilan edilir. İlan üzerine, işe talip olan ve Münakasa Şartnamesi'nde belirtilen şartları yerine getirebilenler arasından en düşük fiyatı veren kişi/kişiler işi üstlenirdi. Oya Şenyurt, **a.g.e.**, s.118.

keşiflerle beraber, biri uygulanacak projeye özel olarak hazırlanmış, öteki ise tüm uygulamalar için genel kuralları içeren "Şartname-i Umumî" olmak üzere iki şartname veriliyordu. Şartnamelerin hazırlanması sermimarın sorumluluğundaydı. Münakasaların birkaç maddelik özel şartnamelerinin altında da, bütün münakasalarda kullanılan umumî şartnamenin altında da sermimar Vedad Bey'in imzası bulunur. Özel şartnameler keşif defteriyle doğrudan ilişkili olduğundan, sermimar tarafından hazırlanmaları tutarlı görünür. Bütün müakasalarda geçerli olan "Şartname-i Umumî", pek çok mali ve hukuki detay barındırdığından, tek başına Vedad Bey tarafından hazırlanmış olmama ihtimali mevcuttur. Şartnamenin altındaki imzanın bir onay niteliğinde olduğu veya farklı bir kurumda kullanılmakta olan bir şartnamenin Ebniye-i Seniyye İdaresi'ne adapte edildiği da düşünülebilir. Genel şartnamenin maddeleri; münakasaya katılım, malzeme, işçi çalıştırılması, inşaatın denetlenmesi vb. 12 bölüme⁴¹ ayrılmıştır.

1.2.3. Müteahhitlerin Denetlenmesi

Sermimarın Tamirat Müdüriyeti ile yazışmaları, hazırladığı ön keşif defterleri ve şartnameler çerçevesinde yapılacak işleri üstelenen müteahhitleri titizlikle denetlediğini (kimi zaman da görevlendirdiği mimarlara denettirdiğini) gösterir. Genel şartnamede, sermimarın bizzat kendisi veya kendisiyle beraber çalışan mimar/mühendislerden görevlendirdiği bir tanesinin müteahhitlerin uygulamalarını denetleyeceği; müteahhitlerin sermimar veya görevlendirdiği mimarın uyarı ve önerilerine uyması gerektiğine dair bir madde bulunur.⁴² Vedad Bey, müteahhit seçiminde özenli davranılması gerektiği ve uygulamaların saray/kasr-hümâyunlara yakışacak nitelikte gerçekleştirilmesini beklediğini "tamirat ve inşaatın saray-ı hümâyunda icrâ edileceği nazar-ı dikkate alınarak müteahhitlerin ehl vazifelerinde

⁴¹ R.30 Temmuz 1325/13 Ağustos 1909 tarihli ve Vedad imzalı Şartname-i Umumî'deki 12 bölümün isimleri sırasıyla şöyle: münakasaya iştirâk, münakasanın kesb-i katiyye etmesi, ameliyâtın suret-i icrâsı, malzeme-i inşaiyye, mesaha, yövmiye ile amele istihdamı, mazleme imalatın hüsn-ü halde muhafazası, ameliyâta nezaret ve amelenin istihdam ve ihracı, tediyyât, ihtarat. BOA.HH.EBA.668-7.

⁴² Şartname-i Umumî'nin 21. maddesi şöyledir: "Mimarın maiyetinde bulunan memurlar inşaaat nezaret edecekleri gibi bunların evamir ve tenbihat riayet etmek müteahhidin borcudur. Mezkûr memurlar icabında müteahhidin istihdam ettiği amelenin mevkilerini değiştirmeye yahud yol vermeğe mezun olacaklardır."

mahir olanlarından intihâb edileceği",⁴³ "yapılan işin bir kasr-ı hümâyuna yakışmadığı"⁴⁴, "işin saray-ı hümâyuna yakışacak surette icrâ edilmesi"⁴⁵ benzeri biçimlerde sık sık ifade eder. Vedad Bey'in Dolmabahçe Sarayı'nın yağlı boya işlerini üstlenmiş müteahhit hakkındaki şikayetlerini içeren kısa dilekçesi, sermimar ile müteahhitler arasındaki hiyerarşik ilişkiyi ve sermimarın projelerin uygulanma aşamasındaki denetleyici rolünü anlamak için verilebilecek ilginç örneklerden biri. Müteahhidi titizlikle (bu titizlik biraz da işin gidişatının beğenilmemesi ile ilgili) takip etmekte ve ettirmekte olmasına rağmen uygulamadan memnun olmayan sermimar, boyacıları denetlemesi için bir usta tutar ve ustanın parasını da müteahhide ödetir. Böylece bir taşla iki kuş vurur; hem müteahhidi cezalandırır, hem de boyacıların düzenli olarak denetlenmesini güvenceye alır. Vedad Bey, bu yöntem ile de müteahhidin şartnameye uygun davranması sağlanamazsa "icabının icrâsına bakılacağını"; yeni tedbirler alacağını ifade eder. Sermimarın uygulama aşamasında müteahhide yaptırım uygulama hakkı şartnamede belirtilmiştir ve bu hak kağıt üzerinde kalmamış, kullanılmıştır.

"Saray-ı Hümâyunlar Tamirat Müdüriyet-i Âlisi'ne
Saray-ı hümâyunlar yağlı boya işleri müteahhidi deruhde etmiş olduğu işi saray-ı hümâyuna yakışacak bir surette icrâ ettirmek için fevkalâde müşkülât çıkarmakta ve her an takip edildiği halde bir çok defalarda muvaffak olunamadığından komisyonca müteahhide icâb eden tenbihâtta bulunulmakla beraber bilhâssa boyacıları takip etmeğe münhasır memurumuz olmadığından şimdilik kemakân bizim taht-ı nezâretimizde olmak üzere ve yövmiyesi müteahhidin teminat akçesinden tesviye olunmak üzere kırk kuruş yövmiye ile Usta Koço boyacıların işlerine nezâret-i dâimî ve hususî altında tutmak için tayin edilmiş ve bu surette müteahhide şartnâme mûcbince hareket ettirmekle muvaffak olunmaz ise o zaman icâbının icrâsına bakmak üzere şimdilik bu karar ile iktifâ edilmesinin lüzumu ma'rûzdur efendim
24 Temmuz 1326. Vedad"⁴⁶

1.2.4. Malzemenin Denetlenmesi

Saray ve kasırların tamiri, ihaleten veya emaneten gerçekleştiriliyordu. Vedad Bey, özellikle emaneten gerçekleştirilen işlerdeki kalitesiz malzeme ve vasıfsız işçi kullanımına dikkat çekmiş, bu durumun önüne geçmeye çalışmıştır. Maliyeti ucuza

⁴³ Vedad Bey'in Saray-ı Hümâyunlar Tamirat Komisyonu'na yazdığı R. 12 Mayıs 1326 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.682-24-11.

⁴⁴ Vedad Bey'in Saray-ı Hümâyunlar Tamirat Komisyonu'na yazdığı R. 21 Nisan 1326 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.690-49-2.

⁴⁵ Vedad Bey'in Saray-ı Hümâyunlar Müdüriyeti'ne yazdığı R. 24 Temmuz 1326 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.682-68-5.

⁴⁶ BOA.HH.EBA. 682-68-5.

çıkartmaya çalışmanın, uzun vadede daha büyük maddi zararlara yol açacağını vurgulamıştır:

Hazine-i hassa-i şâhâne müdüriyetine

Saray-ı hümayûnlar tamirâtı ihaleten veya emaneten icrâ ettirilmektedir. Emaneten icrâ edilmekte olan cüz'i ve külli bilcümle inşâatta alekssel nâehil amele ve âdi malzeme istihdâm ve istimâl edilmekte olduğunu ara sıra görüyorum. Halbuki bu suretle vücûda getirilen işler vâkıa kağıt üzerinde ucuz yapılmış gibi görünür ise de hakikatte fena ve gayrı lâıyk iş vücûda getirdikten başka sık sık tamire muhtaç olacağından daha pahalıya mâl olacağı tabiidir. Binâenaleyh saray-ı hümayûnlarda icrâ edilen tamirat ve inşâatta hem mevki' ile mütenâsip, hem kavâid-i fennin iktizâ ettireceği vechiyle müstaik amele ve malzeme istihdâm ve istimâli lazım olacağını iktizâ edenlere emr ve havale buyurulması babında işbu rapor takdim kılınmıştır. 7 Şubat 1327. Vedad⁴⁷

İhale yoluyla gerçekleştirilen uygulamalarda, malzeme müteahhit tarafından tedarik ediliyordu. Bu malzemeler, sermimarın veya görevlendirdiği mimarların denetiminden geçmekteydi. Müteahhitler tarafından sağlanan malzemenin öncelikle sermimar veya onun görevlendirdiği bir mimar tarafından denetleneceği; uygun bulunmadığı takdirde de kullanımının yasaklanacağı, şartnamenin çeşitli maddelerinde detaylıca konu edilmiştir.⁴⁸ Sermimarın malzeme üzerindeki denetimine ilişkin, Dolmabahçe Sarayı'na müteahhit tarafından getirilen bahçe musluklarını kabul etmemesi,⁴⁹ Dolmabahçe Sarayı'nda kullanılan kurşunların uzun vadede yapı için olumsuz sonuçlar doğuracağı uyarısında bulunması,⁵⁰ kullanılan boyaları onaylamaması⁵¹ gibi çeşitli örnekler bulunuyor. Malzeme konusundaki en ciddi müdahalelerinden biri, zamanlaması dikkate alındığında, yüksek olasılıkla yukarıdaki örnekte bahsedilen boya işlerini üstlenmiş müteahhidin işlerini reddetmesidir. Bu örneği ilginç kılan, anlaşmazlığın kurum dışından (Şehremaneti'nden) görüş alarak çözülmesidir. Sermimar, sarayın boya işlerini üstlenen müteahhidin uygulamasını, kullanılan malzemeyi "fenne ve şerait-i mukaveleye" uygun görmemesi sebebiyle kabul etmez. Müteahhit ise yaptığı işin

⁴⁷ BOA.HH.EBA.701-44.

⁴⁸ Şartnamenin 10, 11, 12 ve 14 numaralı maddeleri. Şartname maddelerinin detaylı bir incelemesi için bkz. Tarkan Okçuoğlu, Müjde Dila Gümüş, "Sermimar Vedad Bey ve Dolmabahçe Tiyatro Tavilesi Onarımı: II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mimarlık Bürokrasisinden Bir Kesit", **İstanbul Araştırmaları Yıllığı**, Sayı 4, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2015. s.123-125.

⁴⁹ Vedad Bey'in R.9 Haziran 1326/M.22 Haziran 1910 tarihli dilekçe BOA.HH.EBA.688-42-36.

⁵⁰ Vedad Bey'in Saray-ı Hümayunar Tamirat Müdüriyeti'ne yazdığı R. 8 Eylül 1325 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.671-22.

⁵¹ Vedad Bey'in Saray-ı Hümayunar Müdüriyeti'ne yazdığı R. 24 Temmuz 1326 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.682-68-5.

kabul edilmesi konusunda ısrarcıdır. Bu durumda aralarındaki anlaşmazlığın dışarıdan bir heyet aracılığıyla çözümlenmesine karar verilir ve Şehremaneti fen heyetinden görüş istenir. Bu seçim değerlendirilirken, Vedad Bey'in kısa zaman öncesine kadar şehremaneti fen heyeti reisi olarak görev yapmış olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Şehremaneti fen heyetinden Mimar Terziyan uygulamaları incedikten sonra, boya işinin kabul edilemeyeceğini onaylamıştır. Bizzat şehremini Tamirat Müdüriyeti'ne incelemelerin sonucunu bildirir:

"Şehremaneti heyet-i fenniye kalemi

Saray-ı Hümâyunlar Tamirât Komisyonu Reyaset-i Âlisi'ne

16 Teşrinievvel 326 tarihli 54 numaralı tezkere-i alileri cevabıdır

Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu tamirâtında istimâl edilen malzemenin ekseri adi cinsden intihâb ve mübâya'a edildiği gibi fenne gayri muvâfık bir surette istimâl edilmiş boyalar dahi bir ay evvel tılâ' edilmiş olduğu halde henüz kurumadığı ve kurumak ihtimali de olmadığı için şayan-ı kabul görülmediği Mimar Terziyan Efendi tarafından verilen rapora itafen heyet-i fenniye ifadesiyle arz olunur.

26 Teşrinievvel 1326. Şehremini Subhi Bey"⁵²

Vedad Bey'in üslubundan malzeme konusundaki memnuniyetsizliğinin bir süredir devam ettiği anlaşıyor. Malzeme teslimatlarının gecikmesinden, ne miktarının ne zaman teslim edildiğinin takip edilemediğinden şikayet eden sermimar, teslimatları bir sisteme oturarak muhtemel yolsuzlukların önüne geçmeye çalışmıştır.

"Saray-ı Hümâyunlar ve Ebniye-i Seniyye Tamirat Müdüriyeti'ne,

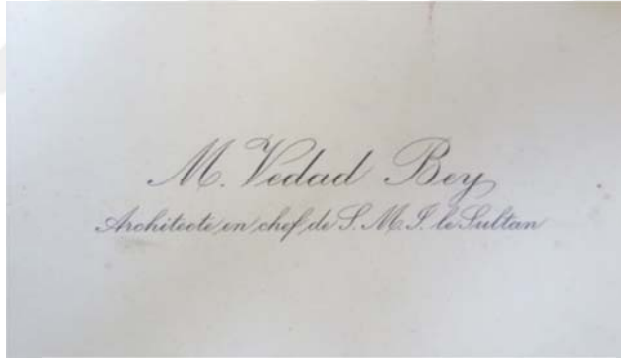
Sipariş olunan malzeme-i inşaiyenin vakit ve zamanıyla vürûd etmediğinden ameliyâtın tehir ettiği ve bu yüzden fazla masârif vukû bulduğu mükerreren gerek şifâhen ve gerek tahriren komisyon azalarına ihbar edilmişti. Sipariş olunan malzemeden ne mikdarı vürûd ettiğini bilmekliğimiz ez her cihet elzem olduğundan sipariş varakalarında muharrer eşyanın tamamen vürûd edip etmediğini tarafımdan tayin olunan mimarlara imza ettirilmesinin lüzumu 32 numara ve 4 Ağustos 1325 tarihinde tahriren de beyan olunduğu halde îfa ettirilmediği cihetle bir çok siparişler mükerreren yazılmakda olduğundan bu gibi yolsuzluğun önü alınmak üzere vürûd eden eşyanın tarafımdan verilmiş sipariş pusulasına kayd ile memura imza ettirilmesinin ve siparişlerin nihayet kırk sekiz saat zarfında itmam edilmesinin lüzumu tekrar arz ve beyan olunmakla...18 Eylül 1325. Vedad"⁵³

Yönetim biçiminin değişmesine paralel olarak güç dengelerinin değişmesi ve padişaha bağlı kurumların bundan etkilenmesi sebebiyle, sermimarın çalışma koşulları ve çalışma sistemi ilk aylarda nispeten belirsizdir. Yukarıda anlatıldığı gibi,

⁵² BOA.HH.EBA. 684-8-3.

⁵³ BOA.HH.EBA.671.34.

Vedad Bey'in görevleri; ön keşifleri hazırlamak, şartnameleri hazırlamak, malzemeyi ve müteahhitleri denetlemek olarak dört başlıkta toplanabilir. Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin içinde bulunduğu, işlerin ve inşaat malzemelerin ücretlerinin haftalarca gecikmeli ödenmesine varacak maddi sıkıntılar, ön keşiflerin hazırlanmasına vakit olmadan aceleyle başlanması gereken işler, sermimarın çalışma koşullarının zorlu olduğunu gösterir. Vedad Bey sınırları ve çalışma sistemi kesin çizgilerle belirlenmiş bir 'sermimarlık' ünvanını üstlenmemiştir. Göreve ekonomik ve politik olarak zor bir dönemde getirilmiş, ilk aylarda eldeki olanakları mümkün olduğunca değerlendirmeye çalışmış ve daha profesyonel bir sistem kurmak için yollar aramıştır. Vedad Bey'in çabasına ilişkin yukarıda ortaya koyulan örnekler, Halid Ziya Bey'in kendisi hakkında yazdıklarını daha anlaşılır kılıyor: *"Mimar Vedat yalnız pek zevk sahibi, mesleğinin aşığı ve ehli olmakla kalmayan, aynı zamanda nereden çıkılacağını ve geçilecek mesafede nasıl yürüneceğini pek iyi tasarlayıp sıraya koyan bir iş adamı idi."*⁵⁴

Şekil 10: Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari Vedad Bey'in Fransızca kartviziti. (Bodrum Mimarlık Kitaplığı, Vedad Tek Arşivi, Süha Özkan ve Pelin Derviş koleksiyonu.)

Şekil 11: Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari Vedad Bey'in Osmanlıca kartviziti. (Bodrum Mimarlık Kitaplığı, Vedad Tek Arşivi, Süha Özkan ve Pelin Derviş koleksiyonu.)

⁵⁴ Halid Ziya Uşaklıgil, **Saray ve Ötesi**, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003, s.112

1.3. Ebniye-i Seniyye Tamirat İdaresi ve Kadrosu

1.3.1. II. Meşrutiyet Dönemi Öncesinde Ebniye-i Seniyye İdaresi ve Sermimarlık

Hassa Mimarlar Ocağı, 1831 yılında kaldırılışına kadar, İstanbul içerisinde ve İstanbul genelindeki yapı faaliyetlerinin tümünü yürütmekle yükümlüydü. Teşkilatın birinci görevi, padişahların veya hanedan üyelerinin yaptıracakları binaların ve masrafları devlet hazinesinden ödenecek olan inşaat ve tamiratın planlarını hazırlamak, keşif bedellerini hesaplamak ve inşaatları yürütmektir. Kurumun başında, Sermimaran-ı Hassa adıyla bir başmimar bulunurdu. 1831 yılında ise, Şehreminliği ve Mimarbaşılık görevi birleştirilerek, Ebniye-i Hassa Müdürlüğü kurulmuştur.⁵⁵ İmar sisteminde yaşanan bu köklü değişimin ardından, tamir ve inşaat işleri, ihale usulü ile müteahhitlere yaptırılmaya başlanmıştır.⁵⁶

Tanzimat'ın ilanının ardından, padişaha ait bütün gelirler Maliye Hazinesi'ne nakledilmiş ve sarayın masraflarının karşılanması için 'tahsisat-ı seniyye' adı altında padişaha bir tür maaş bağlanmıştı. Başta padişahın ikamet ettiği saray olmak üzere, sarayların, kasırların ve ebniye-i seniyye dahilindeki diğer yapıların her türlü inşaat, tamir, döşeme, eşya, yiyecek vb. ihtiyaçları söz konusu tahsisattan karşılanıyordu. Bu ihtiyaçları karşılamak üzere, Hazine-i Hassa Nezareti'nin idaresine bağlı çeşitli anbarlar bulunuyordu. Ebniye-i Seniyye Anbarı da söz konusu anbarlardan biriydi.⁵⁷ Arzu Terzi, Hazine-i Hassa Nezareti'ne bağlı bir müdürlük şeklinde idare edilen Ebniye-i Seniyye Anbarı İdaresi'nin 19. yüzyıl sonlarındaki görev alanını ve bunu ne şekilde gerçekleştirdiğini, konuyla ilişkili iki nizamname üzerinden inceleyerek ortaya koymuştur. Ebniye-i Seniyye Anbarı teşkilatında; bir müdür (ebniye-i seniyye müdürü), hesapları tutup yazışmaları yapan kalem ile yapıları denetleyerek ön keşif

⁵⁵ Şerafettin Turan, "Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt I, Sayı 1, 1963, s.159-200.

⁵⁶ Selman Can, **Bilinmeyen Aktörleri ve Olayları ile Son Dönem Osmanlı Mimarlığı**, Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yay., İstanbul, 2010, s.12.

⁵⁷ Öteki anbarlar: Erzak, Hatab, Hububat, Istabl-ı Âmire, Karhane, Matbah-ı Âmire, Meşfruşat-ı Hümayun, Tamirhane-i Hümayun. Arzu Terzi, **Hazine-i Hassa Nezareti**, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara, 2010, s. 166. Selman Can, Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin öncülünün Ebniye-i Hassa değil, 1831'de kurulan Ebniye-i Mirriye Tamirat Müdürlüğü olduğunu öne sürmektedir. Selman Can, **a.g.e.**, s.32.

defterlerini hazırlayan mimar ve mühendisler bulunuyordu.⁵⁸ Ebniye-i Seniyye Anbarı İdaresi'nin temel görevlerinden ilki, kurumun sorumluluğundaki yapıların belirli aralıklarla kontrollerinin yapılmasıydı. İkincisi ise, padişahın talebi sonucunda yapılacak binaların inşası ve tâmile ihtiyacı olduğu tespit edilen yapıların tamiriydi. Müdürlüğün sorumluluğunda bulunan Yıldız, Dolmabahçe ve Topkapı Sarayları ile kasırlar, kontrollerinin kolay yapılabilmesi için, konumlarına göre üç kısma ayrılmışlardı. Yıldız Sarayı mabeyni ile bendegana mahsus çeşitli daireler, Ayazağa Kasrı, Maslak Kasrı, İhlamur Kasrı ve Nişantaşı'ndaki Taş Konak birinci kısmı; Dolmabahçe ve Topkapı Sarayları (Harem ve Efendilere ait daireler ile Hırka-i Saadet ve Emanete mahsus yerlerin dışında), Koşu Kasrı, Çağlayan Kasrı ve İmrahor Kasrı ikinci kısmı; Beylerbeyi Sarayı, Kalender, Beykoz, Tokad, Küçüksu, Hekimbaşı ve Alemdağ Kasırları üçüncü kısmı oluşturunuyordu.⁵⁹

Ayrılan bölgelere göre yapıların düzenli olarak denetlenmesi ve ihtiyaç duyulan tamirlerin tespiti için, Ebniye-i Seniyye Müdüriyeti'nce birer kalfa ile mühendis görevlendiriliyordu. Bu kalfa ve mühendisler, yapıları düzenli olarak denetlemek, gerekli tamirâtı tespit etmek ve gerçekleşmesi için ön keşif defterlerini hazırlamakla sorumluydular. Örneğin, 1904-1905 yıllarında Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nun kubbesinin tamiri gündeme geldiğinde, Ebniye-i Seniyye kalfası Kosti tarafından konuyla ilgili kapsamlı bir rapor hazırlanmıştır. Kosti Kalfa'nın doğrudan padişaha sunduğu raporda, salonun kubbesi üzerinde biriken güvercin gübrelerinin taşıyıcı ahşap direklere zarar verdiği kaydedilmiştir; çürük olan bazı ahşap direklerin değiştirilebilmesi için kubbenin üzerindeki çatının bazı yerlerinden açılması gerektiği belirtilmiştir.⁶⁰

Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta çıkmasının ardından, Hazine-i Hassa memurlarının sayısında büyük bir kısıtlamaya gidilir. Hazine-i Hassa teşkilatı küçültülünce, nezaret halinde idaresine gerek kalmaz ve 'Umum Müdürlük' olarak

⁵⁸ Arzu Terzi, "19. Yüzyılın Sonlarında Ebniye-i Seniyye İdaresi (Görevleri ve Teşkilatı)", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, 1998, s.118.

⁵⁹ Arzu Terzi, **a.g.e.**, s.110-111. Ebniye-i Seniyye kalfalarının görev alanında bulunmayan Yıldız Sarayı harem kısmı, Dolmabahçe Sarayı Harem ve Efendiler Dairesi, Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saadet Dairesi grubunun kimin sorumluluğunda olduğu ise belirsiz görünüyor. Dolmabahçe Sarayı haremının sık tamir görmediği tahmin edilebilir. Yıldız Sarayı harem ve Hırka-i Saadet Dairesi için ise, özel görevlendirmeler yapıldığı veya sermimarın sorumluluğunda tutuldukları düşünülebilir.

⁶⁰ Cengiz Göncü, "Dolmabahçe Sarayı'nın İnşa Süreci, Mekan ve Teşkilat", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015, s.104

idare edilmeye başlanır.⁶¹ 19. yüzyılın sonunda Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin örgütlenme şekli ve yürürlükteki iş paylaşımının II. Meşrutiyet Dönemi'nde değişmesi, bu durumla bağlantılı olmalıdır. II. Meşrutiyet Dönemi'nin 'sermimar-ı hazret-i şehriyari'si Vedad Bey, kendinden önce Ebniye-i Seniyye kalfa ve mimarlarından oluşan bir grubun üstlendiği işi tek başına üstlenir. Saray ve kasırların bulundukları bölgelere göre üç grupta ve farklı kalfa/mühendislerce ele alındığı uygulama ortadan kalkar. Vedad Bey sermimar olarak tüm saray, kasır ve ebniye-i seniyye dahilindeki yapıların tamirlerine yönelik ön keşifleri hazırlamakla sorumlu tutulur.

19. yüzyılın sonlarında, "saray mimarı" veya "padişah mimar" gibi ünvanlar kullanılmaya başlanmıştır.⁶² İlk olarak Serkis Balyan 1878'de "sermimar-ı devlet" ünvanını almış,⁶³ ilerleyen yıllarda da Vasilaki ve Yanko İoannidis sermimarlık yapmışlardır.⁶⁴ Oya Şenyurt, II. Abdülhamid dönemine ait örnekler üzerinden, saray mimarı ya da padişah başmimarı olan kişilerin yalnızca padişahın kişisel ihtiyaçlarına ya da onlar için yapılacak olan yapıların inşasını gerçekleştirmekle kalmayıp; kamusal yapıların inşasında da çalıştıklarını belirtir. Bununla beraber, sultan veya saray mimarının müteahhit gibi hizmet verdiği örneklerin de bulunduğunu ortaya koyar. Ünvanlandırmalarda bir ayrım yapılmaya çalışılsa da, iş tanımındaki belirsizliğin karışıklıklara yol açtığını öne sürer. Her belgede ünvanların, belgeleri yazan kişilere göre değiştiğini; bu dönemde bina eminliğinden, kalfalıktan ve hassa mimarlığından, saray mimarı ya da padişah mimarlığına geçiş yapmanın mümkün olduğunu vurgular. Sermimar-ı Devlet Serkis Balyan'ın mimardan ziyade müteahhitlik yaptığına dair tartışmalar mevcuttur. Selman Can, kendisinin müteahhit olarak görev yaptığı çeitli örnekleri belgelemiştir. Alyson Wharton ise, Serkis

⁶¹ Düzenleme 26 Ekim 1909'dan itibaren yürürlüğe koyulmuştur. Arzu Terzi, **Hazine-i Hassa Nezareti**, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara, 2010, s. 165-166.

⁶² Oya Şenyurt, 'Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde 'Hassa Başmimarları', **TÜBAV Bilim Dergisi**, Sayı:4, 2009, s. 499.

⁶³ Pars Tuğlacı, Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi, İstanbul, 1981, s.239-240. Sermimar-ı Devlet ünvanının Serkis Balyan'dan başkasına verildiği bir örneğe, bu araştırma kapsamında, rastlanmamıştır. Mustafa Cezar, verilen ünvanın padişah başmimarlığı değil, devlet başmimarlığı olmasına özellikle dikkat çekmiştir. Mustafa Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi**, Türkiye İş Bankası Kültür yay., İstanbul, 1971, s.117.

⁶⁴ Oya Şenyurt, **a.g.e.**, s.501. Resmi olarak sermimar benzezi bir ünvan almasa da, Raimondo d'Arango'nun, Yanko İoannidis'in ardından padişahın ikinci mimarı olduğu da yazılmıştır. Mustafa Cezar, **a.g.e.**, s.120.

Balyan'ın rolünün kompleks bir yapıda olduğunu vurgular. Bibliothèque Nubar'da bulunduğu Serkis Bey imzalı Çırağan Sarayı çizimlerine dayanarak, Serkis Bey'in yapıların tasarım aşamasında da görev aldığını; yalnızca bir müteahhit olarak değerlendirilemeyeceğini söyler. Serkis Bey'in ve diğer Balyanların pozisyonunun; eğitim, teknoloji ve ekonomi alanlarındaki gelişmelerle, mimarbaşılık pozisyonunun bir tür birleşimi olarak yorumlar.⁶⁵

Serkis Balyan'ın sermimar-ı devlet ünvanıyla görev yaptığı döneme ait birkaç örneği ele almak, konumuz bağlamında küçük bir karşılaştırma zeminini olanaklı kılmaktadır. Malta Karakolu'nun bitişiğine bir takım koğuşların inşa edilmesi gündeme geldiğinde, koğuşların planı Mühendis Seyyit Mehmet Tevfik tarafından hazırlanmış; sermimar-ı devlet Serkis Balyan ise müteahhitlik görevini üstlenmiştir.⁶⁶ 1890'da Defterdarburnu'ndaki sultan sarayının yıkılarak yerine iki katlı bir sarayın yapılmasına dair ihaleyi alması da bu bağlamda düşünülebilir bir başka örnektir. Bu durum; Vedad Bey'in sermimarlık görevinin bir anlamda tam tersidir. Vedad Bey sermimar olarak bu gibi işlerin planlarını ve önkeşiflerini hazırlamakla yükümlüdür. Bu araştırma kapsamında, kendisinin sermimar-ı hazret-i şehriyari sıfatıyla herhangi bir müteahhitlik işi üstlendiğine dair hiç bir örneğe rastlanmamıştır. Öte yandan, iki sermimarın benzer görevler üstlendiği örnekler de mevcuttur. Dolmabahçe Sarayı dahilinde inşa edilen Hareket Köşkleri'nin ön keşiflerinin sermimar-ı devlet Serkis Balyan'a ait olması, bu kapsamda değerlendirilebilir. Vedad Bey -kısıtlı ekonomik koşullar yüzünden bu gibi işlerle fazla ilgilenemediyse de- saray veya kasırlar dahilinde inşa edilen ek yapıların ön keşiflerini hazırlamakla yükümlüydü.

Serkis Balyan'ın ardından benzer ünvanlarla görev yaptığı tespit edilmiş iki mimar daha vardır: Vasilaki İoannidis ve Yanko İoannidis.⁶⁷ Vasilaki İoannidis uzun süre tersanede çalışmasının ardından II. Abdülhamid tarafından keşfedilmiş, Yıldız

⁶⁵ Alyson Wharton, **The Architects of Ottoman Constantinople: The Balyan Family and the History of Ottoman Architecture**, I.B. Tauris, London, s.55.

⁶⁶ Selman Can, **a.g.e.**, s. 98-99.

⁶⁷ Oya Şenyurt, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Hassa Başmimarları", **TÜBAV Bilim Dergisi**, Sayı:4, 2009, s.501. İoannidis Ailesi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Oya Şenyurt, **İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarsindeki Temsiliyeti**, Doğu Kitapevi, İstanbul, 2012, s.146-155. Oya Şenyurt, "II. Abdülhamid Döneminde İki Ünlü Saray Mimarının Siyasi İlişkileri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Vol.3/11, 2010, s.539-548. Oya Şenyurt, **Osmanlı Mimarlık Örgütlenmesinde Değişim ve Dönüşüm**, Doğu Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011, s.146-150.

Saray'na ait tamirat ve inşaatların yürütülmesinde görevlendirilmiştir. Serkis Balyan örneğindeki gibi, Vasilaki İoannidis'in de müteahhitlik görevini üstlendiği örnekler vardır.⁶⁸ Yıldız Sarayı'nın harem bahçesine inşa edilen bir kasırda, kendisi yapının müteahhit olarak geçer. İhalesi 1894'te yapılan Darülaceze binasının müteahhitliğini de Vasilaki İoannidis gerçekleştirmiştir. Yapının projesi ise, oğlu Yanko İoannidis'e aittir.⁶⁹

II. Abdülhamid döneminde görev yapmış sermimarların görev kapsamaları hakkında, mevcut yayınlar üzerinden tespit edilebilen veriler; Serkis Balyan, Vasilaki İoannidis ve Yanko İoannidis'in sermimar olarak üstlendikleri görevler ile Vedad Bey'in çalışma sistemi arasında farklılıklar olduğu yönünde. Vedad Bey'in 'sermimar-ı hazret-i şehriyari' ünvanı, Oya Şenyurt'un diğer örneklerde dikkat çektiği gibi değişikliklere uğramaz. Ahmet Ersoy, Serkis Balyan'ın sermimarlık dönemini ele alırken, kuralların esnek, tutarsız ve değişken olduğunu; sermimarlığın bir şeref payesi olduğunu belirtir.⁷⁰ Vedad Bey'in sermimar olarak bağlı olduğu kuralları ise böyle değerlendiremeyiz. Yetkileri çeşitli düzenlemelerle zaman zaman değişse de, Vedad Bey'in ebniye-i seniyye'ye dahil yapıların tamiratına-bakımına ilişkin ön keşifleri hazırlamak olarak tanımlayabileceğimiz temel ve değişmez bir görevi var. II. Abdülhamid döneminde bu görev, büyük ölçüde Ebniye-i Seniyye kalfamühendislerince paylaşılrken, sermimarlar daha büyük projeler hazırlıyorlar veya müteahhit olarak görev yapabiliyorlardı. Özellikle Serkis Balyan'ın, büyük kısmı sermimar-ı devlet ünvanını almasından önceye tarihlenen kalabalık yapı listesi, Vedad Bey'in sermimarlık dönemi faaliyetlerinden karşılaştırılamayacak derecede farklıdır. Bu farklılığın sebebi, büyük ölçüde devletin içinde bulunduğu zorlu ekonomik koşullarla ilgilidir. Bununla beraber, II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte

⁶⁸ Oya Şenyurt, **İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarsindeki Temsiliyeti**, Doğu Kitapevi, İstanbul, 2012, s.147. Bu köşkün inşasına ilişkin belge 1887 tarihli. Oya Şenyurt, Vasilaki İoannidis'in sermimarlık ünvanını 1889 yılında aldığını yazmıştır.

⁶⁹ Oya Şenyurt, a.g.e., s. 148.

⁷⁰ Ahmet Ersoy, 'Başka Bir Darülfünûn ve Kalfalığın Sonu Yahut Serkis Bey'in Rüyası', **Batılılaşan İstanbul'un Ermeni Mimarları**, s.60. Ahmet Ersoy Serkis Balyan'ı, önceki dönemin hassa mimarbaşlarıyla karşılaştırarak, kendisinin sermimarlığının hassa mimarbaşılığı gibi tüm Osmanlı mülklerindeki inşaat faaliyetlerini denetleme yetkisiyle donatılmış bir yüksek-bürokratik pozisyon olmadığını söyler.

yönetim şeklinin değişmesi; saray güç odağı olmaktan çıkması önemli bir etkidir.⁷¹ Hazine-i Hassa'nın kadrosu daraltılmış, pek çok görevlinin işine son verilmiştir. Saray ve kasırların tamir işlerini takip etmekle görevli olan kalfa ve mühendislerin yerine, bu sorumluluğun sermimarda toplanması da, kadronun daraltılması ile ilişkili olarak değerlendirilebilir.

1.3.2. Ebniye-i Seniyye İnşaat ve Tamirat Komisyonu

II. Meşrutiyet dönemindeki yeni bir uygulama, Ebniye-i Seniyye İdaresi'nde "Ebniye-i Seniyye İnşaat ve Tamirat Komisyonu" adlı bir komisyon oluşturulmasıdır. Komisyonun kuruluş amacı, Maliye Nazırı Cavid Bey tarafından "Ebniye-i Seniyye tamirat ve inşaatı için ayrılan bütçenin düzgün biçimde harcanmasını sağlamak" olarak tanımlanmıştır. Komisyon R.7 Haziran 1325/20 Haziran 1909'da, divan-ı muhasebat üyelerinden Rıfat Bey'in başkanlığında kurulur. Çekirdek kadroyu Vedad Bey, Mühendis Asaduryan, Mühendis Ahmet Efendi ve emekli vergi mümeyyizi Neşet Bey meydana getirir. Komisyon R.19 Temmuz 1325/1 Ağustos 1909'da, Harbiye Nezareti İnşaat Dairesi'nden Binbaşı Hacı Ali, Kolağası Osman ve Arif Bey'in katılmalarıyla genişler. Sonradan eklenen bu üç üye, askeri görevleri sebebiyle kısa bir süre komisyon üyesi olarak kalırlar. Komisyon başkanı Rıfat Bey de asıl görevi ile komisyon başkanlığını aynı anda yürütemeyerek, yerini vekaleten Tamirat Müdürlüğü yapan Hüsnü Bey'e bırakır.⁷²

"Memur ve müsdahdemlere ait R.1326/1910 yılı maaş ve yövmiye defteri" başlıklı defter,⁷³ Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki teşkilatı ve hiyerarşisi ile ilgili önemli bir veridir. Defterde her memur ve müsdahdem için yarım sayfa ayrılmış, bazılarının göreve başladıkları tarih belirtilmiş ve yıl sonuna kadar kendilerine yapılan ödemeler ay bazında kaydedilmiştir. İlk sayfa Saray-ı Hümayunlar Tamirat Müdürü Hacı Hüsnü Bey ve Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari

⁷¹ Afife Batur, "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.112. Bülent Tanju, "Bir Osmanlının Mimar Olarak Portresi", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.253.

⁷² Komisyonun kuruluş süreci ve üyelerine dair bilgiyi, Cavid Bey'in R.30 Mart 1327 tarihli dilekçesinden öğreniyoruz. Söz konusu dilekçe, komisyonun soruşturmadan geçirildiği R.1327/1911 yılında yazılmış olup ilerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alınacaktır. BOA.İ.MBH.00005.00062.001

⁷³ "Memur ve müsdahdemlere ait R.1326/1910 yılı maaş ve yövmiye defteri" başlıklı defter. BOA. HH.EBA. 687-23.

Vedad Bey'e aittir. Görevine R.10 Haziran 1325/23 Haziran 1909'da başlamış olan Hacı Hüsnü Bey'in maaşı 2.500 kuruştur. Vedad Bey'in göreve başlama tarihi R.14 Nisan 1325/27 Nisan 1909 olup, Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta çıktığı güne tekabül eder. Sermimarın aylık maaşı ise 4.500 kuruştur. Maaş defterinin sonraki sayfalarında ise tamirat komisyonu üyeleri, mühendisler, katipler, anbar çalışanları olmak üzere toplam 34 çalışanın bilgileri yer alınır. Bunların bir kısmı Ebniye-i Seniyye İdaresi'nde devamlı olarak, bazıları da iş bazında çalışmıştır. İdari görevliler ve doğrudan mimari çalışmalarında görev alan memurlar aşağıda listelenmiştir.

Ebniye-i Seniyye İdaresi Çalışanları (R.1326/M.1910)

Ünvan	İsim	Göreve başlama tarihi	Maaş/Yövmiye (Kuruş)
Saray-ı Hümayunlar Tamirat Müdürü	Hacı Hüsnü Bey	R.10 Haziran 1325	2.500
Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari	Vedad Bey	R.14 Nisan 1325	4.500
Tamirat Komisyonu Üyesi (Mühendis)	Asaduryan Efendi	R.2 Mayıs 1325	3.000
Tamirat Komisyonu Üyesi	Ahmed Beyefendi	R.10 Haziran 1325	2.000
Tamirat Komisyonu Üyesi (Elektrik mühendisi)	Sabid Bey		günlük 108
Tamirat Komisyonu Üyesi	Neşet Beyefendi	-	günlük 100
Tamirat Komisyonu Üyesi (Binbaşı)	Hacı Ali Bey	-	günlük 20
Tamirat Komisyonu Üyesi (Kolağası)	Arif Bey	-	günlük 20
Tamirat Komisyonu Üyesi (Kolağası)	Osman Bey	-	günlük 20
Mühendis	Bonkovski Efendi	-	günlük 60

Mühendis	Tevfik Bey	-	günlük 40
Mühendis	Agop Bey	-	günlük 20
Mühendis	Vahan Bey	-	günlük 30
Mimar Katibi	Nuri Efendi	-	günlük 25
İş Başı	Markar Efendi	-	günlük 50
Kalfa	Hürmüz	-	günlük 50
Mühendis	(?)	R.17 Kanunusani 1325	günlük 20
Ressam	Marki Efendi	R.1 Teşrinisani 1326	günlük 8

Vedad Bey'in, Ebniye-i Seniyye İdaresi'nde görev yapan mühendis, mimar ve işçilerin çalışma koşullarını dikkate alarak zaman zaman maaş veya yövmiyelerine zam yapılması için önerilerde bulunur. Örneğin, sermimarın talebi sonucunda "memurîn-i fenni" sıfatıyla çalışan Bonkovski'nin yövmiyesine zam yapılmıştır.⁷⁴ Vedad Bey benzer biçimde resimhanede görevli mimar Onik ve Damarki Efendi'nin yövmiyelerine de "haricen daha ziyade kazanmak ihtimaline mükafat olmak üzere" zam yapılmasını önermiştir.⁷⁵ Zam önerilerlerine, genellikle, kurum dışında daha yüksek ücretle çalışılabilme ihtimalinin ifadesi eşlik eder. Buradan yola çıkarak, Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin maaşlarının serbest piyasada kazanılabilecek miktardan daha az olduğu düşünülebilir.

Mühendis Asaduryan

Komisyon üyelerinden Asaduryan'ın eğitim hayatı, Vedad Bey'inki ile bariz benzerlikler taşır. Asaduryan da Mekteb-i Sultânî'de eğitim görür, ardından Paris'te Turuk ve Maabir Mektebi'ne devam eder. Vedad Bey'in Paris'teki eğitim sürecine benzer biçimde, Asaduryan'a da yüksek öğrenimi sırasında devlet tarafından maaş bağlanır.⁷⁶ Bu verilere dayanarak iki çalışma arkadaşının yakın sosyal ve ekonomik koşullara sahip olduğu öne sürülebilir. Asaduryan Paris'te başarılı bir eğitim hayatı geçirir; "turuk ve maabir mühendisliğinin en büyük şهادetnamesini" kazanarak İstanbul'a döner. 1894 yılından itibaren Asaduryan'ın bir memuriyete atanmayı talep ettiği çeşitli yazışmalar mevcuttur; Nafia Nezareti veya Şehremaneti'nde görevlendirilmesi söz konusu olmuştur.⁷⁷ Asaduryan'ın Ebniye-i Seniyye Tamirat Komisyonu'na atandığı R.2 Mayıs 1325/15 Mayıs 1909 tarihine kadar hangi kurumda görev aldığı, bu araştırma çerçevesinde tespit edilemedi. Asaduryan

⁷⁴ Vedad Bey'in R.26 Temmuz 1326/8 Ağustos 1910 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.682-63-17.

⁷⁵ Vedad Bey'in R.28 Teşrinievvel 1326/10 Kasım 1910 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.690-48-3.

"Resimhanede müstahdem Mimar Onik efendinin almakta olduğu 20 kuruş yövmiyesi münâsip olmadığından haricen daha ziyade kazanmak ihtimaline mükafât olmak üzere yövmiyesine on kuruş zam ve resim çıkarmak vesair ufak hizmetlerde bila ücret istihdam etmekte olduğum Damarki Efendi'ye de 8 kuruş yövmiye tahsis olunması gerek zât- âlileri gerek komisyona tensib buyurulmasını rica ederim efendim."

⁷⁶ H.19 Z.1310 tarihli ve Paris'te Turuk ve Maabir Mektebi'nde tahsilde bulunan Aduryan Efendi'nin masraflarının karşılanmasıyla ilgili belge.BOA.ŞD.1198-36.

⁷⁷ BOA.MF.MKT.1144-12.

komisyonda çalışmaya başladığının ertesi senesi, Darülfünûn Tıp Fakültesi inşaatında görevlendirilir. Dolmabahçe Sarayı kalorifer tesisatı çalışmalarında etkin olan Asaduryan, Tıp Fakültesi inşaatında da "kalorifer mühendisi" sıfatıyla görev almıştır.⁷⁸ Dolmabahçe Sarayı'nın kalorifer tesisatı, II. Meşrutiyet idaresince öncelik tanınan işlerdendir;⁷⁹ Asaduryan'ın bu konudaki uzmanlığı, komisyona seçilmesinde rol oynamış olmalıdır. Mühendis Asaduryan, Tamirat Komisyonu'nun R.1327/1911 yılında geçirdiği büyük soruşturmaya kadar kurumda çalışır; soruşturmanın ardından görevine son verilir.⁸⁰ Ebniye-i Seniyye İdaresi ile ilişkisinin kesilmesinin ardından, Asaduryan Efendi'nin ismine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin genel merkez heyetinde rastlanır; ünvanı ise "Nafia, Turuk ve Maabir Umum Müdürü"dür.⁸¹

Mimar Markar

Vedad Bey'in sermimarlık görevine başladığı ilk günlerden itibaren Markar isimli mimar bir yardımcısı olduğu, kimi sipariş varakaları ve keşif defterlerinde "Vedad Bey namına" Markar'ın imzasının bulunmasından anlaşıyor. Bu duruma erken tarihli bir örnek olarak, R.1 Ağustos 1325/14 Ağustos 1909 tarihli sipariş evraklarını Vedad Bey yerine imzalamış olması verilebilir.⁸² İşçi kayıt defterlerinde "iş başı" sıfatıyla yer alan Markar'ın Vedad Bey ile 1930'lara kadar çalıştığını gösteren kayıtlar, Vedad Bey'in 1927 yılına ait ajandasında ve mektuplarında mevcuttur.⁸³ Vedad Bey'in torunu Selma Sarı'nın aktardıkları da ikilinin uzun süre beraber çalıştıklarını doğrular: "Büyükbabamın Markar Efendi ve Hürmüz Efendi diye iki Ermeni ahababı vardı. Aynı zamanda bunlar bir müddet kendi yardımcıları da olmuş, büyükbabamla birlikte çalışmışlardı."⁸⁴ Burada bahsedilen Hürmüz Efendi'nin ismi de Ebniye-i Seniyye İdaresi'nde çalışanlar arasında görülür. Kendisinin tespit

⁷⁸ H.07 Za. 1327 tarihli ve DarulFünûn Tıp Fakltesi inşaatında görevli Asaduryan Efendi'nin maaşının belirlenmesine dair belge. BOA.MF.MKT.1144-12.

⁷⁹ BOA.HH.EBA.670-30-1.

⁸⁰ BOA. İ. MBH. 00005.00062.003.001.

⁸¹ Ahmet Zeki İzgöer, Ramazan Tuğ, **Padişah'ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yılı**, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara, 2013, s.45.

⁸² BOA HH.EBA. 664-38-10.

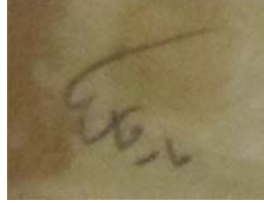
⁸³ Bahsedilen ajanda ve mektuplar, Bodrum Mimarlık Kitaplığı'nda muhafaza edilen, Suha Özkan ve Pelin Derviş'e ait Vedat Tek Arşivi'nde bulunmaktadır.

⁸⁴ Selma Sarı, "Torunu Selma Sarı'nın Anlattıkları", **M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.396.

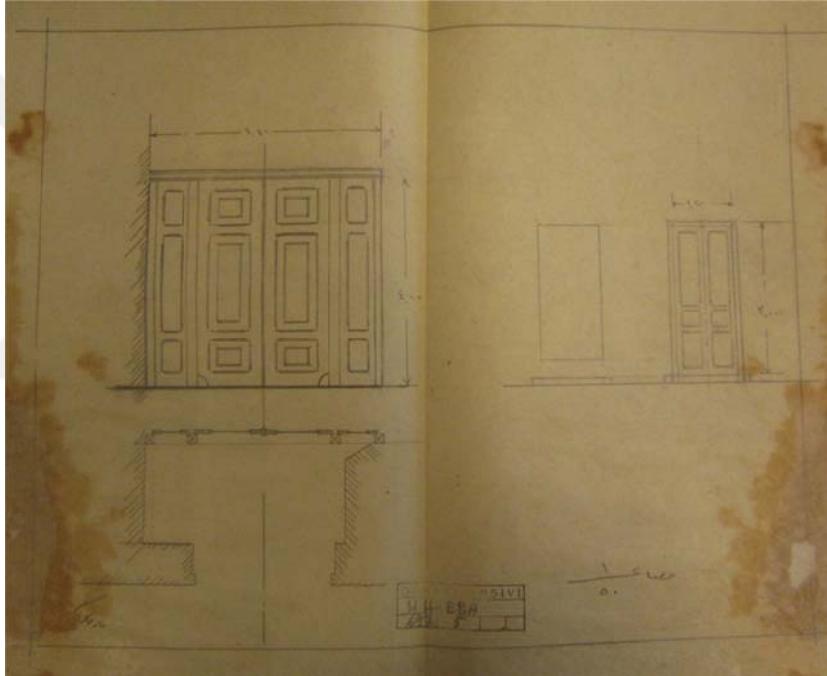
edilebilen tek faaliyeti, İzmit Kasrı'nın tamirâtı için Vedad Bey ile beraber İzmit'e gidip ona yardım etmiş olmasıdır.⁸⁵

Şekil 12: Mimar Markar'ın damgası. (BOA.HH.EBA. 666-16-4)

Şekil 13: Mimar Markar'ın imzası. (BOA.HH.EBA.697-5-1)

Şekil 14: "Beşiktaş saray-ı hümayunu devletli necâbetli Vahdeddin Efendi hazretlerinin dairelerinde bazı kapıların tahvil ve küşâdı" başlıklı R.28 Teşrinisani 1327 tarihli keşif defterinin ekinde bulunan, Markar imzalı çizim. (BOA.HH.EBA. 697-5-1)

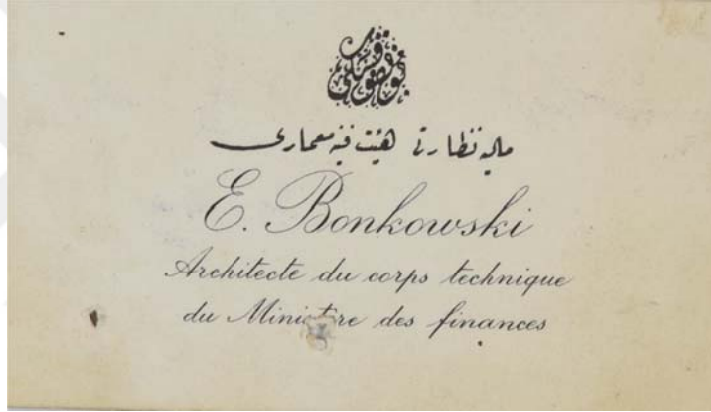
Mühendis Bonkovski

Vedad Bey'in göreve başladığı tarihten itibaren Ebniye-i Seniyye İdaresi'nde çalışan bir diğer görevli, mühendis Bonkovski'dir. Markar gibi Bonkovski'nin de 1909 tarihli sipariş evraklarında Vedad Bey namına imzasına rastlamak mümkün.⁸⁶ Bonkovski Vedad Bey'in "maiyetinde" çalışmaya başlamadan önce Evkaf

⁸⁵ Vedad Bey'in R.15 Şubat 1325/28 Şubat 1910 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA. 679-30-1

⁸⁶ R.4 Ağustos 1325/17 Ağustos 1909 tarihli sipariş evrağı. BOA.HH.EBA.668-28-2.

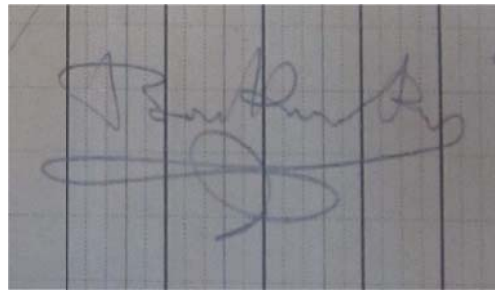
Nezaretî'nde görev yapmıştır. Evkaf Nezaretî'ndeki son işi, V. Murad Türbesi'nin inşaatına nezaret etmek olmuş, türbe inşası sürerken Ebniye-i Seniyye İdaresi'ne tayin edilmiştir.⁸⁷ Bonkovski, Tamirat Komisyonu'nunun R.1327/1911 yılında geçirdiği soruşturmanın ardından, Maliye Nezaretî'ne bağlı fen heyetinde görevlendirilir.⁸⁸ Bu heyetin görevi, Vedad Bey'in hazırladığı keşifleri ve keşiflerin uygulanma aşamalarını denetlemektir. Hiyerarşik olarak sermimarın altında ve onun yarısı kadar maaşla çalışan bir mühendisin sermimarı "denetleyen" bir pozisyona getirilmesinin ikili arasındaki ilişkiyi zedelediği, Vedad Bey tarafından kaleme alınmış birçok dilekçede kendini hissettirir. İkili arasında, sıklıkla, inşaat ve tamiratların teknik detaylarında dair anlaşmazlıklar yaşanır.⁸⁹

Şekil 15: Bonkovski'nin Maliye Nezaretî heyet-i fenniye mimarı olarak görev yaptığı döneme ait Osmanlıca-Fransızca kartvizit. (BOA.HH.EBA.718-3)

Şekil 16: Bonkovski'nin R.1325/1909 tarihli mührü. (BOA.HH.EBA.668-28)

Şekil 17: Bonkovski'nin imzası. (BOA.HH.EBA. 664-38-15)

⁸⁷ Bonkovski'nin R.10 Ağustos 1325/23 Ağustos 1909 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.668.60.1.

⁸⁸ Ebniye-i Seniyye Müdüriyeti'nden yazılan R.28 Haziran 1327/11 Temmuz 1911 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.691.17.

⁸⁹ Vedad Bey ile Tamirat İdaresi'nin 1911'de geçirdiği soruşturma ve sonuçları tezin ikinci bölümde ele alınmıştır.

1.4. İnşa ve Tamir Faaliyetleri

II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından Yıldız Sarayı'nın terk edilmesi ve yeni idare merkezi olarak Dolmabahçe Sarayı'nın seçilmesi sebebiyle, sermimarın öncelikli görevi Dolmabahçe Sarayı tamirâtı olmuştur.⁹⁰ Dolmabahçe Sarayı'nın yanı sıra, sermimarın öncelikli olarak ele alması istenilen başka yapılar da vardır. Önceliğin hangi yapılara verildiği, hem sermimarın görev alanını göstermesi bakımından; hem de dönemin siyasi eğilimlerini yansıttığından ilgi çekicidir. Vedad Bey R.23 Ağustos 1325/5 Eylül 1909 tarihinde Ebniye-i Seniyye Tamirat Müdüriyeti'ne yazdığı dilekçede, o güne kadar üzerinde çalıştığı tamir işlerini üç gruba ayırarak listeler. Birinci grup "tamiratı derdest-i ikmâl olanlar" yani tamiratı tamamlananlardır. İlk dört ayda aşağıda listelenen yedi iş tamamlanabilmiştir.

1. Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nun bazı aksamı
2. Eczahane-i Hümayun
3. Balmumcu Kasrı Hümayunu ahırları
4. Meclis-i Mebusan Riyaseti Konağı
5. Başkâtip Konağı
6. Başmabeynci Konağı
7. Mütferrika tamirat ve su yolları

Dolmabahçe Sarayı'nın bazı kısımları dışında ilk aşamada tamamlanan tamir işlerinin başkâtip, başmabeynci ve meclis başkanına tahsis edilmek üzere hazırlanan üç konak ile Balmumcu Kasrı olduğu, Vedad Bey'in hazırladığı listede belirtilir. Nişantaşı'ndaki iki konak, Sultan V. Mehmed Reşad'ın maiyetinde çalışan memurlardan hiyerarşik olarak en üst konumda olan, kendisiyle en yakın çalışan ikiliye tahsis edilmiştir. Bu ikili Halid Ziya Bey ile Lütfi Simavi Bey'dir. Söz konusu konakların bahsi, Halid Ziya Bey'in anılarında; Sultan V. Mehmed Reşad ile ilk görüşmesini anlattığı bölümde geçer. Sultan V. Mehmed Reşad Halit Ziya Bey'e Nişantaşı'nda bulunan ve Abdülmecid döneminde başkatip ile başmabeynciye tahsis edilen fakat II. Abdülhamid iktidarında bakımsız kalan konaklardan bahsetmiştir: *"Pederimin zamanında... Nişantaşı'nda başmabeynci ile başkatibe mahsus birer*

⁹⁰ Halid Ziya Uşaklıgil, **Saray ve Ötesi**, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003, s.102. Afife Batur, "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.109-112.

*konak vardı. Biraderimin zamanında bunlar harap oldu ve türlü türlü akıbetlere uğradı. Bunlar tamir edilip sizlerin ikametinize tahsis oluncaya kadar..."*⁹¹ Meclis Başkanı Ahmet Rıza Bey'e ise Maçka'da bir konak tahsis edilmiş⁹² ve konağın tamir keşfi sermimar tarafından gerçekleştirilmiştir. Kendisine tahsis edilen konağın tamirine öncelik tanınması, meclis başkanlığının II. Meşrutiyet Dönemi'nin siyasi ortamında kritik önemde bir konum olmasıyla açıklanabilir: *"Hünkar onu kazanmaya lüzûm görürdü. Onun için ikametine Maçka'da bir saray tahsis olundu ve Mefruşat İdaresi tarafından döşendi."*⁹³

Balmumcu Kasrı, yukarıda listelenen yapı grubunda bulunan tek kasır olup, öteki yapılarla karşılaştırıldığında tamirinin aciliyetini anlamlandırmak daha güçtür. Halid Ziya Bey, Sultan V. Mehmed Reşad'ın sözkonusu yapıya özel bir sevgisi-İlgisi olduğunu, Balmumcu Kasrı ve bahçesinde vakit geçirmeyi sevdiğini aktarır: *"Kaç kere, bilinemez, niçin çiftlik ünvanı ile süsledikleri Balmumcu Köşkleri'nde yahut onların hiçbir hususîyet caizbesine malik olmayan bahçesinde, uzun intizar saatlerini nasıl geçirmek lazım geleceğine mütehayyir, advet zamanını sabırsızlıkla bekledik durduk. Hünkar'ın buraya bir meclubiyeti vardı."*⁹⁴ Sultan V. Mehmed Reşad, II. Abdülhamid'in saltanatı süresince Dolmabahçe Sarayı Veliahd Dairesi'nde denetim altında yaşamıştır. Balmumcu Kasrı'na olan "meclubiyetin" sebebi, Veliahd Dairesi'nden çıkma imkanı bulabildiğinde Balmumcu Çiftliği'ni ziyaret etmesine izin verilmesine⁹⁵ dayanıyor olmalıdır. Dolmabahçe Sarayı'nın sultan ve saray görevlileri için kullanılabilir hale getirilmesinden farklı olarak, Balmumcu Kasrı'nı ilk aşamada ele alınacak işler arasına koymak ve tamir ettirmek, siyasi hareket alanı ve söz hakkı çok kısıtlı olan Sultan Reşad'ın nadir kişisel taleplerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Vedad Bey'in hazırladığı listede ikinci grubu "tamirâtı henüz ikmal derecesinde olmayan", yani henüz tamamlanmamış işler meydana getirir:

8. Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nun bazı aksamı

⁹¹ Halid Ziya Uşaklıgil, **a.g.e.**, s. 44-45.

⁹² R.24 Nisan 1326/7 Mayıs 1910 tarihli ve 71 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.681-63.

⁹³ Halid Ziya Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.293.

⁹⁴ **A.e.**, s. 156.

⁹⁵ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Sultanları**, Alfa yayınları, İstanbul, 2015, s.470.

9. Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nda devletli necâbetli Efendiler Hazeratının selamlık dairesi
10. Matbah-ı Hümâyun
11. Devletli necâbetli Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri'nin matbahları
12. Devletli necâbetli Mecid Efendi Hazretleri'nin matbah ve ahırları
13. Ortaköy'de Şayeste Sultan⁹⁶ Hazretleri'nin matbahları
14. Beşiktaş'ta itfaiye dairesi
15. Topkapı Saray-ı Hümâyunu'nda mektep, hamamlar, Kubbealtı

Üçüncü ve son grup "tamiratına bu kere mübaşeret olunan"; tamiratına yeni başlanan yapılardır:

1. Ortaköy'de devletli necâbetli Selahaddin Efendi Hazretleri'nin selamlık dairesi
2. Kayıkhane-i Hümâyun
3. Has ahır çatısı

Tamirâtı süren yapıları ağırlıklı olarak Dolmabahçe Sarayı ve ek yapıları ile şehzadelerin ikametgâhları oluşturur. "Efendiler Hazeratı Dairesi" ile kastedilen, Dolmabahçe Sarayı Veliahd Dairesi'dir. Daire, Vedad Bey'in sermimarlık yıllarında, Veliahd-ı Saltanat Yusuf İzzeddin Efendi ve ikinci veliahd Vahdettin Efendi tarafından paylaşılmaktaydı.⁹⁷ V. Murad'ın oğlu Mehmed Selahaddin'in ve Sultan Abdülmecid'in eşlerinden olup Vahdeddin'i yetiştiren Şayeste Kadın'ın⁹⁸ dairesi de tamir edilmekte olan yapılar arasındadır.⁹⁹ Topkapı Sarayı'nın ise üç farklı kısmı – mektep, hamamlar, kubbealtı- listede yer alır. Topkapı Sarayı'nın önceliği, hem önemli bir tarihsel miras, hem de Ramazan'da Hırka-ı Saadet Dairesi ziyareti gibi amaçlarla kullanılmaya devam eden bir yapı olmasından kaynaklanır.

⁹⁶ Vedad Bey listede "Şayeste Sultan" yazmış olsa da, hanedan mensubu olmayanlar için "sultan" değil "kadın" ifadesi kullanılır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde Şayeste isimli bir sultan bulunmamaktadır. Doğru ifade "Şayeste Kadın" olmalı. Şayeste Kadın Abdülmecid'in eşlerinden olup Vahdeddin'in manevi annesidir.

⁹⁷ Cengiz Göncü, Veliahd Dairesi'nin Sultan Abdülaziz'in saltanat yıllarından itibaren veliahdın yanı sıra onun en yakın takipçisi olan ve "ikinci veliahd" olarak isimlendirilen en kıdemli şehzadeye de tahsis edildiğini, V. Mehmed Reşad döneminde Yusuf İzzeddin ve Vahdettin Efendiler tarafından paylaşıldığını aktarır. Cengiz Göncü, "Dolmabahçe Sarayı'nın İnşa Süreci, Mekan ve Teşkilat", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015, s.145.

⁹⁸ Murat Bardakçı, **Şahbaba**, Everest Yayınları, İstanbul, 2015 s.37.

⁹⁹ Listedeki yer almayan fakat aynı dönemde tamirâtı gündemde olan iki ikametgâh daha vardır: Fatma Sultan'ın Ortaköy'deki sarayı ile Selahattin Efendi'nin Kurbağalıdere'deki köşkü. BOA.HH.D.27125.

Vedad Bey sürmekte olan işlerin bir kısmının tahsisat yetersizliği sebebiyle tamamlanamayacağını yazmış, hangi işlerin durdurulması gerektiği hakkında bilgi isteyerek dilekçesini bitirmiştir.

"... on sekiz muhtelif inşaâtın kaffesi gayet müsta'cil olduğundan diğerlerine tercihen ve aldığım ol emr-i katiyye üzerine başlanmış ise de bunlar tahsisât-ı sarfiyye ile bu sene ikmâli mümkün olamayacağı anlaşılmış olduğundan evvelce sadrazam paşa hazretlerinin emir buyurdıkları gibi bu işlere mahsus olmak üzere tahsis olan mutasavvir olunan istihraz akd olunacaksa bunların ameliyâtına devam edelim. Aksi takdirde şimdiden bunların kısım-ı mühimini terk etmek lazım geleceğinden hangilerinin tatil edilmelerinin münâsip olacağının iş'ârı ve henüz sarf olunmamış tahsisâtın neden ibâret olduğunun lütfen iş'âr buyurulması rica olunur."¹⁰⁰

Vedad Bey'in kaleme aldığı bu kısa metin iki bakımdan önemlidir. Bunlardan ilki, dönemin siyasi hiyerarşisini yansıtmasıdır: Meclis başkanına, başkâtime ve başmabeynciye tahsis edilen konaklardaki işler tamamlanmışken; şehzadelerin ikametine ayrılmış yapıların tamirinin maddi sebeplerle durdurulması ihtimal dahilindedir. Bununla beraber, Vedad Bey II. Meşrutiyet yıllarında Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin maddi güçlüklerle mücadele ettiği açıkça ifade etmiştir. Sadrazamdan gelen cevapta, gereksiz harcamalardan kaçılması gerektiği vurgusuyla beraber, önceliğin Dolmabahçe Sarayı'nda olduğu ve sarayın kalorifer tesisatının kış mevsiminden önce tamamlanması gerektiği belirtilir.¹⁰¹ Kurumun içinde bulunduğu zorlu ekonomik koşulları, Vedad Bey tarafından kaleme alınmış daha erken tarihli bir dilekçede de görürüz:

Maliye Nezaret-i Âlisi'ne
Atufetli efendim hazretleri
Sarayı Hümâyunun icrâ-i tamirâtı için şimdiye kadar mübâyaa'olunan malzeme-i inşaiyenin ihsânı henüz tesviye olunmadığı gibi çalıştırılmakta olan ameleye de dördüncü hafta hulûl ettiği halde henüz bir akçe verilmemiş olmasına nazaran tamirâtın devam ve itmâmı kesb-i müşkilât ettiğinden tamirat-ı vâki için iktizâ eden mebaliğin serian tesviye ve irsâline şiddetle intizâr edilmekte olduğu arz olunur. Olbabda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l emrindir.
13 Haziran 1325. Sermimar-ı hazret-i şehriyarî Vedad.¹⁰²

¹⁰⁰ Vedad Bey'in Ebniye-i Seniyye Tamirat Müdüriyeti'ne yazdığı R.23 Ağustos 1325/7 Eylül 1909 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA. 669-67-2.

¹⁰¹ BOA.HH.EBA. 670-30-1.

¹⁰² Vedad Bey'in Maliye Nezareti'ne yazdığı R.13 Haziran 1325/26 Haziran 1909 tarihli dilekçe. BOA. HH.EBA. 666-25-5.

Vedad Bey'in Maliye Nezareti'ne yazdıklarından anlaşılan, içinde bulunulan koşullarda Dolmabahçe Sarayı'ndaki mimari çalışmalar neredeyse devam edemeyecek noktaya gelmiştir. İnşaat malzemelerinin ve tamiratta görev yapan işçilerin ücretleri ödenememektedir. Sermimar, tamiratların devam edebilmesi için gereken bütçenin acilen sağlanmasını istemektedir. İki metin de Vedad Bey'in çalışma koşullarının güçlüğüne işaret eder: sermimar tamirilerinin teknik boyutundan sorumlu olmakla beraber, kısıtlı mali olanaklarla da mücadele etmektedir.

1.4.1. Padişahın Yeni İkametgahı: Dolmabahçe Sarayı

Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta çıkmasıyla beraber padişahın başkâtibi tayin edilen Halid Ziya Bey, Dolmabahçe Sarayı'nın II. Abdülhamid'in saltanatı süresince üzüntü verecek derecede bakımsız kaldığını aşağıdaki cümlelerle aktarır:

"... ancak bir günü büsbütün dolduran bir dolaşma esnasında anladık ki burası koskoca bir mahalledir ve asıl zihinlere dalgınlık veren, baştan başa otuz senedir fazla bir metrukiyetten sonra bu mahallerin düşmüş olduğu hâl-i harabîdir. Hiçbir tarafını, hiçbir köşesini görmedik ki bizi müteessir ve aynı zamanda nasıl imar ve ihya edebilecek diye bir endişe ile mütehayyir etmiş olmasın. Rihtımlardan başlayarak, çatısından bodrumuna kadar, merdivenleri, döşemeleri, duvarları hep metrukiyetinin matemini ağlarcasına izhar eden bu sarayın cesameti hakkında kâfi bir fikir edinebilmek ve tamamıyla ihya ve imarının ne büyük himmetlerle tevakkuf edeceğine hüküm vermek için onu dışarıdan ve içeriden ayrı ayrı görmek lazımdır."¹⁰³

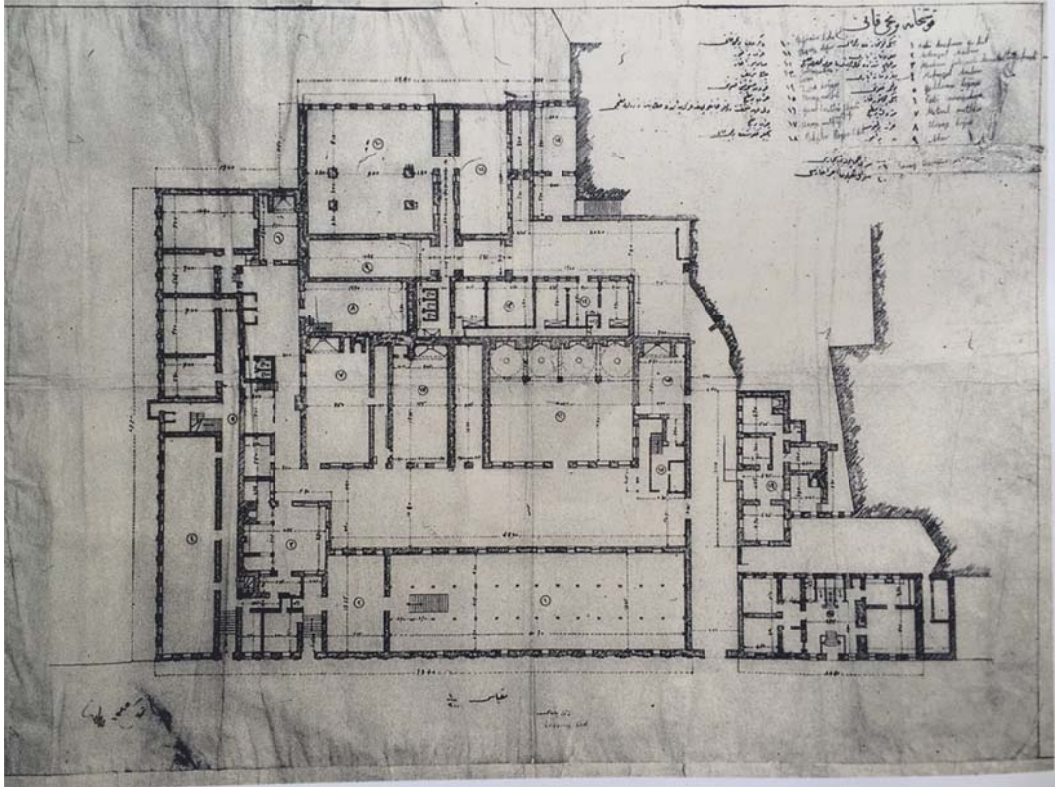
Dolmabahçe Sarayı ile ek yapılarının kapsamlı bir tamirata muhtaç durumda bulunduğu ve sarayın yeniden bir idare merkezi olarak kullanılabilecek hale getirilmesinin güçlüğü açıktır.

"Yapılacak işlerin içinden çıkmak mümkün olmazdı, eğer ehemmiyet ve müsaceliyet itibarıyla bir tasnifle başlanmasaydı. Mabeyn kısmında, nispetle, büyük bir iş yoktu. Akan çatı tamir, müteaffin bir levs ambarı halinde olan bodrum tathir ve ıslah edilecek olursa sarayın bu kısmı yeniden hayat bulmuş olacaktı. Ve her şeyden evvel, saray mimarlığına tayin edilen Vedat'a, işlerin başında bu vazife verildi... Hiç şaşırmadan ve ilk hamlede yapılacak mabeyn tamiratından sonra birbirini müteakip tehacümüyle karşılaştığı diğer tamiratın önünde ve bunalmayan bir mantıkla yürümeye başladı. Ve bu evsaf neticesiyledir ki sarayın, Mabeyn kısmı ile Harem-i Hümayun daireleri, içinde barınılabilecek bir ümran haline gelmek için bir aydan fazla bir müddete ihtiyaç görmedi."¹⁰⁴

¹⁰³ Uşaklıgil, a.g.e., s. 101.

¹⁰⁴ A.e., s. 102.

Vedad Bey'in ilk görevi Dolmabahçe Sarayı'nın mabeyn kısmının tamirini gerçekleştirmek olur. İdari işlerin görüldüğü merkez olması sebebiyle öncelik bu bölüme verilir. Mabeyn tamiratını harem-i hümayun daireleri izler. Halid Ziya Bey'in aktarımına göre bir ay içinde iki taraf da kullanılabilecek hale getirilir ve bunda Vedad Bey'in "bunalmayan bir mantıkla yürüyüşü" önemli rol oynar. Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta geçişinin hemen ertesi günlerine tarihlenen faturalar, sipariş evrakları ve Vedad Bey tarafından hazırlanan malzeme listeleri de Halid Ziya Bey'i doğrular. Sermimarın göreve başladıktan iki gün sonra hazırlanmış olduğu sipariş listeleri, Dolmabahçe Sarayı tamiratına hiç vakit kaybetmeden başladığını göstermektedir.¹⁰⁵

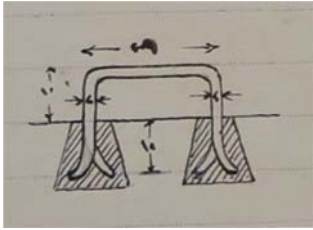
Şekil 18 : "Kuşhanenin birinci kat planıdır" başlıklı, R.Temmuz 1325/M. Temmuz 1909 tarihli ve Vedad imzalı plan. Plan üzerinde numaralandırılan mekanların listesi şöyledir: Eski Kuşhanenin birinci katı, mefruşat anbarı, merhum şehzade Kemalettin Efendi sarfına mahsus matbah, mefruşat anbarı, yoklama koğuşu, eski çamaşırhane, metruk bir matbah, harap bir koğuş, harap bir ahır, değirmenin birinci katı, harap bir ahır, salamurahane, cami-i şerif, fırın müstahdeminin koğuşu harap bir matbah, veliahd-ı saltanat Yusuf İzzeddin Efendi'nin matbahı, aşçıların koğuşunun birinci katı, saray-ı hümayun tatlıhanesi, saray-ı hümayun eczahanesi. (Sema Öner, "Dolmabahçe Saray

¹⁰⁵ Erken tarihli birkaç örnek: Dolmabahçe Sarayı için alınan malzemenin R.20 Nisan 1325/29 Nisan 1909 tarihli faturaları. Vedad Bey tarafından Dolmabahçe Sarayı için oluşturulmuş R.22 Nisan 1325/1 maYIS 1090 tarihli, Ebniye-i Seniyye Anbarı'ndan temin edilecek malzeme listesi. BOA HH.EBA 664-10-6, 665.37.2, 665.41.1-4

Kompleksini Oluşturan Yapıların Değerlendirilmesinde Yeni Bulgular", **Milli Saraylar 1994-1995**, s.130-131.)

Sermimarın ilk aylarda gerçekleştirdiği bir başka faaliyet, Dolmabahçe Sarayı servis yapılarının¹⁰⁶ mevcut durumunu ortaya koyan planını hazırlamak olur. Kuşhane (mutfaklar) planında gösterilen mekanlardan, yalnızca Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi'nin mutfakları tamiratına öncelik verilen yapılar listesinde bulunur.¹⁰⁷ Öteki mekanlar ilerleyen dönemlerde ele alınır. Bu durum, sermimarın göreve başladıktan kısa süre sonra hazırladığı planların, bir durum tespiti-ileriye dönük faaliyetler için bir ön hazırlık olduğunu gösterir. Sermimar olasılıkla sarayın farklı mekanlarına ait planlar da hazırlamıştı.

Sermimarın görevinin ilk iki yılında hazırladığı ön keşiflerin büyük kısmı, Dolmabahçe Sarayı'nı konu alır. Keşiflerin hepsinin vücuda getirildiği şüpheli olmakla beraber, büyük kısmının gerçekleştiği çeşitli yazışmalardan anlaşılmaktadır. Vedad Bey'in Dolmabahçe Sarayı için 1909-1910 yıllarında hazırladığı keşifler sayıca çok fazla olup,¹⁰⁸ "Kalorifer Tesisatı", "Havuzlar-Çeşmeler", "Harem ve Mabeyn-i Hümayun Tamirâtı" ve "Çırağan Sarayı Yangının Ardından Alınan Önlemler" başlıkları altında gruplandırılarak ele alındı. Bu gruplamanın dışında, sarayla ilişkili daha ufak kabul edilebilecek ihtiyaçlar da sermimarın sorumluluğundaydı. Vedad Bey, yüksek bütçeli tamirat keşifleri ile beraber, sarayın rıhtımına yanaşacak kayıkların bağlanacağı köprüler veya kuyu bileziklerinin yenilenmesi gibi çok daha küçük ölçekli işlerin ön keşiflerini de hazırlamıştır. Hortumların asılacağı kancalar için hazırladığı özenli çizim, Vedad Bey'in ufak işleri dahi titizlikle ele aldığını gösteren bir örnektir.

Şekil 19: Rıhtıma yanaşacak kayıkların kancalarına mahsus köprü çizimi. (BOA.HH.EBA.681-26)

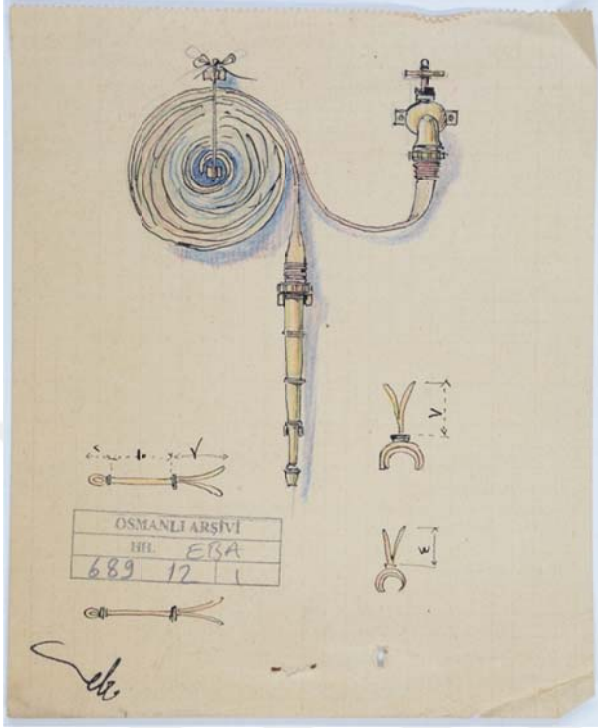

Şekil 20: Dolmabahçe Sarayı rıhtımındaki köprülere örnek. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

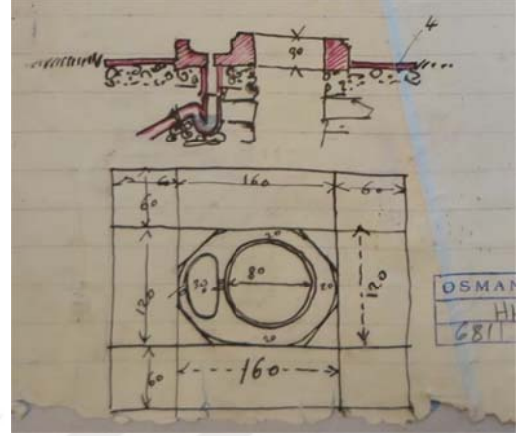
¹⁰⁶ Söz konusu plan için bkz. Sema Öner, 'Dolmabahçe Saray Kompleksini Oluşturan Yapıların Değerlendirilmesinde Yeni Bulgular', **Milli Saraylar 1994-1995**, s.130-131.

¹⁰⁷ Bkz. s. 25.

¹⁰⁸ Söz konusu keşiflerin listesi EK1'de yer almaktadır.

Şekil 21: "Hortumların ta'likine mahsus kancaları" başlıklı keşif defterine ait Vedat imzalı çizim. (BOA.HH.EBA.689-2)

Şekil 22: "Beşiktaş Saray-ı Hümayunu kuyularının bilezikleri" başlıklı keşif defterine ait çizim. (BOA.HH.EBA.681-32)

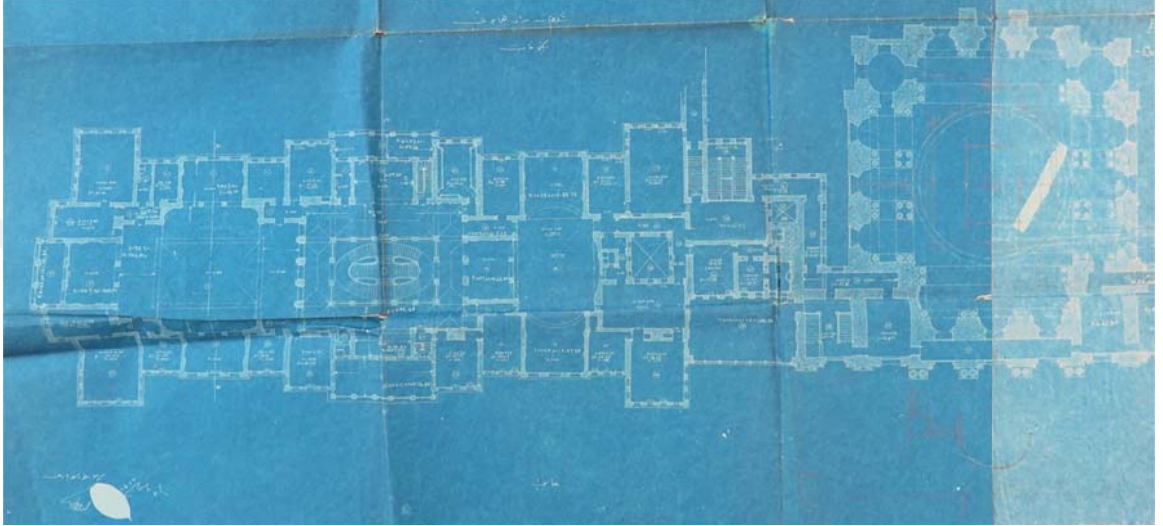
Kalorifer Tesisatı

Dolmabahçe Sarayı'na kalorifer tesisatı kurulması, Vedat Bey'in sermimarlık dönemi uygulamaları arasında en bilinenidir. Sarayın mimari özelliklerine zarar vermeden kalorifer ile ısıtılmasını sağlamak, Vedat Bey'in sermimarlık döneminde gerçekleştirdiği en dikkat çekici çalışmalarından biri olarak kabul edilir.¹⁰⁹ Sermimar-ı hazret-i şehriyari Vedat imzalı projeden, öncelikle mabeyne ait projenin hazırlandığını, bir ay kadar sonra mabeyn projesine Muayede Salonu ve hareme ait projelerin eklendiği anlaşıyor.¹¹⁰ Mabeyn projesinin R.7 Mayıs 1325/20 Mayıs 1909'da, Vedat Bey'in göreve başlamasından üç hafta sonra tamamlanması; sermimarın göreve başlar başlamaz kalorifer tesisatı üzerine çalışmaya koyulduğunu

¹⁰⁹ Süha Özkan, "Mimar Vedat Tek (1873-1942)", **Mimarlık**, Sayı:11-12, Kasım-Aralık 1973, s.48. Lale Uluç, "M. Vedat Tek, Architect. An Episode in Turkish Architecture", Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, 1987, s.117. Afife Batur, "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari", **M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.109-112. Afife Batur, "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari: Mehmed Vedat", **150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Sempozyumu Bildirileri**, TBMM Matbaası, Ankara, 2007, s.88.

¹¹⁰ BOA.HH.EBA.665-44.

gösterir. Tahsisat yetersizlikleri sebebiyle işler arasında bir öncelik sıralaması yapılması gerektiğinde, sadrazamın, "her işten evvel", Dolmabahçe Sarayı'nın kaloriferle ısıtılması için gereken çalışmanın kış mevsimi gelmeden tamamlanması gerektiğini belirtmesi, işin öncelikli olduğunun göstergelerindendir.¹¹¹

Şekil 23: "Excès de Température demandé' sur La Température Extérieure +18 +5 Corps de Chauffe: Radiateur" başlıklı, 7 Mayıs 1325R./20 Mayıs 1909 tarihli ve Vedad imzalı proje. (BOA. BOA.HH.EBA.665-44)

Şekil 24: "Excès de Température demandé' sur La Température Extérieure +18 +5 Corps de Chauffe: Radiateur" başlıklı, 7 Mayıs 1325R./20 Mayıs 1909 tarihli ve Vedad imzalı proje. (BOA. BOA.HH.EBA.665-44)

¹¹¹ BOA.HH.EBA.670-30-1.

R.23 Haziran 1325/6 Temmuz 1909 tarihli Tanin gazetesine verilen ilanda, kalorifer tesisatı işi için açılan münakasaya katılmak isteyenlerin, resimleri ve şartnameyi aldıktan sonra üç hafta içinde kendi projelerini teslim etmeleri gerektiği duyurulur.¹¹² İşe yirmi üç kişi talip olur fakat belirlenen günde yalnız dört kişi projesini teslim eder. Projelerin değerlendirme sürecinde Tamirat Müdürü "fiyatlarına bakılmayarak yalnız kıymet-i fennileri ve saray-ı hümayun binasına en elverişli olanının" seçilmesi gerektiği vurgular. Seçimi Maliye Nezareti'nin oluşturduğu bir heyet yapar.¹¹³ Vedad Bey'e projelerin değerlendirileceği günden bir gün önce yazılmış ufak bir notta, elinde bulunan üç takım projeyi alarak Hazine'deki komisyon-u mahsusa'ya gelmesi rica edilir.¹¹⁴ Bu davet, değerlendirme sürecinde kendisinin fikrinin alınacağını düşündürebilir fakat sitemkâr üslubunun sezildiği ileri tarihli bir dilekçesindeki "saray-ı hümayunun teshini için küşad olunan müsabakada mösyö morinin projesi maliye nezaret-i celilesi tarafından intihab tayin edilmişti" ifadesi, kendisinin seçim sürecinde etkisiz kaldığına işaret eder. Müsabakayı, kendisinden hem projelerin sahibi, hem de müteahhit olarak bahsedilen Mösyö Sezar Mori kazanır. Mösyö Mori'nin çalışmaları, Ebniye-i Seniyye mühendislerinden olup kalorifer sistemleri konusunda çalıştığını bildiğimiz Asaduryan tarafından denetlenir.¹¹⁵ Projenin uygulanması, çeşitli sorunlarla beraber uzun zamana yayılır. Başkâtip Halid Ziya Bey anılarında, temel sorununun kalorifer kazanının yerleştirileceği sarnıcın bir türlü tamamlanamaması ve sarnıcı devamlı su basması olduğunu yazmıştır: *"Sarayın her tarafı oyularak sıcak su borularının geçeceği*

¹¹² R.23 Haziran 1325 tarihli Tanin gazetesi. İlanın metni: 'Dolmabahçe saray-ı hümayunun kaloriferle teshini mukarrer bulunmuş ve lazım gelen resimler ile şartnamesi tanzim edilerek mevki' münakasaya olduğundan zıkr olunan resimler ile şartnameyi almak üzere tarih-i ilandan itibaren bir hafta ve projelerini getirmek üzere de mezkûr resimlerle şartnamenin tarih-i ahdinden itibaren nihayet üç hafta müddet vaz' edilmiş... münakasaya talip olacakların cuma ve pazardan ma'da her gün sabahları saat ikiden dörde kadar mezkûr saray-ı hümayunda müteşekkil komisyona müracaat eylemeleri ilan olunur.'

¹¹³ BOA.HH.EBA. 669-33-3.

¹¹⁴ "Sermimar Vedad Bey,

Beşiktaş Saray-ı Hümayunu kalorifer projelerinin yarınki pazar günü hazinede tedkiki mukarrer olmasına mebni nezdininizde bulunan 3 takım projeleri müst'acelen yarın saat altıda hazinede komisyon-u mahsusa teşrif buyumaları.

Mimar Kemal Beyefendi

Beşiktaş Saray-ı Hümayunun kaloriferle teshini hakkında tanzim kılınmış olan dört takım projenin ba tedkik hangisinin tercihi münasip olacağının tayini hakkında yarınki pazar günü saat altıda hazineye teşrif buyurmanız." BOA.HH.EBA.671-18-2.

¹¹⁵ BOA.HH.EBA. 684-117-6.

delikler ihzar edilmiş, hatta koltuk kapısından girilince sol tarafta mevcut bir mahzen de kazan için kazılmış, burada bir de yüksek baca yapılmış iken kazana mahsus olan yer, her türlü gayrete rağmen, su istilasından kurtarılamayarak kazanın vaz'ına imkan hasıl olamamıştı."¹¹⁶ Halid Ziya Bey'in anılarında bahsettiği bu durumu, Vedad Bey ve Asaduryan'ın yazışmaları da doğrular. Sarnıç yapımı, Mösyö Mori tarafından üstlenilen işlerden biridir. Müteahhidin planı doğrultusunda gerçekleştirilen sarnıç hafriyatında, komisyon tarafından tulumba ve motorlar tedarik edilmesine rağmen, olumlu bir sonuç elde edilemez. Vedad Bey devamlı çekilen su yüzünden sarnıç tarafındaki hamamda ve geçidin duvarlarında çökme tehlikesi doğduğunu, bu konuda önlem alınana kadar hafiyata ara verilmesi ve Mösyö Mori'nin projesini değiştirmesi gerektiğini savunur.¹¹⁷ Sermimar gecikmeler ve aksaklıklardan, müteahhit kadar Ebniye-i Seniyye mühendisi Asaduryan'ı da sorumlu tutar:

"Saray-ı Hümâyûn'un teshini için küşad olunan müsabakada Mösyö Mori'nin projesi Maliye Nezâret-i Celilesi tarafından intihâb tayin edilmişti... Asaduryan Efendi her yerde Mösyö Mori'nin projesinin fena olduğunu ve fenne muvâfık olmadığını iddia etmektedir. Bu projeyi ba'de-l tedkik kabul eden komisyon yanılarak intihâb ettiyse Asaduryan Efendi kalorifer işi bilhassa mühendisliğe ta'lîk ettiğinden kendisi meşgul olacağını beyan etmiş ve on aydan beri daima ameliyâta nezâret etmiş ve müteahhidin projeleriyle meşgul olduğu halde projenin fenalığına dâir ve ıslahı için de hiç bir rapor ve teklifte bulunmamış olması şayan-ı taaccübdür."¹¹⁸

Sarnıç meselesinin uzun süre çözümsüz kaldığı, Vedad Bey'in yeni bir sarnıç keşfi hazırlamasından anlaşılıyor.¹¹⁹ Fakat yeni keşif de çözüm sağlamaz; 1911 senesinde Vedad Bey hala sarnıç inşaatının tamamlanamadığından, hafriyatın devam ettiğinden ve etraftaki binaların tehlike altında olduğundan bahsediyordu.¹²⁰

¹¹⁶ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.633.

¹¹⁷ BOA.HH.EBA. 685-9-1.

¹¹⁸ BOA.HH.EBA. 684-117-6.

¹¹⁹ Kapağı bulunmadığından numarası belirsiz, R.20 Şubat 1326/5 Mart 1911 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.687-241-1.

¹²⁰ Vedad Bey'in R.31 Ağustos 1327/13 Eylül 1911 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.694-3-2.

Şekil 25: Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan kalorifer peteklerinden bir örnek. (Müjde Dila Gümüş, 2016)

Vedad Bey kalorifer tesisatı ile bağlantılı pek çok çalışma hazırlamıştır. Keşif defterlerini incelediğimizde, kalorifer boruları için saray duvarlarında açılacak deliklerden¹²¹ kalorifer makinesi için inşa edilecek barakaya¹²², peteklerde kullanılacak renkten¹²³ çatılarda açılan nefeslikleri örtecek şapkalara¹²⁴ kadar konuyla ilgili bir dizi iş ile kendisinin meşgul olduğunu görürüz. Sermimarın saraydaki pek çok detayla bizat ilgilendiği, kalorifer tesisatıyla ilişkili işlerde de açıkça gözlemlenebiliyor. Örneğin, Mabeyn'de büyük merdivenin başında radyatör

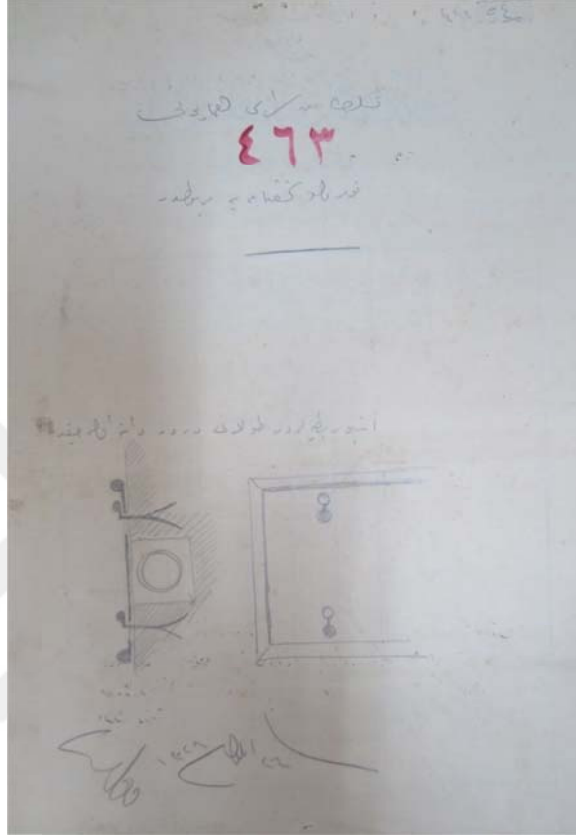
¹²¹ BOA.HH.EBA.681-36. 53 numaralı ve R.3 Nisan 1326/16 Nisan 1910 tarihli keşif defteri.

¹²² BOA.HH.EBA.682.5. 79 numaralı ve R.5 Mayıs 1326/18 Nisan 1910 tarihli keşif defteri.

¹²³ BOA.HH.EBA.704-25-2. 68 numaralı ve R.18 Nisan 1326/1 Mayıs 1910 tarihli keşif defteri.

¹²⁴ BOA.HH.EBA.696-14-26. 111 numaralı ve R.23 Haziran 1326/6 Temmuz 1910 tarihli keşif defteri.

delikleri açık kaldığında, bunların kapatılması için gereken kapakları Vedad Bey bizzat çizmiş ve nasıl yapılacaklarını tarif etmiştir.¹²⁵

Şekil 26: R.26 Eylül 1328 tarihli/9 Ekim 1912 tarihli ve Vedad imzalı radyatör deliklerine yapılacak kapakların çizimi. (BOA.HH.EBA.731-6-2)

Vedad Bey'in kalorifer tesisatına ilişkin en dikkat çekici keşif çalışması, kalorifer bacasına aittir.¹²⁶ Keşfinin başında, bacanın Makriköy (Bakırköy) taşından inşa edilmesini düşündüğünü fakat çok masraflı olacağından vazgeçtiğini; bacanın simanarme olarak inşa edileceğini belirtir. Bunun dışında keşifte bacanın otuz metre yüksekliğinde olacağı, üzerine taş taklidi kalem işleneceği, tepesine demir ızgara ile paratoner yerleştirileceği bilgileri bulunur. Günümüzde bacanın üzerinde demir ızgara hala mevcuttur; paratoner ise ya uygulanmamıştır ya da günümüze ulaşamamıştır. Vedad Bey'in 1912 yılı ilkbaharında yazdıklarına göre, üç yıl içinde

¹²⁵ Vedad Bey kapaklar için şu açıklamayı yazmıştır: "Mabeyn-i hümayunda büyük merdiven başında dört adet radyatör delikleri açık kalmış olduğundan bunların merbut kroki mücibince kalın galvinizli sacdan kapak imali ve etrafı gibi boyanması". BOA.HH.EBA.731-6-2.

¹²⁶ R.1 Ağustos 1327/1 Ağustos 1911 tarihli ve 363 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.715-28-4.

yalnızca yıkım, sarnıç mahali ve kalorifer bacasının temeli tamamlanabilmiştir.¹²⁷ Kalorifer bacası bitirildiğinde ise, Vedad Bey bacanın "çarpık çurpuk" yapıldığından yakınmıştır. Bununla beraber, "Tamirat İdaresi'nin münasebetsizliği" yüzünden kalorifer tesisatının bir türlü tamamlanamadığından öne sürerek, gecikmelerin önemsenmemesini eleştirmiştir.¹²⁸

Şekil 27: Dolmabahçe Sarayı Kalorifer Bacası.
(Müjde Dila Gümüş, 2017)

Havuzlar ve Çeşmeler

Dolmabahçe Sarayı'nda, 1909-1910 arasında gerçekleştirilen tamiratta, ön plana çıkan konu başlıklarından biri de sarayın havuzları olmuştur. Vedad Bey Mabeyn'in önünde bulunan büyük havuz ve Mabeyn bahçesindeki küçük havuzlar için çizim ve keşif çalışmaları hazırlamıştır. Mabeyn'in önündeki büyük havuza ilişkin yazışmalarda akıl karıştırıcı olan, zaman zaman "müceddeden" yani yeniden inşa ediliyor olduğunun ifade edilmesidir.¹²⁹ Vedad Bey'in hazırladığı planda "ta'dilen" ifadesinin kullanılması ise,¹³⁰ Mabeyn'in önünde önceden de büyük bir

¹²⁷ R.9 Nisan 1328 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.705-14.

¹²⁸ BOA.HH.EBA.717-38-1. Vedad Bey'in R.10 Ağustos 1328 tarihli dilekçesi.

¹²⁹ BOA.HH.EBA.682.8.2. "Dolmabahçe sarayı hümayunu derûnunda müceddeden inşa kılınan kebir havuz..."

¹³⁰ BOA.HH.EBA.682.2.2.

havuzun yer aldığına ve onun değiştirilerek yenilendiğine işaret eder. Dolmabahçe Sarayı'nın kullanılmadığı uzun yıllar içinde, havuz yıpranmış, toprak vb. ile dolmuş ve kullanılamayacak hale gelmiş olabilir.¹³¹ Büyük havuzun projesi R.Teşrinisani 1325/Kasım-Aralık 1909 tarihli olup, sonraki aylara tarihlenen bir takım ek keşifler mevcuttur. Günümüzde Dolmabahçe Sarayı Mabeyn'inin önünde yer alan havuz, Vedad Bey'in projesi ile uyumludur.

Şekil 28: "Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu bahçesinde ta'dilen inşa edilecek kebîr havuzun planı" başlıklı, R.Teşrinisani 1325/Kasım 1909 tarihli ve Vedad imzalı plan. (BOA.HH.EBA.681-2-2)

¹³¹ Emine Atalay Seçen, söz konusu havuzun yerinde ilk olarak dairesel bir formda tasarlanmış bir havuz olduğunu ve üzerinde otsu bitkiler dikilmiş kayalardan oluşan bir adacık yapıldığını tespit etmiştir. Emine Atalay Seçen, "Dolmabahçe Sarayı ve Bayıldım Bahçeleri 19. Yüzyıl Tasarım İlkeleri ve Bitkisel Restitüsyonu", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011, s.526.

Şekil 29: Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümayun'un önündeki büyük havuz. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

Mabeyn'in deniz tarafındaki havuz için hazırlanan keşif, havuzun tamir veya tadil edilmediğini; yeni yapıldığını edildiğini gösterir.¹³² Vedad Bey keşfe, inşaatın hemen başlamasının irade-i seniyyeden olduğunu ifade eden bir dilekçe eklemiş, havanın uygun olması durumunda hemen ertesi gün işe başlanacağını yazmıştır.¹³³ Fakat Tamirat Komisyonu bu kararı reddetmiş; keşifler komisyonca incelenmeden ve münakasa yapılmadan işe başlanmasını onaylamamıştır.¹³⁴ Bu küçük örnek, II. Meşrutiyet yıllarında Sultan V. Mehmed Reşad'ın gücünün/hareket alanının dar sınırlarını yansıtır; sarayın bahçesine ufak bir havuz inşası için öngörülen bürokratik aşamaları atlamak veya ertelemek, sultanın emriyle bile mümkün olamamaktadır.

¹³² "Mabeyn-i hümayun deniz cihetindeki küçük havuzun keşfi" başlıklı, 12 numaralı ve R.15 Şubat 1325/28 Şubat 1910 tarihli keşif defteri. İçeriği: "toprak hafriyatı ile nakliyesi, havuzun elli santimetre irtifağında moloz kırıklarıyla doldurulması, 375 kilogram İngiliz çimentosuyla 400 metreküp kum ve 785 metre küp çakıl taşı havuzun resmi mücibince tabanına ve etrafına ve derûnunda gösterilmiş mahallere otuz santimetre kalınlığında beton imali, ortada bulunan fiskiyeye matefrişat ve resim mücibince kaskad inşası..." BOA.HH.EBA.679.31.

¹³³ BOA.HH.EBA.680.3.1.

¹³⁴ BOA.HH.EBA.680.3.2.

Şekil 30: "Mabeyn-i hümayun deniz cihetindeki küçük havuzun planı" başlıklı, R.12 Şubat 1325/25 Şubat 1910 tarihli ve Vedad imzalı plan. (BOA.HH.EBA.679-31)

Şekil 31: Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümayun'un deniz cephesi önünde bulunan havuz. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

Havuzların tamamlanmasının ardından, çeşitli saraylardan Dolmabahçe Sarayı havuzlarına fiskiye nakledilmesi gündeme gelir. Kimi saray mobilya ve eşyalarının Yıldız'dan getirilmesine¹³⁵ benzer olan bu uygulama, Vedad Bey'in sermimarlığı süresince yaşanan ekonomik güçlüklerin bir başka örneğidir. Mabeyn'in

¹³⁵ Halid Ziya Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.73.

önünde yer alan büyük havuzun fiskiyesi 1910'da Yıldız Sarayı'ndan getirilmiştir.¹³⁶ Vedad Bey Yıldız'dan getirilecek fiskiye'nin boyalarının kazınmasını, tunç taklidi boyanmasını ve bazı yerlerinin yaldızlanacağını yazmış; işin "saray-ı hümayuna yakışır biçimde" yapılması gerektiğini vurgulamıştır.¹³⁷ Fiskiye'nin getirilmesini padişahın Edirne seyahatinden dönüşüne yetiştirmeye çabalamıştır.¹³⁸ Sermimarın işin düzgün yapılmasına ilişkin vurgusu ve zamanlama konusunda titizlenmesinin sebebi, havuzun dikkat çekici konumuyla ilişkili olmalıdır.

Şekil 32: Yıldız Sarayı'nda bulunan Kuğulu Fıskiye. (Nurhan Atasoy, Yıldız Sarayı Fotoğraf Albümlerinden Yadigar-ı İstanbul, İlke Basın Yayın, 2015, s.226.)

Büyük havuz dışında, Harem-i Hümayun bahçesine Beylerbeyi ve Yıldız Saraylarından,¹³⁹ Veliahd Dairesi'ne ise Ayazağa Kasrı'ndan¹⁴⁰ fiskiyeler getirilir. Bu kapsamda Yıldız Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na getirilen fiskiyelerden biri, günümüzde Topkapı Sarayı Lale Bahçesi'nde bulunur.¹⁴¹

¹³⁶ Nurhan Atasoy, **Yadigar-ı İstanbul**, İlke Basın Yayın, İstanbul, 2015, s. 226.

¹³⁷ R.28 Nisan 1328/11 Mayıs 1912 tarihli ve 418 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.715-42.

¹³⁸ Vedad Bey R.18 Teşrinievvel 1326/31 Ekim 1910 tarihli ve 197 numaralı keşif defterine "mezkûr ameliyâtın avdet-i hümayundan evvel ikmâli şartıyla" notunu eklemiştir. Söz konusu tarih Sultan V. Mehmed Reşad'ın Edirne seyahatine denk gelir. BOA.HH.EBA.696-14-3.

¹³⁹ BOA.HH.D.27125. 30 numaralı ve R.18 Mart 1326/31 Mart 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.682-58. 45 numaralı ve R.27 Mart 1326 tarihli keşif defteri. BOA.HH.D.27125. 82 numaralı ve R.13 Mayıs 1326 tarihli keşif defteri.

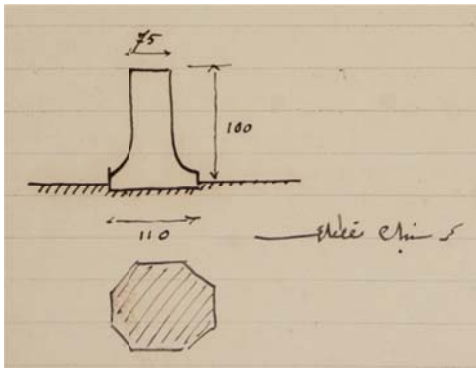
¹⁴⁰ 157 numaralı ve R.2 Eylül 1326/15 Eylül 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.704-25-33.

¹⁴¹ 398 numaralı R.9 Şubat 1327/22 Şubat 1912 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.704-24.

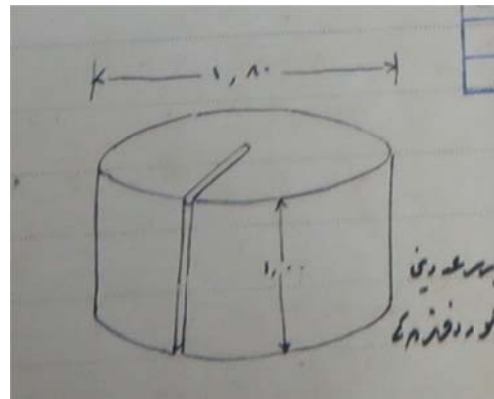

Şekil 34: Topkapı Sarayı Lale Bahçesi'nde bulunan fıskiye. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

Şekil 33: "Harem-i hümayun bahçesinde deniz cihetindeki havuzun fıskiyesinin tamiri" başlıklı, 398 numaralı keşif defterinde bulunan, "Fıskiye keşfine merbuttur" başlıklı R. 7 Şubat 1327/20 Şubat 1911 tarihli, Vedad imzalı çizim. (BOA.HH.EBA.704-24)

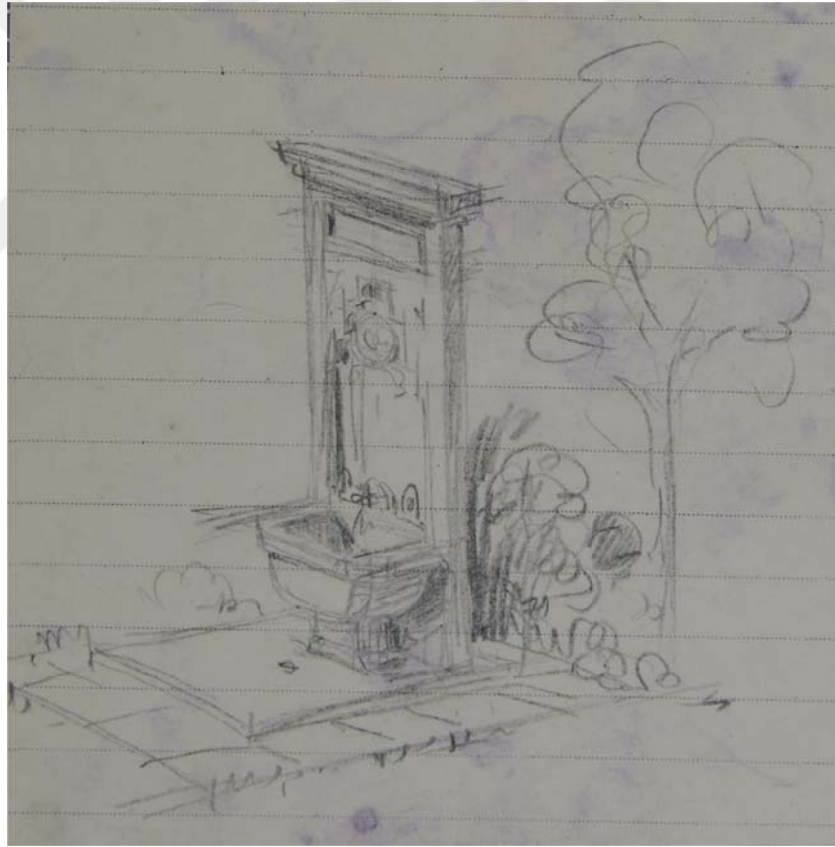
Şekil 35: 30 numaralı keşif defterinde yer alan kaide çizimi. (BOA.HH.D.27125)

Şekil 36: 45 numaralı keşif defterinde yer alan kaide çizimi. (BOA.HH.EBA.682-58)

Vedad Bey, Harem-i Hümayun bahçesine yerleştirilmek üzere üç adet çeşme tasarlar. Keşif defterinde Marmara mermerinden, kubbe ile örtülü, üzerinde çeşitli

oymalar bulunan bir çeşme tarif eder¹⁴² fakat çeşmelerin çizimlerine bu çalışma kapsamında ulaşılammıştır. Toplam maliyeti 26.000 Kuruş olarak tahmin etmiştir. Dolmabahçe Sarayı harem bahçesinde bu özelliklere sahip bir çeşme bulunmadığından, projenin uygulanmamış olduğu düşünülebilir. Sermimar, iki ay sonra "Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu çeşmelerinin ikinci keşfi" başlıklı yeni bir çalışma hazırlar. Yine üç adet çeşme yapılmasını konu alan keşif, öncekine göre çok daha mütevazı bir bedele sahiptir. Ağırlıklı olarak anbarda bulunan malzemelerle yapılacak çeşmelerin tahmini bedeli 5.500 Kuruştur. İki tanesi için anbarda bulunan ayna taşları kullanılacak, üçüncüsü ise Vedad Bey'in çizimi doğrultusunda üretilecektir.¹⁴³ Çeşme keşiflerinin kısa sürede arka arkaya hazırlanması, ilk projenin pahalı bulunup uygulanmaması ile ilişkili olmalıdır.

Şekil 37: "Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu çeşmelerinin ikinci keşfi" başlıklı ve 93 numaralı keşif defterinde bulunan çeşme çizimi. (BOA.HH.EBA.753-42-3)

¹⁴² BOA.HH.EBA.681-33. 52 numaralı ve 1 nisan 1326 tarihli keşif defteri.

¹⁴³ BOA.HH.EBA.753-42-3. 93 numaralı ve 31 Mayıs 1326 tarihli keşif defteri.

Harem-i Hümâyûn ve Mabeyn-i Hümâyûn

Vedad Bey Harem Dairesi'nin zemin katı için kapsamlı ve ötekilerle karşılaştırıldığında en masraflı işlerden olduğu anlaşılan bir keşif hazırlamıştır. Tahmini bedeli 509.511 Kuruş olan bu keşfe göre, bazı duvarlar yıkılacak ve duvar kağıtlarının tamamı sökülecektir. Deniz tarafındaki verandaya yeni çiniler döşenecektir. Mermer döşemeler, abdesthaneler, doğramalar, kapılar, kafesler, parkeler tamir edilecek; tamir edilemeyecek durumda olanlar yenilenecektir. Deniz tarafında Vedad Bey'in hazırladığı çizimlere göre yeni bir kapı yaptırılacak, yeni demir yağmur boruları döşenecek, yeni tavan silmeleri üretilip yerlerine yerleştirilecektir. Tavanların altına ve etrafına çinko kaplanacak ve duvara denk gelen yerlerine ince tahta silmeler koyulacaktır.¹⁴⁴ Haremde bulunan merdiven babaları değiştirilecek, İhlamur ağacından yeni oymalar yapılacaktır.¹⁴⁵ Tamir gören sıvaların üzerine yağlı boya ile kalem işlenecek, tamir edilebilir durumda olan kalem işleri tamir edilecek; bir kısmı ise tamamen yenilenecektir.¹⁴⁶ Vedad Bey Dolmabahçe Sarayı'ndaki kalemişlerinin yenilenmesi konusunda özellikle titiz davranmıştır; mutlaka bu konuda eğitim almış ve *"zevk-i selimleri ve saffetlerindeki maharetleri yaptıkları işler ile teyit olanlara kişilerce"* gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁴⁷ Benzer biçimde Mabeyn-i Hümâyûn'un çeşitli odalarındaki kalem işlerinin tamiri gündeme geldiğinde, kalem işlerinin mutlaka eskisinin aynısı olarak tamir edilmesi gerektiğini ve *"tamir olduğu belli olmamak üzere ne yapmak lazımsa yapılmasını"* vurgulamıştır.¹⁴⁸ Vedad Bey harem bahçesine yaptırılacak kümesleirn

¹⁴⁴ "Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu dairesi zemin katında icrâ olunacak tamirâtın keşfidir." başlıklı, 24 numaralı ve R.17 Mart 1326/30 Mart 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA. 682-35-1.

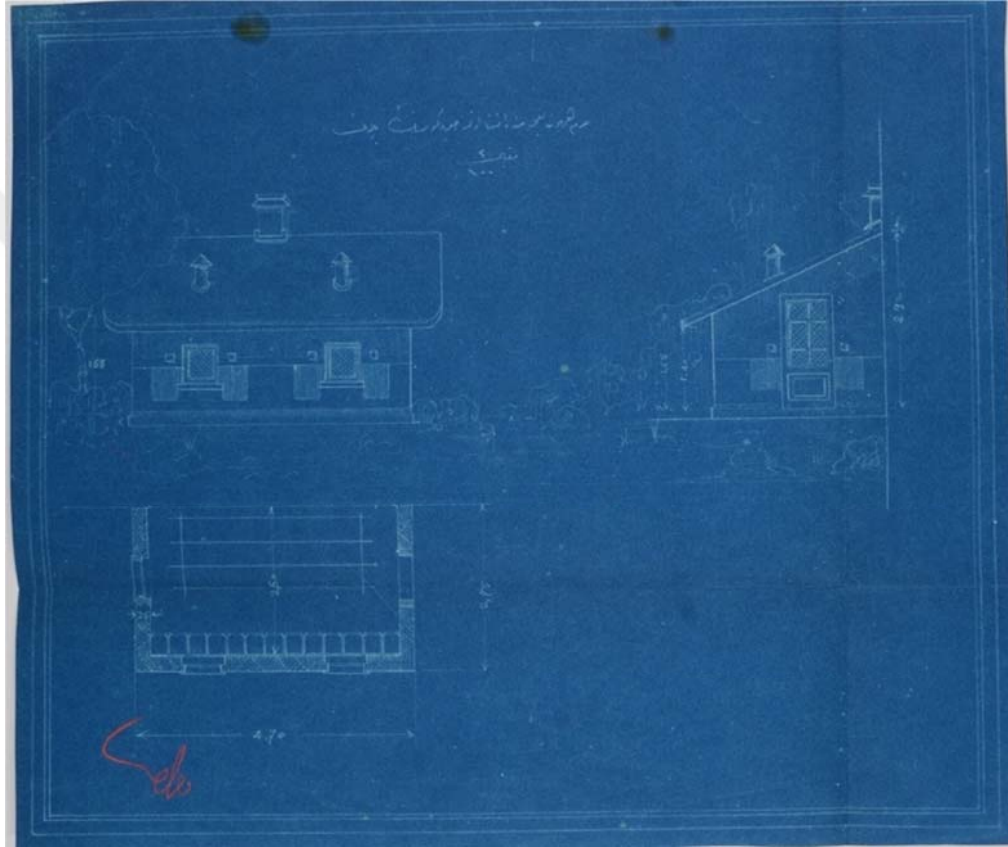
¹⁴⁵ 137 numaralı ve R.7 Ağustos 1326/20 Ağustos 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA. 683- 25-1.

¹⁴⁶ "Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu dairesi zemin katında icrâ olunacak tamirâtın keşfidir." başlıklı, 24 numaralı ve R.17 Mart 1326/30 Mart 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA. 682-35-1.

¹⁴⁷ "Saray-ı hümâyûnlar tamirâtı kısım kısım münakasaya vaz' olunarak keşif defterleri şartnameleri mücibince müteahidlere ihale edilmekte ise de tamirât ve inşaatın saray-ı hümâyûnda icrâ edileceği nazar-ı dikkate alınarak müteahidlerin ehl vazifelerinde mahir olanlarından intihâb edileceği tabîi ise de amelîyât-ı mezkûre meyanında kalemkâr işleri bilhassa nazar-ı dikkati celb etti. Bu işler adi amelîyât-ı inşaiyeden ma'dud olmayıp sanâyi-î nefiseye aid iş olduğundan mezkûr işlerin yalnız bu gibi işlerde ihtisâsı olanlara ve zevk-i selimleri ve saffetlerindeki maharetleri yaptıkları işler ile teyit olanlara emanet edilmesi lazım olduğu..." Vedad Bey'in R.12 Mayıs 1326/25 Mart 1910 tarihli dilekçesinde Dolmabahçe Sarayı'nın kalemişleri konu edilmiştir. BOA.HH.EBA.682-24-11.

¹⁴⁸ "Beşiktaş saray-ı hümâyûnu mabeyn-i hümâyûnda 12, 14, 15, 23 numaralı odaların tamirâtı." başlıklı 49 numaralı ve R.30 Mart 1326/12 Nisan 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.681-17.

projelerini hazırlamıştır¹⁴⁹ fakat günümüzde harem bahçesinde bu çizimlere uygun kafesler bulunmamaktadır. Uygulanıp uygulanmadığı tespit edilemeyen bir başka proje ise, saray mutfaklarından Harem-i Hümayun'a kadar dekovil sisteminde bir demir yol hattı inşa edilmesi ve yemek arabalarının bu sistem üzerinden hareme getirilmesine yöneliktir.¹⁵⁰

Şekil 38: "Harem-i hümayun bahçesine inşa edilecek bir kümes" başlıklı, tarihsiz ve Vedad imzalı çizim. (BOA.HH.D.27125)

Mabeyn-i Hümayun keşifleri, Harem'e göre daha az sayıda olup çeşitli odaların pencere, doğrama, parke, kalem işi tamiri¹⁵¹ ve mermer perdahı¹⁵² gibi

¹⁴⁹ "Harem-i hümayun bahçesine inşa edilecek bir kümes" başlıklı ve 16 numaralı keşif defteri. Günümüzde Dolmabahçe Sarayı Harem bahçesinde Vedad Bey'in çizimlerine uygun bir kümes gözlemlenememiştir. BOA.HH.EBA683-14-1.

¹⁵⁰ 40 numaralı ve R.25 Mart 1326 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.681-28-1. Cengiz Göncü, doktora tezinde bu sisteme dair belgelerden bahsetmiş fakat sistemin nasıl işlediğinin tespit edilemediğini belirtmiştir. Bkz.: Cengiz Göncü, "Dolmabahçe Sarayı'nın İnşa Süreci, Mekan ve Teşkilat", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015, s.171.

¹⁵¹ R.30 Mart 1326 tarihli ve 49 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.681-17.

başlıklara sahiplerdir. Bu durum, Halid Ziya Bey'in anılarında aktardıklarıyla uyumludur. *"Mabeyn kısmında, nispetle, büyük bir iş yoktu. Akan çatı tamir, müteaffın bir levs ambarı halinde olan bodrum tathir ve ıslah edilecek olursa sarayın bu kısmı yeniden hayat bulmuş olacaktı"*¹⁵³ 1909-1910 yıllarında Mabeyn için hazırlanmış keşiflerden iki tanesi ötekilere nazaran daha yüksek bütçelidir. Bunlardan ilki, Mabeyn'in çatı tamiri ve dış cephe boyasına ilişkindir.¹⁵⁴ İkincisi ise Mabeyn'de bulunan Kristal Merdivenler'in camlı örtüsünün tamirini konu alır; cam örtünün dış tabakasını oluşturan camlar sökülerek, alt tabakadaki kırık ve bozuk camlar değiştirilmiştir.¹⁵⁵

Çırağan Sarayı Yangının Ardından Alınan Önlemler

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Çırağan Sarayı Meclis-i Mebusan'a tahsis edilmişti.¹⁵⁶ Meclis Başkanı Ahmet Rıza Bey'in, sarayın meclis binası olarak işlevlendirilme sürecine ilişkin aktardıkları¹⁵⁷ ile Vedad Bey'e ait yazışma ve keşifler, Çırağan Sarayı'nın sermimarın görev alanına dahil olmadığını gösterir. Tespit edilebildiği kadarıyla, Vedad Bey'in Çırağan Sarayı'na dair çalışmaları, 19 Ocak 1910 tarihli yangından¹⁵⁸ sonra hazırladığı bir rapor ve Ağalar Dairesi'nin boyanması için hazırladığı keşiflerden¹⁵⁹ ibarettir. Vedad Bey'in yangının çıkma sebebine ilişkin raporunda kullandığı *"işte bu kadar tehlike arasında mimar tedbirsiz bulunur ise büyük bir mes'uliyet deruhde etmiş olur"* ifadesi de, sarayla ilgilenen bir başka mimara işaret eder. Yangının ardından Çırağan Sarayı'nın tekrar meclis binası

¹⁵² R.21 Ağustos 1326 tarihli ve 144 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.683-11-1.

¹⁵³ Halid Ziya Uşaklıgil, *a.g.e.*, s.101.

¹⁵⁴ R.15 Mart 1326 tarihli ve 23 numaralı keşif defteri. BOA.HH.D.27125

¹⁵⁵ R.16 Teşrinievvel 1326 tarihli ve 199 numaralı 8.800 Kuruş bedelli keşif defteri. BOA.HH.EBA.694-9-1.

¹⁵⁶ Selda Ertuğrul, "Çırağan Sahilsarayı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul, 1993, s.305.

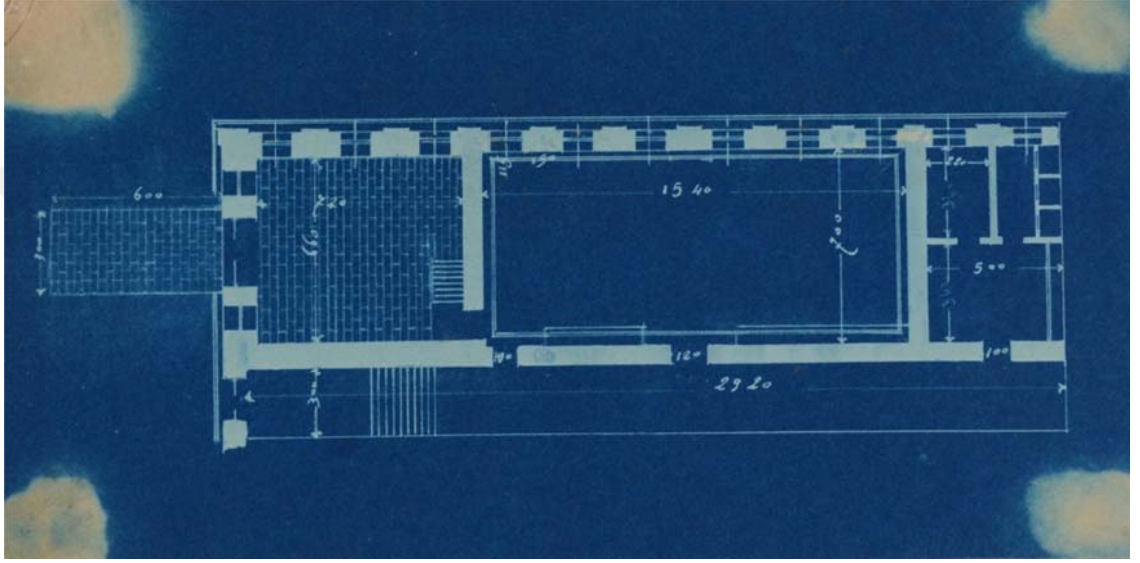
¹⁵⁷ Çelik Gülersoy, *Çerâğân Sarayları*, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1992, s.168.

¹⁵⁸ Ertuğrul, *a.g.e.*, s.305.

¹⁵⁹ Vedad Bey tarafından hazırlanmış 25 Kanunusani 1326 tarihli rapor. (BOA.HH.EBA.688-42-22) 1 Eylül 1326 tarihli ve 'Çırağan Sarayı Ağalar Dairesi'ne ikmal-i badanası hakkında keşif defteri suretidir' başlıklı keşif defteri. BOA.HH.EBA.704-25-17. R.18 Eylül 1326 tarihli ve 'Çırağan Sarayı'nda Ağalar Dairesi'ne icrâ olunacak sıva ve badananın keşif defteri suretidir' başlıklı keşif defteri. BOA.HH.EBA.704-25-19.

olup olamayacağını araştırmak üzere bir komisyon kurulmuş, komisyonda Mimar Vallaury ile Mimar Kemal Bey'e yer verilirken,¹⁶⁰ Vedad Bey dışarıda tutulmuştur.

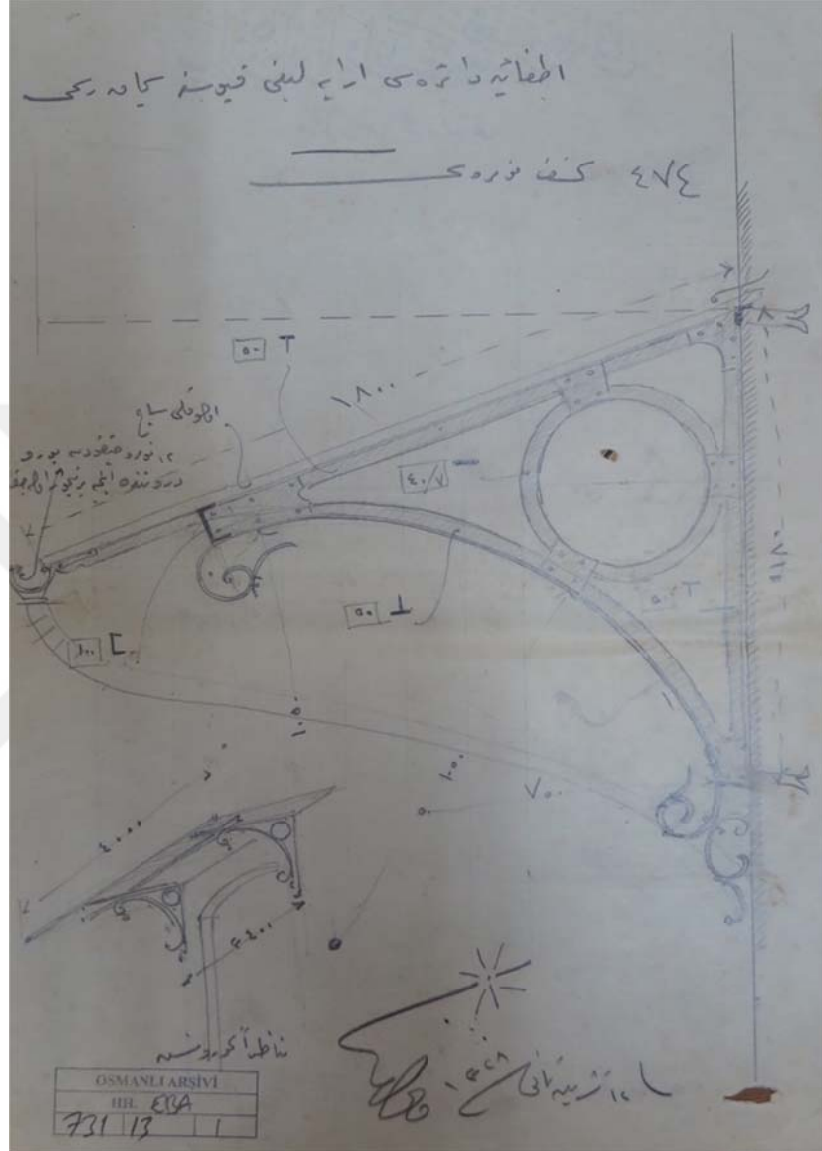
Çırağan Sarayı yangının ardından, Dolmabahçe Sarayı için çeşitli yangın önlemleri alınması gündeme gelir. Bunlardan ilki, Vedad Bey'in yangından sadece dört gün sonraya tarihlenen projesidir. Sermimarın projesine göre, Eczane-i Hümâyûn'un bitişiğindeki binalar, İtfaiye Alayı'nın ikameti için düzenlenecektir.¹⁶¹

Şekil 39: "Beşiktaş Sarayı Hümâyûnu karşısında eczahâne-i hümâyûn ittisalinde itfaiye alayının ikametine mahsus tamir edilecek ebniyenin keşfidir." başlıklı, R.10 Kanunusani 1325/23 Ocak 1910 tarihli keşif defterinin ekinde bulunan plan. (BOA.HH.D.27125.)

¹⁶⁰ Selman Can, "Belgelerle Çırağan Sarayı", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997, s.44.

¹⁶¹ R.10 Kanunusani 1325 tarihli, numarasız, "Beşiktaş Sarayı Hümâyûnu karşısında eczahane-i hümâyûn ittisalinde itfaiye alayının ikametine mahsus tamir edilecek ebniyenin keşfidir." başlıklı keşif defteri. BOA.HH.D.27125.

Şekil 40: Vedad Bey tarafından İtfaiye Dairesi için hazırlanmış daha ileri tarihli bir çalışma: "İtfaiye dairesi arabalığı kapısına saçak inşası" başlıklı ve R.13 Teşrinisani 1328/26 Kasım 1912 tarihli keşif defterinin ekindeki Vedad imzalı çizim. (BOA.HH.EBA.731-13-3)

Çırağan yangınından bir ay kadar sonra, ikinci mabeyncinin emriyle, sarayı muhteel bir yangından korumak için çeşitli alet edevat alınmış¹⁶² ve "Dersaadet Su Şirketi" tarafından bir keşif gerçekleştirilmiştir.¹⁶³ Sermimarın Dolmabahçe

¹⁶² R.24 Şubat 1326 tarihli ve 267 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA. 687-21-1.

¹⁶³ "Beşiktaş Saray-ı Hümayunu terkos suyu tevziâtı için şirket tarafından yapılan keşif defteridir" başlıklı, R.13 Şubat 1325 tarihli ve 9 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA. 679.28.1.

Saray'ında yangına karşı su dağıtımı (tevzi'atı) olmaması sebebiyle yaptırılan keşfin acilen uygulanması gerektiğini vurgulaması,¹⁶⁴ Çırağan yangınının ardından bu konudaki endişelerin ve dolayısıyla önlemlerin arttığını gösterir.

1.4.2. Zorlu Miras: Topkapı Sarayı

Sermimar Vedad Bey'in en önemli sorumluluklarından biri, Topkapı Sarayı'nın bakım ve tamirine ilişkin ön keşifler hazırlamaktı. Sarayın II. Meşrutiyet Dönemi'nin başındaki durumunu, Abdurrahman Şeref Efendi'nin Topkapı Sarayı üzerine yazdığı makalelerin satır aralarında yakalamak mümkün. Kendisinin aktardıklarına göre, pek çok daire tâmiye muhtaç bir haldeydi. Abdurrahman Şeref Efendi; Arz Odası'nın tavanının aktığı ve döşemelerinin çürüdüğünü, Zülüflü Baltacılar Koğuşu'nun bir-iki sene daha tamir görmezse çökme olasılığı olduğunu, Revan Köşkü'nün tavanının uzun zamandır akması sebebiyle tavan süslemelerinin bozulduğunu ve döşeme tahtalarının zarar gördüğünü, Kara Mustafa Paşa Köşkü'nün harap durumda olduğunu yazmıştır. Kubbealtı'nın durumunu: *"İçeri girilince duvarları ve kubbesi çok süslü ve sanatlı ve tezhipli salonun üzüntü duygularını harekete getirmemek ve içten kızgınlık çekmemek mümkün değildir. Çünkü eski zamanda kubbenin kurşunları otuz bu kadar sene tamir görmemek sebebiyle yağmur sularının içeri girmesi o güzel sıvaları kısmen düşürmüş ve minder ve kerevetlerini çürütmüştür. ...Bitişğinde bir oda daha vardır, bu yerin tamiri ile asıl haline dönüştürülmesini ümit ve arzu etmedik kimse bulunmaz zannedirim."* cümleleriyle aktarır. Hasar görmemiş, korunmuş yapılar arasında ise yalnızca Hünkar Sofası ve Bağdat Köşkü'nü sayar.¹⁶⁵ Abdurrahman Şeref Efendi'nin çizdiği çerçeveye göre, Sermimar Vedad Bey zorlu bir miras devralmıştır.

Sultan V. Mehmed Reşad tahta çıktıktan iki hafta kadar sonra, Topkapı Sarayı'nı ziyaret eder. Ziyaret güzergahı detaylıca kaydedilmiş,¹⁶⁶ güzergahta bulunan tüm yapılar zaman içinde Vedad Bey'in projeleri doğrultusunda tamir

¹⁶⁴ BOA.HH.EBA.679.28.1.

¹⁶⁵ Sedat Hakkı Eldem, Ferudun Akozan, **Topkapı Sarayı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., İstanbul, 1982, s.16-39.

¹⁶⁶ Ed. Bayram Kodaman, Mehmet Ali Ünal, **Son Vakanüvis Abdurrahman Şeref Efendi Tarihi: II. Meşrutiyet Olayları 1908-1909**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1996, s. 140-142.

edilmiştir.¹⁶⁷ Bu durum, Topkapı Sarayı'nda padişahın görüş veya kullanım alanına giren yapıların bakımının önemsendiğini gösterir. Abdurrahman Şeref Efendi'nin kayıtlarına göre, Sultan Reşad ve maiyeti deniz yoluyla Sarayburnu'na gelmiş, buradan araba ile Soğukçeşme Kapısı'ndan geçerek Orta Kapı'dan saraya girmiştir. Bağdat Köşkü'nde bir süre dinlenildikten sonra, Hazine-i Hümayun ziyaret edilmiştir. Hazine-i Hümayun ziyaretinde padişahın edindiği izlenimden olsa gerek, kısa süre sonra Hazine Dairesi'nin genişletilmesi gündeme gelir. Bu dairede muhafaza edilenlerin üst üste yığılmış olarak bulunduğundan şikayetle, *"eşyayı da münasip surette teşhir etmek ve rutubet ve havasızlıktan korumak için"* Vedad Bey tarafından bir proje hazırlanır. Sultan V. Mehmed Reşad'ın bir an evvel gerçekleştirilmesini istediği belirtilen proje, Hazine dairesine bitişik olan koğuşun (Seferli Koğuşu) tamiri ve Hazine Dairesi'ne eklenmesini içerir.¹⁶⁸ Koğuşun boşaltılıp sermimar Vedad Bey'e teslim edilmesine dair bir irade-i seniyye de mevcuttur.¹⁶⁹ II. Abdülhamid döneminde Hazine-i Hümayun'un sadece önemli yabancı misafirler tarafından ziyaret edilmesine izin verilirken,¹⁷⁰ 1909'dan itibaren yoğun bir ziyaretçi trafiği olmuştur. Hazine, şehir dışından gelen öğrenci grupları, yabancı konuklar, tüccarlar vb. birçok kişi tarafından ziyaret edilmiştir.¹⁷¹ Seferli Koğuşu'nun girişinde bulunan tamir kitabesinde de yapının Sultan Reşad tarafından tamir ettirilip Hazine-i Hümayun'a eklendiği yazar fakat genişletme projesinin 1909'da gündeme gelmiş olması ve aciliyetinin özellikle belirtilmesi ile kitabenin 1330 (kitabede Rumi takvim kullanıldıysa 1914, Hicri takvim kullanıldıysa 1916'ya denk gelir) tarihli olması, çelişkili bir tablo çizmektedir.

¹⁶⁷ Vedad Bey'in bu yapılarda gerçekleştirdiği çalışmalar, ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

¹⁶⁸ R.16 Temmuz 1325/M.29 Temmuz 1909 tarihli yazışma. Projenin kendisi bulunamamıştır fakat içeriğinden bahseden iki yazışma mevcuttur. BOA.HH.EBA. 667-26-1/5.

¹⁶⁹ R. 27 Temmuz 1325 tarihli belge. TSMA.E.1103.

¹⁷⁰ Ünal Kodaman, **a.g.e.**, s.142.

¹⁷¹ Topkapı Sarayı Arşivi'nde sarayı ziyaret etmek için izin alanlara dair pek çok belge bulunuyor. Örnek olarak: Zarf No: 856, Dosya No: 376, Evrak No.: 122-376 arasında bulunan ve 1909 yılının ikinci yarısına tarihlenen belgeler verilebilir.

Şekil 41: Seferli Koğuşu kitabesi: 'Enderun Seferlileri koğuşu olan bu da're emirü'l mü'minin es-Sultan el-Gazi Mehmed Reşad Han hazretlerinin emr ü ferman-ı mülukaneleriyle ta'mir ve hazine-i hümayuna ilhak edilmiştir. 1330. (www.mustafacambaz.com, Erişim tarihi: 5 Ekim 2016)

Sultan Reşad'ın ziyaretinden hemen sonra sarayda gerçekleştirilen bir diğer müdahalenin duvar resimlerine veya kalemişlerine yönelik olduğu anlaşıyor. Sarayın hangi mahalinde olduğu tespit edilemese de, Mayıs 1909'dan itibaren sarayda üç ressamın görev aldığı ve bunlardan özellikle bir tanesinin, duvarcı, dülgere vb. diğer işçiler ile karşılaştırıldığında çok yüksek ücret karşılığında çalıştığı görülüyor¹⁷². Bu ücret farklılığı, işin niteliğine dair bir ipucu teşkil ediyor. İç Hazine de bu dönemde tamir edilmiş olmalıdır. Abdurrahman Şeref Efendi, söz konusu yapıdaki çalışmaları şu cümlelerle aktarır: *"İç hazine (silah müzesi) sekiz kubbenin altıdır. Bu kubbelerin üstünde sekiz kadar incir ağacı büyümüş ve meyvesini yemek evvelki sene tamir sırasında arkadaşlara nasip olmuştur. Teşekkür edelim ki evvelki sene bu kubbelerin tümünün kurşunları tamir edilerek akıntının önü alınmıştır."*¹⁷³

¹⁷² BOA.HH.EBA.667-31-1/2. 18 Mayıs-19 Temmuz 1325 arası Topkapı Sarayı'nda çalışan ressamların yövmiye defteri. Duvarcılar, dülgeler ve taşçılar 15-20 kuruş yövmiyeyle çalışırken ressam Zari(?) günlük 45 kuruş alıyor. Öteki iki ressamın yövmiyesi 20'er kuruş.

¹⁷³ Sedat Hakkı Eldem, Ferudun Akozan, **Topkapı Sarayı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., İstanbul, 1982, s.20.

Ramazan ayının öncesinde, duvarcı, taşçı, sıvacı, dülger, silmeci, kurşuncu, rençber, perdahçılardan oluşan kalabalık bir işçi grubu sarayda çalışmaya başlar ve çalışmalar üç buçuk ay kadar sürer.¹⁷⁴ Tamiratın Ramazan ayı öncesinde yoğunlaşmasını, sarayın Ramazan'ın onbeşinci günü ziyaret edilmesi geleneği ile¹⁷⁵ ilişkilendirerek düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu dönemde Halid Ziya Bey'in "nefis fakat harap"¹⁷⁶ olarak nitelendirdiği mektepler¹⁷⁷, hamamlar, kubbealtı¹⁷⁸, mutfakta bulunan aşçılar hamamının¹⁷⁹ tamir gördüğüne; çatıların elden geçirildiğine¹⁸⁰ ve kırkçeşme suları için kuyu açıldığına¹⁸¹ dair veriler mevcut. Bu çalışmalara dair detaylı bilgi bulunmamakla beraber, Vedad Bey'in çatı tamiratını özellikle önemsendiği söylenebilir. Saraydaki çinilerin zarar görmesine yönelik endişeleri sebebiyle konu hakkında bir ön keşif hazırlamış, uygulama geciktiğinde ise "saray-ı mezkûrun kurşunlarının bu halde kalmasının da kat'iyen caiz olamayacağını" belirttiği bir dilekçe kaleme almıştır.¹⁸² Sermimarın uyarısının yine ramazan ayında, Hırka-i Saadet ziyaretine günler kala yapılmış olması, tesadüf olmasa gerek.

Padişahın Hırka-i Saadet ziyareti ile ilişkili olarak, ramazan ayında sarayın kamuoyundaki görünürlüğü artar. Şehbal gazetesinin H.13 Ramazan 1327 tarihli sayısında "Sultan Mehmed Hamis Han Hazretlerinin devre-i saltanatlarında mesadif ilk hırka-i şerif ziyareti münasebetiyle" başlığıyla, sarayın çeşitli fotoğrafları

¹⁷⁴ R.24 Ağustos 1325-9 Kanunusani 1325 arasında Topkapı Sarayı'nda çalışan işçilerin yövmiye defteri. BOA.HH.EBA. 674-4.

¹⁷⁵ Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifatında Hırka-i Şerif Ziyareti", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, Sayı 16, Çantay Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1998, s.37-47.

¹⁷⁶ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.216.

¹⁷⁷ Belgelerde 'mektepler' ile kastedilen Seferli Koğuşu ve Hazine-i Hümayun'u içeren Enderun olmalıdır.

¹⁷⁸ Vedad Bey 23 Ağustos 1325R. (5 Eylül 1909) tarihinde Ebniye-i Seniyye Tamirat Müdüriyeti'ne yazdığı dilekçede: tamiratı süren yerler arasında Topkapı Saray-ı Hümayunu'nda mektep, hamamlar, kubbe altı'nı zikreder. BOA HH. EBA. 669-67-2.

¹⁷⁹ BOA.HH.EBA.685-74.

¹⁸⁰ Topkapı Sarayı tamir ustasının yazdığı ve saraydaki kurşun tedarikçisi ile yaşadığı sorunları anlattığı dilekçesinde sarayda kurşuncu kalfaların çalıştığı belirtilmiştir. BOA.HH.EBA. 675-8.

¹⁸¹ 65 numaralı, R.1 Nisan 1326 tarihli ve 'topkapı saray-ı hümayunu kırk çeşme suyu kuyuları' başlıklı keşif defteri. BOA.HH.EBA.681-53-1.

¹⁸² saray-ı hümayunlar tamirat müdüriyeti alisine

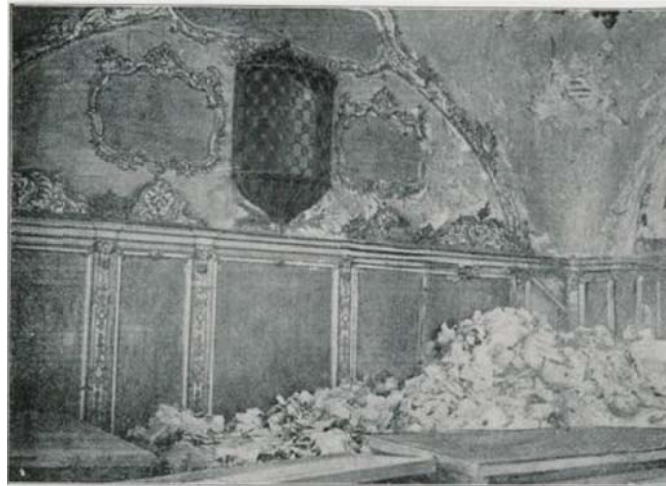
topkapı saray-ı hümayunu çatılarında mevcut akıntıların muvakkaten tamiriyle bu kış akıntının önü alınarak binanın (?) tavanlarını çinilerinin bütün bütün harap olmaktan kurtarılması için 26 mayıs 1326 tarihli ve 95 numaralı keşif defteri komisyona tevdi edilmişti. Bu güne kadar mezkûr tamirat hakkında komisyon tarafından acizlerine bir karar tebliğ edilmemiş olduğundan saray-ı mezkûrun kurşunlarının bu halde kalmasının da kat'iyen caiz olamayacağından komisyonca bu iş hakkında ne tefekkür olunmakta ise lütfen taraf-ı acize iz'ar buyurulması rica olunur efendim. Vedad R.2 Eylül 1326/H.10 Ramazan 1328. BOA.HH.EBA.683-24-3.

yayınlanır.¹⁸³ Bir sonraki ramazan ayında da, benzer biçimde, "Topkapı sarayında fotoğrafla bir cevelan" adı altında bir dizi fotoğraf yayınlanır.

Bağdat Köşkü, Arz Odası, Kubbealtı, Kütüphane ve Hırka-i Şerif fotoğrafları arasında belki de en ilginç olanı, saray kubbelerine ait olandır. Fotoğrafta kubbelerin arasında yetişen ağaçlar ile yıpranmış kubbe kurşunları görülür. Altındaki "Topkapı sarayı kubbelerinin de hudâyî-nâbit bir meşcere!"¹⁸⁴ (Topkapı Sarayı kubbelerinde kendiliğinden büyüyen bir orman) ifadesi ise, içinde sarayın bakımsızlığına dair eleştirel bir ima barındırır.

Şekil 42: 'Topkapı sarayı kubbelerinin de hudâyî-nâbit bir meşcere!' yazısıyla yayınlanan fotoğraf. (Şehbal, R.15 Eylül 1326, s.49)

Şekil 43: Kubbealtı'nın fotoğrafı da, yıpranmış kubbelerin fotoğrafına benzer biçimde, sarayın bakımsızlığını ortaya koyar. (Şehbal, R.15 Eylül 1326, s.49.)

¹⁸³ 15 Eylül 1325 tarihli Şehbal, No: 12.

¹⁸⁴ R.15 Eylül 1326 Şehbal, No:27, s.49.

Sonuç olarak, Vedad Bey'in sermimarlığının ilk döneminde Topkapı Sarayı'nın çeşitli mahallerinin tamir gördüğü, Hazine-i Hümayun'un genişletilmesine karar verildiği ve saraydaki çalışmaların özellikle ramazan aylarından önce yoğunlaştığı söylenebilir. Bununla beraber, Topkapı Sarayı'ndaki çalışmaların 1909-1910 yıllarında çok yoğun olmadığı; önceliğin Dolmabahçe Sarayı'na verildiği anlaşıyor.

1.4.3. "Bugün de İyi Eğlendik Değil mi?": İstanbul'daki Kasırlar

Vedad Bey'in sermimarlığı süresince bakım ve tamiratından sorumlu olduğu yapı grubunun önemli bir bölümünü kasırlar meydana getiriyordu. II. Meşrutiyet Dönemi'nde kasırlar, çeşitli yemek davetleri, önemli diplomatik misafirlerin ağırlanması ve Sultan V. Mehmed Reşad'ın cuma selamlığı sonrası gezintileri gibi amaçlarla kullanılıyordu. Sultan V. Mehmed Reşad'ın cuma selamlıklarının ardından özellikle İhlamur ve Balmumcu Kasırlarını ziyaret etmekten hoşlandığı, bu kasırlarda vakit geçirdiği, hatta İhlamur Kasrı dönüşlerinde "Bugün iyi eğlendik değil mi?" diyerek memnuniyetini dile getirdiği bilinir.¹⁸⁵ Sermimarın kasırlara yönelik en yoğun çalışması, Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta geçmesini takip eden ilk iki senede gerçekleşmiştir. Bu dönemde Vedad Bey İhlamur, Göksu, Balmumcu, Beykoz, Sadabad, Ayazağa, Tophane ve Maslak kasırları için çeşitli çalışmalar hazırlamıştır.

İhlamur Kasrı için hazırlanan keşifler, öteki kasırlarla karşılaştırıldığında, daha geniş kapsamlı ve masraflıdır. Halid Ziya Bey anılarında, Sultan V. Mehmed Reşad'ın İhlamur Kasrı'nı Dolmabahçe Sarayı'na yakın olması sebebiyle tercih ettiğini; uzun yolda mesane hastalığından dolayı rahat edemediğini aktarır.¹⁸⁶ Anıları boyunca saray ve kasırların zevksizliğini defalarca dile getirmesine rağmen, İhlamur Kasrı'ndan övgüyle bahsetmiş fakat harap bir halde olduğunu da eklemiştir: "*Bu tezyin ve tekellüf kayıtlarını gene bu gidişler vesilesiyle birer kere görmek nasip olan*

¹⁸⁵ Ali Fuat Türkgeldi, **Görüp İştiklerim**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, s.265-266.

¹⁸⁶ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.156.

Beykoz, Kalender, ve Maslak Kasırları'nda bulamadık. Ihlamur Köşkü, Dolmabahçe, Çırağan, Göksu ve Beylerbeyi Sarayları'nın ufaltıla ufaltıla hadd-i ekalle indirilmiş numunesiydi...Bu köşk biri padişaha, diğeri maiyete mahsus aralarında yüz adım kadar bir mesafe ile iki binadan müteşekkildir. Birincisi pek mükellef inşa edilmiş, fakat o da diğeri kadar harap bir hale gelmişti."¹⁸⁷ Halid Ziya'dan sonra başkatiplik görevini üstlenen Ali Fuat Bey de padişahın en sevdiği "tenezzühgâh"ın Ihlamur Kasrı olduğunu, Cuma selamlıklarından sonra genellikle buraya gitmeyi tercih ettiğini yazmıştır.¹⁸⁸ Sultan V. Mehmed Reşad tahta çıktıktan kısa süre sonra, kasrın havagazlarının tamiri gündeme geldiğinde, gerekçe olarak kasra "her zaman teşrif-i şâhâne vukû bulmakta olması" gösterilmiştir.¹⁸⁹ Kasır, Sultan V. Mehmed Reşad'ın ziyaretlerinin yanı sıra, önemli diplomatik görüşmelerde de kullanılmıştır. 1910 yılında birer hafta arayla Bulgar ve Sırp kralları İstanbul'u ziyaret ettiklerinde, Veliahd Yusuf İzzettin Efendi ile Ihlamur Kasrı'nda görüşmüşlerdir.¹⁹⁰

Şekil 44: Ihlamur Kasrı'nda Yusuf İzzeddin Efendi ve Sırp Kralı'nın görüşmesinden bir fotoğraf. Servet-i Fünûn gazetesinde yayınlanan fotoğrafın altında: "Geçenlerde şehrimizi ziyaret eden Sırbistan kralı Petro hazretleri veliahd-ı saltanat Yusuf İzzeddin Efendi hazretlerinin saraylarında" yazmaktadır.(Servet-i Fünûn, R.14 Nisan 1326, No: 986, s. 376.)

¹⁸⁷ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s. 157, 402.

¹⁸⁸ Türkgeldi, **a.g.e.**, s.265.

¹⁸⁹ BOA.HH.EBA. 671-14.

¹⁹⁰ Haluk Y. Şehsüvaroğlu, "İstanbul'un Meşhur Binaları: 1 Ihlamur Kasrı" Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği, Taha Toros Arşivi. Dosya No: 41-Beşiktaş.

Vedad Bey Ihlamur Kasrı için 1910 yılı sonunda ve 1911 başında, birbirine benzer içeriklere sahip, iki kapsamlı keşif hazırlar.¹⁹¹ Öteki kasırlarda su yolu, kapı, pencere, çerçeve, sıva vb. ufak tamirler gerçekleştirilirken; Ihlamur Kasrı için hazırlanan keşifler daha büyük müdahaleleri barındırır. Bunlardan en dikkat çekici olanı, büyük salon dahil pek çok odanın döşemelerinin yenilenmesidir. Vedad Bey parkelerin ve şöminelerin sökülmesinin ardından döşeme sisteminin yenilenmesi talimatını vermiştir. Bunun haricinde keşiflerin içeriği şöyle özetlenebilir: kasrın tüm odalarına ahşap tavan yaptırılması, zemin katta bulunan eski merdivenin kaldırılması ve parkeli yeni bir merdiven inşa edilmesi, çatı kurşunlarının yenilenmesi, çatıların akması sebebiyle bozulan yıldızların tamiri, tıraçadaki mermer döşemelerin yenilenerek Makriköy taşından yapılan kısımların süslemelerinin tamir edilmesi, dış cephelerin boyanması, kasrı çeviren taş direklerin elden geçirilmesi.

Balmumcu Kasrı

Balmumcu Kasrı'ndaki çalışmalar, Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta çıkmasından kısa süre sonra başlar ve birkaç ay boyunca devam eder.¹⁹² Sultan V. Mehmed Reşad'ın ziyaret etmeyi sevdiği bir yapı olması sebebiyle tamirinin öncelikli olarak ele alındığını belgelere dayanarak söylemek mümkün ise de,¹⁹³ gerçekleştirilen çalışmaların niteliğine dair çok fazla veri bulunmuyor. Kasrın bahçesindeki havuzun etrafına etrafına demir tel parmaklık ve ahşap küçük kümes inşa edilmesi için Vedad Bey tarafından hazırlanmış keşif, nadir örneklerden biridir.¹⁹⁴ Keşfin hazırlanmasının ardından işi bir müteahhit üstlenir fakat üretilen parmaklıklar sermimarın hazırladığı çizimler ve keşif ile uyumlu olmaz. Sonuç olarak Vedad Bey üretilen parmaklıkları "bir kasrı hümayuna yakışacak şey olmadığını" belirterek reddetmiş ve yeniden üretilmelerini istemiştir.¹⁹⁵

¹⁹¹ 295 numaralı ve 248 numaralı keşif defterleri Ihlamur Kasrı tamiratına ilişkindir. R.25 Teşrinievvel 1327'de heyet-i fenniyece hazırlanmış keşf-i sani BOA.HH.EBA.696.1.

¹⁹² Balmumcu Kasrı için 1909 yılı yaz aylarına tarihlenen sipariş varakaları ve faturalar için bkz. BOA.HH.EBA.668-1,6-1, 6-3. Aynı dönemde kasırdaki çalışan işçilerin listeleri için bkz. 668-53.

¹⁹³ BOA.HH.EBA.669-67-2.

¹⁹⁴ BOA.HH.EBA.681-25-1.

¹⁹⁵ BOA.HH.EBA.690-49-2.

Şekil 45: "Balmumcu Kasrı Hümayunu'ndaki havuzun etrafına demir tel parmaklık ve küçük kümes inşası' başlıklı, R. 24 Mart 1326 / 6 Nisan 1910 tarihli ve 39 numaralı keşif defterine eklenmiş Vedad imzalı çizim. (BOA.HH.EBA.681-25)

Tophane Kasrı

İhlamur ve Balmumcu Kasırları kadar sık olmasa da, Tophane Kasrı da zaman zaman Sultan V. Mehmed Reşad tarafından ziyaret edilmiştir. Kasrın tespit edilebilen bir diğer dikkat çekici kullanımı ise Sırp Kralı Petro'nun İstanbul ziyareti sırasında gerçekleşmiştir. Kral cuma selamlığını Tophane Kasrı'ndan izlemiştir.¹⁹⁶ Vedad Bey Tophane Kasrı'nın çatı kurşunlarının tamir edilmesi ve yenilenmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. 1910 yılındaki tamirattan iki sene sonra, kasrın bekçisi kurşunların bozukluğu sebebiyle bütün tavanların akmakta olduğunu bildirmiş, kasrın üst örtüsü tekrar tamir edilmiştir.¹⁹⁷ Kalem işlerindeki yenilemelere dair bir belgeye ulaşılmadıysa da, tavanlardaki akıntının ciddi bir boyuta ulaşması; kalem işlerinde bozulmalara yol açmış ve bunların tamiri gündeme gelmiş olmalıdır.

¹⁹⁶ Lütfi Simavi, **Son Osmanlı Sarayında Gördüklerim**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004, s.91.

¹⁹⁷ 203 numaralı ve R.23 Teşrinievvel 1326 tarihli keşif defteri ile 476 numaralı ve 13 Teşrinisani 1328 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.704-28-32, 728-77-2, 728. 77- 1.

Beykoz Kasrı

Beykoz Kasrı II. Abdülhamid döneminde uzun süre işlevsiz kalmış; bu sebeple bakımsız bir hale gelmiştir.¹⁹⁸ II. Meşrutiyet Dönemi'nde kasrın kullanımına dair en dikkat çekici bilgimiz, Meclis-i Mebusan Reisi Ahmet Rıza Bey'in, Sultan V. Mehmed Reşad'ın izniyle verdiği ziyafettir.¹⁹⁹ Kasrın bir devlet görevlisi tarafından ziyafet vermek üzere kullanılabilmesi, yönetim şekli ve güç dağılımındaki değişikliklerin göstergesidir. Bu ziyafetten bir hafta sonra, yine aynı kişilere, Sultan V. Mehmed Reşad tarafından Beylerbeyi Sarayı'nda "çok ihtişamlı" bir ziyafet verilmiş olması,²⁰⁰ güç dengelerini korumak adına yapılmış bir hamle olarak okunabilir.

Şekil 46: Ahmet Rıza Bey'in Beykoz Kasrı'nda verdiği ziyafetten bir fotoğraf. (Servet-i Fünûn, R.27 Mayıs 1326, No: 992, s.:56)

Ahmet Rıza Bey'in verdiği ziyafetten bir süre sonra kasır Saliha Sultan'ın ikametine tahsis edilir.²⁰¹ Vedad Bey'in buradaki ilk çalışması, kasrın yıkılmak üzere

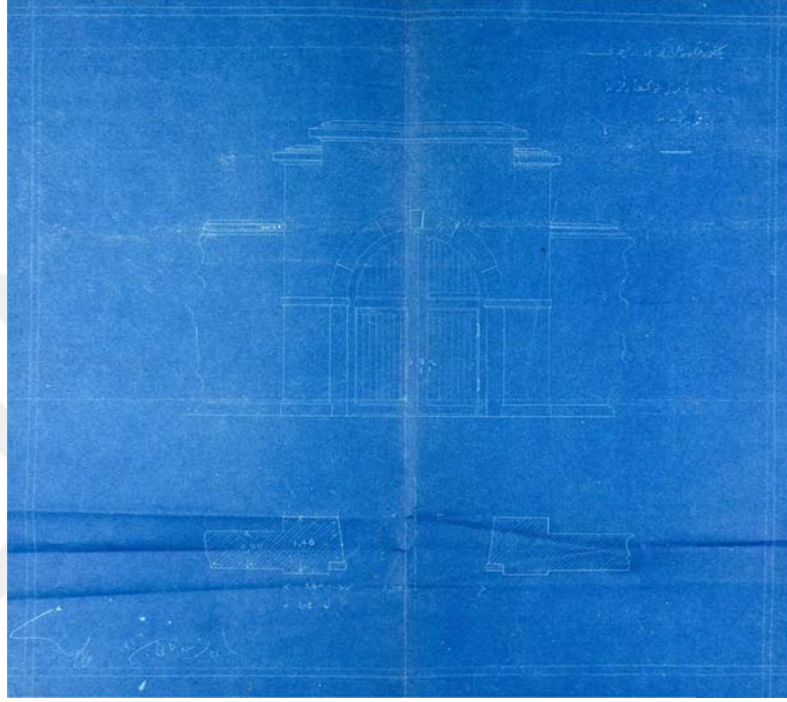
¹⁹⁸ Reşad Ekrem Koçu, "Beykoz Kasrı", *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 5, s.2658-2660.

¹⁹⁹ Simavi, *a.g.e.*, s.99.

²⁰⁰ Simavi, *a.g.e.*, s.99.

²⁰¹ R.2 Ağustos 1327/15 Ağustos 1911'e tarihlenen bir yazışmada "Saliha Sultan Hazretleri'nin ikamet buyurmakta oldukları Beykoz Kasrı" ifadesi kullanılmaktadır. BOA.HH.EBA. 697-2-10.

olan dış kapısını yenilemek olmuştur. Kapının çizimlerini hazırlamış, hangi malzemelerle nasıl üretileceğini detaylıca yazmıştır.²⁰² Bunun dışında kasra yönelik çalışmalar, yağmur derelerinin yenilenmesi,²⁰³ ahıra yeni bir oda eklenmesi²⁰⁴ ve Beykoz iskelesinin tamiri²⁰⁵ olarak özetlenebilir.

Şekil 47: 'Beykoz Kasrı Hümâyunu kapısı' başlıklı ve 222 numaralı keşif defterine eklenmiş olan Vedad imzalı çizim. (BOA.HH.EBA.728-14-1)

Göksu, Kalender, Ayazağa, Validebağ, Maslak ve Sadabad Kasırları

Göksu, Kalender, Ayazağa, Validebağ ve Sağdabad Kasırları, Vedad Bey'in sermimarlığı süresince nadir olarak çalıştığı yapılarıdır. Başkatip Halid Ziya Bey, Sultan V. Mehmed Reşad'ın çok sık olmamakla beraber Ayazağa Kasrı'nı da ziyaret ettiğini anlatır: *"İki üç defa da Ayazağa'ya gidiş oldu. Ayazağa'nın metin ve iyi şeraitle inşa edilmiş, küçük bir kasır itilakına şayan addedilebilecek, sırt üzerinde mebni bir köşkünden başka, aşağı kısmında bir geniş sofa şeklinde, tamamen harap olmaya yüz tutmuş bir binası ve bunun yanında kirli sularının üzerinde büsbütün*

²⁰² 222 numaralı ve R.22 Teşrinisani 1326/5 Aralık 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.728-14-3.

²⁰³ 282 numaralı ve R.28 Şubat 1326/13 Mart 1911 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA. 698-32-9.

²⁰⁴ 461 numaralı ve R.15 Eylül 1328/38 Eylül 1912 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA. 683-40.

²⁰⁵ 489 numaralı ve R.15 Kanunuevvel 1328/28 Aralık 1912 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.725-6.

batmak zamanına muntazır köhne sandalı ile bir de büyük havuzu vardı." Halid Ziya Bey'in ifadelerinden Ayazağa Kasrı'nın pek iç açıcı bir durumda olmadığı ve tâmiye ihtiyacı duyduğu anlaşıyor. Vedad Bey buraya ilişkin iki keşif defteri hazırlamıştır. Bunlardan ilki, kasrın su yollarının tamirini konu alır.²⁰⁶ İkincisi ise, Halid Ziya Bey'in bahsettiği "kirli sularının üzerinde büsbütün batmak zamanına muntazır köhne sandalı" bulunan büyük havuzun fiskiyesinin sökülerek Dolmabahçe Sarayı Veliahd Dairesi'nde müceddeden (yeniden) inşa edilen havuza nakledilmesiyle ilgilidir.²⁰⁷

Su yolları tamir edilen bir başka yapı ise Maslak Kasrı'dır. Bununla beraber, bahçevanbaşının bahçedeki havuzların çatlak olması sebebiyle içindeki balıkların telef olduğuna ve bahçedeki nadir bitkilerin kurduğuna dair uyarısının ardından, kasrın havuzunun tamiri gündeme gelmiştir.²⁰⁸ Göksu Kasrı'nda 1909-1910 yıllarında çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiş; yapının saltanat merdivenleri, rıhtımı ve çatısı tamir edilmiştir.²⁰⁹ Validebağ Kasrı'nın kullanımına dair fazla veri bulunmamakla beraber, en azından bir defa cuma selamlığı sonrasında Sultan Reşad tarafından ziyaret edilmiştir.²¹⁰ Vedad Bey kasrın çatısı ve su yollarının tamiri için keşifler hazırlamıştır. Sadabad Kasrı'nın yalnızca çatı tamiri gündeme gelmiştir.²¹¹ Sermimarın söz konusu kasırlara yönelik kısıtlı sayıda çalışması olması, yapıların II. Meşrutiyet Dönemi'nde yoğun bir şekilde kullanılmadıklarına işaret eder.

1.4.4. Seyahat-i Şâhâne Vesilesiyle: İzmit Kasrı Tamirâtı

Sultan V. Mehmed Reşad tahta çıktığı sene önce Bursa'yı, ardından İzmit'i ziyaret eder. 28-29 Ekim 1909'daki İzmit seyahatini bu araştırma bakımından önemli kılan, İzmit'te bir kasr-ı hümayun bulunması ve bu seyahat vesilesi ile kullanılmasının gündeme gelmesidir. Seyahatten önce kasrın durumu İstanbul'a rapor edilmiş, bu raporun sonucunda sultan ve maiyetinin kasırdaki ikamet edemeyecekleri anlaşılmıştır. Bakımsız durumu ve yeterli alt yapıya sahip olmaması

²⁰⁶ 38 numaralı, 24 Mart 1326/6 Nisan 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.681-23.

²⁰⁷ 157 numaralı, R.Eylül 1326/Eylül-Ekim 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.704-25-33.

²⁰⁸ Bahçevanbaşının R.18 Kanunuevvel 1326/31 Aralık 1910 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.685-74.

²⁰⁹ 104 numaralı, 181 numaralı ve 281 numaralı tarihli keşif defterleri. BOA.HH.EBA.704-25-8

²¹⁰ "Cuma selamlık merasimi üsküdar'daki yeni valide camiinde yapıldı. buradan Valdebağ Kasrı'na gidildi." Lütfi Simavi, **Son Osmanlı Sarayında Gördüklerim**, Örgün Yay., İstanbul, 2004, s.202.

²¹¹ R.10 Teşrinsani 1326/23 Kasım 1910 tarihli ve 211 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.728- 60-2.

sebepleriyle, Sultan V. Mehmed Reşad İzmit Kasrı'nı seyahat kapsamında ziyaret eder fakat burada konaklayamaz.

İzmit seyahatinden kısa süre sonra, Sermimar Vedad Bey, kasrın durumunu incelemek ve tamir edilecek mahallerini belirlemek üzere İzmit'e gönderilir. Kendisi bir gece, yardımcısı Mimar Hürmüz²¹² daha uzun süre İzmit'te kalırlar ve kasrın tamiri için gereken keşif defteri hazırlanır.²¹³ Bu keşif çalışmasının İzmit seyahatinden öncesine değil de sonrasına tarihlenmesinin iki açıklaması olabilir. Bunlardan biri, Sultan V. Mehmed Reşad'ın İzmit seyahati sırasında İzmit Kasrı'nın bakımsız halini görmesinin üzerine tamirat emri vermiş olmasıdır ki Vedad Bey'in kasrın tamirinin "irade-i seniyyeden" olduğunu belirtmesi²¹⁴ bu olasılığı destekler. Bunun yanı sıra padişahın 1910 yılı Nisan ayında yeniden İzmit'te bulunacağına dair çıkan haberler²¹⁵, yeni bir seyahatin tasarlandığı ve bu sebeple kasrın elden geçirildiğini düşündürür. Haberlerle uyumlu olarak, Nisan ayında kasırdaki çalışmalar sonlanır. Yapıda herhangi ciddi bir mimari müdahale gerçekleştirilmemiştir. Saçaklar, kurşun çatı örtüsü ve yapıyı dört tarafından çevreleyen korkuluk tamir edilmiş; duvarlar raspanmış ve boyanmış; büyük merdivenin tavanındaki bağdadilerin çürümüş kısımları yenilenmiş; tıra ve hamam döşemeleri, büyük merdiven gibi mermer yüzeyler perdah edilmiştir.²¹⁶ İzmit Kasrı'ndaki çalışması, Vedad Bey'in sermimarlık görevi kapsamında İstanbul dışında gerçekleştirdiği tespit edilebilen tek örnek olması bakımından ilginçtir.

Tanın gazetesinde Sultan V. Mehmed Reşad'ın İzmit seyahatini duyuran haber "Osmanlıların halifesi Sultan Mehmed-i Hamis hazretleri bugün İzmit'e seyahate çıkıyorlar. Padişahın Bursa'ya ilk seyahatleri sırasında milletin kalbinde ne hayırlı bir tesir bıraktığı ortadadır..." cümleleri ile başlar.²¹⁷ Seyahatler aracılığı ile "milletin kalbinde bırakılan tesir"in, yeni yönetimin halkla kurduğu ilişkiyi olumlu

²¹² Mimar Hürmüz'ün adı Ebniye-i Seniyye İdaresi çalışanları arasında geçer. Kendisinin uzun yıllar Vedad Bey ile çalışmıştır. Sarı, **a.g.e.**, s.396.

²¹³ Vedad Bey'in R.15 Şubat 1325/28 Şubat 1910 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA. 679-30-1.

²¹⁴ Vedad Bey'in R.15 Şubat 1325/28 Şubat 1910 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA. 679-30-1.

²¹⁵ Haluk Selvi, "Sultan V. Mehmed Reşad'ın İzmit Seyahati (27-28 Ekim 1909)", **Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları No:35, Kocaeli, 2016, s. 925-946.

²¹⁶ Vedad Bey tarafından hazırlanmış R.7 Nisan 1326/20 Nisan 1910 tarihli ve numarasız keşf-i sâni defteri. BOA.HH.EBA. 681-45.

²¹⁷ Tanin, 14 Teşrinievvel 1325, No: 413. Bu çalışmada Haluk Selvi'nin "Sultan V. Mehmed Reşad'ın İzmit Seyahati (27-28 Ekim 1909)" başlıklı makalesindeki transkripsiyon kullanılmıştır.

etkilediği- ya da etkilemesinin beklendiği- anlaşılır. İzmit Kasrı bu noktada bir prestij meselesi olarak değerlendirilebilir. Hanedana ait bir yapı olması, beraberinde bir temsil özelliği getirir. İzmit Kasrı Sultan V. Mehmed Reşad tarafından bir daha ziyaret edilmez. Buna rağmen İstanbul'dan sermimar Vedad Bey'in İzmit'e gönderilmesi ve kasrın tamir ettirilmesi, yeni bir ziyarette kullanılacak olmasından ziyade yapının temsil değeri ile açıklanabilir.

Şekil 48: Servet-i Fünûn gazetesinde "Zat-ı Şâhânenin İzmid seyahati: İzmid'de Saray-ı Hümâyûn pişgâhında ahali ve mekteb şakirdleri" başlığıyla yayınlanan fotoğraf. (Servet-i Fünûn, R.22 Teşrinievvel 1325, s.389.)

İKİNCİ BÖLÜM

MALİYE NEZARETİ'NİN MÜDAHALESİ ve DENGELERİN DEĞİŞMESİ (1911-1912)

2.1. Maliye Nazırı Cavid Bey'in Soruşturması

1911 yılı Mart ayında, Sermimar Vedad Bey, Ebniye-i Seniyye Tamirat Müdürü ve Tamirat Komisyonu'na, inşa faaliyetlerinin "hesabât ve muamelâtına dair" bir soruşturma açılır. Maliye Nezareti'nin oluşturduğu dört kişilik heyet tarafından yürütülen soruşturma, hem Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin kadrosunun ve işleyişinin büyük oranda değişmesi ile sonuçlandığından; hem de Vedad Bey'in sarayla olan ilişkisini yansıtmaya bakımından detaylı olarak ele alınmayı hak ediyor.

Vedad Bey'in sermimarlığı süresince Maliye Nezareti'nin başına beş farklı isim gelmiş,²¹⁸ soruşturma ise Mehmed Cavid Bey'in Maliye Nazırı olduğu dönemde gerçekleşmiştir. Vedad Bey ile Cavid Bey arasındaki gerilimli ilişkinin izlerine, arşiv belgelerinin yanı sıra Vedad Bey ile yapılmış bir söyleşi ile oğlu Nihad Tek tarafından kaleme alınmış bir mektupta rastlanır. Söz konusu gerilim, dönemin önemli devlet görevlilerinin anı ve günlüklerine bile yansımıştır.²¹⁹ Nihad Tek'in aktardıkları, ikili arasındaki anlaşmazlığın boyutlarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir: *"Mazlum Maliye Nazırı Cavid Bey de pederi sevmezdi... Tokatlıyan Otelinin pastahanesinden çıkmaktaydık, o sırada Maliye Nazırı Cavid Bey yanında İstanbul mebusu Fethi Okyar bulunduğu halde Vedad Beye Maliye Nazırı yerden kandilli bir temannahda bulunur. Vedad Bey ise Maliye Nazırı Cavid Beye pis çift*

²¹⁸ Vedad Bey'in sermimarlığı süresince görev yapan maliye nazırları:

Nisan 1909:	Osman Nuri Bey,
Mayıs 1909-Temmuz 1909:	Mehmed Rıfat Bey,
Temmuz 1909-Ekim 1911:	Mehmed Cavid Bey,
Ekim 1911-Temmuz 1912:	Mustafa Nail Bey,
Temmuz 1912-Ocak 1913:	Abdurrahman Vefik Bey,
Ocak 1913-Şubat 1914:	Mehmed Rıfat Bey,
Mart 1914-Kasım 1914:	Mehmed Cavid Bey.

Abdülhamit Kırmızı, "Tanzimattan Cumhuriyete Maliye Nazırları (1838-1922)", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2003, s.97-114.

²¹⁹ Cavid Bey'in günlüğünde, dönemin serkatibi Halid Ziya Bey'in anılarında ve Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın günlüklerinde konuya değinilmiştir. Bu örnekler tezin ilerleyen bölümlerinde ele alınmıştır.

der yüzüne tükürür."²²⁰ Karşı cephenin tavrına örnek olarak ise, Cavid Bey'in günlüklerinde Vedad Bey'den bahsederken kullandığı bir takım ifadeler verilebilir.²²¹

Şekil 49: Maliye Nazırı Cavid Bey.
(Servet-i Fünûn, R.5 Mayıs 1327, No:1041, s.10)

Yedigün dergisinde yayınlanan röportajda Vedad Bey sermimarlık dönemini anlatmaya: "*Sultan Reşad tahta çıkınca beni saraya sermimar almıştı. Fakat nedense Maliye Nazırı Cavit Bey bana bir türlü rahat vermek istemezdi.*"²²² cümleleri ile başlar. Görev yılları ile ilgili daha ilk sözlerinin Cavid Bey ile ilgili olması, yine aralarındaki gerilime ve Vedad Bey'in geçirdiği soruşturmanın ciddiyetine işaret eder. Soruşturmaya dair ulaşılabilen en erken tarihli belge, R.9 Mart 1327/22 Mart

²²⁰ Nihad Tek, "N. Sahir Silan'a Mektup", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 385-394.

²²¹ Servet Avşar, Hasan Babacan, **Cavid Bey, Meşrutiyet Ruznamesi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt 1, Ankara, 2014, s.387.

²²² Mektepli Türk Mimarların Piri: Mimar Vedat" başlıklı röportaj 10 Şubat 1937 tarihli ve 205 sayılı *Yedigün* dergisinde yayınlanmıştır olup bu çalışmada M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar kitabındaki baskısı alıntılanmıştır.

1911 tarihinde Vedad Bey tarafından Saray-ı Hümâyunlar Tamirat Komisyonu'na yazılan dilekçedir.

"Saray-ı hümâyunlar tamirat komisyonu reyaset-i âlisine,
Ebniye-i Seniyye tamiratına ait muamelat ve hesabat hakkında tedkikatta bulunmak üzere taraf-ı nezaret-i celileden tayin olunan heyet vürûduna dair tezkere-i alilerine cevaptır.

Mezkûr heyetin hizmetini müstehil etmek ve bir an evvel ikmal-i tedkikat ederek hakikat-ı hali tezahür ettirmek için elimizden geleni dirîğ etmemek cümlemizin vazifesi olduğundan heyet-i mumâileyhin tedkikatı hakkında bazı mütâlaatta bulunacağım. Çünkü işe mübaşeret ettikleri günden bu güne kadar takip ettikleri hatt-ı hareket ile birçok gelip gittikten sonra tedkikat ve tahkikatlarını neticelendirmeye muvaffak olur ise bile netice-i tahkikatları bitarafâne muhakeme olundukta gerek leh gerek aleyhte olsun şayan-ı kabul ve fenni bir neticeye vasil olamayacaklarına şüphe yoktur. Mezkûr heyetin tahkikat ve tedkikatı iki cihete ma'tuf olacağı tabiidir:

Biri inşaat ve tamiratın cihet-i idaresi ve maliyesidir ki bu cihete ba-emr nezaretpenahi mimar katiyen iştirâk ettirilmemiş olduğundan bu babda hiç bir mütâlaa beyan etmekliğime lüzum yoktur.

Diğeri ise inşaatın cihet-i fenniyesidir ki sermimar olmaklığım itibarıyla bu babda vâki olacak istizahata yalnız acizlerinin cevap vermesi lazımdır. Maalesef işittiğime nazaran heyet-i tahkikaya ameleden bazılarını ve maiyet-i aciziyedeki ressamı davet ederek isticvabda bulunduktan başka tamir olunan mahalleri gezdiklerinde tamirat hakkında harem ağalarının dahi mütâlaalarına müracaat edilmiş ve birçok da tenkidâtta bulunulmuş. Acizlerinin gıyabında bu suretle takip olunan tedkikâttan hiç bir netice-i katiyye çıkamaz ve beyhûde yere vakit zâyî edilip kil-u-kale devam olunur. Herhalde evvelce de arz ettiğim gibi heyet-i tahkikaya inşaatın cihet-i mimarisine müteallik şayan-ı istizah yahud şayan-ı (?) şey bulur ise cihet-i fenninin memur-u mesûlu acizleri olmak itibarıyla evvel emirde bu babda mevki ve madde tayin ederek acizlerinden izahat talep etmeden kendi kendilerine yahud öteden beriden aldığı mâlûmâta ve ihbarâta istinaden yapacakları raporun hiçbir kıymeti olamayacağını nazar-ı dikkate alarak tahkikanın bilâ itirâz neticelenmesi için işbu maruzatım tanzim kılınmıştır efendim.

9 Mart 1327. Vedad." ²²³

Vedad Bey dilekçesinde, Maliye Nezareti'nin başlattığı soruşturmadan ve görevlendirilen heyetin (heyet-i tahkikat) çalışma şeklinden duyduğu rahatsızlığı açıkça ortaya koyar. Soruşturmanın bir an önce sonuçlanması için kendisinin ve Tamirat Komisyonu'nun elinden geleni yapması gerektiğini vurgulayarak söze başlar. Heyetin soruşturmada izlediği yöntemi onaylamamaktadır; bu sebeple varılacak sonucun kabul edilebilir ve "fenni" olmayacağını düşünmektedir. Soruşturma sebeplerinden ilki, tamiratların idaresi ve maliyesidir ama Vedad Bey işin idari ve mali kısımlarının dışında bırakıldığı için bu konularda kendisini

²²³ Vedad Bey'in R.9 Mart 1327/22 Mart 1911 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.688.38.2.

savunmaya gerek görmemektedir. Soruşturulan ikinci nokta ise inşaatların "fenniyesi", yani teknik yönleridir. Vedad Bey, sermimar sıfatı ile, bu konuda gereken açıklamalara sadece kendisinin cevap vermesi gerektiğini belirtir. Vedad Bey inşaatların sadece fenni yönünden sorumlu olduğunu, bunun dışında mali ve idari boyutuna müdahil olmadığını özellikle vurgulayarak, bir bakıma sermimarlığın görev sınırlarını da tanımlar. Fakat kendisini sorumlu gördüğü teknik alana dair açıklamalarına, soruşturma kapsamında başvurulmamıştır. Soruşturma heyetine bazı işçiler ve ressamılar çağırılmış, tamir edilen yerler ile ilgili harem ağalarının görüşlerine başvurulmuş; eleştiri ve sorular doğrudan sermimara yöneltilmemiştir. Vedad Bey'e göre, bu yöntemlerle gerçekleştirilen soruşturmada kesin bir sonuca varılamayacaktır; boş yere vakit kaybedilmektedir. İnşaatların teknik yönleri ile ilgili kendisinden herhangi bir açıklama istenmeden "kendi kendilerine yahud öteden beriden aldığı mâlûmât ve ihbarât ile" hazırlanacak olan raporun bir kıymeti olmayacaktır.

Soruşturma heyetinin raporunun²²⁴ tamamlanmasının ardından, Maliye Nazırı Cavid Bey; Vedad Bey, Tamirat Müdürü Hüsnü Bey ve Tamirat Komisyonu üyelerinin memuriyetlerine son verilmesini ister. Cavid Bey'in yazdıklarından anlaşıldığı kadarıyla, Tamirat Komisyonu'nun dağıtılması ilk olarak R.13 Mayıs 1326/26 Mayıs 1910'da, yine kendisi tarafından gündeme getirilmiştir. Gerekçe ise Tamirat Komisyonu'nu üyelerinin senelik maaşlarının büyük bir meblağ tutmasına rağmen, saray tamiratının yolunda gitmemesidir. Cavid Bey komisyonun dağıtılmasını, konuya Hazine'nin el koymasını ve münakasaların Hazine tarafından tayin edilmiş bir müdür ile iki kalfa sorumluluğunda gerçekleştirilmesini önermiştir. Bu öneri, sürmekte olan inşa ve tamir işlerinin gecikmesi ile sonuçlanacağı gerekçesi ile reddedilmiştir. Eldeki para ile sürmekte olan tamirlerin tamamlanması, R.1327/M.1911 senesine ait tamirat bütçesinin harcanma biçimi hakkında bir çare düşünülmesi uygun görülmüştür. R.1327/M.1911 yılının hemen başında başlatılan²²⁵

²²⁴ R.23 Mart 1327 tarihli ve Emlâk-ı Emiriye Müfettişi Yakub bin İbrahim, Hazine Maliye Mimarı Oseb Koturyan, Emlâk-ı Emiriye Mühendisi Hasan imzalı Heyet-i Tahkika raporu. BOA. İ. MBH. 00005.00062.002.

²²⁵ Rumi takvime göre senenin ilk ayı Mart'tır. Soruşturmanın Mart ayında başlaması, R.1327 senesinin başına denk gelir.

soruşturma bu karara dayanıyor olmalıdır. Cavid Bey'in özellikle Vedad Bey ve Tamirat Müdürü Hüsnü Bey'den bahsederken kullandığı sert üslup dikkat çekicidir:

"tamiratın hin-i icrâsında vazifedâr olan mühendislerden birisi tarafından tamir olunan mahallerin irâesi lazımeden olmasıyla ya bizzat kendisinin izahat vermesi veyahut maiyetinde müstahdem mühendislerden birinin heyete tefriki zınnında mükerreren vaki olan müracaata mimar Vedad Bey tarafından muhalefet ve saadet-i arz harici cevaplar ita olunduğu gibi müdür Hüsnü Bey tarafından da tahkikatın işkâlini mucib ef'âle kasdı olunduğu gösterilmiştir. Şu hale göre senevi 40 bin lirayı mütecâviz olan tahsisatın böyle usûlsüz ve yolsuz bir suretle devam-ı tesvisinde hazine katiyen mağdur olduğundan gerek mümeliyeh Vedad ve Hüsnü Beylerin ve gerek işle alakadar olan komisyon azasının vazifeleri devam ettikçe tahkikatın hüsn-ü neticeye irsali mümkün olamayacağı anlaşıldığından bunların hemen memuriyetlerine hitâm verilerek..."²²⁶

Cavid Bey soruşturma heyetinin raporunu özetledikten sonra, tamir işlerinde görev almış mühendislerden birinin tamir mahallerini heyete göstermesi talebine Vedad Bey'in karşı çıktığını ve konu dışı cevaplar verdiğini belirtir. Tamirat Müdürü Hüsnü Bey de soruşturmayı zora sokmakla suçlanır. Sonuç olarak senelik 40.000 lirayı geçen tahsisatın bu şekilde harcanmasının Hazine'yi mağdur duruma düşürmesi gerekçesi ile Vedad Bey, Tamirat Müdürü Hüsnü Bey ve Tamirat Komisyonu üyelerinin görevlerine son verilmesi gerektiğini savunur. Vedad Bey'in aşağıda alıntılanan 1934 tarihli röportajda anlattıkları, bu noktadan sonra yaşananları yansıttırıyor olmalıdır:

"Dolmabahçe Sarayı'nı tamir ediyorduk. Bir gün mabeyin başkâtbi Uşakizade Halit Ziya Bey kulağıma fısıldamıştı; 'Vedat Bey başının çaresine bak. Heyeti vükelâ azlini istiyor. Ben yarın sabah bunu hünkâra arzetmek mecburiyetindeyim. Padişah vükelânın bu kararına, her şeyine olduğu gibi, evet diyecektir. Bu sebeple atik davran ve benden evvel işi hallet.' Ertesi sabah saraya gittim. Bermutat, tamirat nezaret için ağalarla beraber Harem dairesine girdim. Padişahı beklemeye başladım. Öyle bir yer intihap ettim ki, kara cihetinde beni deniz tarafında da hünkârın yatak odası.

Derken, Sultan Reşad, arkasında mavi kürk, başında beyaz takke ile yatak odasından çıktı. Şunu da söylemeliyim ki, büyükbabam, yani merhum validem şair Leylâ Hanım'ın babası, Hekimbaşı İsmail Paşa kendisini sünnet etmiş olduğu için Sultan Reşat'ın bana karşı ayrı bir teveccühü vardı.

Sultan Reşat sabah keyifle hamama doğru giderken koridorda gördüğü karaltının kim olduğunu fark edemedi ve sermüsahe sordu:

'Enver Ağa kimdir o?' Ağa el pençe divan durarak; 'Efendimiz, sermimar.' Deyince, 'Gel bakalım Vedad Bey oğlumuz...' diye beni yanına çağırdı ve omuzuma dayanarak yürümeye başladı.

İnşaat hakkında konuşuyorduk ama, benim derdim başka idi. Baktım ki hamamın kapısına geldik, azıcık duraklayarak bizim azil meselesini açtım.

²²⁶ Maliye Nazırı Cavid Bey'in R.30 Mart 1327 tarihli raporu. BOA. İ. MBH. 00005.00062.001.

...

Zaten bunları, o devirde padişah denen adamın, elinde hiçbir kudret olmadığını, hattâ bunu kendisinin de çok iyi bildiğini anlatmış olmak için söylüyorum. Sultan Reşat beni uzun uzadıya dinledikten sonra ne dese beğenirsiniz? Âdeta boynunu büktü ve;

‘Eh’ dedi, ‘sen sanat sahibi bir adamsın, nerede olsa işini görürsün, öyle değil mi?’

Dayanamadım, orası öyle ama, dedim, sermimar olduktan sonra şimdi büyük adam oldu diye herkes benden kaçtı, sermimarlıktan çıkacak olursam; yine herkes bu dedikoduya başlayacak, kim bilir neler yaptı da bu adamı saraydan attılar diyecekler. Ben de ortada kalmış olacağım.

Padişah düşündü, düşündü, nihayet: ‘Hakkın var, sana sonuna kadar müzaheret edeceğim, merak etme bir şey yapamazlar’ diyerek hamama girdi.”²²⁷

²²⁷"Mektepli Türk Mimarların Piri: Mimar Vedat" başlıklı röportaj 10 Şubat 1937 tarihli ve 205 sayılı Yedigün dergisinde yayınlanmıştır olup bu çalışmada M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar kitabındaki baskısı alıntılanmıştır.

Maliye Nezareti tarafından istifasının istendiğini öğrendikten sonra yaşananları doğrudan sermimarın cephesinden aktaran bu alıntı, Vedad Bey'in Saray ile olan ilişkisini yansıtmaya bakımından değerli. Halid Ziya Bey'in uyarısının ardından Sultan V. Mehmed Reşad ile görüşerek yardım istemesi, padişahın da kendisine destek çıkması, Vedad Bey'in saraydaki konumunu gösteren önemli bir örnek. Vedad Bey röpotajında, ailevi ilişkileri sebebiyle Sultan V. Mehmed Reşad'ın kendisine ayrı bir teveccühü olduğunu da dile getirmiştir. Bu yakınlığı destekleyen bir dizi başka örneğe ise, Nihad Tek'in aktardıklarında rastlanır. Nihad Tek'in şahit olduğu ilk örnek, bir muayede töreni esnasında gerçekleşmiştir. Saray mensupları sırayla padişahın saçğını öperken sıra Vedad Bey'e gelince padişah kendisine tebessüm ederek iltifatta bulunmuştur. Başka bir örnek, Sultan Reşad'ın Balmumcu Çiftliği'ne giderken yolda Vedad Bey'i görüp onu da yanına aldırmasıdır. Sultan Reşad Vedad Bey'in evini de ziyaret etmiştir ki bu alışılmışın dışında bir durumdur. Vedad Bey bu ziyaret için Beşiktaş'tan Dolmabahçe'ye kadar olan yolu kandiller ve bayraklarla donatmıştır. Son olarak; Nihad Tek ablasının sekiz yaşında vefat ettiğini, Sultan Reşad ile Valide Sultan'ın bu duruma çok üzülmeye Vedad Bey'in eşine teselli olsun diye bir çift pırlanta küpe gönderdiklerini, defin işlerinin saray usulüne göre yapıldığını ve ablasının mezarı için Yahya Efendi Dergâhı'nda hanedana mahsus bölümde yer ayrıldığını aktarır. Gerçekten de Yahya Efendi Dergâhı'nda Vedad Bey'in 1910 senesinde vefat eden kızı Belkıs'ın mezarı bulunmaktadır.²²⁸ Nihad Tek

²²⁸ Belkıs'ın mezarı ile daha detaylı bilgi için bkz. Müjde Dila Gümüş, "Bir Acı Hikaye: Vedad (Tek) Bey Kızının Mezarını Tasarladı mı?", *İstanbul Araştırmaları Yıllığı*, No:7, 2017, s. 163-175.

bu yakınlık ve iltifatların kıskançlık yarattığını da sık sık vurgular.²²⁹ Cavid Bey de günlüklerinde Vedad Bey'in padişah tarafından himaye edilmesi sebebiyle atılamadığını belirtmiştir.²³⁰

Şekil 50, 51: Vedad Bey'in kızı Belkıs'ın Yahya Efendi Dergâhı'nda bulunan mezarı. Kitabede "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyarı Mehmed Vedad Bey'in kerimesi Hatice Belkıs Hanım'ın rûh-i pâki için fâtiha" yazmaktadır. Belkıs'ın doğum tarihi Ağustos R.1317/M.Ağustos-Eylül 1901, vefat tarihi ise R.Haziran 1326/M.Haziran-Temmuz 1910 olarak verilmiştir. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

Sonuç olarak, Vedad Bey'in Sultan Reşad ile görüşmesi işe yarar; Sultan Reşad Tamirat Müdürü ve komisyon üyelerinin görevlerine son verilmesini kabul eder fakat Vedad Bey'in görevden alınmasını onaylamaz. Başkâtip Halid Ziya Bey tarafından kaleme alınan R. 12 Nisan 1327/25 Nisan 1911 tarihli dilekçede, sermimarın görevinin ön keşifler ile planları hazırlamak ve inşaatların teknik yönlerini denetlemek olduğu; harcamalara herhangi bir müdahalesi bulunmadığı vurgulanır. Bu sebeple Vedad Bey'in sermimarlık görevine devam etmesinin uygun görüldüğü belirtilir. Bu argüman, öncesinde Vedad Bey'in Tamirat Komisyonu'na yazdığı dilekçede de belirtilmiş olup görevde kalmasını sağlamıştır. *"Ve garip değil*

²²⁹ Nihat Tek,,a.g.e., s. 385-394.

²³⁰ Servet Avşar, Hasan Babacan, **Cavid Bey, Meşrutiyet Ruznamesi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt 1, Ankara, 2014, s.386.

mi, her şeyine rağmen hakkımdaki Meclisi vükelâ kararını tasdik etmedi. Ben, damadının²³¹ idam hükmünü tasdik eden padişahın, nasıl olup da hakkımdaki azil kararını reddedebildiğine hâlâ şaşarım."²³²

2.2. Sermimar "Aciz ve Mütehayyir": Vedad Bey'in Değişen Çalışma Koşulları

Maliye Nezareti'nin soruşturması sonucunda Vedad Bey aklanmış olsa da, soruşturmanın ardından yapılan yeni düzenlemelerle çalışma koşulları değiştirilir. "Teşkilât-ı cedîde" uyarınca Saray-ı Hümayunlar Tamirat Komisyonu dağıtılır ve sermimarın hazırladığı ön keşifleri incelemek üzere bir fen heyeti (heyet-i fenniye) kurulur.²³³ Fen Heyeti mimar ve mühendisleri, Maliye Nezareti Emlâk-ı Emiriye Müdüriyeti'ne bağlılardır. Yeni düzenlemeye göre, fen heyetinin onayı olmadan Vedad Bey'in ön keşifleri uygulanamayacaktır. Bu düzenleme, Maliye Nezareti'nin sermimar üzerinde büyük kontrolü ve gücü olacağı anlamına gelir. Maliye Nezareti fen heyeti üyesi olarak Mimar Oseb ile Mühendis/Mimar Bonkovski seçilir. Vedad Bey göreve başladığında, Bonkovski, Vedad Bey'in "maiyetinde" çalışmak üzere Ebniye-i Seniyye İdaresi'ne tayin edilmiş; hatta Vedad Bey'in girişimi sonucunda yövmiyesine zam yapılmış bir mühendistir.²³⁴ Soruşturmanın ardından Vedad Bey'in hazırladığı keşifleri ve keşiflerin uygulama aşamalarını denetlemek üzere fen heyetinde görevlendirilmesi,²³⁵ ikili arasındaki hiyerarşik ilişkiyi alt üst eder. Fen heyetinin ikinci üyesi ise soruşturmayı inceleyen heyette görev yapmış ve "Hazine Maliye Mimarı" sıfatıyla soruşturma raporunu imzalamış olan Oseb Koturyan(?)'dır. Vedad Bey'in görevden alınması için çeşitli gerekçeler barındıran raporun sahibiyle uyumlu bir çalışma düzeni kurması, pek mümkün görünmez. Oseb'in kariyerine ilişkin bilgilimiz, fen heyetinde görev almadan önce Emlâk-ı Hümayun mimarı

²³¹ Tunuslu Hayreddin Paşa'nın oğlu ve Sultan Reşad'ın kardeşi Şehzde Kemâleddin Efendi'nin kızı Münire Sultan'ın kocası Damad Salih Paşa.

²³² Mektepli Türk Mimarların Piri: Mimar Vedat" başlıklı röportaj 10 Şubat 1937 tarihli ve 205 sayılı Yedigün dergisinde yayınlanmıştır olup bu çalışmada M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar kitabındaki baskısı alıntılanmıştır.

²³³ Ebniye-i Seniyye Müdüriyeti'nin R.28 Haziran 1327/11 Temmuz 1911 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.691.17.

²³⁴ Vedad Bey'in R.26 Temmuz 1326/9 Ağustos 1910 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA. 690-48-3

²³⁵ Ebniye-i Seniyye Müdüriyeti'nin R.28 Haziran 1327/11 Temmuz 1911 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.691.17

olarak,²³⁶ sonrasında ise Hapishaneler Müdüriyeti mimarı olarak çalışmış olduğudur.²³⁷

Soruşturmanın ardından, 1909'da Vedad Bey tarafından hazırlanmış olan "Şartname-i Umumi" yürürlükten kaldırılır ve yeni bir şartname düzenlenir.²³⁸ İki şartname arasındaki farklılıklar, Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin geçirdiği büyük soruşturmanın sonuçlarını gösterir. Müteahhidin denetleyicisi ve muhattabı artık sermimar veya seçtiği vekili değil, Vedad Bey'in keşiflerini de denetlemekle yükümlü fen heyeti mimarlarıdır. 1911 yılından itibaren müteahhitlerin uygulamalarını ve kullanılan malzemeyi fen heyeti mimarları denetler. İşin tamamlandığına dair kararı da yine onlar verir. Sermimarın, kendi hazırladığı ön keşiflerin uygulanma sürecine müdahale alanı epey daralır. Yeni şartnamedeki bir başka değişiklik ise, 1909 senesi şartnamesinin ilk maddesi olan "münakasaya dahil olmak için tâbiyet-i Osmaniyeden bulunmak şartı"nın kaldırılmasıdır.

Yeni düzenlemelerin ardından, Vedad Bey'in görev sınırları açıkça değişmiş; kendisi ise bu değişikliği temkinli bir şekilde karşılamıştır. Örneğin münakasaya katılmak isteyen müteahhitler kendisinden işi yapabileceklerine dair tasdikname istediklerinde, "teşkilât-ı cedîdeden beri böyle bir taleple karşılaşmadığını" belirterek, herhangi bir yanlışlık yapmamak adına kendilerine tasdikname vermez.²³⁹ Müteahhitlere ihale edilen işlerdeki aksaklıklara eskisi gibi müdahale edemez olur. Kalorifer kazanı (başarılı olarak inşa edilememiş, ihalesi tekrar yapılmıştır) hafriyatı sebebiyle kazan mahalinin etrafındaki binaların tehlikeye girdiğini gözlemlediğinde "vazife-i âciziyye yalnız müşahedâtı ihbar etmekten ibaret" olduğunu; gözlemlerini ve inşaatın tehlikeli bir hal aldığını düşündüğünü ifade eder.²⁴⁰ Soruşturma öncesi dönemde müteahhitlere çeşitli yaptırımlar uygulama yetkisi varken, artık sadece gözlemlediği aksaklıkları ihbar etmekle yetinmek durumundadır. Yetkilerindeki bu değişim, istenildiği gibi sonuçlanmayan inşaat ve tamirat işleri konusundaki

²³⁶ Vedad Bey R.12 Mart 1327/15 Mart 1911 tarihli dilekçesinde üzerinde çalıştığı çeşitli yapıların planlarını bulamadığından, zamanında Emlâk-ı Hümâyûn mimarı olarak çalışmış olmasını gerekçe göstererek planların yerini Oseb'e sordurmuştur. BOA.HH.EBA.688-38-4.

²³⁷ BOA.Dh-Mb-Hps-0073-00001-001-001.

²³⁸ "Ebniye-i Seniyye İnşaat ve Tamiratına Mahsus Şartname-i Umumi" başlıklı ve 1911 tarihli yeni şartname. BOA.HH.EBA.707-14-2.

²³⁹ Vedad Bey'in R.15 Eylül 1327/23 Eylül 1911 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.694-3-3.

²⁴⁰ Vedad Bey'in R.31 Ağustos 1327/13 Eylül 1911 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.694-3-2.

sorumluluğunu da azaltmıştır. Bu duruma örnek olarak, Dolmabahçe Sarayı Harem-i Hümayun saltanat kapısının yenilenmesi sürecinde yaşanan aksaklıklarda kendini sorumlu görmemesi verilebilir. Bu konudaki şikayetleri, görev tanımını kesin çizgilerle belirterek cevaplamıştır: "M'alum-u alileri olduğu üzere benim vazifem olan keşifnâme ve proje tanzim etmek sonra fen memurlarınız ma'rifetiyle vücuda getirilen inşaatta gördüğüm kusurları ihtar etmektir."²⁴¹

Şekil 52: Heyet-i Fenniye mimarlarından Oseb Kalfa tarafından kullanılan keşif defteri. Defterler Vedad Bey'e özel hazırlandığından, Oseb Kalfa Vedad Bey'in adını karalayıp kendi adını yazmak zorunda kalmıştır. Bu örnek, yeni düzenlemenin ardından Vedad Bey'in kurumdaki otoritesini paylaşmak durumunda kaldığının küçük bir simgesi olarak da okunabilir. (BOA.HH.EBA.688-12-14)

Vedad Bey yeni düzenlemeleri takip eden 1911-1912 yıllarında yazdığı dilekçelerde, keşiflerin gerektiği gibi uygulanmadığını, tahsisatın boşa harcandığını, uyarılarının dikkate alınmadığını, sarayların tamir değil tahrip edilmekte olduğunu

²⁴¹ Vedad Bey'in R.14 Temmuz 1328 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.710-65-6.

defalarca belirtmiştir. Vedat Bey'in yazışmaları arasındaki dikkat çekici örneklerden biri, Arslan markalı çimentonun kullanımı üzerinedir. R.28 Temmuz 1328/10 Ağustos 1912 tarihli dilekçede kullanılan malzemelerin kendi hazırladığı keşiflere göre değil, keyfî biçimde seçilmesini eleştirmesinden; malzeme seçme ve denetleme yetkisinin hala sermimarda olduğu anlaşılıyor. Vedat Bey, Arslan çimentosunun "mücerreb", yani denenmiş/tecrübe edilmiş bir marka olmamasından dolayı kullanımını onaylamaz. Güvenilirliğinden emin olmadığı bir malzemenin padişahın dairesinde kullanılması, durumu daha da ciddileştirmiştir. Vedat Bey "sermimarın ihtarâtına itibar edilmeyip bir takım na ehillerin keyfiyle ifâ-i tamirat edilmesi için ayrıca bir emr-i hususî yoksa" ifadesiyle, malzeme seçimi konusundaki uyarılarının ciddiye alınmamasını ironiye varan bir dille eleştirir. Benzer ironik yaklaşımlarına, erken cumhuriyet döneminde TBMM ile girdiği ısrarlı yazışmalarında da rastlanmaktadır.²⁴²

Saray-ı Hümâyunlar Tamirat Müdüriyet-i Âlisine

Talimatnâme mûcibince keşifnâmede muharrer malzemenin ve tertibatın hiç bir ciheti sermimarın reyî olmaksızın tâdil ve tebdil edilmemesi muharrer iken bilcümle tamiratı herkes arzu ettiği gibi yapmakta olduğunu defâatle ba rapor bildirmiştım. İstimâl olunan bir takım gayrı muvâfık malzeme meyanında bir de arslan markalı çimento istimâl edildiğinden ve bu çimentonun henüz mücerreb olmamış olmasından böyle mahiyeti zaman ile tahkik etmemiş malzemenin saray-ı hümâyunda istimâl edilmemesini dahi ihtâr ettiğim halde itibar edilmemiş. Hatta daire-i hümâyun hamamının çinileri dahi bu çimento ile vaz' edildiğini gördüm. Sermimarın ihtarâtına itibar edilmeyip bir takım na ehillerin keyfiyle ifâ-i tamirat edilmesi için ayrıca bir emr-i hususî yoksa keşifnâmede muharrer malzemenin tebdil edilmemesini iktizâ edenlere emr buyurulması rica olunur efendim. 28 Temmuz 1328. Vedat²⁴³

Vedat Bey, uyarılarının ciddiye alınmamasının ardından muhatabını değiştirmeyi denemiş; şikayetlerini Hazine-i Hassa'ya iletmeye başlamıştır. Hazine-i Hassa'ya yazdığı, tespit edilebilen en erken örnek, R.10 Ağustos 1327/23 Ağustos 1911'e tarihlenir ve Dolmabahçe Sarayı mabeynindeki büyük merdiveni örten camekanın tamirinin "ihtiyacı temin edecek bir surette yapılmamış" olduğundan "usûl ve fen dairesinde" tamir edilmesi gerektiği hakkındadır.²⁴⁴ Emaneten gerçekleştirilen işlerde kalitesiz malzeme kullanıldığını ve bu durumun uzun vadede

²⁴² Bülent Tanju, **a.g.e.**, s.257.

²⁴³ BOA.HH.EBA.716-16-35.

²⁴⁴ Vedat Bey bu dilekçede ayrıca mabeynin çatısının ve hamamının üst örtüsünün de bir an evvel tamir edilmesi gerektiğini belirtir. BOA.694-9-2.

daha masraflı sonuçlara yol açacağını da, yine Hazine-i Hassa'ya bildirmeyi tercih etmiştir.²⁴⁵ Hazine-i Hasa'ya yazdığı R.10 Ağustos 1327/23 Ağustos 1911 tarihli dilekçesi, Sert üslubu ve ithamlarıyla, çarpıcı örneklerden biridir. Vedad Bey, tamir işlerinin bilgisizce ve uygun görmediği şekilde yönetildiğini sözlü ve yazılı olarak devamlı bildirmesine rağmen, uyarılarının ciddiye alınmadığından yakınmaktadır. Fen ve idare memurlarını, söylediklerinin tam tersini yapıyor olmaları sebebiyle Hazine-i Hassa'ya adeta şikayet eder. Eleştirdiği uygulamaları -aslında söylenecek çok daha fazla şey olduğunu da belirterek- altı maddede toplar. İlk madde, başlanması gereken bir takım işlere henüz başlanmadığı, yapılanların ise "münasebetsizce" ve hazineyi zarar ettirecek şekilde yapıldığına ilişkindir. Geri kalan beş madde, Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleşen mimari faaliyetlerle ilgili eleştirilerini içerir. Maddeler, Daire-i Hümayun'da acilen yapılması gereken tamirata bir türlü başlanmaması ve dairenin hamamının kötü biçimde tamir edildiği ve yeniden ele alınması gerektiği; sarayın dış cephe boyalarının "fenalığı" ama bu konudaki eleştirilerinin ciddiye alınmaması; harem dairesi sıvalarının kalitesiz harc kullanılması sebebiyle yenilenmesi gerektiği; kalorifer bacasının "çarpık çurpuk" olduğu ve kalorifer dairesinin inşaatının yapılan masraflara rağmen tamamlanamaması olarak özetlenebilir.

"Hazine-i Hassa-i Şâhâne Müdüriyeti'ne

Ebniye-i seniyye tamiratının ne kadar vukufsuzluk ve idaresizlikle icrâ edilmekte olduğunu sırası geldikçe gerek şifâhen gerek tahriren arz ettiğim gibi idare ve fen memurlarına da beyanatta bulunuyor isem de gerek zât-ı alîlerine takdim edip tamirat idaresine havale buyurulan gerek doğrudan doğruya vuku' bulan ihtaratımın hiç birisine itibar edilmemekte ve ekser ihtaratın aksi cihetine gidilmekte olduğu da malum-u âlileri ise de bu babda bu defa dahi bazı maruzatta bulunmaklığım iktizâ etmiştir.

1.Bu sene tamiri iktizâ eden mahallerin bir çoğuna henüz başlanmamış başlanıp da emaneten idare edilmekte olan mahaller de gayet münasebetsiz ve ez her cihet hazineyi ezrar edecek bir surette tamir edilmektedir. (Bu babda 13 haziranda dahi iki kıta rapor takdim etmiştim.)

²⁴⁵ Vedad Bey'in R.7 Şubat 1327/20 Şubat 1912 tarihli dilekçesi. "Sarayı hümayûnlar tamirâtı ihaeten veya emaneten icrâ ettirilmektedir. Emaneten icrâ edilmekte olan cüzi ve külli bilcümle inşaatla aleleksel naehil amele ve adi malzeme istihdam ve istimâl edilmekte olduğunu ara sıra görüyorum. Halbuki bu suretle vücuda getirilen işler vakia kağıt üzerinde ucuz yapılmış gibi görünür ise de hakikate fena ve gayrılâyık iş vücuda getirdikten başka sık sık tamire muhtaç olacağından daha pahalıya mal olacağı tabiidir. Binâenaleyh sarayı humayunlarda icrâ edilen tamirat ve inşaatla hem mevkii ile mütenasip, hem kavaid-i fennin iktizâ ettireceği vechiyle müstaik amele ve malzeme istihdam ve istimâli lazım olacağını iktizâ edenlere emr ve havale buyurulması babında işbu rapor takdim kılınmıştır. 7 Şubat 1327.Vedad" BOA.HH.EBA.701-44.

- 2.Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nda daire-i hümâyunda bazı tamirât icrâsı mukarrar olduğunda bu babda iki kıt'a keşifnâme vermiştim. Bunların mevki-i icrâyâ vaz'ı gayet müsta'cil iken bir çok zaman tehir edildikten sonra bir kısmının icrâsı bila ihtar bertaraf edilmiş ve yapılanlar dahi tamamen muvâfık olarak yapılmamaktadır. Hususîyle daire-i hümâyun hamamının kubbesinin sıvaları tehlikeli bir halde olduğundan mükemmelen yeniden yapılmasının lüzumu keşifnâmede muharrer iken adi bir tamir ile geçiştirilmiş ve bu tamirat da na ehil amele ve fena malzeme istimâl edilerek yapılmış olmasından hamam henüz yakılmadığı halde sıvalar sararmış ve çatlamağa başlamıştır. Bu halde kalması caiz değildir. (rapor ile) 13 ve 25 Haziranda bildirilmiştir. 16 Temmuz 18 Temmuzda ebniye-i seniyye müdüriyetine 21 Temmuzda Hazine-i Hassa-i Şâhâne'ye bilhassa hamamın sıvası hakkında
- 3.Harici boyaların ne derecede fena yapılmakta olduğunu ve nasıl yapmak lazım olduğunu bir çok defalar ba rapor arz ettiğim ve mâruzâtım Tamirât İdaresi'ne havale buyurulduğu halde müteahhidi iltizam etmekten başka bir şey yapılmamakta olduğunu dahi arz etmiştim. Bu kere boyaların fenalığına bir de renklerin (?) olmaması ilave etmek iktizâ ettiğini arz ederim.
- 4.Harem-i hümâyun dairesinin sıvalarının evvelce istimâl olunan harcın iyi olmamasından bozulmuş olmasından yeniden yapılması iktizâ etmişti. Bu kere tamir edilmekte olan sıvaların ez her cihet muvâfık olmadığından tekrar bozulacağını şimdiden arz ederim.
- 5.Kalorifer bacası olarak yapılan baca çarpık çurpuk olduğu halde bu cihete zerre kadar ehemmiyet verilmemekte olduğu da ma'ruzumdur.
- 6.Kalorifer dairesinin inşaatının Tamirât İdaresi'nin münasebetsizliği neticesi olarak bugüne kadar tehir ettiği malûm-u âlilerinizdir. Bu tehirden dolayı müteahidi maliye nezaret-i âlisine zarar ve ziyan radde-i ikame etmiş olduğunu inşaatın ikmalî için hiç bir teşebbüs olmadığı gibi lüzumiyetin beş on misli masârif ile gayrı muvâfık bir surette yaptırılmış olan (?) ve havuzun derûnuna su terâküm ettiğinden kalorifer boruları çürümekte olduğundan bu cihetin de ayrıca zarar hasıl olduğunu dahi arz ederim.
- 7.Tamirâtta münasebetsizlikler ve isrâfın hakkında yazılacak pek çok şeyler olduğu halde bunları da tekrar etmekliği ma'lûmu ilâm kabilinden olacağından şimdilik tekrar arz etmiyorum efendim hazretleri. 10 Ağustos 1328. Veda²⁴⁶

Hazine-i Hassa ile yazışmaları da bir sonuç vermediğinde, Veda Bey'in şikayetleri için seçtiği son muhattap serkarîn-i hazret-i şehriyarî, yani baş mabeynci olur. Gerçekleştirilmekte olan tamir faaliyetlerini onaylamadığını ve uyarılarının ciddiye alınmadığını, bir kere de ona aktarır. Bir adım daha ileri giderek, son iki yılda gerçekleştirilen uygulamaları, tamir değil tahrip olarak adlandırır. Yapılanlara müdahale edemediği için "sermimar-ı hazret-i şehriyarî sıfatıyla bu ahval karşısında aciz ve mütehayyir" kaldığını ifade eder.

"Her bir tamirattan malumâtım olmamakla beraber tesadüfen görebildiğim fenalıkları her türlü vesaite müracaatla ihtar ile tarik-i salime davet etmeğe gayret ediyor isem de ihtarâtımın zerre kadar tesiri olmamaktadır. Mesela: 327, 328

²⁴⁶ Veda Bey'in raporunda altı çizili yerler çizilmiş, paranteze aldığı yerler paranteze alınmıştır. BOA.HH.EBA.717.38.1.

senelerinde Topkapı, Beşiktaş ve Yıldız Saray-ı hHümâyunlarındaki tamirât. İşbu halin devamı ise bir çok yerlerde tamir namıyla mevcudu bile tahrib etmeğe vesile olduğu ve herhalde naf'i bir netice istihsaline mani olduğundan acizleri sermimar-ı hazret-i şehriyarî sıfatıyla bu ahval karşısında aciz ve mütehayyir kalmaktayım."²⁴⁷

2.3. İnşa ve Tamir Faaliyetleri

2.3.1. Dolmabahçe Sarayı'ndaki Çalışmalar

1911-1912 arasında Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirilen müdahaleler, seçilen dört örnek üzerinden anlatılacaktır. Bunlardan ilki, Veliahd Dairesi'ne ek olarak inşa edilen Teşrifat Dairesi'dir. Vedad Bey, sermimarlığı süresince, az sayıda ek yapı projelendirmiş; genellikle mevcut yapıların tamiratıyla ilgilenmiştir. Bu sebeple Teşrifat Dairesi, görsel malzemesine ulaşılmasa da, dikkat çekici bir örnektir. İkinci örnek, Sultan Abdülaziz Dönemi'nde ahıra dömtürülen saray tiyatrosun geçirdiği kapsamlı tamirattır. "Tiyatro Tavilesi" olarak adlandırılan yapı için sermimarın hazırladığı çeşitli planlar mevcuttur. Kapsamlı bir ön keşif içermesi ve zengin görsel malzemeye sahip olması, bu tamiratın ele alınmasının gerekçeleridir. Harem-i Hümayun Saltanat Kapısı'nın yenilenmesi ve Camlı Köşk'te gerçekleştirilen müdahaleler ise, sermimarın çalışma koşullarını yansıtan önemli örnekler olmaları bakımından seçilmişlerdir.

Veliahd için İnşa Edilen Teşrifat Dairesi

Vedad Bey'in sermimarlık dönemindeki görevini ağırlıklı olarak saray ve kasırların tamiri oluşturmuş, nadiren yeni veya ek bir yapı inşa edilmiştir. Veliahd Dairesi'ne ek olarak inşa edilen Teşrifat Dairesi, bu nadir örneklerden biridir. Cengiz Göncü, Teşrifat Dairesi'nin inşa edilmesini II. Meşrutiyet Dönemi'nde Veliahdlık kurumunun önem kazanmasıyla ilişkilendirir ve yeni inşa edilen dairenin, o tarihe kadar devlet protokolünde temsil edilmemiş olan veliahda simgesel bir güç kattığını öne sürer.²⁴⁸ Günümüzde, Veliahd Dairesi civarında, Teşrifat Dairesi olabilecek herhangi bir yapı bulunmadığından; dairenin yıkılmış olduğu varsayılabilir.

²⁴⁷ Vedad Bey'in baş mabeynciye yazdığı R.20 Şubat 1328 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.731.20.14.

²⁴⁸ Göncü, a.g.e., 2015, s.149.

Vedad Bey Teşrifat Dairesi'nin ön keşiflerini hazırlar ve en azından bir buçuk yıllık²⁴⁹ inşa sürecine nezaret eder.²⁵⁰ Dairenin inşa edileceği alandaki yıkım, temel kazılması, betonarme temel ızgarası yapılması, yapının duvarlarının inşası, doğramaları, parkeleri ve çatı kaplamasını içeren keşif defterini 1911 senesinin başında hazırlar.²⁵¹ Bu keşfe ilişkin dikkat çekici noktalardan biri, Vedad Bey'in diğer keşiflerinden farklı olarak, belirli süre sınırlamaları belirtmesidir. Yıkım için on beş, hafriyat işi için yirmi gün, temel kazıklarının çakılması için iki ay süre tanımıştır. Bu süre vurguları, işin tamamlanmasını geciktirmemek için yapılmış olmalıdır. Keşfin başında Teşrifat Dairesi inşaatının yalnızca bir kısmının bu defterde ele alındığının belirtilmesi; Vedad Bey'in bu daire için başka çalışmaları da olduğunu gösterir. Hazırladığı keşif uygulanır fakat uygulama sürecinde pek çok sorun yaşanır. Dairenin demir aksamına dair keşfi Maliye Nezareti'nce uygun bulunmaz ve geri gönderilir.²⁵² Herhangi bir kaza yaşanmaması için inşaatın etrafına çekilmesini talep ettiği tahta perde bile uzun gecikmeler ve yazışmaların ardından çekilebilir.²⁵³ Vedad Bey inşaatın gecikmesi için bilinçli olarak çeşitli zorluklar çıkarıldığını öne sürer.²⁵⁴ Fen heyeti, Vedad Bey'in seçtiği delikli tuğlaların binanın

²⁴⁹ R.12 Temmuz 1328 tarihinde heyet-i fenniye mimarı oseb tarafından hazırlanmış "Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda veliahd-ı saltanat hazretlerine mahsus dersdest-i inşa olunan teşrifât dairesi binasında işbu tarihe kadar icrâ olunan inşaât" başlıklı keşf-i sani defterine göre keşfin üzerinden geçen 1.5 senede tamamlanabilen işler şunlardır: hedmiyât, zemin hafriyatı, temel hafriyatıyla beton imali, zemin kazıkları, duvarlar. BOA.HH.EBA.711-2-7

²⁵⁰ Vedad Bey'in 3 Teşrinievvel 1327R. tarihli dilekçesinde geçen "...nezaret etmekte olduğum devletli necâbetli veliahd-ı saltanat hazretlerinin teşrifât dairesi ameliyâtını..." ifadesi sermimarın projesinin uygulanmasına bizzat nezaret ettiğini göstermektedir. 1911 yılından itibaren, olağan koşullarda görevi ön keşifleri hazırlamak ve uygulama aşamasında yalnızca gördüğü aksaklıkları belirtmek olan sermimarın Teşrifat Dairesi inşaatına nezaret etmesi istisnai bir durumdur. BOA.HH.EBA.695-2-2.

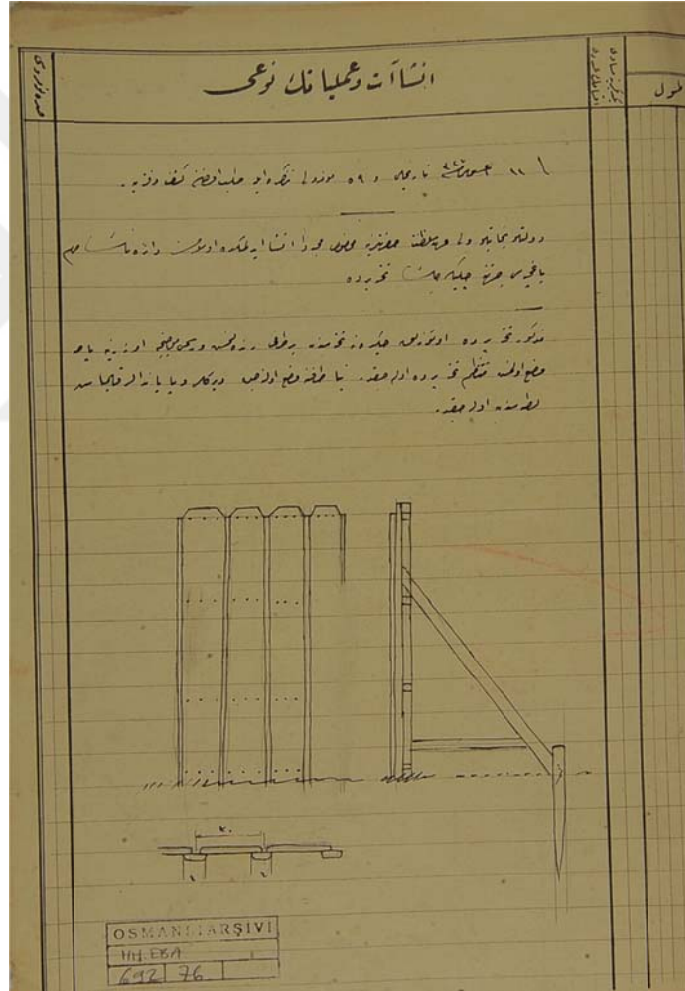
²⁵¹ R.8 Kanunusani 1326/21 Kasım 1910 tarihli, 236 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.711-2.

²⁵² BOA.HH.EBA.695-2-2.

²⁵³ R.11 Ağustos 1327/24 Ağustos 1911 tarihli ve 365 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.692-76. Vedad Bey'in Tamirat Komisyonu'na yazdığı R.21 Mayıs 1327/3 Haziran 1911 dilekçede şu ifadeler yer alır: "Veliahd-ı saltanat hazretlerinin teşrifât dairelerinin inşaât ve destgahının etrafını tahta perde çekilmesi lazım olduğundan 16 Şubat 1326 tarihinde bir kıt'a keşif defteri komisyona göndermiştim. Mezkûr tahta perdenin yapılması bir çok esbattan dolayı elzem olup sebeplerden başlıcası inşaâtı görmek için iskele ve makinelerin aralarına vazifeleri olmayan bir çok adamlar girip dolaşacağından bir kaza zuhuru her zaman mümkündür. Binâenaleyh şimdiye kadar inşası ihmal edilmiş olan mezkûr tahta perdenin bir an evvel inşa ettirilmesinin lüzumu beyan olunur efendim." BOA.HH.EBA.695-18-2.

²⁵⁴ Vedad Bey'in R.3 Teşrinievvel 1327/16 Ekim 1911 tarihli dilekçesinde geçen "nezaret etmekte olduğum devletli necâbetli veliahd-ı saltanat hazretlerinin teşrifât dairesi ameliyâtını tehir etmek maksadıyla her gün yeni bir müşkülât çıkarılmakta" ifadesi. BOA.HH.EBA.695-2-2.

ağırlığını taşımayacağı gerekçesiyle, inşaatı bir buçuk aylığına durdurur.²⁵⁵ Vedad Bey'in bu tür teknik müdahalelerden duyduğu rahatsızlık, kendisinin Sanayi-i Nefise'de Fenn-i Mimari hocalığı yaptığı ve fen heyeti mühendislerinden Bonkovski'nin bir sene öncesine kadar kendi maiyetinde çalıştığı göz önünde bulundurularak düşünülmelidir. Teşrifat Dairesi'nin inşa sürecindeki aksaklıklar, Cavid Bey'in soruşturmasının ardından sermimarın çalışma koşullarının olumsuz anlamda değiştiğini ve fen heyetiyle yaşadığı anlaşmazlıkların inşaat ve tamirat işlerini nasıl aksattığını gösterir.

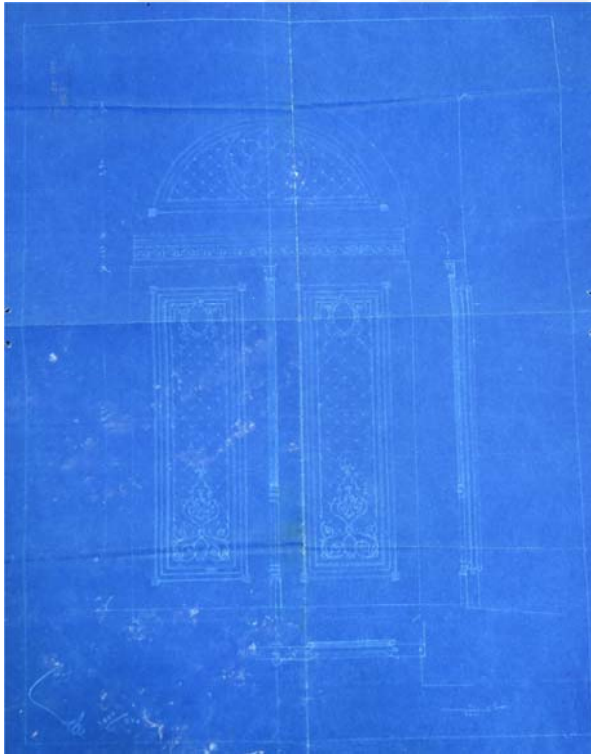

Şekil 53: Vedad Bey tarafından hazırlanmış "Veliahd-ı saltanat hazretlerine mahsus teşrifat dairesine tahta perde inşası" başlıklı, 365 numaralı keşif defterindeki tahta perde çizimi. (BOA.HH.EBA.692-76)

²⁵⁵ Vedad Bey'in R.11 Teşrinisani 1327 tarihli dilekçesine göre yaşanan anlaşmazlık tuğla seçiminden kaynaklanmıştır. Fen heyeti mimarları Vedad Bey'in seçtiği delikli tuğlaların binanın ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda uygun olmayacağını iddia ederek inşaatı durdurmuş, sonrasında yine Vedad Bey'in seçimi doğrultusunda ilerlenmiştir. BOA.HH.EBA.696-5-3.

Harem-i Hümayun Saltanat Kapısının Yenilenmesi

Dolmabahçe Sarayı Harem-i Hümayun saltanat kapısının yenilenmesi, dönemin dikkat çekici uygulamalarından biridir. Vedad Bey eski kapının sökülerek anbara kaldırılacağını ve yeni kapının nasıl üretileceğini anlattığı keşif defterini, R.9 Mart 1327/22 Mart 1911 tarihinde hazırlar. Tarihi önemli kılan, Maliye Nezareti tarafından kendisine açılan soruşturmaya yazdığı savunma ile aynı güne; sermimarlık kariyerinin belki de en sıkıntılı günlerine denk gelmesidir. Keşifte, kapının çırallı hatılından yapılacağı ve galvanizli sac ile kaplanacağı yazar. Süsleme ve silmelerin demirden yapılacağı, kapının bir kısmında Osmanlı yaldızı kullanılacağı, kitabenin boyanıp yaldızlanacağı belirtilir.²⁵⁶ Vedad Bey kapıya ait bir çizim hazırlamış, süsleme detaylarını orada göstermiştir.²⁵⁷

Şekil 54: R.8 Mart 1327 tarihli ve Vedad imzalı Dolmabahçe Sarayı Harem-i Hümayun Saltanat Kapısı çizimi. (BOA.HH.EBA.710-65-2)

Şekil 55: Dolmabahçe Sarayı Harem-i Hümayun Saltanat Kapısı fotoğrafı. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

²⁵⁶ R.Mart 1327 tarihli ve 285 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.712-21-9.

²⁵⁷ R.8 Mart 1327 tarihli ve sermimar-ı hazret-i şehriyari Vedad imzalı çizim. BOA.HH.EBA710-65-2.

Keşfin hazırlanmasından beş ay kadar sonra, uygulamayı üstlenecek müteahhidi belirlemek amacıyla münakasa açılacağı gazetelerde ilan edilir. İşe yalnızca bir talip çıkar, o da keşfin açık olmaması sebebiyle münakasaya katılmaz.²⁵⁸ Karışıklık yaratan madde şöyledir: "Kapının iç tarafında duvar kemeri altına vaktiyle ağaç kirişler konarak dahilen düz kapı gibi gösterilmiş olduğundan mezkûr kısımda sökülüp hariçteki gibi kemer dahilen de düz sıva olarak gösterilecektir." Sermimardan bu maddenin daha iyi açıklanması istendiğinde, Vedad Bey, kapının iç kemeri hakkında yazdıklarında anlaşılmayacak bir şey olmadığını, gerekirse şifaen açıklama yapabileceğini söyleyerek keşfini değiştirmeyi reddeder.²⁵⁹ İşin uygulama süreci de fen heyeti mimarları ile Vedad Bey arasında çeşitli anlaşmazlıklar içinde geçer.²⁶⁰ Dolmabahçe Sarayı Harem-i Hümayun saltanat kapısının aylarca tamamlanamaması sebebiyle, kapı tahta perde ile örtülmüş; fen heyeti ile sermimar arasındaki uyumsuzluk ve anlaşmazlıklar hanedanın konforunu etkileyecek seviyeye gelmiştir.

Camlı Köşk Tamirâtı

Vedad Bey Camlı Köşk'ün tavanıyla ilgili R.6 Şubat 1327/M.19 Şubat 1912 tarihinde bir ön keşif hazırlamış ve bu keşif sebebiyle soruşturma geçirmiştir. Keşfin soruşturmaya konu olan noktası, köşelerde yer alan kuş biçimindeki alçı süslemelerin kaldırılması ve onların yerine yeni bir kartuş yapılacağını yazdığı ilk maddedir.²⁶¹ Hakan Gülsün tarafından 1990 yılında hazırlanmış olan "Mimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Sarayı" başlıklı yüksek lisans tezinde, Vedat Bey'in Camlı Köşk'ün

²⁵⁸ BOA.HH.EBA.697-2-17.

²⁵⁹ BOA.HH.EBA.697-2-18.

²⁶⁰ Örneğin Fen heyeti mimarları Vedad Bey'in kapıya ait detay resimlerini vermediği, bu yüzden üretim aşamasında hatalar yapıldığını iddia ederler. Vedad Bey ise eksik çizim vermediğinde ısrar eder: "vücuda getirilmiş olan kapının resme tevafuk etmeyen mahali resmin yahud detayın noksan olmasından değildir. Bugüne kadar yapılmış olan kapıya aid olan resimler tamamen heyet-i fenniyede mevcuttur. Resme tevafuk etmemesi yalnız kapıyı imâl edenlere layıkıyla nezaret edilmediğinden ve esna-i ameliyâtta resim izah edilmeyip ve resme ehemmiyet verilmemekten ileri gelmiş ve bu yüzden beş altı ay zarfında resmi mevcud bir kapı vücuda getirilemeyip harem-i hümayunun sokak kapısı tahta perde ile bırakılmış ve hayli fazla masârife sebebiyat verilmiştir." BOA.HH.EBA. 712-29-5.

²⁶¹ R.6 Şubat 1327/19 Şubat 1912 tarihli ve 397 numaralı keşif defteri. Defterin ilk maddesi şöyledir: "Köşelerdeki kuşlar fesh edilecek ve bunların yerine verilecek mucibine göre mahaline göre mükemmel bir kartuş imal edilecek." BOA.HH.EBA.722-1.

tamirat sürecinde geçirdiği idari soruşturma detaylıca ele alınmıştır.²⁶² Sermimarın süsleme detayını kaldırılmayı gündeme getirmesi, reddedilmekle kalmamış; soruşturma konusu olmuştur. Hakan Gülsün bu soruşturmayı, Vedat Bey'in keşiflerini hazırlarken bağlı olduğu kurallar hakkında- Camlı Köşk örneğinde yapının özgün özelliklerine müdahale etmemesi gerektiği- konusunda önemli bir veri olarak değerlendirmiştir.²⁶³

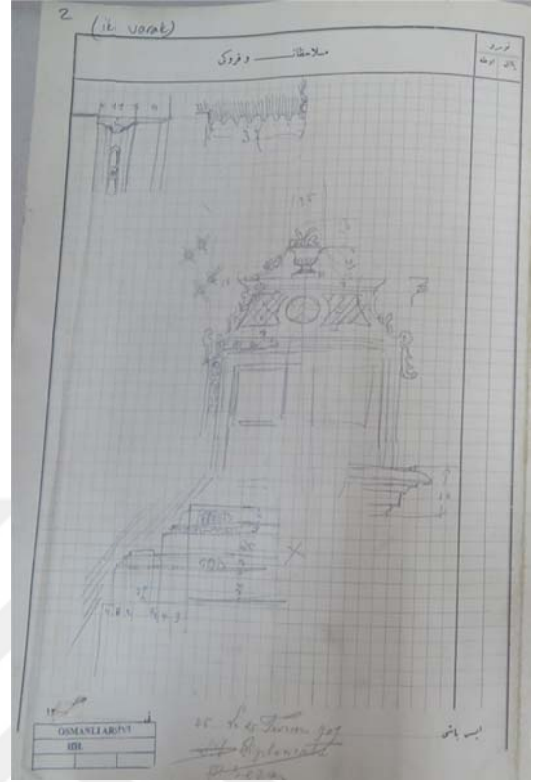
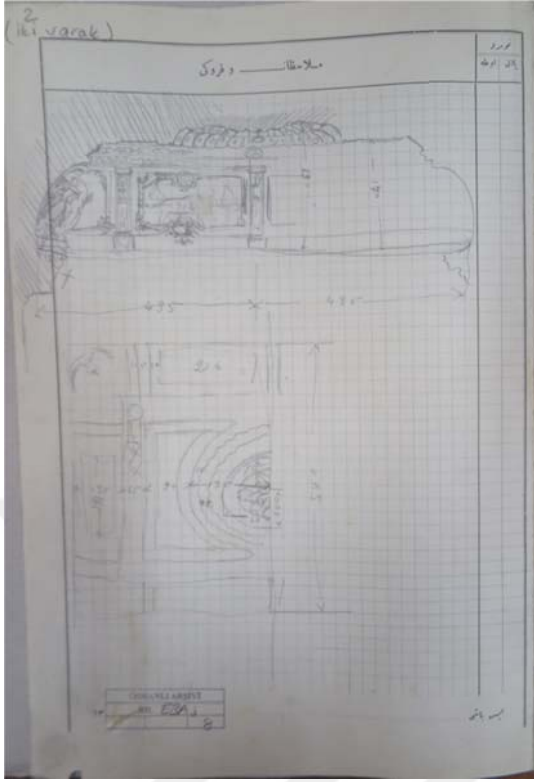

Şekil 56: Camlı Köşk'ün tavanında yer alan kuş biçili süsleme ögesi.
(Müjde Dila Gümüş, 2016)

Soruşturmanın gerçekleştiği dönemde, sermimar ile onu denetleyen fen heyeti arasında başka anlaşmazlıklar da yaşanmaktadır. Yukarıda verilen Teşrifat Dairesi inşaatı ve Harem-i Hümayun Saltanat Kapısının yenilenmesi, söz konusu anlaşmazlıklardan ikisidir. Vedat Bey'in Camlı Köşk'ün tavanı hakkında hazırladığı keşif sebebiyle açılan soruşturmada, mevcut anlaşmazlıkların rolünün olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

²⁶² Hakan Gülsün, “Mimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Sarayı”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

²⁶³ Hakan Gülsün, “Osmanlı Mimarlığında Restorasyon İlkeleri Var mıydı?”, **Milli Saraylar (Tarih, Kültür, Sanat, Mimarlık) Dergisi**, İstanbul, 1999, Sayı 1, s.147-153.

Şekil 57,58: Vedad Bey'in müsveddeleri arasında bulunan Camlı Köşk'e ait eskizler. (BOA.HH.EBA.685-79.)

Camlı Köşk'ten Kuşluk bahçesine inen merdivenler de bu dönemde değişmiştir. Vedad Bey'in ifadelerine göre, eski merdivenlerin etrafında yıkılmak üzere bir camekan bulunuyordu. Bu düzenleme kaldırılarak, yerine camekansız yeni mermer merdivenler ve demir parmaklıklar üretilmiştir.²⁶⁴

Şekil 59: Dolmabahçe Sarayı'nda Camlı Köşk'ten kuşluk bahçesine inen merdivenler. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

²⁶⁴ BOA.HH.EBA.696-14-27. 139 numaralı ve 9 Ağustos 1326 tarihli keşif defteri. İş R.18 Ağustos 1326'da ihale edildiğinden uygunlandığı kesin olarak bilinmektedir.

Istabl-ı Âmire Tiyatro Tavilesi

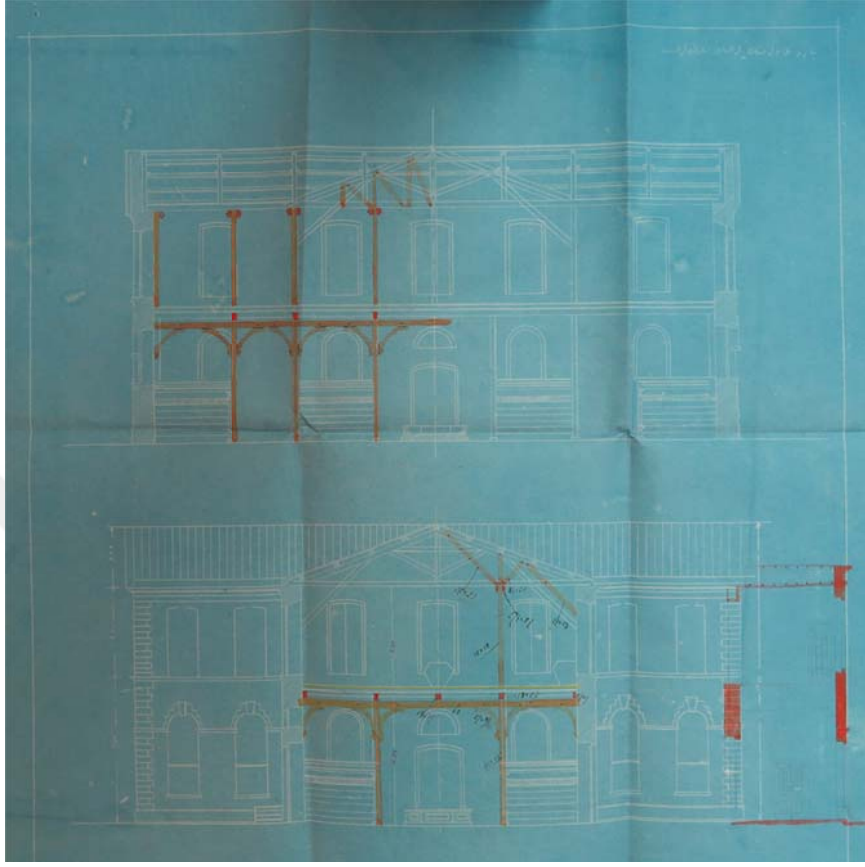
Vedad Bey'in "Istabl-ı Âmire Tamirâtı- Tiyatro Tavilesi Tamirâtı" üst başlığını taşıyan keşif defteri,²⁶⁵ Sultan Abdülaziz döneminde ilginç bir işlev değişikliğine uğrayarak, dönemin Ebniye-i Hümayunlar serkalfası Serkis Balyan tarafından tavileye çevrilmiş eski saray tiyatrosunu konu alır.²⁶⁶ Bu dönüşümden sonra yapı "Tiyatro Tavilesi" olarak adlandırılmıştır.²⁶⁷ Vedad Bey keşif defterinin ilk satırlarında, içeriğin fen heyeti tarafından kontrol edileceğini ve gerekirse düzeltileceğini belirtir: *"İşbu keşif defteri vesait-i mevcûdemle zahiren görebildiğim kadar talimatname ahkâmı mûcibince maliye nezareti heyeti fenniyesi tarafından mahalli ile mukayese ederek kontrol ve nevakısı görüldüğü takdirde tâdil edilmek üzere tanzim edilmiştir."* Fen heyetinin, kendisi açısından pek çok soruna sebep olan yetki alanını bu şekilde vurgulaması, başka hiçbir keşifte karşımıza çıkmaz. Tiyatro Tavilesi keşfine özgü bir başka nokta ise, Vedad Bey'in uygulama sırasında uyulması gereken kurallar hakkında uyarılarını barındırmasıdır. Örneğin, döşemenin güçlendirilmesi ve kaldırılması sırasında müteahhidin dikkatsizliği yüzünden bir yer yıkılırsa, müteahhitin zararı tazmin edeceğini; her zaman inşaatın başında bulunması gereken kalfanın, tehlikeli görüğü yerleri bir kaza yaşanmadan önce mimarı yazılı olarak uarması gerektiği Vedad Bey tarafından açıkça belirtilmiştir.

Tiyatro Tavilesi tamiratının iki önemli başlığı döşemelerin güçlendirilmesi ile çatı tamiratıdır. Bunların dışında; içerideki havuzların tamiri, doğramalar, ahırın pencereleri, kapılar, ahırın bölmeleri, camların takılması, sıva tamirâtı, iç-dış badana başlıkları altında daha ufak çaplı tamirattan bahsedir. Yapının arkasına bir de merdiven eklenecektir.

²⁶⁵ 392 numaralı ve R.3 Kanunusani 1327/16 Ocak 1912 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.706-13.

²⁶⁶ Bu bölüme konu olan tamirat, "Sermimar Vedad Bey ve Dolmabahçe Tiyatro Tavilesi Onarımı: II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mimarlık Bürokrasisinden Bir Kesit" başlıklı makalede detaylıca ele alınmıştır. Tarkan Okçuoğlu, Müjde Dila Gümüş, "Sermimar Vedad Bey ve Dolmabahçe Tiyatro Tavilesi Onarımı: II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mimarlık Bürokrasisinden Bir Kesit", **İstanbul Araştırmaları Yıllığı**, Sayı 4, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2015. s.113-127. Tiyatro binasının "Tiyatro Tavilesi"ne dönüşmesine ise T. Cengiz Göncü doktora tezinde değinmiştir. Bkz., Göncü, **a.g.e.**, 2015, s.181.

²⁶⁷ Bu ilginç dönüşümün nedeni Abdülaziz'in tiyatroya Abdülmecid gibi meraklı olmamasıyla veya yapının Istabl-ı Âmire'ye çok yakın bir konumda bulunmasıyla açıklanabilir.

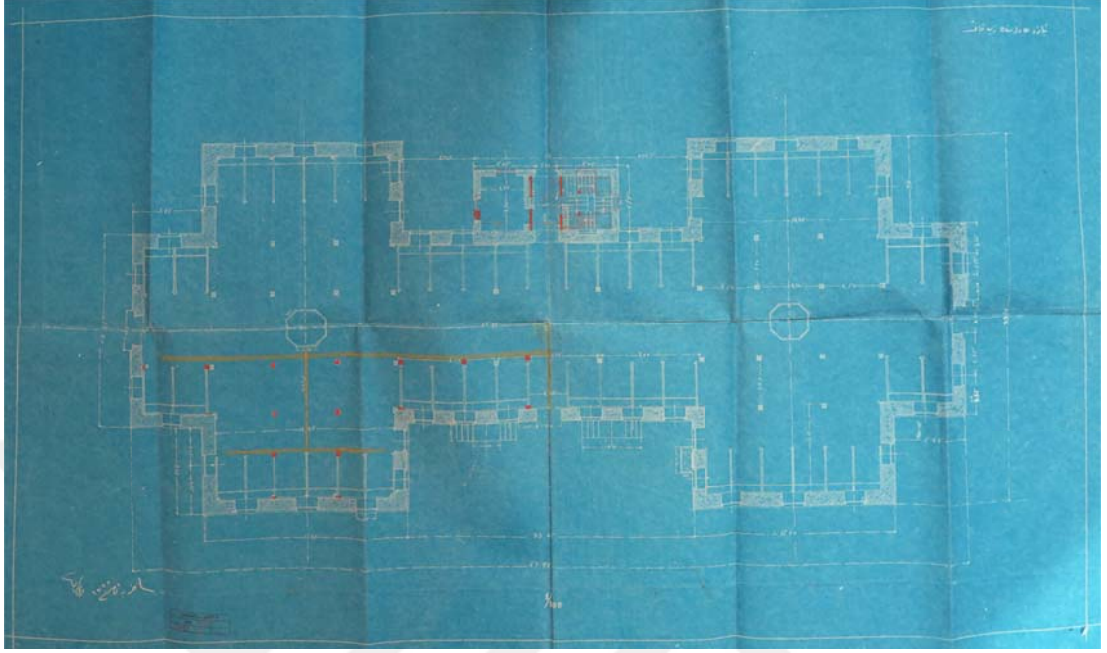
Şekil 60: Tarihsiz ve imzasız "Tiyatro Tavilesi arzani makta'aları" başlıklı yatay kesit çizimi. (BOA-HH-EBA-706-1)

Keşif defterinin kapağında, keşfe iki adet mavi plan ve iki adet mavi kesidin eşlik ettiği yazılıdır. Bunlardan ilki, imzasız ve tarihsiz olan "Tiyatro Tavilesi arzani makta'aları" başlıklı²⁶⁸, yapının enine iki farklı kesitini gösteren çizimdir. İkinci ve dördüncü çizimler "Tiyatro tavilesinin zemin katı"²⁶⁹ üçüncü çizim "Tiyatro tavilesinin tûlânî makta'ı"²⁷⁰ (düşey kesit) olarak adlandırılmıştır. Üçü de 1909-10 yılında Vedad Bey tarafından 1/100 ölçeğinde hazırlanmıştır. Çizimlerde yapıyı sağlamlaştırmak için eklenmesi öngörülen, keşif defterinde de bahsedilmiş olan sütunlar; kirişler; döşemeler ile tavandaki makas sistemi, ölçüleri de belirtilerek renklendirilmiştir. Yapının arka cephesindeki bulunan, yıkılarak yeniden inşa edilmesi öngörülen merdiven bölümü de çizimlerde yer almaktadır.

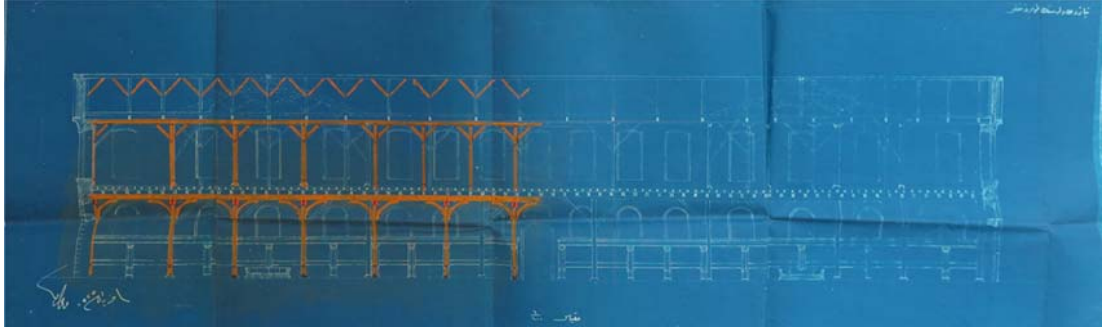
²⁶⁸ BOA-HH-EBA-706-1.

²⁶⁹ BOA-HH-EBA-706-2 ve 706-4.

²⁷⁰ BOA-HH-EBA-706-3.

Şekil 61: R.Haziran 1325/Haziran-Temmuz 1909 tarihli, "Tiyatro tavilesinin zemin katı" başlıklı ve Vedad imzalı plan. (BOA-HH-EBA-706-4)

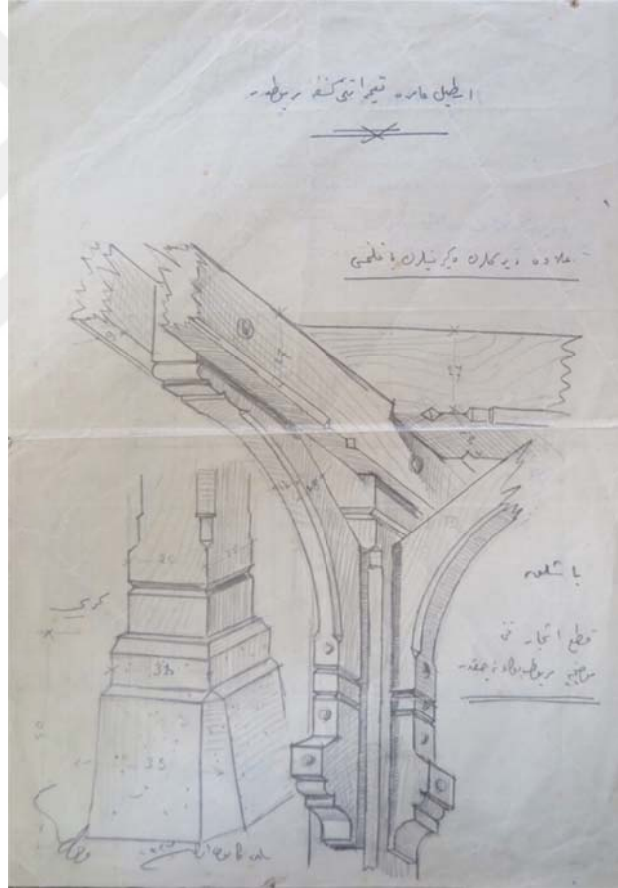

Şekil 62: R.Haziran 1325/Haziran-Temmuz 1909 tarihli, "Tiyatro tavilesinin tûlânî makta'ı" başlıklı ve Vedad imzalı düşey kesit çizimi. (BOA-HH-EBA-706-3)

Vedad Bey'in tamir edilmesi gereken mimari öğeleri tespit etmesinin ardından, fen heyetinin keşfinin bir türlü gerçekleşmemesi, tamiratın gecikmesine neden olmuştur. Bu gecikmenin önüne geçebilmek adına İstabl-ı Âmire İdaresi R. 15 Nisan 1328/28 Nisan 1912 tarihinde Tamirat Müdüriyeti'ne yapının günden güne daha da zarar görmekte olduğunu, aradan geçen zamanda hasarın arttığını, tamiratın daha da ertelenmesi durumunda çalışanların barınmasının ve hayvanların muhafaza

edilmesinin zorlaşacağını; bu sebeple tamiratın bir an evvel başlaması gerektiğini bildiren bir dilekçe göndermiştir.

"İstabl-ı Âmire idaresinin hemen her yeri tâmire muhtaç bir halde bulunuyor. Geçen kış esnasında yıkılan duvarlara her gün bir parça daha yıkılarak ilave olunuyor. Bunlardan başka dairelerin üzerindeki kiremitler su tutmadığı için yağmurlarda akmasından dolayı çatıları çürümüş ve akan yerler de çürümeye yüz tutmuştur. Cümle kapısı kemeri her gün birer parça dökülüyor ve bütün daire günden güne tehlikeli bir hal kesb etmeğe başladı. Yakın bir zamanda dairelerin üstü tavilelerin duvarları ve daha sair mahaller tamir edilmediği halde ne müdahdeminin barınabilmesi kâbil olabilecek ve ne de hayvanlar muhafaza edilebilecektir. Bu halin mazallahi teâlâ ileride bir vukuata sebebiyet vermemesi için hemen icab eden tamiratın îfası zımında tesri-i muamele ve bir an evvel işe başlattırılması hususunun nazar-ı ali-i müdür-i umumîlerine arzına musaraat kılındı ol babda emr ü ferman hazreti men lehü'l-emrindir."²⁷¹

Şekil 63: "İstabl-ı Âmire tamirâtı keşfine merbuttur. İlave direklerin ve kirişlerin bağlanması" başlıklı R.28 Kanunuevvel 1327/10 Ocak 1912 tarihli ve Vedad imzalı çizim. (Bodrum Mimarlık Kitaplığı, Vedad Tek Arşivi, Süha Özkan ve Pelin Derviş Koleksiyonu.)

²⁷¹ BOA-HH-EBA-706-17-1.

Vedad Bey tarafından hazırlanmış olan keşif defterinde çatı onarımına uzun bir bölüm ayrılmış olmasına paralel olarak, çatının acilen tamir edilmesi gerektiği İstabl-ı Âmire idaresince de vurgulanır. Bir hafta kadar sonra, Tamirat Müdürü, söz konusu dilekçenin kopyasını bir üst yazı ile fen heyetine gönderir.²⁷² Bunun üzerine fen heyeti mimarı Oseb, Vedad Bey tarafından hazırlanmış ön keşfi değerlendirmiş ve tarihli dilekçesinde yapının onarımının başlayabileceğini belirtmiştir.²⁷³

2.3.2. II. Meşrutiyet'e Kalan "Acaip Miras": Yıldız Sarayı

*"Bu bir muamma idi, Abdülhamid zamanında memleketin içinde dışında zihinleri türlü faraziyat ve rivayatla otuzüç sene, her gün gittikçe artan bir merakla, gıcıklayan bir muamma; ondan sonra da, galiba hâlâ, bu acaip miras için nasıl çözüleceğinde tereddütlere düşülen gene bir muamma..."*²⁷⁴

Yukarıda, II. Meşrutiyet döneminde başkâtiplik yapmış, İttihat ve Terakki'ye yakın bir isim olan Halid Ziya'nın Yıldız Sarayı'nı ele aldığı bir paragraf alıntılanıyor. Halid Ziya'nın kullandığı kavramlar, sarayın II. Meşrutiyet Dönemi'nde –en azından dönemin yönetici sınıfına yakın ve öne çıkan bir yazar açısından- nasıl algılandığı hakkında ilgi çekici ipuçlarına sahip. Halid Ziya'nın Yıldız Sarayı'ndan bahsettiği çeşitli bölümlerde karşımıza tekrar tekrar çıkan kavramlar ve tanımlamalar "muamma, merak, esrar, tereddüt, acaip miras, karışık miras"²⁷⁵ olmakla beraber, yazarın sarayı anlattığı kısmın başlığı da "Yıldız Muamması"dır. Belirsizlik, merak ve gizeme işaret eden kavramların arka arkaya kullanılması, Yıldız Sarayı'nın kendine özel bir ruhsal yoğunlukla/duygusallıkla kavrandığına ve merak uyandırdığına işaret ediyor. Georgon, Yıldız'ın bir saray olmanın ötesine geçip bir simgeye, II. Abdülhamid saltanatının ve rejiminin

²⁷² Tamirat Müdürü'nün R. 23 Nisan 1328/6 Mayıs 1912 tarihli dilekçesi. BOA-HH-EBA-706-17-2.

²⁷³ Fen heyeti mimarı Oseb'in R. 13 Mayıs 1328/26 Mayıs 1912 tarihli dilekçesi. BOA-HH-EBA-706-17-3.

²⁷⁴ Halid Ziya Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.189.

²⁷⁵ "Herkesten ziyade *bu alemin esrar ve hususîyatını* yeni Hünkar merak ederdi.", "Yıldız Sarayı için hükümetçe verilecek karar, karar alınıncaya kadar ittihazı münasip görülecek tedbir, hususu ile burasının mutheviyatıyla içinde ve dışında bina olarak mevcut aksamın cihet-i aidiyeti için lahik olacak hüküm henüz *tereddütlerle dalgalanan bir ufukta vuzuha irtisam etmemişken...*" vb. örnekler çoğaltılabilir.

simgesine, gizemli ve kaygı verici bir yere dönüştüğünü söyler.²⁷⁶ Mecaz-ı mürsel (*metonymi*) sanatından nasibini fazlasıyla alan saray, yalnızca Saray ve Ötesi'nde değil, dönem yazarlarına ait birçok örnekte doğrudan II. Abdülhamid rejimi ile özdeşleştirilir ve "Yıldız'ın hışmından, nefretinden, sorgusundan vb." bahsedilir. Vakanüvist Abdurrahman Şeref Efendi de "ikametgâh-ı padişahî olan Yıldız halk nazarında bir başka âlem. Bir fırka askerin taht-ı muhafazasında yüksek duvarların içinde güzerân olan vukû'ât ve serâir hârice fenâ bir sûrette tereşşuf ederdi." sözleriyle Yıldız'ın farklı ve kaygı verici bir dünya olarak algılandığından bahsetmiştir.²⁷⁷

Şekil 64: 31 Mart vak'asının/ II.Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından Hareket Ordusu üyeleri Yıldız Sarayı'nda çeşme üzerinde poz verirken. Verilen poz, rejimin merkezi olan Yıldız Sarayı'nın zaptedilmesini belgelenmek ve teşhir etmek isteği olarak yorumlanabilir. (Servet-i Fünûn, R.15 Mayıs 1325/28 Mayıs 1909, no: 938, s.28)

²⁷⁶ François Georgeon, **Sultan Abdülhamid**, Çev. Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.174.

²⁷⁷ Kodaman, Ünal, **a.g.e.**, s. 9. Halid Ziya Bey'den bir başka örnek: "Buranın ismi anılınca sinirlerde bir ürperme, fikirlerde bir irkilme hâsıl olurdu." Halid Ziya Bey, Abdurrahman Şeref Efendi vb. dönem yazarlarının Yıldız Sarayı ile ilgili yorumları incelenirken, yazarların İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne olan yakınlıkları da göz önünde bulundurulmalı.

II. Abdülhamid'in tahttan indirilip Selanik'e gönderilmesinin ardından, kendisiyle özdeşleşmiş olan Yıldız Sarayı da boşalır; sarayda yaşayan ve çalışan nüfus dağılır. Yeni padişahın Dolmabahçe Sarayı'na yerleşmesi ile birlikte Yıldız Sarayı idare merkezi olma özelliğini kaybeder. Saray öncelikle bütün ek yapılarıyla birlikte ordunun idaresinde kalır, bir süre sonra Hazine-i Hassa'ya devredilir.²⁷⁸ Bu süreçte Halid Ziya, Sultan Reşad'ın da Yıldız'ın "esas ve hususîyatını" merak ettiğini; başmabeynci, başkâtip ve esvapçıbaşını "şu *acaip* dünyasını" gezmek ve kendisine anlatmak üzere görevlendirdiğini aktarır.²⁷⁹ Görevlendirilen ekip Yıldız'ı gezerken, saraydaki eşyaların dökümünü yapmakla görevli çeşitli heyetlerin de sarayda görev yaptığını ve karşılaştıkları karmaşık manzara karşısında şaşkın olduklarını "onlar şaşırmışlardı, biz de daire-i hususîyeden başlayarak ilk adımda şaşırdık" sözleriyle ifade eder; gezdiği hemen her yapıyı küçümsemeyle karışık bir şaşkınlık ile aktarır.²⁸⁰

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Yıldız Sarayı'nın ilk ciddi işlevi, önemli misafirlerin ağırlanması olur. 1910'da Bulgar Kralı I. Ferdinand ile Kraliçe Elenor'un İstanbul ziyareti gündeme geldiğinde, ikametleri için Yıldız Sarayı uygun görülür. Merasim Dairesi, Şale Kasrı ve Küçük Mabeyn ve ihtiyaç duyulabilecek diğer yapılar her türlü tahribattan uzak tutulmuştur; çok yoğun bir çalışmaya gerek duyulmadan söz konusu yapılar kral, kraliçe ve beraberlerindeki heyet için hazırlanır.²⁸¹ Bulgar kral ile kraliçeden yaklaşık bir hafta kadar sonra, Sırp Kralı Petro İstanbul'a gelir ve bu ziyarette yine Yıldız Sarayı kullanılır.²⁸² Ayrıca sarayda çeşitli davetler de verilebilmektedir. Örneğin 30 Nisan 1911'de, Yıldız Sarayı'nda Sultan Reşad tarafından bir yemek verilmiştir.²⁸³

²⁷⁸ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.570-571 ve 193.

²⁷⁹ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s. 190-191.

²⁸⁰ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s. 191-206. Ayrıca Halid Ziya Bey'in anılarına dayanan ve geç Osmanlı seçkinlerinin hanedana ve hanedanın kültür tercihlerine eleştirel yaklaşımları hakkında bir inceleme için bkz. Uğur Tanyeli, "Modernleşme Piramidini Tartışmak: Halid Ziya Bey Dolmabahçe'de", **Dolmabahçe Mekanın Hafızası**, Drl. Bahar Kaya, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s.415-431.

²⁸¹ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.357-358.

²⁸² Simavi, **a.g.e.**, s. 91.

²⁸³ Ali Suat Ürgüplü, **Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin Meşrutiyet, Büyük Harp ve Mütareke Günlükleri (1909-1922)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s.33

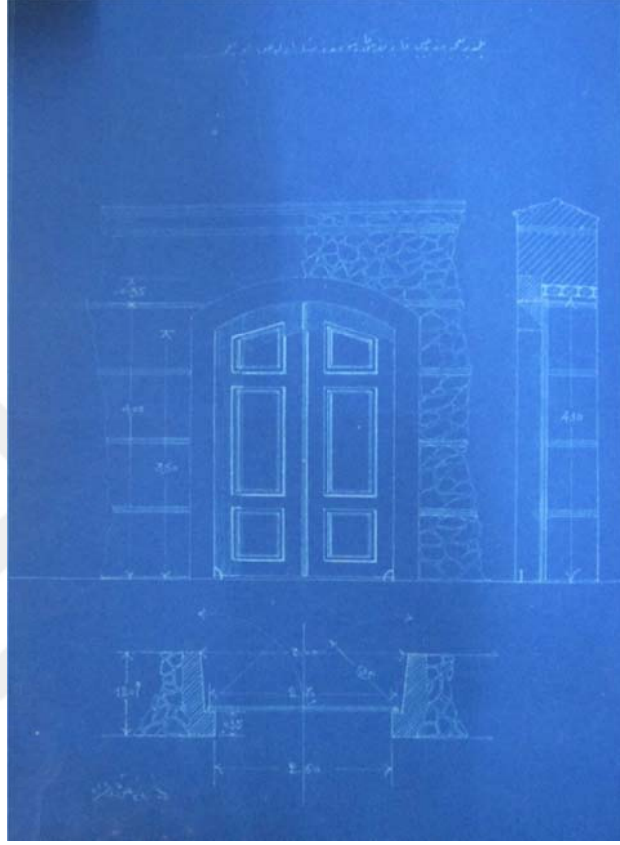

Şekil 65: Sermimar Vedad Bey Yıldız Sarayı bahçelerinde.
(Bodrum Mimarlık Kitaplığı, Vedad Tek Arşivi, Süha Özkan
ve Pelin Derviş Koleksiyonu.)

İşlevlendirme yönünden II. Meşrutiyet yönetimini tereddütlere sevkeden Yıldız Sarayı'nda gerçekleştirilecek tamirler ve mimari müdahaleler, sermimarın görev kapsamındadır. Sermimar Vedad Bey'in Yıldız Sarayı'nda tespit edilebilen ilk çalışması, R.1 Kanunusani 1325/M.14 Ocak 1910 tarihli "Yıldız Kasrı Hümayunu Şale Köşkü'ndeki Limonluk'un keşfi" başlıklı defterde kayıtlı.²⁸⁴ Günümüze ulaşmamış olan limonluk için öngördüğü tamirat, yapının ahşap çatısının demir ve camdan oluşan bir örtü ile değiştirilmesi yönündedir. Eksik camların tamamlanması, külhan ocağı ve ocak bacası tamirata da, masraf kalemleri olarak keşifte yer alır. Limonluktaki tamiri R.25 Kanunusani 1325/7 Şubat 1910 tarihli "Yıldız bahçesinde Çini Fabrikası karşısında inşa olunacak kapı" başlıklı bir keşif takip eder. Vedad Bey, Çini Fabrikası'nın karşısındaki duvara, hazırladığı çizime uygun olarak bir kapı açılmasını belirttiği keşfin sonuna işin aciliyetini belirten bir de not düşmüş;

²⁸⁴ R.25 Kanunusani 1325/ M.7 Şubat 1910 tarihli, numarasız keşif defteri. BOA.HH.EBA.678-5.

padişahın kapının bir an evvel açılmasını istediğini ifade etmiştir.²⁸⁵ Günümüzde Çini Fabrikası karşısında Vedad Bey'in hazırladığı çizimle örtüşen bir kapı yer almamaktadır.

Şekil 67: "Yıldız bahçesinde Çini Fabrikası karşısında inşa olunacak kapı" başlıklı, R.24 Kanunusani 1325/6 Şubat 1910 tarihli ve Vedad imzalı çizim. (BOA.HH.EBA.679.12)

Yıldız'a Nakl-i Hümâyûn

*"Hünkâr bu yazı Yıldız Sarayı'nda geçirmeye karar vermiş. Bu, daha zor, daha karışık bir işti. Gene aynı heyet Yıldız'a giderek her tarafı gezdi. Yalnız mabeyn halkı için değil, Harem-i Hümâyûn için de tertibat almak lazımdı..."*²⁸⁶

Yıldız Sarayı'ndaki çalışmalar, Sultan Reşad'ın yaz mevsimlerini Yıldız'da geçirmeye karar vermesinin²⁸⁷ ardından önem ve hız kazanır. Sarayın padişah,

²⁸⁵ R.25 Kanunusani 1325/ M.7 Şubat 1910 tarihli ve 1 numaralı keşif defteri. Deftere eklenen not şöyledir: "işbu kapının hemen açılması irade-i seniyye-i hazret-i hilafet penahi iktizâ-i aliyyesinden olmakla icabının icrâsı babında saray-ı hümâyûnlar ve ebniye-i seniyye tamirat komisyonuna tevdi kılındı." R.1 Şubat 1325/14 Şubat 1910. BOA.HH.EBA.679-12.

²⁸⁶ Bu kararın 1910 yılı sonlarında verildiği anlaşılıyor. BOA.HH.EBA.688.4.2. Halid Ziya uşaklıgil, **a.g.e.**, s. 566

²⁸⁷ BOA.HH.EBA. 688.4.2

mabeyn görevlileri ve haremın ikametıne uygun hale getirilmesi için sermimarın özellikle 1910 sonu-1911 yılı ilkbaharında epey uğraştığı görölüyor. Bu aralığa tarihlenen çok sayıda ön keşif defteri ve onlara ilişkin yazışmalar, bahsedilen yoğunluğu belgelemektedir. Fakat Sultan Reşad ve maiyetinin istenildiği gibi Rumeli Seyahati dönüşünde²⁸⁸, yani 1911 yazında Dolmabahçe Sarayı'ndan Yıldız Sarayı'na taşınamadıkları başkâtip, başmabeynci ve Evkaf Nazırı'nın anılarından anlaşılmaktadır.²⁸⁹ Taşınma ancak bir sonraki yaz mümkün olabilmıştır. Başmabeynci Lütfü Simavi günlüklerinde padişahın 31 Mayıs 1912 günü Yıldız Sarayı'na yerleştiğini,²⁹⁰ dönemin Evkaf Nazırı Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi de 15 Haziran 1912'de Sultan Reşad'ın Yıldız Sarayı'na taşınmasını tebrik etmek için tebriğe gidildiğini ve ve sarayda bir yemek verildiğini aktarırlar.²⁹¹

Vedad Bey'in Yıldız Sarayı için hazırladığı ilk kapsamlı tamirat keşfi, 1910 yılı sonuna tarihlenir.²⁹² Bu keşfin içeriği şöyle özetlenebilir: Şale Köşkü, Merasim Köşkü, Küçük Mabeyn, Müzehane, Yeni Köşk, ve Büyük Mabeyn'de çatı tamirâtı; Cihannümma, Şale Köşkü ve Çit Kasrı sakıflarının tamiri; kuşluklarda ve Küçük Mabeyn'de kırık camların tamamlanması. İlgi çekici olan bir nokta ise, Yeni Köşk'ün (Hususî Daire'nin) kalem işlerinin elden geçirilmesidir. Öteki yapılardan ayrı olarak sadece Yeni Köşk için "yağlı boya" başlığı altında birinci ve ikinci katlardaki kalem işlerinin yağmur suları sebebiyle bozulduğu ve bunların eskisine benzemek üzere tamir edileceği belirtilir. Ayşe Osmanoglu'nun anılarına göre, Yeni Daire'nin kalem işleri, Şeker Ahmet Paşa ile Mehmet Ali Paşa tarafından yapılmıştır.²⁹³ Çatı tamiri, kırık camların yenilenmesi gibi mecburi çalışmaların

²⁸⁸ Başkâtip tarafından R.2 Mart 1327/15 Mart 1911'de yazılan dilekçede Yıldız Sarayı için hazırlanan keşiflerin henüz uygulamaya koyulmadığı belirtilir, saraydaki çalışmaların Sultan Reşad'ın Rumeli Seyahati'nden önce tamamlanması gerektiği vurgulanır. "halbuki rumeliye şeref vuku' bulacak seyahat-i Şâhânenen evvel devâir-i mezkûrenin ikamet-i hümayun-u mülukaneye layık bir hale ifrağı katiyen matlûb..." BOA.HH.EBA. 688-4-3.

²⁸⁹ Dönemin Evkaf Nazırı Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi 7 Temmuz 1911'de Beylerbeyi Camii'nde gerçekleşen cuma selamlığının ardından Beşiktaş Saray-ı'na dönüldüğünü aktarır. Halid Ziya Bey de "Hünkar yazları Yıldız'a nakledilince –ki bu cülustan ancak üç yıl sonra nasip olabilmmişti-" ifadesiyle 1912 yazını işaret eder.

²⁹⁰ Lütfü Simavi, **a.g.e.**, s. 203.

²⁹¹ Ali Fuat Ürgüplü, **a.g.e.**, 112.

²⁹² R.23 Teşrinievvel 1326/5 Kasım 1910 tarihli ve 'Yıldız Kasrı Hümayunu'nda çatı ve diğer bazı tamirat' başlıklı keşif defteridir

²⁹³ Ayşe Osmanoglu, **Babam Sultan Abdülhamid**, Timaş yay., İstanbul, 2016, s.103.

arasında, Yeni Köşk'ün kalem işlerinin ayrıca ele alınması, söz konusu resimlerin korunmasına özen gösterildiğini gösterir.

Öncelikli olarak ele alınan yapı, Büyük Mabeyn olmuştur. Yapının kullanılamayacak durumda olduğunu ve gerçekleştirilen onarımları Halid Ziya Bey şöyle aktarır:

"Mabeyne gelince...Bunun yukarı katı metruk, orta katı erkana mahsus, alt katı da karanlık, müteaffin, içine girilince yürekleri kasvet basan acaip bir haldeydi. Buna sebep de bu alt katın orta kısmının tahta bölmelerle kahve ocaklarına ve odacıların barınmalarına tahsis olunmuş barakalar nev'inden inşaata boğulmuş olmasıydı. Her şeyden evvel bunlar kaldırıldı, havaya, ziyaya geniş bir cevelangah verildi. Eski mabeyncilere mahsus alçak pencereli, havasız zıyasız odalar tefrih edildi; velhasıl buraları binanın o kısmını evvelce görmüş olanları şaşırtacak temiz bir hale getirildi. Orta katta Hünkar'a, erkana, yaverana, katiplere odalar hazırlandı; koltuk kapısından girilince sol taraftaki dairelerde müsaniyet olanlar için yerler tefrik edildi, telgraf ve telefon merkezi buraya yerleştirildi. Mabeynin umumî sofrası için de gene burada bir mahal-i mahsus ayrıldı."

Sermimarın 59.499 Kuruş masraf öngördüğü Büyük Mabeyn tamirâtı,²⁹⁴ Yıldız keşifleri arasında en yüksek bedele sahip olanlardandır. Keşifte birinci katta bulunan bir abdesthane ve onu bodrum katındaki 15 numaralı odaya bağlayan merdivenin yıkılacağı, ayrıca bodrum katındaki 15 numaralı odanın bölmelerinin kaldırılacağı ifade edilir. Bodrum katındaki bölmelerin kaldırılması, Büyük Mabeyn tamirine dair yukarıda alıntılanan *"...alt katın orta kısmının tahta bölmelerle kahve ocaklarına ve odacıların barınmalarına tahsis olunmuş barakalar nev'inden inşaata boğulmuş olmasıydı. Her şeyden evvel bunlar kaldırıldı."* cümleleriyle uyumludur. Bunun dışındaki başlıklar: Çatı tamiri, dere inşası, misafirhane koridorunun sakfının tamiri, taraça tamiri, pencere tamiri, panjur tamiri, kapı tamiri, camekanların kaldırılması, panjur boyası, yağlı boya kalem işi, yağlı boya, kaplama tamiri, badana, demir kanat tamiri, mermer döşeme tamiri, mermer perdahı, parke inşası (birinci katta dokuz numaralı bodruma alınacak gizli merdivenin döşemesi aynı surette parke kaplanıp parmaklığın etrafına dahi sabıkı vechiyle tahta kaplanacaktır) şeklindedir.

²⁹⁴ R.22 Kanunusani 1326/4 Şubat 1911 tarihli ve 252 numaralı keşif defteri. Bu deftere başkâtip Halid Ziya Bey tarafından kaleme alınmış bir de dilekçe eklenmiştir. Dilekçede özetle padişahın gelecek sene (1327/1911 senesi) yaz mevsimini Yıldız'da geçireceği, bu sebeple Büyük Mabeyn keşfinin ve bundan sonra Yıldız ile ilgili verilecek keşiflerin bir an önce uygulanmaya başlanması gerektiğini belirtir. BOA.HH.EBA.688.4.2.

Büyük Mabeyn keşfini Telgrafhane ile Büyük Mabeyn arasındaki alanda yer alan yapı grubunu konu alan bir dizi keşif takip eder. Kilere bitişik daireler, harem ağaları dairesi, telgrafhane karşısındaki daire, telgrafhane ve civarındaki daireler, Büyük Mabeyn'in ardından elden geçirilecek yapılar olarak belirlenir. Başkâtip Halid Ziya Bey'in R.23 Şubat 1326/8 Mart 1911 tarihli dilekçesinde de, Padişahın söz konusu çalışmaların hızlıca gerçekleştirilmesini istediği ifade edilir.²⁹⁵ Arka arkaya hazırlanmış olan bu keşifler, duvarların tamiri ve boyanması, kapıların boyanması, kırık camların yenilenmesi, panjur ve çerçevelerin tamiri, bazı daire ve avluların çiçekli çini ile kaplanması²⁹⁶ gibi birbirlerine benzer içeriklere sahiplerdir. Hepsinde ortak olarak vurgulanan ise, onarımların mümkün olduğunca aslına uygun yapılmasıdır.

Sermimarın çalışmaları 1912 yılı ilkbaharında, yeniden Yıldız Sarayı'nda yoğunlaşır. "Yıldız Kasr-ı Hümayunu'nda icrâsı iktizâ eden bazı tamirat" başlıklı keşif çalışmasında²⁹⁷ Merasim Dairesi, Büyük Mabeyn, Çit Kasrı, Küçük Mabeyn Dairesi'nde gerçekleştirilecek genel onarımlar yer alır. Vedad Bey deftere şu cümlelerde başlar: *"Yıldız Kasr-ı Hümayunu bilcümle devâirin sakıflarından yağmur suları cüz'i ve külli nüfuz etmekte imiş. Bunlar alelekser muvâfık surette tamir edilmemiş olduğundan ve bazen de esasen tâmire muhtaç bulunduklarından ileri gelmektedir. Evvel ve ahir beyan ettiğim üzere bu gibi sakıfların akıtmaları için ciddi bir keşif yapmak mümkün değildir. Binâenaleyh işbu ameliyâtın umumu için takriben bir fiyat takdir ettim."* Vedad Bey'in bu notu, çatı ve sakıf tamirlerinin Yıldız Sarayı'na ilişkin hemen hemen her keşifte bir masraf kalemi olarak yer almasını açıklar niteliktedir. Keşfin devamında Büyük Mabeyn'in girişinde yer alan camekan kapıya "karmakarışık çeşitlerde" cam takılmış olmasından şikayet eden Vedad Bey, bunların değiştirilmesi gerektiğini belirtir. Büyük Mabeyn için geçmiş tarihlerde heyet-i fenniyeye verdiği iki keşif defterinin hala uygulanmamış olduğunu

²⁹⁵ BOA.HH.EBA.688-4-1

²⁹⁶ 273, 274, 275, 276 numaralı keşif defterleri. BOA.HH.EBA.70-25-54,58.

²⁹⁷ R.2 Nisan 1328/15 Nisan 1912 tarihli ve 410 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.705-11.

vurgular.²⁹⁸ Satır aralarındaki bu ifadeler, Yıldız Sarayı'ndaki çalışmaların istediği gibi gitmediğini göstermektedir.

Yıldız Sarayı Mutfaklarının Yıkılması

Yıldız Sarayı'nda gerçekleştirilen en dikkat çekici müdahale, Büyük Mabeyn ile Telgrafhane arasında yer alan mutfaklarının yıkılmasıdır. Yıkımın ardından arazi bahçeye dönüştürülür ve demirhane yeni mutfak olarak işlevlendirilir. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden kısa süre sonra, 8 Mayıs 1909 tarihinde, L'Illustration gazetesinde²⁹⁹ yayınlanan Yıldız Sarayı vaziyet planında, mutfaklar (*cuisines*) Büyük Mabeyn ile Telgrafhane arasında, Ağalar Daire'sinin hemen arkasında konumlanır. İlerleyen yıllarda Sedat Hakkı Eldem tarafından hazırlanmış vaziyet planında ise, söz konusu arazi bahçe olarak görünmektedir.³⁰⁰ Vedat Bey mutfakların yıkılmasının ardından ortaya çıkacak malzemenin kullanımını konu alan bir dilekçesinde, yıkım sebebini "lüzumu kalmaması" olarak belirtilir.

"Sermimar-ı hazret-i şehriyarî Vedat Bey tarafından 2 Ağustos 1327 tarihli vürûd eden raporun suretidir.

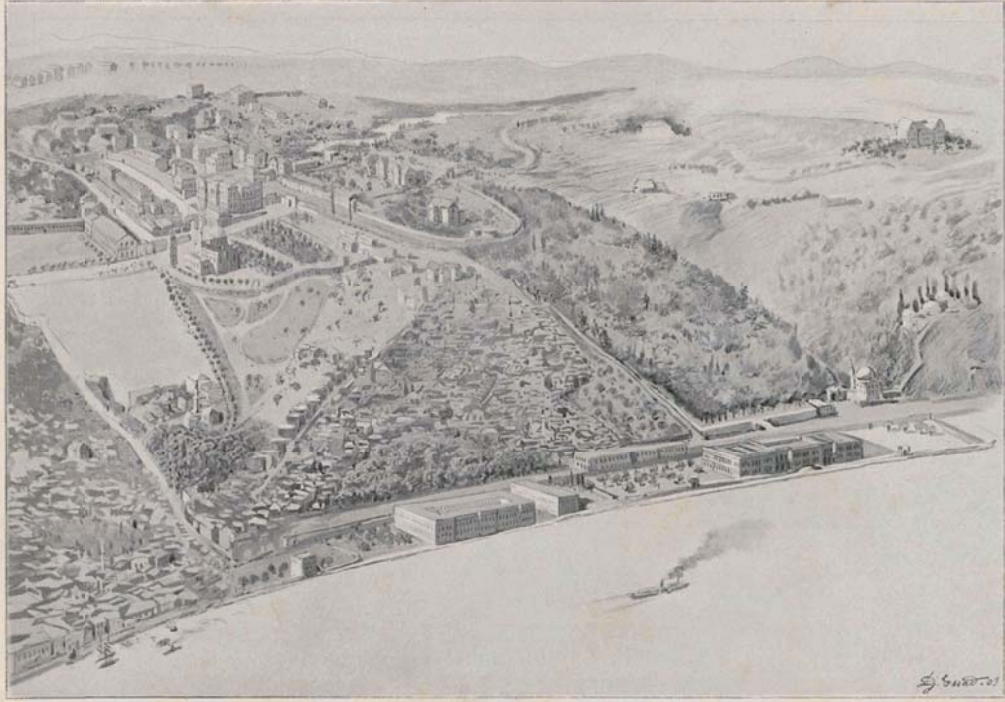
Yıldız Kasr-ı Hümayunu müstemilâtından olup bu kere lüzumu kalmadığından yıkılarak arsaları bahçe haline ifrâğı ferman buyurulmuş olan eski matbah anbar ve sair devâirin bu kere ahz ettirdiğim haritası hâl-i hazırını irâe etmektedir. Mezkûr ebniye yıkıldığında zuhûr edecek enkazdan gerek hâlâ gerek istikbalde ebniye-i seniyye inşaâtından istimâl edilmeleri münâsib görülenlerin hıfzı ve lüzumu olma ihtimali olmayanlarından satılması suretiyle yıkmak için ihtiyar edilecek masâriften sonra hayli istifâde edileceğinden ayrıca hatr olarak beyan olunur efendim."³⁰¹

²⁹⁸ "6 Temmuz 1327'de bir kıta keşif defteri tanzim edip heyet-i fenniyyeye vermiştim. Aynı keşif defterinin tatbiki iktizâ eder... 21 Mayıs 1327 tarihinde 327 numaralı bir keşif defteri vermiştim. Henüz bir şey yapılmamış olduğundan mezkûr defterin tatbiki iktizâ eder."

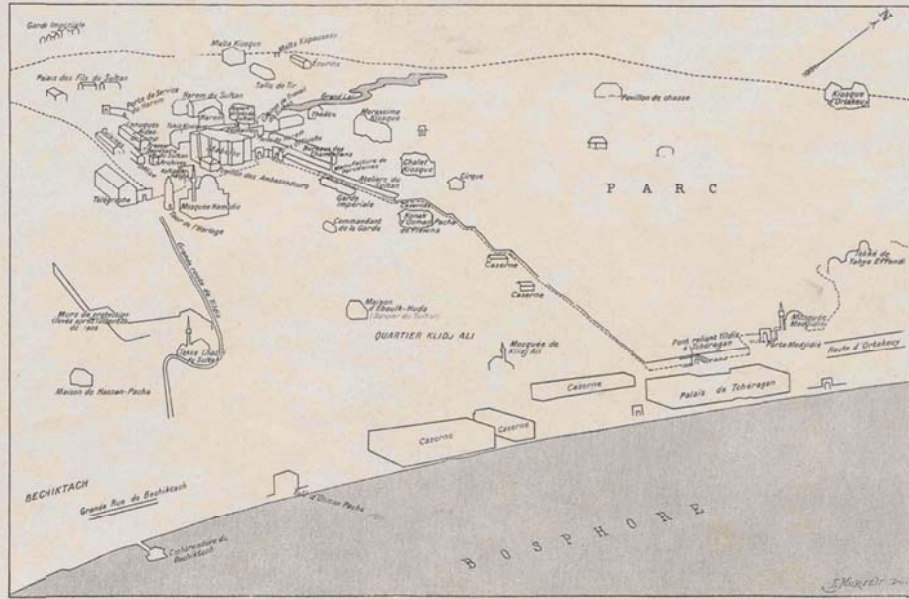
²⁹⁹ SALT Araştırma, Feridun Fazıl Tülbentçi Arşivi, FFTDOC01241.

³⁰⁰ Sedat Hakkı Eldem, **Boğaziçi Yalıları I**, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, İstanbul, 1969-1974, s.43.

³⁰¹ BOA.HH.EBA.709.15.1.

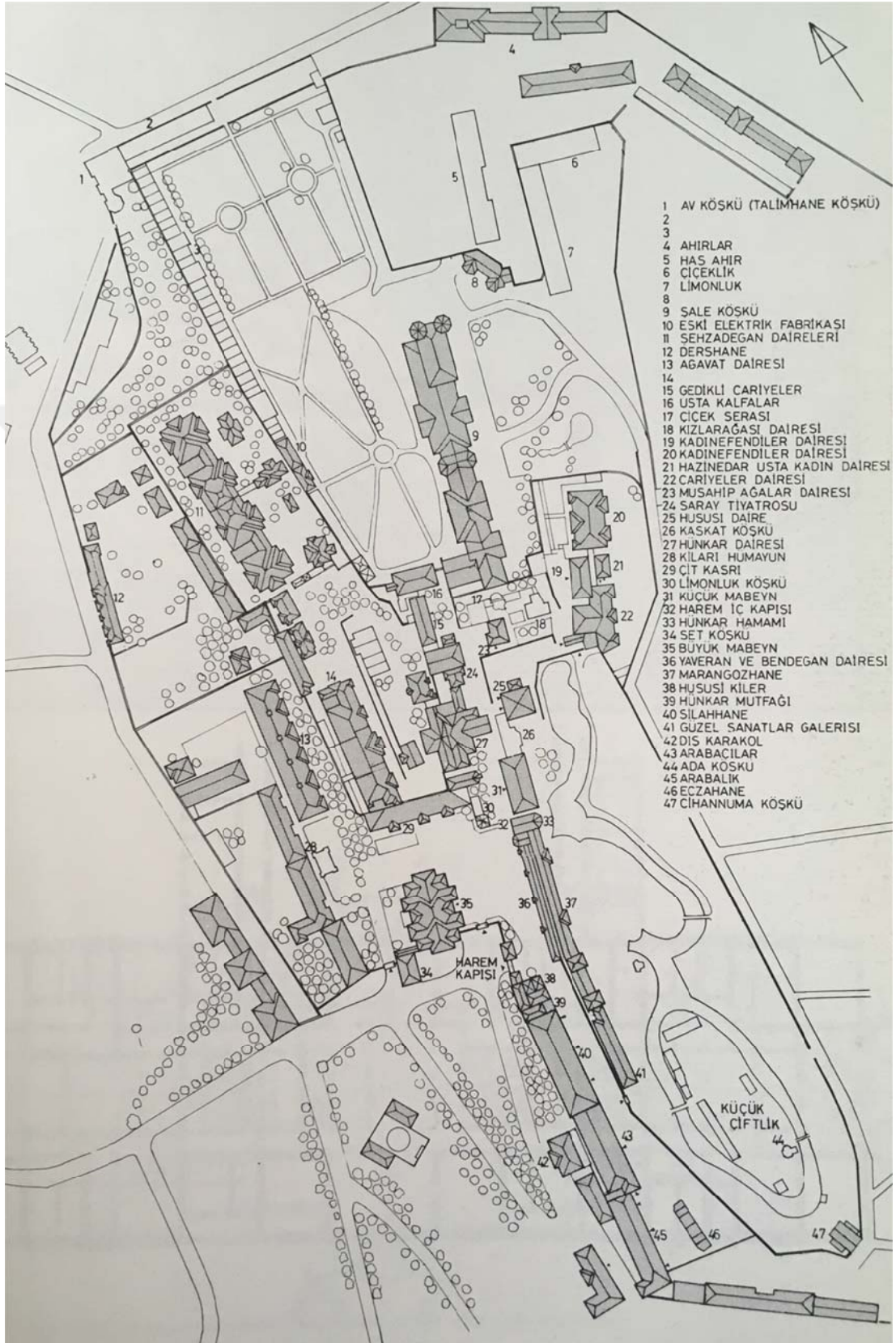
Les palais, les dépendances et le parc d'Yildiz, résidence pendant trente ans du sultan Abdul-Hamid.

YILDIZ

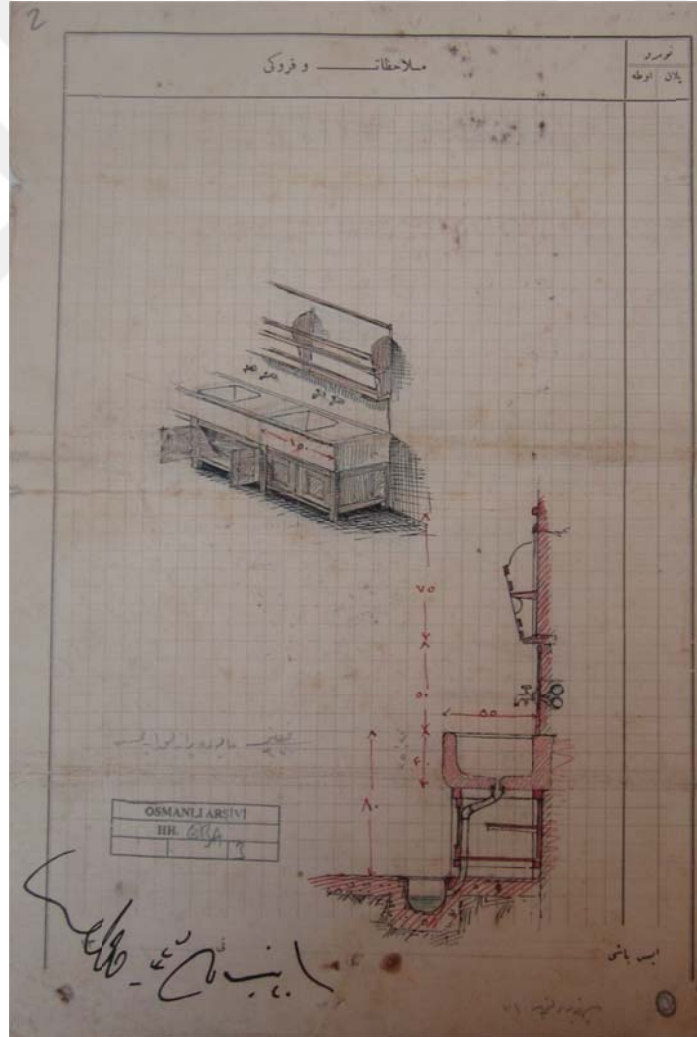
Les plans et plans de Dr. Evans.

Şekil 67: 8 Mayıs 1909 tarihli L'Illustration gazetesinde yayımlanan Yıldız Sarayı Planı (SALT Araştırma, Feridun Fazıl Tülbentçi Arşivi, FFTDOC01241)

Şekil 68: Yıldız Sarayı Planı (Sedad Hakkı Eldem, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, İstanbul, 1969-1974, s.43.)

Yıldız Sarayı dönemsel olarak kullanılmaya devam edileceğine göre, yeni bir mutfakta ihtiyaç olacaktır. Bu sebeple demirhanenin mutfak olarak işlevlendirilmesine karar verilir. Vedad Bey'in söz konusu işlev değişikliğini konu alan ve 1911 yılı Mayıs ayına tarihlenen üç keşif çalışması mevcuttur. Bunlardan ilki "Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda demirhanede tesis edilecek olan matbahda bulaşık yıkamak için inşa olacak mermer tekneler"³⁰² başlıklı olup, hem yıkılan mutfakların yerine demirhanede yeni bir mutfak oluşturulmasının planlandığını ortaya koyar; hem de yeni mutfakta kullanılacak olan mermer bulaşık teknelerinin tasarımını ve üretim talimatlarını içerir.

Şekil 69: Bulaşık yıkama tekneleri ve dolaplara ait R.20 Şubat 1327/4 Mart 1912 tarihli ve Vedad imzalı çizim. (BOA.HH.EBA.6-3)

³⁰²305 numaralı ve R.20 Nisan 1327/3 Mayıs 1911 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.709.3.10

Deftere eklenmiş çizimlerde görülen bulaşık yıkama teknelerinin üretimi hakkında sermimar şu talimatları vermiştir: 28 adet mermer teknenin çizimlere uygun olarak Marmara mermerinden üretilmesi, teknelerin karşısına iki santimlik İtalya mermerinden ayna taşı yerleştirilmesi, biri sıcak biri soğuk ikişer musluk takılması, her haznenin altına dolap ve karşısına da tabaklık yapılması, tabaklıkların arkasının çinko ile kaplanması.

Demirhanenin mutfağa dönüştürülmesine ilişkin ikinci çalışma, eski mutfaklarda bulunan sobaların yerlerinden sökülüp demirhaneye nakledilmelerini konu alır.³⁰³ Vedad Bey yeni mutfağa yerleştirilen sobalar için imal edilecek olan anahtarlar, şapkalar ve kapakların boyutları ile kullanılacak malzemeleri belirtir. "Yıldız Saray-ı Hümayunu kapısından mutfak ve kiler ile maiyet-i seniyye dairelerine su ıslahı" başlıklı keşif ise³⁰⁴ yeni mutfağa su bağlanması ile ilgilidir. Yıldız Sarayı kapısından demirhaneye kadar olan alanda toprağın boru döşenmek üzere kazılacağı bilgisi verilir. Mutfak (demirhane), kiler ve maiyet-i seniyye dairelerine kurşun boru döşenecek, musluk ve cep lüleleri takılacaktır. Vedad Bey sonraki sene yeni mutfaktaki bir takım eksiklikleri gidermek adına iki keşif daha hazırlar. Bunlar; haznelere sıcak su sevkedebilecek termosifonlu bir kazan imalini, raflı bir bölme inşa edilmesini ve muslukların yerlerinin değiştirilmesini içerir.

Yıldız Sarayı mutfaklarının yıkılmasını, sarayın II. Abdülhamid dönemindeki kalabalık nüfusa sahip olmaması; Vedad Bey'in deyimiyle "artık lüzumu kalmaması" ile açıklamak mümkün. II. Meşrutiyet idaresinin görevlendirdiği başkâtip ile başmabeyncinin Yıldız mutfak masraflarını anlatırken kullandıkları ifadeler ise, bu yıkımın farklı bir yönü olabileceğini de düşündürüyor. Yıldız Sarayı'nın mutfak masraflarının fazlalığı, saray mutfağından çıkan yemeklerin tablacılar tarafından saray dışına da satılıyor olması, tabla usulünün (her görevliye ayrı yemek çıkması) ciddi bir maddi yüke sebebiyet vermesi ve Dolmabahçe Sarayı'na geçilince tasarruf etmek adına tabldot usulüne geçilmesi, iki saray görevlisinin hatıratında da anlatılır. Özellikle Halid Ziya Bey Yıldız Sarayı mutfaklarından ve masraflarından uzun uzun bahseder. Beş sayfa kadar süren bu bahiste iki çarpıcı benzetme bulunur; saray

³⁰³ R.25 Nisan 1327/ 8 Mayıs 1911 tarihli ve 308 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.704-25-61.

³⁰⁴ R.4 Mayıs 1327/17 Mayıs 1911 tarihli ve 314 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.689-56.

boğazı bir uçurum korkunçluğuna, saray mutfakları da mahuf bir canavara benzetilir: *"saray boğazı hayalin içinde, doymak ve dolmak bilmeyen bir açıklıkla ağzı açılmış, her şeyi yutmaya müheyya ve ne tıknırsa kanamayacak...bir uçurum korkunçluğunu aldı"*, "Zihinlerde hep Abdülhamid sarayının bu müthiş boğazına akıp eriyen fakir milletin paraları çalkanıyor ve millet açlıktan kıvranırken, her gün yüzlerce koyun, tavuk, hindi yutan, yüklerle meyve ve sebze, şeker eriten ... *bu saray mutfakları, adeta bir dağ mehabetiyle şişip kabarmış mahuf bir canavar şeklini alıyordu*"³⁰⁵ Halid Ziya Bey'in "Meşrutiyet'in Yıldız'dan, onun 33 senelik sahibinden, Hazine-i Hassa'sından sorulacak hesapları vardı."³⁰⁶ sözleri düşünüldüğünde, yıkımın Yıldız'dan sorulan hesaplardan biri olabileceği akla geliyor. Bu bağlamda Yıldız mutfaklarının yıkılması, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nce çok masraflı olmakla suçlanan II. Abdülhamid dönemi uygulamalarına bir tepki olarak da okunabilir.

2.3.3. Topkapı Sarayı'nda "Tamirat Namı Altında Yapılan Münasebetsizlikler"

Sultan V. Mehmed Reşad'ın hükümdarlığının ilk iki senesinde Topkapı Sarayı'nda gerçekleştirilen tamirlerinin belirli mahaller ile sınırlı olmasının aksine, 1911'de sarayın geneline yönelik bir faaliyet başlar ve 1912 sonuna kadar sürer. Sermimar bu dönemde Topkapı Sarayı için çok sayıda keşif hazırlamış fakat yapılan yeni düzenlemeler sonucunda, keşiflerinin uygulama aşamalarına müdahale edememiştir. Şiddetli uyarılar ve şikayetlerle geçen iki yılın sonunda, yapılanları, "tamir namı altında yapılan münasebetsizlikler" olarak özetlemiştir.³⁰⁷

Topkapı Sarayı'nın 1911 Tamiratı

R.8 Eylül 1327/21 Eylül tarihli ve "Topkapı Sarayı" başlıklı keşif defteri;³⁰⁸ hem sarayın 1911 yılındaki durumu ile ilgili veriler barındırması, hem de sarayda gerçekleştirilmesi düşünülen müdahaleleri ortaya koyması bakımından önemli bir kaynak. Yapıların mevcut durumuna ilişkin yazılanlar; Mecidiye Kasrı'nın dışındaki

³⁰⁵ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s. 61-67.

³⁰⁶ Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.224.

³⁰⁷ Vedat Bey'in R.24 Kanunusani 1328 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.756-2-5.

³⁰⁸ BOA.HH.EBA.699-5. Defterde belirtilen tutar 288.563 kuruştur. Bu tutar, keşif defterleri arasında rastlanan en yüksek tutarlardan biridir.

parmaklıkların devrilmek üzere olduğu, Esvap Odası'nın tavanının akıntıdan çöktüğü, Üçüncü Kapı'nın üst kat pencerelerinin harap olduğu, Kara Mustafa Paşa Kasrı'ndaki döşeme ve kirişlerin tehlikeli derecede sallanmakta olduğu, Hastane'deki pencere ve merdivenin harap durumda olduğu, Baltacılar Koğuşu'nun saçağının ve Kubbelatı tavanının bir kısmının yıkılmak üzere olduğu, Sultan Selim Dairesi'ndeki yaldızlı kubbeli tavanının kısmen göçmüş olduğu şeklinde özetlenebilir. Bütün bu ifadeler, sarayın tamire muhtaç bir halde olduğuna işaret ediyor.

Sarayda gerçekleştirilecek kaspamalı bir çalışmanın ön hazırlığı olarak değerlendirilebilecek keşif defteri, Vedad Bey'in hazırladığı öteki defterler gibi bir keşif numarasına sahip değildir; kapağında yalnızca "Topkapı Sarayı 1327" yazısı bulunur. Numarasız ve imzasız olması, keşfin farklı bir mimar tarafından hazırlanmış olma ihtimalini göz önünde tutmayı gerektiriyor. 1911 yılında Topkapı Sarayı için pek çok malzeme alındığının faturalar üzerinden takip edilebilmesi ve Vedad Bey'in ilerleyen zamanlarda Topkapı Sarayı'nın "1911 tamirleri"nden bahsetmesi,³⁰⁹ defterin bir ön keşif olarak kalmadığını; uygulandığını gösterir. Saraydaki tamirat, soruşturmanın hemen ardına, dolayısıyla sermimarın hazırladığı ön keşiflerin uygulama aşamasına müdahale edemediği döneme denk gelmiştir. Vedad Bey'in Topkapı Sarayı'nda 1911 yılında gerçekleştirilen kapsamlı tamirat hakkındaki yorumu ise, "Topkapı saray-ı hümayununda 1327 senesinde yapılmış tamirat-ı cahilâne" olmuştur.³¹⁰

Defterin içeriği incelendiğinde, sarayın pek çok mahalinin, az ya da çok, tamir görmesinin planlandığı göze çarpar. Mecidiye Kasrı, Esvap Odası, Üçüncü Kapı, Kara Mustafa Paşa Kasrı, Bağdad Kasrı, Sünnet Odası, Hazine-i Hümayun Kethudalığı Dairesi, Emanet Hazinesi, Hırka-i Saadet, Hazine-i Hümayun, Hastahane, Ak Ağalar Dairesi, Arz Odası, Valide Kulesi, Kubbealtı Odası, Baltacılar Koğuşu, Orta Kapı, Mutfak Koğuşları ve Harem Dairesi tamiratlarını kapsayan defterin özet içeriği aşağıdaki tabloda verildi.

³⁰⁹ BOA.HH.EBA.721-1-6.

³¹⁰ BOA.HH.EBA. 721-1-6.

1911 Yılı Topkapı Sarayı Keşif Defteri

Mecidiye Kasrı: Pencere sandıkları başlıklarının ve iç sürmelerin başlıklarının aslına uygun olarak yenilenmesi, yan kapıların aslında uygun olarak yenilenmesi, pencere sandıklarının alt başlıklarının çürümemesi için çinko kaplama, parkelerin tahta kirişlerinin güçlendirilmesi, kabarmış parkelerin yenilenmesi, pencerelerin iç taraflarındaki oymalı ve yaldızlı çıtalardan eksik olanların yenilenmesi, sakıf derelerine dere yapılması, korkulukların tamiri, iç ve dış cephelerde raspa ve boya yapılması, dış mermerlikteki parmaklıkların güçlendirilmesi, mermerliğin kabarmış olan mermer döşemelerinin tamiri.

Esvap Odası: Sakıf derelerinin ve kurşunların tamiri, çürümüş pencere tabanlarının yenilenmesi ve çinko kaplanması, iç taraftaki tavan akıntıdan göçmüş olduğundan ahşap tavanın yenilenmesi, sıva ve badana.

Üçüncü Kapı: Üst kanat pencereleri ve kapı yenilenmesi, tavanından su sızan kubbenin çimento ile tamiri.

Kara Mustafa Paşa Kasrı: Döşeme ve kiriş tamiri/yenilemesi, pencere tamiri, dış kaplamalar ve pencerelerin tamiri, sütun ve kuşakların güçlendirilmesi, sakıf kurşunlarının tamiri.

Bağdad Kasrı: Sakıf tamiri, şömine ocağının simanarne (betonarme) olarak yeniden inşası, koridorda tavan yaldızlarının tamiri, saçak; altın tavan ve dış pencerelerin tamiri.

Sünnet Odası: Pencere tamiri, çini taklidi kalemişlerinin yenilenmesi, şömine ocağının bacasının tamiri.

Bağdad Kasrı ile Hırka-i Saadet Dairesi girişindeki büyük havuz tarafında saçak tamiri, çinko boruların yenilenmesi, düşmüş olan çinilerin mevcut çinilerden tedarik edilerek yerlerine yerleştirilmesi,

Hazine-i Hümayun Kethudalığı Dairesi: Badana ve sıva yapılması.

Emanet Hazinesi: Saçak tamiri, sıva , badana.

Hırka-i Saadet Dairesi: Sakıflara çinko boru takılması.

Hazine-i Hümayunu: Kurşun tamiri, badana, sıva, sakıf kurşunlarının tamiri.

Hastahane: Pencereilerin bartın çıralısından ve çinko sürmeli olarak yenilenmesi, merdivenin yenilenmesi, sakıf kurşunlarının tamiri, badana, sıva.

Ak Ağalar Dairesi: Sakıf kurşunlarının tamiri, derelerin yenilenmesi, bazı pencere çerçevelerinin yenilenmesi.

Arz Odası: Sakıf kurşunlarının, kaplamaların ve kirişlerin tamiri.

Valide Kulesi: Seren ve kuşağın tamiri, alemin tezhibi.

Kubbealtı Odası: Tavanın tamiri ve güçlendirmesi.

Baltacılar Koğuşu: Sakıf kurşunlarının, kaplamaların, saçağın ve bazı tavanların tamiri.

Orta Kapı: Kapının iki yanında yer alan kulelerin kurşunlarının ve sakıf kurşunlarının tamiri.

Mutfak Koğuşları: Sakfın marsilya kiremitleri ilave edilerek tamiri, merdiven inşası, döşeme tamiri, bölme inşası.

Harem Dairesi: Sultan Selim Dairesi'nde yaldızlı kubbeli tavanın tamiri, çini tamirleri, sofa penceresinin yenilenmesi. Valide hamamının sıvalarının tamiri. Harem dairesinin bütün sakıflarının tamiri ve kurşunlarının izayesi.

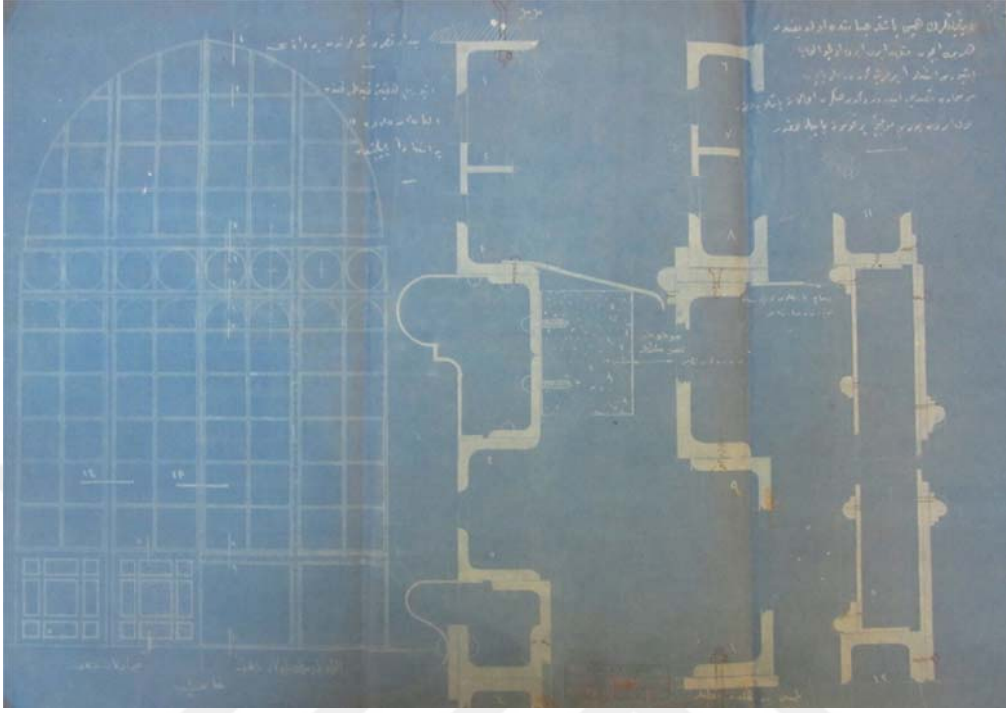
Bağdat Kasrı

Sermimarın Topkapı Sarayı'ndaki çalışmaları, özellikle iki yerde yoğunlaşır: Bağdat Kasrı ve Hırka-i Saadet Dairesi. Bağdat Kasrı, ilk olarak, 1911 yılındaki genel keşifte gündeme gelir, burada; sakıf, saçak, tavan ve dış pencerelerin tamir edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aynı dönemde, Vedad Bey'in talimatları doğrultusunda Bağdat Kasrı için bir dolap yaptırılır³¹¹ ve kasrın merdivenleri tamir edilir. Merdivenlerin "sıhhatle çıkılır" bir hale getirilmesi için basamaklar sökülerek yükseklikleri düzeltilir ve Marmara mermerinden beş adet basamak eklenir. Merdiven duvarı eskisine uygun olarak küfeki taşlarıyla düzeltilir; Vedad Bey Bab-ı Hümayun civarında bulunan eski küfeki taşlarının kullanılacağını ve bu müdahale sonucunda duvardaki derzlerden ilave yerlerin belli olmaması gerektiğini belirtmiştir.³¹² Bu uyarı, sermimarın sarayın özgün özelliklerini korumak konusundaki tutumuna bir örnektir.

Bağdat Kasrı için ertesi sene hazırlanan keşifte, çatı aksamı, kubbe ve saçakların güçlendirilmesi; üst örtüdeki kurşunların tamiri; eski kargir bacanın parçaları kullanılarak yeni bir baca yaptırılması ve camekanların yenilenmesi başlıkları yer alır. Sütunlar arasında yer alan camekanların kullanılamayacak durumda olduğunu yazan sermimar, yenilenecek olan camekanların projesini de hazırlamıştır. Aynı keşifte yer alan bir başka konu başlığıysa kasrın duvarlarına, mermer parmaklıklarına ve somaki sütunlarına badana ve yağlı boya yapılmış olmasıyla ilişkilidir. Sermimar bu uygulamayı keşfinin başında: *"şimdiye kadar yapıldığı gibi mermerler somakiler çiniler ve taşlar boyanmağa ve badana edilmeğe devam edilir ve asâr-ı nefiseden olan saray-ı hümayun mezkûr aksamı tamir ediliyor diyerek tahribâta devam olunur."* cümlesiyle eleştirerek, boyaların dikkatlice temizlenmesi talimatını verir.

³¹¹ "Bağdad Kasrı dolap imali" başlıklı, R.10 Şubat 1327/23 Şubat 1912 tarihli ve 260 numaralı keşif defteri. BOA.EBA.HH. 701-20-1.

³¹² "Topkapı Saray-ı Hümayunu Bağdat Kasrı Hümayunu'nda nereduban tamiri" başlıklı, R.10 Şubat 1327/23 Şubat 1912 tarihli ve 258 numaralı keşif defteri. BOA.EBA.HH. 704-25-34.

Şekil 70: "Bağdat Kasrı kemerlerinden bir tanesi" başlıklı, tarihsiz ve Vedad imzalı çizim. Çizimin üzerinde "işbu resim heyet-i fenniye tarafından alınan rölöveye istinaden yapılmıştır" ve "açıklıkların hepsi başka cesamette olduğundan her biri için müteahhit ayrı ayrı ölçü alıp işbu resme istinaden yerlerine göre resimler yapıp sermimara tasdik ettirdikten sonra imalata başlayacaktır evvel emirde bu resim mücibince bir numune yapılacaktır" notları yazılıdır. (BOA.HH.EBA.721-1-1)

Hırka-i Saadet Dairesi

Ramazan ayının onbeşinci günü Hırka-i Saadet Dairesi'nin padişah ve devlet erkanınca ziyaret edilmesi gelenekselleşmiş bir uygulamaydı. Sultan Selim tarafından ihdas edilen dairenin düzeninin korunması, hiçbir şekilde bozulmamasına özen gösterilirdi. Bununla beraber, dairenin bakımı ve temizliği için de belirli kurallar bulunurdu.³¹³ Söz konusu ziyaretlere Dolmabahçe ve Yıldız saraylarında ikamet edildiği dönemlerde de devam edilmiş; Hırka-i Saadet, Dolmabahçe veya Yıldız Sarayları'na nakledilmemiştir. Padişah ve ulemanın dışında devlet erkanının da katılımından dolayı, Ramazan ayında gerçekleşen Hırka-i Saadet ziyaretleri, resmi devlet merasimlerinden biri olarak kabul edilmiş ve Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar devam etmiştir.³¹⁴

³¹³ Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifatında Hırka-i Şerif Ziyareti", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, Sayı 16, Çantay Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1998, s.44-45.

³¹⁴ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.e.**, s.44-45.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde söz konusu gelenek sebebiyle, 1912 senesi ramazan ziyareti öncesinde Hırka-i Saadet Dairesi'nin kapsamlı bir tamirattan geçmesi gündeme gelir. Vedad Bey Hırka-i Saadet Dairesi'ne ilişkin keşif defterini ramazan ziyaretinden beş ay önce hazırlar ve işin gidişatını denetlemek için, çalışma koşulları el verdiği ölçüde, büyük çaba sarfeder. Topkapı Sarayı'ndaki tamirat konusunda, yapının tarihi değeri sebebiyle, -kendi ifadesiyle "kıymet-i tarihisi"-³¹⁵ özenli ve hassastır. Hırka-i Saadet Dairesi'nde gerçekleştirilecek tamiratı yakın mercek altına alması, dairenin manevi ve tarihi önemi ile ramazan ziyaretlerinin önemli devlet merasimlerinden biri olmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Vedad Bey'in uyarıları daha keşif defterinin girişinde başlar, tamirat boyunca şiddetlenerek devam eder ve Topkapı Sarayı için keşif hazırlamayı reddetmesine kadar varır. Sermimarlık dönemi boyunca en dikkat çekici ve şiddetli mücadelesini Hırka-i Saadet Dairesi tamiratı için verdiğini söylemek yanlış olmaz.

Ramazandan beş ay öncesine tarihlenen keşfin içeriği incelendiğinde, yukarıda bahsedildiği gibi, öncelikle bir takım uyarılar göze çarpar. Vedad Bey'in üzerinde durduğu ilk nokta, tarihi bir eserin tamiratının, herhangi bir apartman tamiratı veya inşaatı olarak ele alınmamasının yanlış olacağı; toptan bir müteahhite ihale edilmesinin uygun olmayacağı yönünde olur.³¹⁶ Önceden yapılan, Topkapı Sarayı'nda bulunan somaki, mermer ve çinilerin üzerinin boyanması gibi bazı uygulamaları, yapıya zarar verildiği sebebiyle eleştirir ve bunların tekrarlanmaması gerektiğini vurgular.³¹⁷ Para harcanarak hasar meydana getirilmesinden, tamiratın fen kuralları çerçevesinde gerçekleştirilebileceği bir zamanı beklemenin daha doğru olacağını öne sürer.³¹⁸ Bu öneride "doğru zamanı" ile kastedilen, eldeki kısıtlı

³¹⁵ Vedad Bey'in Hazine-i Hassa'ya yazdığı R.24 Kanunusani 1328/7 Ekim 1913 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA. 759-53-12.

³¹⁶ "bu gibi asâr-ı nefîse tamiratı hâne apartman vesaire tamiratı ve inşaatı gibi defaten ve toptan bir müteahhide ihale suretiyle icrâsı hem mümkün değildir hem de ca'iz değildir." R.13 Mart 1328/26 Mart 1912 tarihli 406 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.763-31-3

³¹⁷ "şimdiye kadar yapıldığı gibi mermerler somakiler çiniler ve taşlar boyanmağa ve badana edilmeğe devam edilir ve asâr-ı nefiseden olan saray-ı hümayun mezkûr aksamı tamir ediliyor diyerek tahribâta devam olunur." R.13 Mart 1328/26 Mart 1912 tarihli 406 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.763-31-3.

³¹⁸ "para sarfiyla icrâ edilecek hasarât her halde mail-i inhidâm olan mahallerin haliyle terkiyle hâsıl olacak tahribâtın daha ziyade ve gayr-i kâbil-i tamir olacağından kavaid-i fenniye dairesinde tamirât icrâsı mümkün olamayacağı takdirde haliyle terki gerek tasarruf gerek fen dairesinde tamir edebilmek zamanının hulûlünü intizaren beklemenin daha muvâfık olacağı tabiidir." R.13 Mart 1328/26 Mart 1912 tarihli 406 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.763-31-3.

ekonomik imkanlar ve kendisinin çalışma koşullarının -tamir ve inşaatların keşfini hazırladıktan sonra uygulama aşamasına pek müdahil olamaması- değişmesine yönelik olmalıdır. Sermimarın üzerinde durduğu başka bir konu da, dairede tamir edilecek yerlerin "şekl-i sabıḡına uygun olarak" tamir edilmeleri; asli özelliklerinin korunmasıdır.

Tamir başlıklarından ilki, Hırka-i Saadet Dairesi etrafındaki gezinti mahalinin, sarık odasının ve çeşitli dairelerin tümünü örten sakfın; çürük ve harap olduğundan, aslına uygun olarak ciddi bir tamirden geçirilmesidir. Ardından, duvarlar; mermer sütunlar; mermer ve tunç parmaklıkların boyanmasından duyduğu rahatsızlığı vurgulayan sermimar, bunların dikkatlice temizlenmesi gerektiğini belirtir. Bunlar dışındaki konu başlıkları; ahşap saçakların yenilenmesi, daire içindeki üç kubbenin sıvalarının sökülüp eski hallerine çevrilmesi ve gezinti mahaline ve saçaklara kalemişi yapılmasıdır.³¹⁹ Hırka-i Saadet'in bulunduğu odanın kubbe ve duvarlarında çeşitli değişiklikler yapıldığını, dairenin eski haline döndürülmesi gerektiğini yazan Vedad Bey, dairenin "şeref ve kutsiyetine" uygun olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır.³²⁰

³¹⁹ R.13 Mart 1328/26 Mart 1912 tarihli 406 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.763-31-3.

³²⁰ "hırka-i saadetin mahfuz bulunduğu mahalin gerek kubbesi gerek duvarları bilahare bez gerilerek hal-i sabıḡı değiştirilmiş olmaḡla evvela bu gibi ilavelerin feshi ba'de mevki'in şerefi ve kutsiyetiyle mütenasib bir surette tamir ve tezyin edilecektir." R.13 Mart 1328/26 Mart 1912 tarihli 406 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.763-31-3.

Şekil 71: Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi kubbesi. (Deniz Esemeli, "Mekanlar ve Zamanlar", Topkapı Sarayı, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000 s.65)

Sermimar, ilerleyen aylarda Hırka-i Saadet Dairesi için keşiflerine devam eder; kubbedeki pencerelere ve camların yenilenmesi, camların verdiği çizimlere uygun kalemişleriyle süslenmesi,³²¹ kubbe sıvasının yenilenmesi ve kubbenin etrafına "tarz-ı cevherîde" püskül yaptırılması talimatlarını verir.³²² "Tarz-ı cevherî"den kasıt mukarnas olup,³²³ dairedaki kubbe geçisini sağlayan iri mukarnasların tamirinden bahsediliyor olmalıdır. Vedad Bey bunların siparişini,

³²¹ R.12 Haziran 1328 tarihli ve 437 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.771-42-23.

³²² R.21 Haziran 1328 tarihli, 443 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.708-28. Deniz Esemeli kubbedeki ve şadırvanlı sofanın kubbe ve kemerlerindeki kalemişlerinin 1916 tarihinde yenilendiğini yazar. Sermimar Vedad Bey'in yenilemesi 1912-1913 yıllarında gerçekleşmiştir. Deniz Esemeli, "Mekânlar-Zamanlar", **Topkapı Sarayı**, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000 s.63-66.

³²³ 'yapının her neresinde gösteriş ve güzellik gösterilmesi istenirse Mücevheri mimari üslûbu uygulanırdı...bu adın verilmesi sütun başlıklarını süsleyen kristal şeklindeki yontma süslemelerden dolaydır. Bu kristal yontma süslemeler kubbelere, küçük bölmelere, kornişlerin yaylarına, merdiven ayaklarının yan taraflarına yontularak uygulanır' **Usûl-ü Mimari-i Osmani**, Çamlıca yay. İstanbul, s.12.

aralarında bir arkadaşlık ilişkisinin olduğu bilinen heykeltraş İhsan Bey'e³²⁴ verir ve püsküllerin bakır tel ve ince alçı ile yerlerine takılacağını yazar. Çinilerin üzerindeki silmenin kaldırılması ve buraya tarz-ı cevheride yeni bir silme yapılmasını da yazmıştır fakat günümüzde dairede mukarnaslı bir silme bulunmadığından, bu keşfin uygulanmadığı anlaşılr.

Hırka-i Saadet Dairesi tamirâtı ile ilgili ilginç olan bir nokta, sermimarın arka arkaya yazdığı dilekçeleri aracılığıyla ısrarlı iş takibini izleyebilmemizdir. Vedad Bey 1912 yılı temmuz ayı süresince, Tamirat Müdüriyeti'ne ve Hazine-i Hassa Müdüriyeti'ne hitaben, dairedeki tamiratın gidişatını ve hızlanması gerektiğini belirttiği pek çok dilekçe kaleme alır. İşin geciktirilmemesi için yazdıklarına örnek olarak, aşağıdaki iki dilekçe verilebilir:

"Saray-ı Hümâyunlar Tamirât Müdüriyeti'ne

Topkapı Saray-ı Hümâyunu'nda Hırka-i Saadet Daire-i Fahresi'nde kubbenin etrafında gayrımuvâfık olarak imâl edilmiş olan kısımların kâmilten feshinin iktizâ edenlere emr buyurulması ve kubbe pencereleri henüz sipariş bile olmamış olduğundan kubbenin sıvasının pencerelerin ikmalini intizaren bekletilmesi muvâfık olmadığından hemen mahal-i mezkûrun sıvalarına da mübaşeret ettirilmesi babında işbu rapor tevdi' kılınmıştır efendim. 18 Haziran 1328. Vedad."³²⁵

"Ebniye-i Seniyye Müdüriyeti'ne

Hırka-i Saadet Daire-i Fahresi'nin kubbesinin telvinâtına başlanmak üzere pazartesi günü amele sevk edilmiş ve iktizâ eden malzeme liste halinden yazılmış ise de dükkandan alınıp hiç bir ihzarâta ihtiyacı olmayan mezkûr malzeme bugüne kadar gönderilmemiş olduğuna nazar-ı dikkatinizi celb ederim. 4 Temmuz 1328. Vedad"³²⁶

Hırka-i Saadet Dairesi'nde kullanılacak malzemenin kalitesi, sermimarın önemseydiği bir konu başlığıdır. Vedad Bey, getirilen sarı yaldızları beğenmeyerek, bunların Osmanlı yaldızı ile değiştirilmesi talimatını vermiştir. Dairenin süslemesiyle ilgili ilginç bir nokta da, Sultan Reşad'ın, dairenin kubbesinde yeşil yaldız kullanılmasına dair bir irade-i seniyyesinin olmasıdır. Bu durum, padişahın Hırka-i

³²⁴ Vedad Bey ile Heykeltraş İhsan Bey arkadaşlardır; Vedad Bey kendisinin evinin mimarıdır. Pelin Derviş "Bir İşlevsel Çözümleme: Düşündüğü ve Yaptığı", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.274.

Vedad Bey, işin heykeltraş İhsan Bey'e sipariş edildiğini R.18 Haziran 1328 tarihli dilekçesinde ifade etmiştir: "Hırka-i Saadet Daire-i Fahresi kubbesi etrafına iki tabakadan mürekkebe olarak inşası takarrür eden tarz-ı cevheri kubbe kenarı ve köşelerinin bir kısmı evvelce sipariş edilmiş olduğundan köşeyi perşembe günü heykeltraş İhsan beye sipariş edilmiş idi." BOA.HH.EBA.751-12-51.

³²⁵ BOA.HH.EBA.751-12-37.

³²⁶ BOA.HH.EBA. 721-1-3.

Saadet Daire'sinde gerçekleştirilen tamiratla yakından ilgilendiğini ve fikir beyan ettiğini gösterir.

"Hazine-i Hassa-i Şâhâne Müdüriyeti'ne

Topkapı Saray-ı Hümayunu'nda Hırka-i Saadet dairesi kubbesinin telvinatı için en âlâ malzeme tedariki iktizâ eder iken şimdiye kadar bazı gayrı muvâfık şeyler alınmış olduğundan hayli zarar olundu. Bu meyanda tedarik olunan sarı yıldızlar da adı nev'inden olduğundan bunların da yarın lüzumuna mebnî Osmanlı yıldızı olmak üzere bugünden eldekilerin tebdili iktizâ etmektedir. Diğer tarafta kubbede ekseriyet ile yeşil yıldız istimâli (?) irâde-i seniyye-i hazret-i padişahdan olduğu malûm-u âlileridir. Bugüne kadar yalnız beş deste yeşil yıldız tedârik edilebilmiş olduğundan mezkûr yıldızların elde olmamasından dahi işin tehiri mucîb olacağı cihetle bugün yarın iktizâ eden miktarda yeşil yıldızın dahi tedarik edilmesini iktizâ edenlere emr ve havale buyurulması babında işbu rapor takdim kılınmıştır efendim hazretleri. 11 Temmuz 1328. Vedad."³²⁷

Vedad Bey'in geçirdiği soruşturmanın ardından değiştirilen çalışma koşulları, diğer pek çok tamirat gibi Hırka-i Saadet Dairesi tamiratının gidişatını da olumsuz etkilemiştir. Sermimarın yazdıklarından anlaşılan, ortada bir organizasyon sorunu vardır. İşçi ve rençberlerin tercihlerine göre bir takım müdahaleler yapılmakta olup, işin başında yetkin bir mimar bulunmamaktadır. Sermimar uygulama aşamasına müdahale edemediği gibi, kendisinin yaptığı uyarılar da ciddiye alınmamaktadır.

"Ebniye-i Seniyye Tamirât Müdüriyeti-î Âlisi'ne

Bir müddetten beri tamirâtın bazı cihetlerindeki yolsuzlukları ihtâr ettiğim halde ve bu ihtârâtım eski talimatnâmenin sermimara tevdi' ettiği vazifeden ibaret olduğu halde zerre kadar nazar-ı itibâra alınmamakta olduğu malûm-u âlileridir. Diğer işlerdeki münasebetsizlikler bir tarafa bu sırada en mühim ve müsta'cil olan Topkapı Saray-ı Hümayunu'nda Hırka-i Saadet Daire-i Fahresi tamirâtındaki idaresizlik ve vukufsuzluk artık tasvir olunmaz bir dereceye vâsıl olmuştur ve bu sâyede kimsenin kimseden haberi olmadığı gibi bir çok masârif edildiği halde iş vücuda getirilemediği ve yapılmış şeyler de amelenin ve rençberlerin reyine kalmış bir halde cereyan etmektedir. Vukufsuzluk neticesinde rençber derecesindeki adamlar usta olarak istihdam olunmakta. Kimsenin ne yaptığından haberi yok. 18 Temmuz 1328. Vedad."³²⁸

Hırka-i Saadet Dairesi tamiratını, sürmekte olan diğer işlerden ayrı bir yere koyan Vedad Bey, dairedeki uygulamaların istediği kalitede olması için ne kadar uğraştıysa da, elinde olmayan sebeplerden dolayı başarılı olamamıştır. Bir ay süreyle Hırka-i Saadet Dairesi tamiratını yakın mercek altına almış olmasına rağmen,

³²⁷ BOA.HH.EBA. 751-12-50.

³²⁸ BOA.HH.EBA.715-10-10.

dairedeki tamiratın ramazanın onbeşindeki törene istenildiği şekilde yetiştirilememiş olabileceği anlaşıyor.³²⁹

"Karin-i sâni-i hazret-i şehriyârî Tevfik bey efendi hazretlerine Topkapı Saray-ı Hümâyunu'nda icrâ edilmekte olan tamirât bilhassa Hırka-i Saadet Daire-i Fahresi'nin ramazan-ı şerîfe kadar ikmâl edilmesi irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenahiden olduğu halde Tamirat İdaresi'nin intizamsızlığından ve icrâ memurlarının dikkatsizliklerinden bugüne kadar imâlât ve tamirâtın matlûb-u âli dairesinde ilerlemesi mümkün olamadığı ma'lûm-u âlileridir. Mevcud nevakısın ramazan-ı şerîfe kadar ikmâli imkanı görememekteyim. 14 Temmuz 1328. Vedad."³³⁰

Sultan Reşad'ın Hırka-i Saadet ziyaretinin gerçekleştiği gün (H.15 Ramazan 1330/28 Ağustos 1912) verdiği emirle Vedad Bey'i altın sanayi madalyası ile ödüllendirilmesi ise,³³¹ dairenin istenilen tarihte yetiştirilmiş olabileceğine-yetişmediyse de bundan sermimarın sorumlu tutulmadığına- işaret ediyor.

Tulumba Dairesi

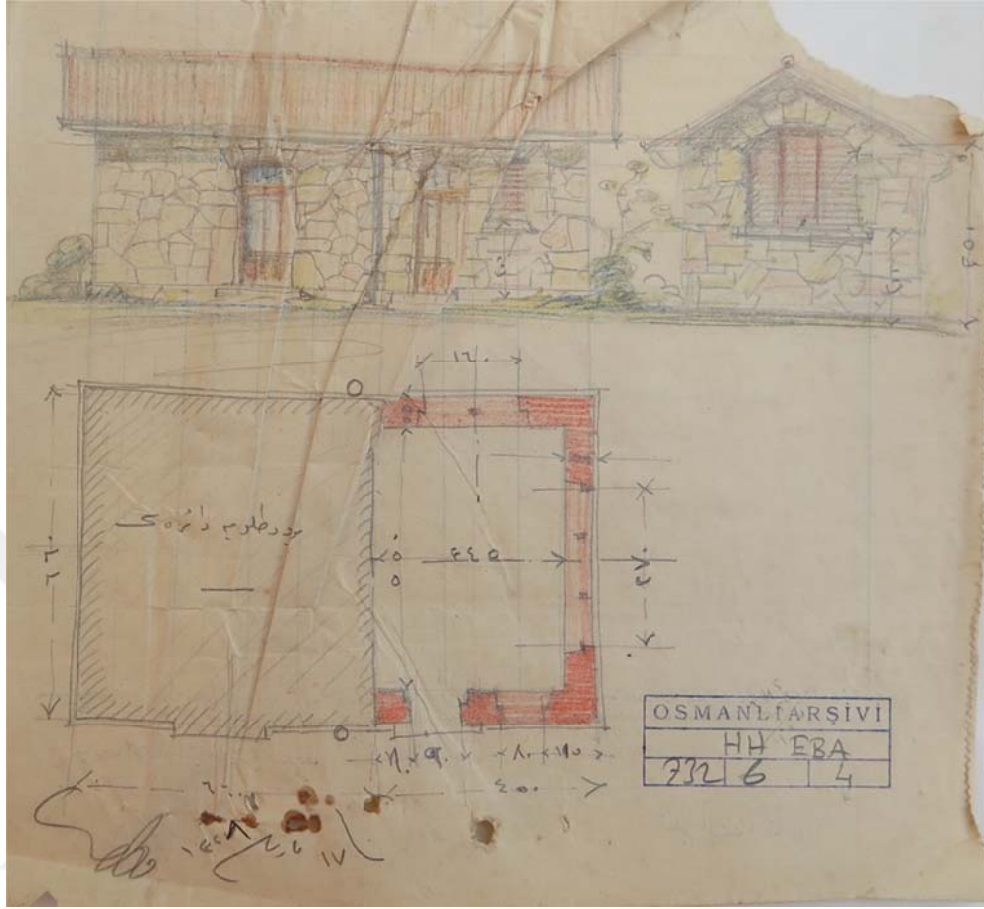
1911-12 yıllarında, Topkapı Sarayı'ndaki tulumba dairesine bir ek inşa edilir.³³² Vedad Bey bu ek yapıyla ilgili iki noktaya özellikle dikkat etmiştir. Bunlardan iki, yapılan ekin mevcut yapıyla her yönden uyumlu olmasıdır. Vedad Bey uyumluluk konusundaki düşüncesini, keşfin başında kullandığı "işbu ilave ez her cihet mevcuda müşabih bulunacaktır" cümlesiyle ifade etmiştir. İkincisi ise, mümkün olan en az masrafla işin tamamlanmasıdır. Yapının duvarlarının Topkapı Sarayı'nda bulunan malzeme ile inşa edileceğini, demir; kereste ve kiremitlerin anbardan sağlanacağını belirtmesi, maliyeti düşürme yönündeki çabaları yansıtır.

³²⁹ Vedad Bey'in konuyla ilgili R.18 Haziran 1327-R.14 Temmuz 1328 arasında kaleme aldığı dilekçeleri. BOA.HH.EBA.751.12.

³³⁰ BOA.HH.EBA.751-12-54.

³³¹ BOA.İ.TAL.479-71-1.

³³² Topkapı Saray-ı Hümâyunu dairesinde ilave keşif" başlıklı, R.18 Mart 1328/31 Mart 1912 tarihli ve 408 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.704-18.

Şekil 72: R.17 Mart 1328/30 Mart 1912 tarihli ve Vedad imzalı cephe ve plan. Planın içinde "Mevcut tulumba dairesi" yazıyor. Yanındaki kırmızı ile renklendirilmiş plan ise eklenecek yapıya ait. (BOA.HH.EBA.732-6-4.)

Şekil 73: "Topkapı Saray-ı Hümayunu'nda tulumba dairesine baca inşası" başlıklı, R.3 Temmuz 1328/16 Temmuz 1912 tarihli ve Vedad imzalı çizim. (BOA.HH.EBA.710-29-4.)

Sarayburnu İskelesi

Vedad Bey'in Topkapı Sarayı ile bağlantılı işlerinden bir diğeri, Sarayburnu'nda padişahın kullanımına mahsus olarak yapılan iskeledir. Başkâtîp Halid Ziya Bey'in R.3 Şubat 1326/16 Şubat 1911 tarihli dilekçesinden, Sarayburnu'nda padişaha mahsus vapur ve kayıkların yanaştığı bir iskele bulunduğunu; bu ahşap iskelenin mavnaların çarpması sonucunda tahrip olduğunu öğreniyoruz. Halid Ziya Bey, tahrip olmuş ahşap iskelenin yerine, şiddetli akıntıları ve mavnaları da hesaba katarak, kargir bir iskelenin acilen yapılması gerektiğini yazmıştır.³³³ İşin aciliyetinin belirtilmesine rağmen Vedad Bey'in hazırladığı keşif, aylar sonrasına tarihlenir. Üstelik padişahın arzu ettiği üzere kargir değil, ahşap bir iskele inşa edilecektir. Hem gecikme hem de istenilen malzemenin/teknik dısına çıkılması, padişahın talimatlarının her zaman belirleyici olmadığını gösterir. Vedad Bey'in hazırladığı keşfe göre rıhtım tamir edilecek ve yeni bir ahşap iskele yapılacaktır.³³⁴ Rıhtımın oynamış taşları birleştirilecek, eksik kısımlar beton ile tamamlanacaktır. Rıhtımın kenarına yekpare bir beton kenar taşı yaptırılacak, bir metre yüksekliğinde beton taş taklidi babalar üretilecek ve bunlar birbirine zincirle bağlanacaktır. İskeleden yukarı çıkmak üzere mermer basamaklar bulunacaktır. Vedad Bey'in hazırladığı çizimlerde yer alan iskele babalarının benzerleri, Milli Mimari üslubundaki pek çok yapıda mevcuttur.

Yani Hazzopulos ve Dimitri Kaçinidis kalfaya ihale edilen³³⁵ işin uygulama sürecinde, Sermimar ve fen heyeti arasında pek çok anlaşmazlık yaşanır. Vedad Bey uygulama sürecine yönelik eleştirilerini çeşitli yazışmalarda ifade eder³³⁶ fakat sonuç olarak sürece müdahale edemez. Sermimarın yetkilerinin nasıl sınırlandırıldığı, malzemeye ve uygulamaya yönelik söz hakkının artık fen heyeti mimar/mühendislerinde olduğu, iskele inşaatı sürecinde açıkça izlenebilir. İş tamamlandıktan bir süre sonra iskelenin tamir edilmesi gündeme geldiğinde, Vedad

³³³ BOA.HH.EBA. 687.25.1. Ser katib-i hazret-i şehriyari Halid Ziya Bey'in 3 Şubat 1326R.16 Şubat 1911H. tarihli dilekçesi.

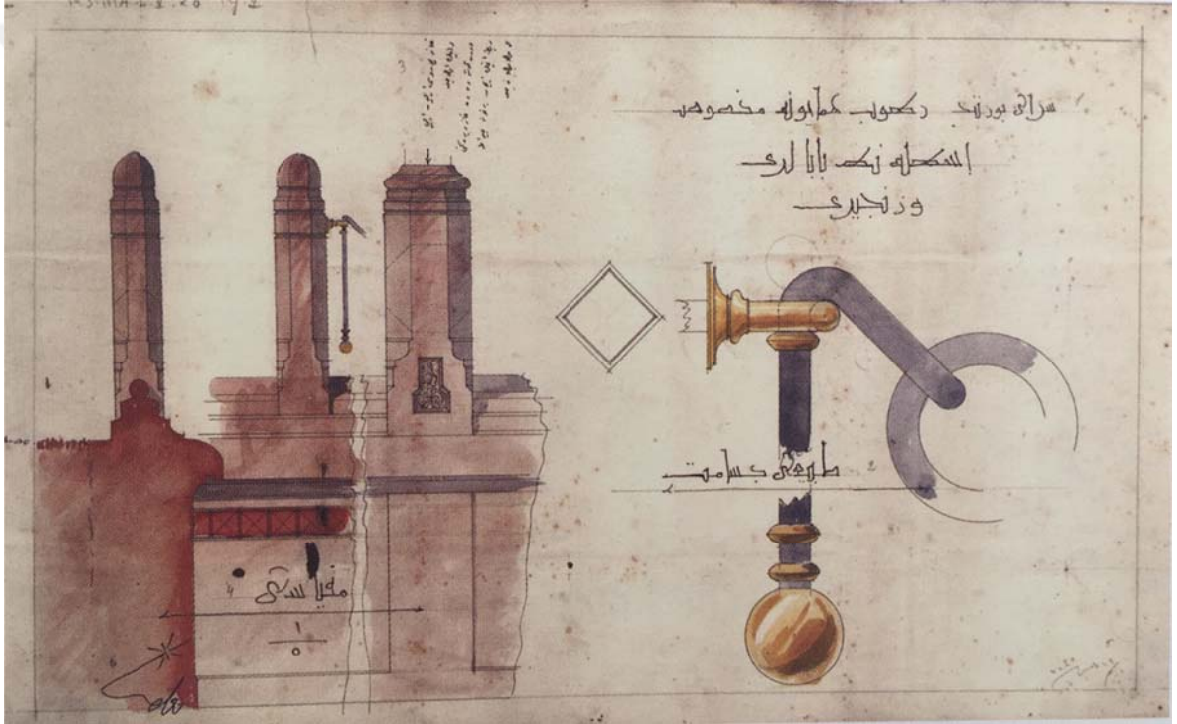
³³⁴ BOA.HH.EBA. 717-26-2. 388 numaralı, 12 Kanunuevvel 1327 tarihli ve 'Topkapı Sarayı Humayunu rıhtım tamiri keşfi' başlıklı keşif defteri.

³³⁵ BOA.HH.EBA. 716-17-3.

³³⁶ BOA.HH.EBA.708-6-3, r.14 Mayıs 1328, 'iskelenin bugüne kadar vücuda getirilen kısmı resmine ve kavaid-i fenniyesine mugayır olarak vücuda getirilmiş olduğunu beyan ederim.' BOA.HH.EBA. 716-17-23, 4 Temmuz 1328, 'mezkr iskele ve teferruatının hiç bir yeri benim reyime muvâfık olarak imal edilmemiş' vb.

Bey inşa sürecinde kendisine söz hakkı tanınmadığını; malzemelerin kendi onayından geçmediğini ve hazırladığı keşfe uygun bir iş vücuda getirilmediğini belirterek konuyla ilgilenmeyi reddetmiştir.

"Sarayburnu'nda rükub-u Şâhâneye mahsus vapur iskelesinin ... muhtâc-ı tamir bir hale geldiği cihetle tamirâtı hakkında keşifnâme tanzim etmekliğim emr buyurulmuş. Mezkûr iskelenin esnâ-i inşaâtında gayri muvâfık malzeme istimâl edilmekte olduğu ve kavaid-i fenniyyeye riyaşet edilmeyerek inşa edildiğini defâatle Tamirât İdaresi'ne gerek şifâhen gerek tahriren barapor ihtâr ettiğim halde ihtârâtımın hiçbirisine ehemmiyet verilmediğinden mezkûr iskelenin tamiri hakkında keşifnâme yapmaklığım mümkün değildir. Böyle âdi bir surette inşaatta bulunmuş olanlar tamirâtı icrâ etmeleri iktizâ eder zannederim efendim. 2 Kanunuevvel 1328. Vedad"³³⁷

Görsel 74: "Sarayburnu'nda rükub-u hümayuna mahsus iskelenin babaları ve zincirleri" başlıklı ve Vedad imzalı çizim. (Afife Batur, "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari: Mehmed Vedad", 150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Sempozyumu Bildirileri, TBMM Matbaası, Ankara, 2007, s.103)

2.3.4. II. Abdülhamid ve Beylerbeyi Sarayı

Balkan Savaşı'nın başlamasıyla II. Abdülhamid'in Selanik'ten İstanbul'a, Beylerbeyi Sarayı'na nakledilmesi dönemin dikkat çekici olaylarından biridir. Bu olayı çalışmamız bakımından önemli kılan ise, sermimarın sorumluluğundaki sarayın büyük bir işlev değişikliği geçirmesine sebep olmasıdır. Beylerbeyi Sarayı artık

³³⁷ Vedad Bey'in R.2 Kanunuevvel 1328/15 Aralık 1912 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA. 728-35-8.

cuma selamlıklarından sonra gezinti amacıyla gidilen³³⁸ ya da çeşitli davetlerde kullanılan bir yapı olmaktan çıkıp, II. Abdülhamid'in ikametgâhı haline gelir. 1909'dan II. Abdülhamid'in nakline kadar olan süreçte Vedad Bey saray için çeşitli keşif çalışmaları hazırlamış olmakla beraber,³³⁹ sarayda yoğun bir tamir faaliyetinin gerçekleştiği söylenemez.

Şekil 75: Sultan Reşad'ın 1910 Mayıs ayında Beylerbeyi Sarayı bahçesinde meclis üyelerine verdiği ziyafetten fotoğraflar. (Şehbal, R.15 Haziran 1326/23 Haziran 1910, s.22)

II. Abdülhamid'in Selanik'ten İstanbul'a nakledilmesi, Balkan Savaşı'nın başında, 8 Ekim 1912'de gündeme gelir. İlk olarak Beykoz Kasrı'nda ikamet etmesi, kasırdaki eksikler tamamlanana kadar Beylerbeyi Sarayı'nın kullanılması uygun görülmüştür. Bir hafta sonra alınan kararda ise Çırağan Sarayı'nda Salahaddin Efendi'nin ikamet ettiği kısım, ardından Bursa Kasrı düşünülmüştür.³⁴⁰ Bursa

³³⁸ Halid Ziya Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.400.

³³⁹ "Beylerbeyi'nde kain saray-ı hümayun bahçesindeki sarı köşkün tamiri" başlıklı R.13 Şubat 1325/26 Şubat 1910 tarihli keşif defteri. "Beylerbeyi sarayı hümayununun camlarının tamirâtı" başlıklı, R.2 Haziran 1326/15 Haziran 1910 tarihli keşif defteri. "Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu'nda bahçıvanlar dairesi tamiri" başlıklı R.3 Teşrinisani 1326/16 Kasım 1910 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.670-23, BOA.HH.EBA.682-30, BOA.HH.EBA.684-14

³⁴⁰ Necmettin Alkan, "II. Abdülhamid'in Selanik'ten İstanbul'a Nakli ve İkâmet Yeri Arayışları", **Prof. Dr. Mehmed İpşirli'ye Aramağan. Osmanlı'nın İzinde**, Haz. Ferudun M. Emecen, İshak Keskin, Ali Ahmetoğlu, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s.99.

Kasrı'nda çeşitli hazırlıklar yapılmıştır³⁴¹ fakat Vedad Bey'in bu sürece dahil olup olmadığı hakkında elimizde herhangi bir bilgi bulunmuyor. Bursa Kasrı'ndan vazgeçilmesinin ardından yine önce Çırağan Sarayı, sonra Şark Ordusu Erkân-ı Harbiye Reisi Cevad Bey'in İhlamur'daki konağının kullanılması önerilmiştir. Cevad Bey'in durumu kabul etmemesi sonucunda II. Abdülhamid'in Beylerbeyi Sarayı'na nakledilmesine kesin olarak karar verilmiştir. II. Abdülhamid Kasım 1912'de İstanbul'a varır ve Beylerbeyi Sarayı'na yerleşir.³⁴² Halid Ziya Bey anılarında, Beylerbeyi Sarayı'nın seçiminde rol oynayan ilginç bir faktörden bahseder. Kendisinin başkâtiplik yaptığı dönemde, Rusya Çarı II. Nikola uzun süre kalmak üzere İstanbul'a gelme arzusunda olduğunu saraya iletmiş; bunun üzerine Beylerbeyi Sarayı kendisi için hazırlanmıştır. Halid Ziya Bey'e göre, II. Abdülhamid'in ikâmeti için Beylerbeyi Sarayı'nın seçilmesinde, sarayın yakın zamanda II. Nikola'nın muhtemel ziyareti için hazırlanmış olmasının etkisi vardır.³⁴³

II. Abdülhamid'in saraya taşınmasının hemen ardından, fen heyeti mimarlarından İstaki(?) Efendi tarafından harem bahçesindeki hamamın ve sarayın su yollarının tamirini içeren bir keşif hazırlanır. Bu keşfin bir an evvel uygulanması önemle vurgulanmıştır. Acilen yaptırılması istenenler hamam kubbesi ile külhanının, hamam girişinin çökmüş çatısının, kapı-pencerelerin ve su yollarının tamiridir.³⁴⁴ Tamir keşiflerinin hazırlanmasının sermimarın sorumluluğunda olmasına karşın, keşfin fen heyeti mimarı İstaki Efendi tarafından hazırlanması, alışıldık düzenin dışına çıkıldığını gösterir. Bu değişikliğin sebebini kesin olarak ortaya koymak mümkün olmasa da iki ihtimalden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, tamiratın çok acil olması sebebiyle sermimarın ön keşif hazırlaması ve fen heyetinin bu keşfi onaylaması sürecini atlamaktır. İkinci ihtimal ise, II. Abdülhamid'in gelişinin sermimar-ı hazret-i şehriyarînin görev alanında, en azından ilk başta, bir karışıklığa sebep olduğudur. Sarayla ilgili yazışmalarda, tamir ve satın alma masraflarının Ebniye-i Seniyye tahsisatından karşılanacağını belirtmesi,³⁴⁵ ikinci ihtimali

³⁴¹ **a.e.**, s.100.

³⁴² **a.e.**, s.103-104.

³⁴³ Halid Ziya Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.556 ve 648.

³⁴⁴ Heyet-i fenniye mimarı İstaki (?) Efendi tarafından hazırlanmış R.13 Teşrinisani 1328/26 Kasım 1912 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.748-2-5.

³⁴⁵ Maliye Nezareti Emlâk-ı Emiriye Müdürü'nün 5 Kanunuevvel 1328/18 Aralık 1912 tarihli dilekçesi. "Hakan-ı sabığın ikâmetine tahsis olunan Beylerbeyi Sarayı'na evvelce mübâyaa

güçlendirir. Söz konusu tahsisat zaten saray ve kasırların tamiri için ayrılmış olduğundan, Beylerbeyi Sarayı masraflarının buradan karşılanacağını ayrıca belirtilmesi, konu hakkında bir belirsizliğin varlığına -ve çözümüne- işaret eder. Benzer bir durum sarayın bahçe duvarlarına açılacak kapılara ilişkin keşifte de karşımıza çıkar; keşif sermimar tarafından değil, kolordu mimarı Kamil Bey tarafından hazırlanmıştır.³⁴⁶

II. Abdülhamid'in Beylerbeyi Sarayı'na yerleşmesinin ardından, aydınlatma için saraya havagazı döşenir.³⁴⁷ Havagazı sistemi kısa sürede tamamlanır³⁴⁸ fakat Vedad Bey uygulamayı sarayın ihtiyacını karşılayamaması ve özensiz yapılması sebepleriyle eleştirmiştir: *"Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu'nda geçen sene imâl edilmiş havagazı tefrişâtı saray-ı hümayunun ihtiyacâtı hiçbir cihetle nazar-ı dikkate alınmayarak pek âdi bir tarzda tefrişât icrâ edildiğinden başka döşemelerde açılan mahaller tesviye edilmemiş ve bir çok mahalde gaz boruları telvin dahi edilmemiş..."*³⁴⁹ Sermimarın 1911-1912 yıllarında gerçekleştirilen inşaa ve tamir faaliyetlerine yönelik yoğun eleştirilerini, Beylerbeyi Sarayı özelinde bu örnek üzerinden takip etmek mümkün.

Sarayın aydınlatması ile beraber, ısıtılmasına yönelik çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Saraya çok sayıda soba alınmış³⁵⁰ ve soğuğu engellemek amacıyla camekânlar yaptırılmıştır. Camekânlardan ilki, Beylerbeyi tarafına bakan bahçe kapısının önüne, ikincisi ise giriş sofası merdivenlerinin üzerine yaptırılmıştır. Vedad Bey'in bu işi titizlikle ele aldığı, camekânların gerekliliğini açıklayan notlarından anlaşılıyor. Keşiflerinde nadiren yapılacak işin yapılma sebebine yönelik detaylı bilgi veren sermimar, ilk camekânın bahçe kapısında poyraz rüzgarının içeri

edilenlerden başka olmak üzere harem ve selamlık için daha yedi soba talep olunmağla mezkûr sobalar Hamidiye Türbesi civarında sobacı Melik(?) efendiden mübâyaa ve mahallerine vaz' ettirilmesi ve bunların mateferruât ebniye-i seniyye tahsisatından mumâileyh tesviyesi zınnında işbu tezkere Ebniye-i Seniyye İdaresi'ne arz buyuruldu." BOA.HH.EBA.727-6-4.

³⁴⁶ "Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu etraf bahçe duvarlarında lüzum görülen kapıların seddi" başlıklı ve R.25 Kanunusani 1328/7 Şubat 1913 tarihli keşif defteri.BOA.HH.EBA.732-38-8.

³⁴⁷ BOA.HH.EBA.732-3,4.

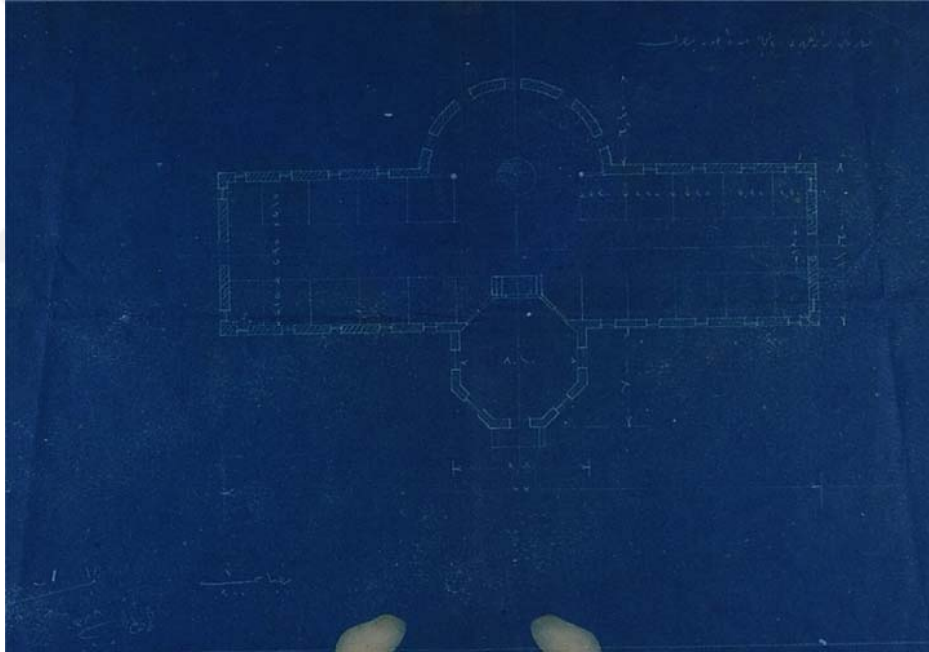
³⁴⁸ BOA.HH.EBA.732-3,4.

³⁴⁹ R.13 Teşrinievvel 1328/26 Ekim 1913 tarihli ve 468 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.753-40.

³⁵⁰ Emlâk-ı Emiriye Müdürü'nün R.5 Kanunuevvel 1328/18 Aralık 1912 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.727-6-4.

girmesine, ikincisinin ise üst kat ile alt kat arasında hava cereyanına engel olmak amacıyla yapılacaklarını açıklamıştır.³⁵¹

II. Abdülhamid'in yerleştiği eski Valide Dairesi'nin yanına yaptırılan yeni banyonun keşfi de Vedad Bey'e aittir. Banyo planının II. Abdülhamid'in tarafından çizildiği ve uygulamasını kendi saltanat yıllarında saray banyolarını imal eden Karlo Usta'nın gerçekleştirdiği söylenir.³⁵² Bu durumda sermimar, II. Abdülhamid'in çizimlerine uygun bir keşif hazırlayabilmek için kendisiyle görüşmüş olmalıdır. Keşfin içeriğinde döşeme ve kirişleme sisteminin nasıl olacağı anlatılmış, imâl edilecek parçalar sıralanmış (demir döküm küvet, duş, termosifon, alafranga tuvalet, çini rezervuar), banyonun duvarlarının çiçekli Avrupa çinisiyle kaplanacağı, kapı ve pencerede *art nouveau* desenli cam kullanılacağı belirtilmiştir.³⁵³

Şekil 76: "Beylerbeyi Sarayı Hümâyunu'nda ahırların tamiri" başlıklı R.1 Kanunusani 1328/14 Ocak 1913 tarihli ve 494 numaralı keşif defterinin ekinde bulunan Vedad imzalı plan. (BOAHH.EBA.729-2-15)

³⁵¹ R.13 Teşrinievvel 1328/M.26 Ekim 1913 tarihli ve 468 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.753-40. Cengiz Göncü, **Beylerbeyi Sarayı**, TBMM Basımevi, Ankara, 2013, s.129.

³⁵² Cengiz Göncü, "Beylerbeyi Sarayı'nın İnşa Süreci, Teşkilatı ve Kullanımı", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.82.

³⁵³ R.13 Teşrinievvel 1328/26 Ekim 1913 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.753-40. Göncü, **a.g.e.**, 2006, s.82-83.

Vedad Bey'in saraya ilişkin diğer çalışmaları Mavi Salon'un akan kubbesi ile beraber çeşitli çatı, hamam ve hela tamiratına yöneliktir.³⁵⁴ Sarayın ahırları da bu dönemde tamir görmüş; bazı bölmelerin döşemesi ahşap olarak değiştirilmiştir. Çatı dereleri ve çerçeveler tamir edilmiş, dış kapı ile çerçevelerin bir kısmı yenilenmiştir.³⁵⁵

2.3.5. Feriye Sarayı'nda İbrahim Tevfik Efendi Dairesi

Sermimarın bakım ve tamiratından sorumlu olduğu yapılardan bir diğeri, hanedan mensuplarına tahsis edilen Feriye Sarayları'ydı. Vedad Bey'in Feriye Sarayları'ndaki çalışmaları arasında belgeler üzerinden takip etmeye en elverişli olan örnek, İbrahim Tevfik Efendi Dairesi tamiratıdır. Sermimar, Sultan Abdülmecid'in oğullarından Şehzade Burhanettin Efendi'nin oğlu İbrahim Tevfik Efendi'nin dairesi için üç farklı keşif defteri hazırlamıştır. Bunlardan ilk ikisi olağan tamirleri içerirken, sonuncusu, bir zemin güçlendirme projesidir. R.9 Kanunusani 1327/22 Ocak 1912 tarihli ve 391 numaralı keşif defterinde kayıtlı bu proje, hem çizimi günümüze ulaşabilmiş nadir işlerden olması bakımından, hem de sıradan tamirlerin bir adım ötesine geçiyor olması bakımından ilgi çekicidir. İbrahim Tevfik Efendi'nin müziğe yatkınlığı ve iyi piyano çaldığı bilinmektedir.³⁵⁶ Konuyla ilişkili belgelerde belirtildiği üzere, Tevfik Efendi'nin dairesinin ikinci kat sofasında bir org yerleştirilmiş fakat sofanın zemini orgu taşıyabilecek güçte olmadığından çökme tehlikesi meydana gelmiştir. Vedad Bey'in hazırladığı keşif defterine göre, çam kütüğünden imal edilecek direkler, geçme kirişler ve döşemeler aracılığıyla sofanın zeminini güçlendirilecektir:

"Daire-i mezkûredeki sofaya vaz' olunan "org"un naklîsi sofanın kirişlerinin tahammül-ü fevkinde olduğundan merbut kroki mûcibince çam kütüğünden fen dairesinde yekpare direkler ve geçme kirişler ve fûrûşlar ile tahkîmi iktizâ eder. Zemin katında direkler mermer kürsü üzerine zıvana ile vaz' olunacak ve mezkûr kirişler de çimentolu beton ile imâl edilmiş beton üzerine vaz' edilecektir. Cümlesi yağlı boya ile telvin edilecektir."³⁵⁷

³⁵⁴ R.13 Teşrinievvel 1328/26 Ekim 1913 tarihli keşif defteri. BOA.HH.EBA.753-40.

³⁵⁵ "Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu'nda ahırların tamiri" başlıklı R.1 Kanunusani 1328/14 Ocak 1913 tarihli ve 494 numaralı keşif defteri. BOAHH.EBA.729-2-15.

³⁵⁶ Selçuk Alemdar, **Osmanlı'da Batı Müziği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s.7-11.

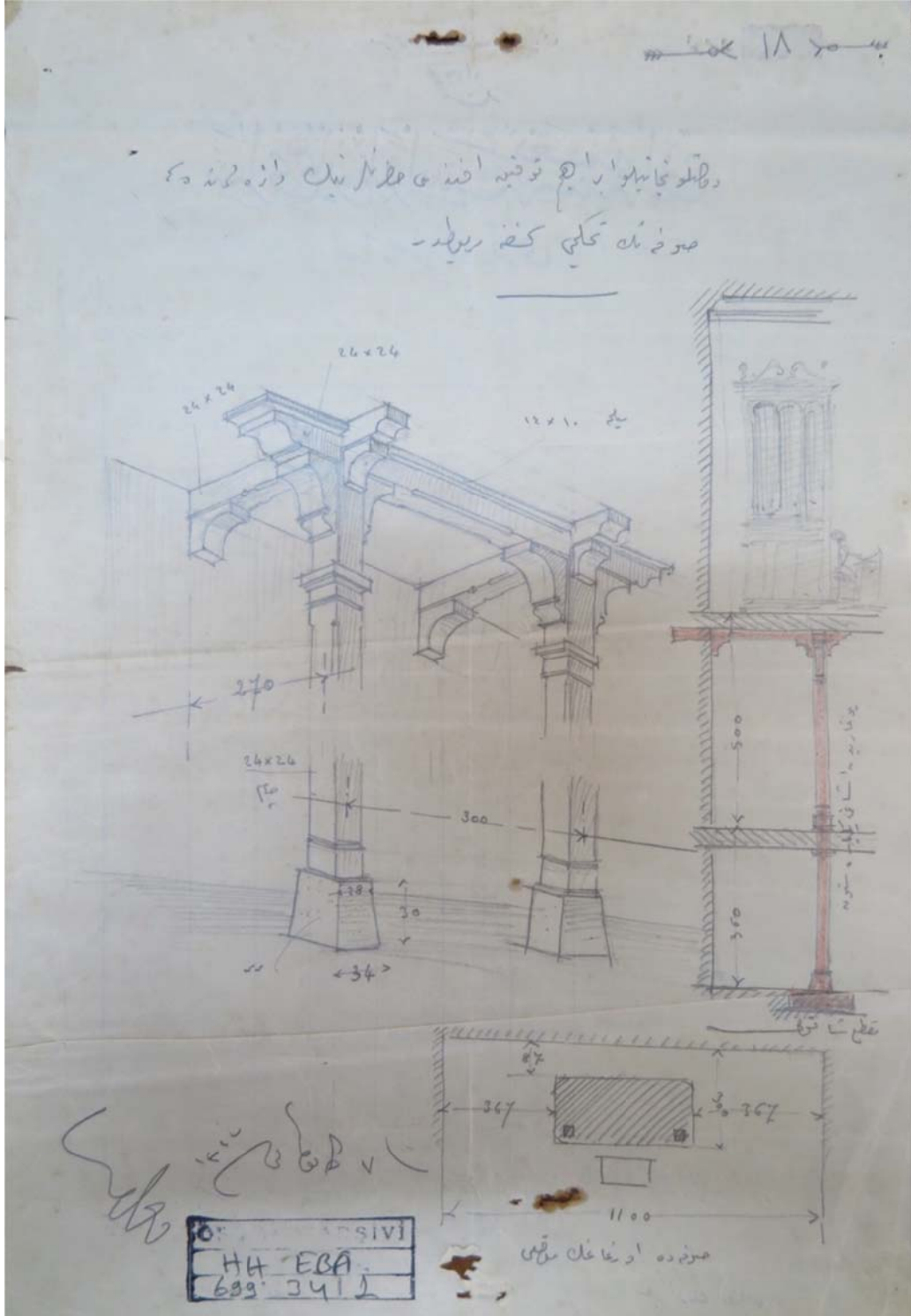
³⁵⁷ R.9 Kanunusani 1327/22 Ocak 1912 tarihli ve 391 numaralı keşif defteri. BOA. HH-EBA.699-34-2.

Sermimarın hazırladığı krokinin merkezinde, direk giriş ve mermer kürsülerin üç boyutlu çizimi yer alır. Yukarı doğru daralan dörtgen prizma biçimi mermer kürsüler, çam malzemeden yapılacak köşeleri pahlı direkler, giriş ve giriş silmesi ölçüleri ile gösterilmiştir. Çizimin sağındaki düşey kesitte, yapının zemin katında mermer kürsü üzerine yerleştirilmii ve birinci katın tavanına kadar uzanan direk ile onlara bağlı giriş kırmızıyla renklendirilmiş, yanına "yukarıdan aşağı yekpare sütun" notu düşülmüştür. İkinci katta ise org çalan bir figür- tahminen İbrahim Tevfik Efendi- hoş bir detay olarak göze çarpar. Sağ alt köşede "sofada organın mevki'" yazısının üzerindeki çizimde orgun sofa içindeki konumunu belirleyen ölçüler verilmiştir. Sol alt köşede R.7 Kanunusani 1327/20 Ocak 1912 tarihi ile Vedad Bey'in imzası bulunur.

Vedad Bey'in bu yapı için hazırladığı diğer iki keşif defterinden ilki çinko olukların tamiri, kırık ve eksik kiremitlerin yenilenmesi, hamam kubbesinin onarımı ve dökülmüş sıvaların yenilenmesi gibi çok masraflı olmayan işleri konu alır.³⁵⁸ R.15 Haziran 1328'de/28 Haziran 1912 hazırlanan, yine aynı yapıya ait 439 numaralı keşif defteri ise, yukarıda bahsedilen işlerin başarılı olarak yapılmadığı ve tamamlandığını belirterek başlar. Bozulmuş duvar kağıtlarının İbrahim Tevfik Efendi'nin seçeceği kağıtlarla değiştirilmesi, patlak tavan bezlerinin yenilenmesi, kalem işi, pencere, kapı tamirleri gibi onarımları kapsayan defter, gereken havagazı keşifnâmesinin Gazhane-i Âmire tarafından yapılacağının belirtilmesiyle sona erer.³⁵⁹

³⁵⁸ R.28 Teşrinisani 1327/11 Aralık 1911 tarihli ve 382 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA. 697-71-1

³⁵⁹ Vedad Bey 15 Mayıs 1328 tarihli dilekçesi ile söz konusu dairenin havagazı tefrişatında epey eksik olduğunu Hazine-i Hassa'ya bildirmiştir. Bunun üzerine havagazı keşiflerinin hazırlanmasının kimin sorumluluğunda olduğuna dair Tamirat İdaresi ile sermimar arasında bir tartışma başlar. Vedad Bey keşif defterine havagazı tesisatını eklemeyi, 11 Temmuz 1328'de de şöyle yazar: "Elimdeki vesayetle bu gibi keşifnâmeleri tanzim etmekliğim mümkün olmadığı cihetle şimdiye kadar daima havagazı keşifnâmeleri gazhane-i âmire mevkidiyle yaptırılmakta olduğu beyanatıyla iade olunur." Bu durum Tamirat İdaresi ile arasındaki gerilimin bir başka örneğidir. BOA.HH.EBA.708-4-1 ve 725-52-3.

Şekil 77: "Devletli necâbetli İbrahim Tevfik Efendi hazretlerinin dairelerindeki sofanın tahkîmi keşfine merbuttur" başlıklı, R.7 Kanunusani 1327/20 Ocak 1912 tarihli ve Vedad imzalı çizim. (BOA. HH-EBA.699-34-2)

2.3.6. Kosova'da Dikilecek Tarih Taşı

Sultan V. Mehmed Reşad 5-26 Haziran 1911 tarihleri arasında bir Rumeli seyahati gerçekleştirmiştir.³⁶⁰ Seyahat kapsamında Kosova'da bulunan Hüdavendigâr Türbesi'nin ziyaret edilmiş ve türbenin yakınına inşa edilecek olan Reşadiye Medresesi'nin temelini atılmıştır.³⁶¹

Sultan Reşad'ın Rumeli gezisi esnasında, 15 Haziran 1911'de, Vedad Bey Kosova sahrasına dikilecek bir "tarih taşı"nın keşfini hazırlar. Sultan Reşad'ın 16 Haziran'da Kosova'daki Hüdavendigâr Türbesi'ni ziyaret etmiş ve medresenin temelini atılmış olduğu³⁶² göz önünde bulundurulduğunda, tarih taşının Sultan Reşad'ın Kosova ziyaretine yetişmesi olanaklı görünmüyor.

Görsel 78: Priştine Medresesi'nin temel atma töreninden fotoğraf. (Servet-i Fünûn, R.23 Haziran 1327/6Temmuz 1911, s.177)

Keşfin içeriğine geçecek olursak; tarih taşında beyaz kusursuz Marmara mermeri kullanılacak ve Vedad Bey tarafından hazırlanmış çizimlere uygun olarak İstanbul'da üretilecekti. Vedad Bey'in onayının ardından Sirkeci istasyonundan trenle Kosova'ya gönderilecekti. Vedad Bey'in ifadelerinden, taşın üzerinde bir takım yazıların yer alacağı anlaşıyor. Yazıların kalıbı hazine tarafından verilecek,

³⁶⁰ Cevdet Küçük, "Mehmed V", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 28, İstanbul, 2003, s.419.

³⁶¹ Mehmet İbrahimgil, Neval Konuk, **Kosova'daki Osmanlı Mimari Eserleri**, Tük Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2006, s.441.

³⁶² Erik-Jan Zürcher, "Kosova Revisited: Sultan Reşad's Macedonian Journey of June 1911", **Seventy-Five Years of the Turkish Republic**, Ed. Sylvia Kedourie, London, 2000, s.35.

müteahhit sadece uygulamasını gerçekleştirecekti. Tarih taşının-üslubuna dair tek ipucu, yazı olmayan kitabelerde Arap tarzında oyma ve kabartma nakışlar olacağı ile köşelerde birer püskülün yer alacağıdır.³⁶³ Vedad Bey'in hazırladığı çizimlere ve projesinin uygulandığına dair bir veriye ulaşmak mümkün olmadı. Sultan Reşad'ın Kosova ziyaretini konu alan yayınlarda, söz konusu anıta ilişkin herhangi bir bilgi bulunmuyor.³⁶⁴ E.J. Zürcher, Sultan Reşad'ın 10 Haziran'da Selanik'teki kışlaları ziyaret ettiğini ve burada ziyaretinin anısına dikilecek bir anıtın temelini attığını aktarır.³⁶⁵ Bu anıtın da Vedad Bey tarafından tasarlanmış olma ihtimali bulunmakla beraber konu hakkında herhangi bir belgeye ulaşılammıştır. Sonuç olarak iki ihtimalden bahsedilebilir; ya Vedad Bey'in Kosova için hazırladığı proje uygulanmamıştır ya da 1912'de başlayan Balkan Savaşı'nda veya sonrasında söz konusu taş tahrip olmuştur.

³⁶³ 339 numaralı ve 2 Haziran 1327R. tarihli keşif defteri. (BOA.HH.D.26525)

³⁶⁴ Mehmet İbrahimgil, Neval Konuk, **Kosova'daki Osmanlı Mimari Eserleri**, Tük Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2006. Oya Şenyurt, "Kosova'da Murad Hüdavengigâr Türbesi ve Ek Yapıları", **METU JFA**, 2012/2, s.285-311.

³⁶⁵ Zürcher, a.g.e., 2000, s.32.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SERMİMARLIKTA SON SENE (1913-1914)

3.1. Mahmud Şevket Paşa'nın Çözümü: Tahsisatı "Saraya Kaçırarak"

Vedad Bey'in şikayet dolu dilekçeleri, inşaat ve tamirat faaliyetlerine yönelik sert eleştirileri ve sermimar olarak ciddiye alınmadığına dair serzenişleri; 1913 senesi ilkbaharında kesilir. Neredeyse gün aşırı kaleme aldığı dilekçelerin seyrekleşmesi ve üslubunun yumuşaması, inşa ve tamir faaliyetlerindeki aksaklıkların nispeten yoluna girmiş olduğunu düşündürür. Bu değişimin hemen öncesinde, önemli bir tarihsel olay; Bab-ı Ali baskını yaşanmış, Enver ve Talat Beyler sadrazam Kamil Paşa'nın odasını basarak kendisine istifa dilekçesini imzalatmışlardır. Hemen ardından da Sultan V. Mehmed Reşad'a Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazam olarak atanmasını teklif etmişler ve istedikleri atama gerçekleşmiştir.³⁶⁶ Bu değişimle beraber, Maliye Nazırı Abdurrahman Bey'in de içinde bulunduğu eski kabine üyelerinden bir grup ülkeyi terke mecbur edilmişlerdir.³⁶⁷ Abdurrahman Bey'in Maliye Nazırı olarak görev yaptığı Temmuz 1912-Ocak 1913 arasındaki aralık,³⁶⁸ sermimarın Maliye Nezareti ile çatışmasının yoğun olduğu dönemin içindedir. Vedad Bey'in kendisiyle anlaşamadığı ve bu anlaşmazlığın inşaat ve tamirat faaliyetlerine yansıdığı açıktır.³⁶⁹ Abdurrahman Bey'in görevden alınmasının ardından, Mayıs 1909-Temmuz 1909 yılları arasında da görev yapmış olan Mehmed Rıfat Bey yeniden Maliye Nazırlığı görevini üstlenir.³⁷⁰ Vedad Bey'in sermimarlığının ilk aylarında Maliye Nezareti ile herhangi bir sorun yaşamamış olmasına dayanarak, bu atamanın Vedad Bey için olumlu bir gelişme olduğunu düşünülebilir. Sermimar için 1913-1914 döneminde gerçekleşen bir başka değişiklik, muhattaplarının başında gelen Ebniye-i Seniyye Müdürü'nün görevden alınması olmuştur. Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazamlığından kısa süre önce Maliye Nezaretince Ebniye-i Seniyye Müdürü

³⁶⁶ Cevdet Küçük, "Bâbîâli Baskını", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt:4, İstanbul, 1991, s.389-390.

³⁶⁷ Cevdet Küçük, **a.g.e.**, s.390.

³⁶⁸ Abdülhamit Kırmızı, "Tanzimattan Cumhuriyete Maliye Nazırları (1838-1922)", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2003, s.97-114.

³⁶⁹ Bu konu tezin ikinci bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır.

³⁷⁰ Abdülhamit Kırmızı, **a.g.e.**, s.97-114.

değiştirilmiş, Ali Rıza Bey görevden alınmıştır. Yerine R.1 Kanunusani 1328/14 Ocak 1913 tarihinden itibaren çalışmak üzere Şefik Bey getirilmiştir.³⁷¹

Şekil 79: Mahmud Şevket Paşa. (Zekeriya Türkmen, "Mahmud Şevket Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2003, Cilt:27 s.385.)

Vedad Bey'in tutumundaki değişikliğin asıl sebebini ise Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazamlığı sırasında tuttuğu günlüğünde buluruz. Sadrazamlığının ilk günlerinden itibaren, Sultan V. Mehmed Reşad'ın Ebniye-i Seniyye tamiratındaki aksaklıklardan duyduğu rahatsızlığı sık sık dile getirdiğini günlüğüne kaydetmiştir. Mahmud Şevket Paşa saray tamirlerindeki aksaklıkların, bu iş için ayrılan 46 bin liralık bütçenin kontrolünün Maliye Nezareti'nde olmasından kaynaklandığı sonucuna varmıştır. Maliye Nezareti'nin bu işle ilgilenmek üzere görevlendirdiği memurlar -fen heyeti mimarları- ile saraydakiler -Sermimar Vedad Bey ve beraberinde çalışanlar- arasında devamlı anlaşmazlık yaşandığının, bu uyumsuzluğun iki-üç senedir sürdüğünün farkındadır. Maliye Nazırı Nail Bey'in, eski Maliye Nazırı Cavid Bey gibi suçu Vedad Bey'e attığını da Mahmud Şevket Paşa'nın günlüğünden öğreniriz. Mahmud Şevket Paşa, Sultan V. Mehmed Reşad'ın konu hakkındaki

³⁷¹ Maliye Nazırı namına Emlâk-ı Emiriye Müdürü tarafından, Ebniye-i Seniyye Müdüriyeti'ne yazılmış R.12 Kanunusani 1328/25 Ocak 1913 tarihli dilekçe. Ali Rıza Bey yerine getirilen yeni Ebniye-i Seniyye Müdürü Şefik Bey'in aylık 3.000 Kuruş maaş alacağı belirtilmiştir. BOA.HH.EBA.733-23.

şikayetlerine bir çözüm bulmak amacındadır. Aranılan çözüm, İnşaat ve tamirat tahsisatının Tahsisat-ı Seniyye'ye ilave edilmesi ve idaresinin Hazine-i Hassa Nâzırına verilmesi hakkında bir kanun düzenlemesiyle bulunur; Mahmud Şevket Paşa'nın deyişiyle "bu iş de böyle kapanır".

"R.19 Mart 1329/1 Nisan 1913

Ebniye-i seniyye tamirâtı daima mabeyn-i hümayunca şikâyatı mûcib oluyor idi. Tamirat için muhassas 46 bin liranın sarfı maliyeye havale edilmiş ve binaenaleyh maliyeden saraya bunun için memurîn-i mahsusa ifraz olunup bunlarla saraydakiler arasında münazaat, münakaşat eksik olmadığından bu cihet sarayın ve sarayı ziyaret eden vükelânın büyük bir meşgalesini teşkil etmiştir. Bu şikâyata mahal bırakmamak, zât-ı şâhâneyi memnun etmek için mebâlig-i muhassasanın hazine-i hassaca sarfına mezuniyet itâsını münasip görüyor idim. Bu iş iki-üç seneden beri böyle sürüp gidiyordu. Sadarete geçtiğim günden beri zât-i Şâhâne ekseriyet şu ebniye ve tamirat işlerinden şikayet ediyordu. Bu işi Maliye Nâzırına havale ettim. Amelî bir çare bulamadı. Kabahati Vedat Bey'e atıyor ve hep müşkilâtı ona atfevliyordu. Cavid Bey de vaktiyle bu iddiada idi. Bu da maliye erkânının bu iddiada olduğuna delâlet eder. Nihayet Oskan Efendi'yi bir çare taharrisine memur ettim. Müşarileyh inşaat ve tamirat tahsisatının tahsisat-ı seniyyeye ilâveten naklini ve sarfına hazine-i hassa nâzırını icrâ-yı memuriyetini ve sene nihayetinde evrak-ı hesabiyenin divan-ı muhasebatça tedkikini teklif etti. Maliye Nâzırı kabul etti. Ertesi gün caydı. Nihayet maktu' suretiyle tahsisat-ı seniyyeye nakledilmesini kabul etti. İşte bu suretle bu iş de böyle kapandı. Bu bâbda yapılan muvakkat kanun lâyihası kabul edildi."³⁷²

İnşaat ve tamirat tahsisatının Hazine-i Hassa tarafından idare edilmesi, Mahmud Şevket Paşa'nın girişimiyle yapılan düzenleme sonucunda mümkün olmuştur. Bu çözümün sarayca eskiden beri istendiğine dair veriler de mevcut. 1912 yılına kadar başkâtiplik yapmış olan Halid Ziya Bey anılarında benzer bir öneriden bahsetmiş, söz konusu tahsisatın Hazine-i Hassa'ya bırakılmasının en doğal ve mantıklı çözüm olacağını düşünmüştür. Cavid Bey'in Maliye Nezareti fen heyetini kurmasının ve bir Emlâk Müdürü görevlendirerek işleyişi değişmesinin, hem tamir işlerini gereksiz prosedürlerle uzamasına hem de boşa para harcanmasına sebep olduğunu savunmuştur.

"Gariptir ki sarayların tamiri için hükümetçe her sene mühim bir para tahsis olunduğu hâlde, bunun ihtiyaca göre sarfı, aynıyle tahsisât-ı seniye ve ziyafet, seyahat masârifî karşılığı kabilinden Hazine-i Hassa'ya bırakılmak gayet tabîî e mantikî iken, nasılsa Maliye Nazırlığı'nda bulundukları zaman Cavit ve Nâil tarafından ayrıca bir heyet teşkil edilmeye lüzum görülmüş ve burada iş türlü

³⁷² Murat Bardakçı(der.), **Sadrâzam Mahmud Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü**, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 2014, s.130.

muamele ve kırtasiye girdabına tutularak hiçbir zaman vaktinde ve lüzumunda tamir işlerinin yürütmesine imkan bulunamadı, tahsisatın bir büyük kısmı da beyhuda yere koskoca bir heyet teşkilatında isrâf edilmiş oldu. Meşrutiyet idaresinin bu usulü uzun müddet devam ederek sarayların hâl-i harabîsi de günden güne artmıştır."³⁷³

İnşaat ve tamirat işlerine ayrılan tahsisatın akıbeti, Cavid Bey'in günlüklerine de yansımıştır. Cavid Bey, padişahın saray tamiratlarının gidişatından kaynaklanan memnuniyetsizliğini aktarmaları ve konuyu görüşmeleri amacıyla Hazine-i Hassa Müdürü ile İkinci Mabeynciyi Meclis-i Vükelâ'ya gönderdiğini aktarır. Maliye Nazırı olarak görev yaptığı dönemdeki gibi,³⁷⁴ durumdan Vedad Bey'i sorumlu tutmuştur. Vedad Bey'in padişah tarafından himaye edilmesi sebebiyle elinden hiçbir şey gelmediğini günlüğünde açıkça yazmıştır. Hazine-i Hassa'da Maliye Nazırı tarafından gönderilmiş bir emlak müdürü ve muhasebecisi bulundurulmasına karar verildiğinde, Cavid Bey bunun daimi bir çözüm olmayacağını, tartışmaların süreceğinin farkındadır. Onun savunduğu çözüm Vedad Bey'in sermimarlıktan alınması olup, bu konuda bir kere daha girişimde bulunmuş ve yine başarısız olmuştur. Bununla beraber, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu koşulları öne sürerek, devletin bu halinde saray tamirlerinin mecliste saatlerce görüşülmesini uygunsuz bulduğunu da yazmıştır. İnşaat ve tamirat tahsisatının Hazine-i Hassa tarafından idare edilme ihtimalini "paraları saraya aşırarak" olarak yorumlaması ise, II. Meşrutiyet döneminde sarayın zayıflığının ve Maliye Nazırı'nın saraya duyduğu güvensizliğin çarpıcı bir örneğidir.

"R.23 Mayıs 1328/ 5 Haziran 1912

Meclis-i vükelâ'da geçen ictimâ'da saray tamirâtı mevzû-i bahs olmuştu. Padişah tamirattaki te'herûattan fevkalâde müte'essir oluyormuş. Dâ'ima şikâyet ve hatta tazallûm ediyormuş. O gün de nihayet Hazine-i Hassa Müdürü'yle İkinci mâbeynciyi Babîâlî'ye göndermişti. Bunlar Meclis-i Vükela'ya dahil oldular, izahat verdiler. Ben de lazım gelen izahatı vererek tamirat mes'elesinin Vedad Bey'in mes'elesi olduğunu, tehiratın bundan neş'et ettiğini söylemiştim. Zat-ı Şâhâne Vedad Bey'i himaye ettiğinden bir şey yapılamıyor. Bir kaç şık görüşüldü. Paranın toptan Hazine-i Hassa'ya verilmesi, mes'uliyeti maliyede kalması şikkini kabul etmedim. Vedad Bey'in atıl icrâat mes'uliyetin Maliye'de kalmasını, bu suretle hiç bir te'ehhür vukû bulmayacağını ta'ahhüt eylediğimi söylemişsem de bunun da mümkün olmayacağı görüldü. Hazine-i Hassa Müdürü ve muhasebecisinin Maliye Nazırı tarafınan ta'yini mevzu-i bahs oldu. Bunlar gördükleri işin bir cüz'ü için Maliye'ye merbut

³⁷³ Halid Ziya Uşaklıgil, **a.g.e.**, s. 161-162.

³⁷⁴ Cavid Bey Temmuz 1909-Ekim 1911 tarihleri arasında Maliye Nazırı olarak görev yapmıştır. Günlüğün tutulduğu Mayıs 1912 tarihinde Mustafa Nail Bey Maliye Nazırı'dır.

olacaklarından Maliye Nazırı tarafından ta'yinleri münasip olmayacağı söylendi. Neticede bugüne talik olunmuştu. Nezaret'te Vedad Bey'in ahvali hakkında tanzim ettirdiğim uzun bir muhtırayı okudum. Sadrazam bu izahat-ı mukniaya karşı söylenecek bir söz olmamakla beraber bir çare aramak lazım geldiğini söyledi. Yine uzun müzakerattan sonra Hazine-i Hassa'da Maliye Nazırı tarafından mensup bir emlak müdür ve muhasebecisi bulundurulmasına, bütün merasim ve vesa'it-i kanuniyenin icrâsına karar verildi. Vedad Bey atılamayınca, verilebilecek kararların en hafifi bu idi. Ma-mâhiç bir şey halledilmiş olmadı. İhtilafat yine tamamen baki kalacaktır. ... Devletin bu halinde Meclis-i Vükela'da üç dört saat saray tamirâtı mevzubahis oluyor. Maksadı ... bir herifi himaye ederek paraları saraya alıp aşrmaktan ibaret!"³⁷⁵

Saray tamirlerinin padişahın gündeminin merkezinde olmasına ilginç bir örnek, yine Halid Ziya Bey'in anılarında bulunur. İttihat ve Terakki'nin önde gelen isimlerinden Doktor Nazım Bey, Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın saraya çok sık geldiğini, Sultan Reşad ile hangi konularda görüşüğünü Başkâtip Halid Ziya Bey'e sorduğunda "Hükârın içine dert olan tamir işleri vardır. Sonra hanedana mensup olanlardan bir çoğunun para meseleleri vardır. Bu oldukça geniş bir muhasebe zeminidir."³⁷⁶ cevabını alır. Vedad Bey'in sermimar sıfatıyla merkezinde olduğu saray tamirleri meselesinin, dönem bürokratlarını epey meşgul ettiği anlaşıyor. Kuşkusuz bu durumun sebebi, Sultan V. Mehmed Reşad'ın konuyu sürekli gündemde tutmasıdır. Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın hamlesi, sorunu çözmek için atılmış en ciddi adımdır. Günlüğündeki R.19 Mart 1329/1 Nisan 1913 tarihli kayıta, kanunun çıktığını ve sorunun çözüldüğünü yazmıştır.³⁷⁷ Bahsettiği kanun iki gün sonra, R.21 Mart 1329/ 3 Nisan 1913 tarihinde çıkmış, Ebniye-i Seniyye Tamirat İdaresi tahsisatının kontrolü Maliye Nezareti'ne bağlı Emlâk-ı Emiriye Müdüriyeti'nde alınarak Hazine-i Hassa'ya verilmiştir.³⁷⁸ Kanun değişikliğinden sonra ise, sermimarın inşaat ve tamirat işlerinin gidişatına yönelik şiddetli uyarıları büyük ölçüde ortadan kaybolmuştur. Vedad Bey'in yazışmalarını incelediğimizde, iki yıl süren aksaklıklar ve şikayetlerin son örneğini R.20 Şubat 1328/5 Mart 1913

³⁷⁵ Servet Avşar, Hasan Babacan, **Cavid Bey, Meşrutiyet Ruznamesi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt 1, Ankara, 2014, s.387.s.387.

³⁷⁶ Halid Ziya Uşaklıgil, **a.g.e.**, s.305.

³⁷⁷ Murat Bardakçı(der.), **a.g.e.**, s.130.

³⁷⁸ Hazine-i Hassa-i Şâhâne Nezareti antetli R.6 Şubat 1329/19 Şubat 1914 tarihli dilekçe. Dilekçede şu ifade geçer: "Ebniye-i Seniyye Tamirât İdaresi'nin doğrudan doğruya hazine emlak-ı emiriyye müdüriyetine merbut bulunduğu esnada emlak heyet-i fenniyesinden dört zat mühasıran ebniye-i mezkûre işleriyle iştigale memur edilmişler ise de 21 Mart 1329 tarihli kanun-u muvakkat mücibince ebniye-i seniyye tamirâtı tahsisatı ayrı bir muhasebe-i mesul tarafından sarf edilmek üzere hazine-i celilece toptan hazine-i hassa-i şahanye verilmiştir". BOA.HH.EBA.778-36-1.

tarihinde başmabeynciye yazılmış bir dilekçede görürüz: Vedad Bey tahsisatın boşa harcandığı, kötü uygulamaların kabul edildiğini, sarayların tamir adı altında tahrip edildiğini ve sermimar olarak duruma müdahale edemediğini dile getirmiştir.³⁷⁹

Çalışma koşulları bir kere daha -bu defa kendisinin lehine- değiştirilen sermimardan öncelikli olarak beklenen, Yıldız Sarayı ve Zincirlikuyu Kasrı tamiratının hızlıca tamamlanması olmuştur. Vedad Bey ile Tamirat Müdürü Şefik Bey'in söz konusu işi el birliğiyle sonuçlandırması emredilir fakat Vedad Bey, aciliyeti olan işlerin "elbirliğiyle değil, ancak bir amirin emriyle" tamamlanabileceğini düşünmektedir. Bağlı olduğu kurallar uyarınca, sürmekte olan tamiratı idare etmesinin mümkün olmadığını belirterek, işi hızlandırmak için altı tane öneride bulunur. Vedad Bey'in önerileri, her işin başında işçilerin idaresi ile malzeme seçimi yetkisiyle donatılmış; işe vâkıf bir kalfa veya mimar bulundurulması, çalıştırılan işçi ve kullanılan malzemenin günlük olarak kaydedilmesi olarak özetlenebilir.³⁸⁰

Sadrızam Mahmud Şevket Paşa, sorunu çözmek için gereken düzenlemeleri yaptırmakla kalmamış; Sultan V. Mehmed Reşad'ın isteği üzerine, zaman zaman saraylardaki tamiratı bizzat incelemiştir. Günlüğündeki R.20. Mayıs 1329/2 Haziran 1913 tarihli kayıta özel bir kanun ile tamiratın 'itâ amiri' olarak görevlendirildiğini yazmıştır.³⁸¹ Günlükteki kayıtla aynı gün, ebniye-i seniyye tahsisatını düzenleyen

³⁷⁹ Vedad Bey'in serkarîn-i hazret-i şehriyariye yazdığı R.20 Şubat 1328/ 5 Mart 1912 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.731-20.

³⁸⁰ Vedad Bey'in Ebniye-i Seniyye Tamirat Müdürü Şefik Bey'e yazdığı R.2 Nisan 1329/15 Nisan 1913 tarihli dilekçesi: "ma'lûm-u âlileri olduğu üzere Yıldız Kasr-ı Hümayunu'yla Zincirlikuyu Kasr-ı Âlileri'nde derdest bulunan tamiratın sür'at-i mümkün ile icrâsı ve behemehal rûz-i hafra kadar ikmâl ve ihyası iktizâ etmektedir. tamiratı kendi ictihâdım ve iktidarım daiesinde idare etmekliğim elde bulunan talimatnâme ile mümkün olmadığı gibi böyle bir teklifte de bulunmamıştım. Ancak zât-ı âlileri de hazır oldukları halde el birliğiyle şu işi neticelendirmekliğimiz emr buyurulmuştur. Halbuki böyle işler hususîyle müst'acil olan işler el birliğiyle olamaz ancak bir amirin emriyle olabiliyor. Bununla beraber derdest bulunan şu işlerin hal-i hazırda mümkün olabildiği derecede sevk-i idaresi hakkında mütâlaa-i acizânemi beyan ederim şöyle ki:

1. Her inşaat dertigâhının işe vâkıf birer kalfa iş başı yahud mimarın taht-ı idaresinde bulundurulması
2. İktizâ eden amelenin tedarîği bunlara iş tevzi', yol verilmesi yalnız mezkûr iş başına mevdu bulunması
3. İktizâ eden malzeme mezkûr iş başının tayin ettiği cins ve nev'de ve mikdarda olması ve sür'atle tedarîği
4. Her gün istihdam olunan amelenin vücuda getirdiği işler ile sarf ettiği malzemenin kayd ve tavzihi
5. Her hafta bu cedvellerin hulâsa ettirilmesi ve bu suretle her fiyatla vücuda getirilmiş işler mukayese edilmesi ve neticede amelenin arttırılıp yahud tenzil edilmesi."

BOA.HH.EBA.752-21-6.

³⁸¹ Murat Bardakçı (der.), a.g.e., s.290.

kanuna, bu tahsisatı ödeyecek amirin sadrazam olduğuna dair bir zeyil yapılmıştır.³⁸² Mahmud Şevket Paşa'nın pek çok sorumluluğu arasında bu işe ne kadar zaman ayırabildiği şüpheli olmakla beraber, o gün Yıldız Sarayı'ndaki mimari çalışmaları incelemeye gitmiştir. Tamiratın ilerlediğini gözlemlemiş, Maliye Nezareti ile saray arasındaki sorunlara bir çözüm bulduğu için saray halkının kendisine müteşekkir olduğunu belirtmiştir. Bu detayları günlüğüne yazması, sarayı memnun etmeyi önemseydiğini gösterir.

"Taamdan sonra Yıldız'a gidip oradaki inşaat nazar-ı tedkikten geçirilmek ferman buyuruldu. Çünkü, ebniyesiyle tamiratının amir-i itâsı kanun-ı mahsus ile sadrazam olmuş idi. Yıldız'a gittim, tamir olunan mahalleri gördüm. Haricen tekml boyanmış idi. Boya iyi idi. Dahilen de badana vesair ufak tefek tamirat yapılmış ve yapılmakta bulunmuş idi. Bundan dolayı umum saray halkı bana müteşekkir idi. Çünkü, Maliye nezâreti pek çok müşkilât gösterdiğinden tamirat yoluyla ve zamaniyle yapılamıyordu.³⁸³

3.2. Sermimarlıktan İstifaya Doğru

Vedad Bey'in sermimarlık görevinden istifa etmesinden hemen önce yaşananlara kısaca incelemek, istifasını hazırlayan koşulların anlaşılması için faydalı olacaktır. Vedad Bey istifasından birkaç ay önce, sebebini belirleyemediğimiz bir sebeple görevine ara verir. 17 Ocak-19 Şubat 1914 arasına tarihlenen ön keşif defterleri, sermimar vekilleri tarafından hazırlanmıştır.³⁸⁴ Bu ara verme bir sağlık sorunu veya idari sebeplerle gerçekleşmiş olmalıdır. Vedad Bey'in görevine ara vermesinden kısa süre önce Ebniye-i Seniyye Müdürü Şefik Bey görevden alınmış; Ebniye-i Seniyye müfettişi olarak görev yapan Ahmet Refik Bey müdür tayin edilmiştir.³⁸⁵ Vedad Bey'in görevinden uzaklaşması, bu kadro değişikliğiyle ilişkili olabilir. Diğer bir ihtimal ise, saray tamirleri dışında bir projeyle meşgul olmasıdır fakat herhangi bir proje için görevini aksatması çok makul görünmemektir. Vedad Bey'in yokluğunda Sultan V. Mehmed Reşad'ın dairesi için de çalışmalar

³⁸² Arzu Terzi, **a.g.e.**, s.166.

³⁸³ Murat Bardakçı(der.), **a.g.e.**, s.290.

³⁸⁴ R.4 Kanunusani 1329-R.6 Şubat 1329/M.17 Ocak 1914-M.19 Şubat 1914 tarihleri arasındaki 631-633, 634, 637, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647 numaralı keşif defterleri sermimar vekili imzasıyla hazırlamıştır.(Bkz. EK.1)

³⁸⁵ R.22 Kanunusani 1329/4 Şubat 1914 tarihli belgeye göre R.12 Kanunuevvel 1329/25 Aralık 1913'ten itibaren Ahmed Refik Bey'in Ebniye-i Seniyye Müdürü olarak görev yapacaktır. BOA.HH.EBA.772-23-6.

gerçekleştirilmiştir;³⁸⁶ sermimarın Daire-i Hümâyûn'unda gerçekleştirilecek müdahalelerden daha önemli bir işi olabileceğini düşünmek zordur. Vedad Bey görevine döndükten hemen sonra, fen heyeti mimarlarının farklı kurumlara dağıtılması ile ilgili bir karar çıkar. Oseb Efendi, İştaki(?) Efendi ve Tevfik Bey Hapishaneler İdaresi'ne; Onik Efendi ise Emlâk-ı Emiriye sermimarı sıfatıyla Vilayet-i Emlâk-ı Emiriye'ye tayin edilir.³⁸⁷ Sarayların tamirine ayrılan bütçenin idaresi Hazine-i Hassa'ya verildikten sonra sermimar üzerindeki baskısı azalan fen heyeti, böylece tamamen ortadan kalkmış olur.

Vedad Bey'in sermimarlıktan istifa etmesinden hemen önce gerçekleşen bir gelişme, 1911 yılında kendisini sermimarlıktan atmak için soruşturma başlatan Cavid Bey'in, Mart 1914'te yeniden Maliye Nazırı olarak atanmasıdır. Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazamlığı sırasında yürürlüğe giren yeni kanun, saray ve kasırların tamiri için ayrılan bütçenin sarfını Hazine-i Hassa'ya vermiş; ardından da bir zeyil ile sadrazamı yetkili kılmıştı. Cavid Bey göreve başladıktan çok kısa süre sonra, Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin tahsisatına dair kanun fesh edilmiş; tamir masraflarının padişah ve hanedan bütçesine dahil edilerek maktu olarak Hazine-i Hassa idaresine verilmesi ve yapılan masrafların mabeyn-i hümâyûn'da oluşturulacak bir heyet tarafından kontrol edilmesi kararlaştırılmıştır.³⁸⁸ Bu değişiklikten hemen sonra da Vedad Bey istifa etmiştir. Vedad Bey'in istifasının ardındaki en önemli etken, Cavid Bey'in yeniden Maliye Nazırlığı görevine getirilmesi olmalıdır.

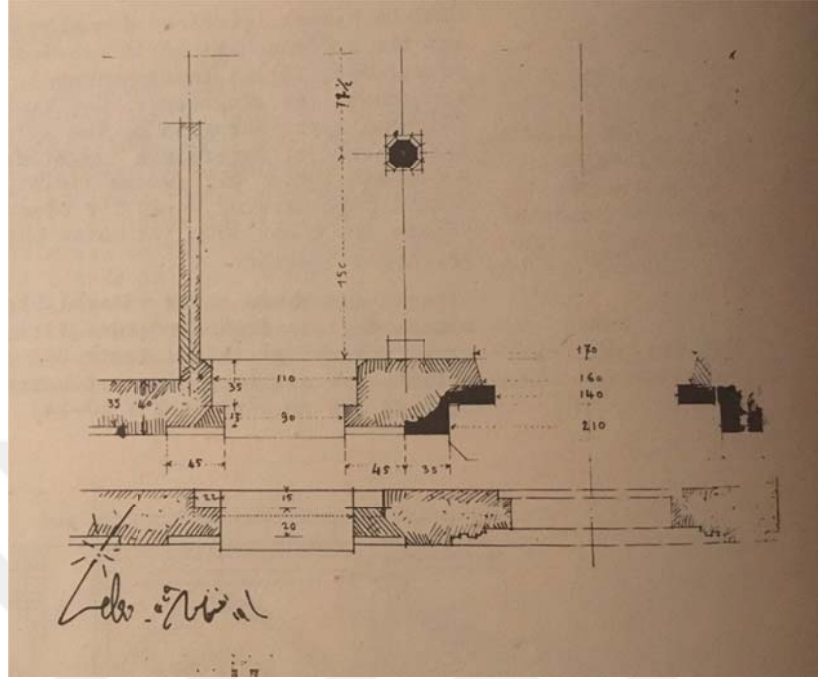
Vedad Bey görevinin son yılında, sermimar sıfatıyla, iki önemli tasarıma imzasını atmıştır. Bunlardan biri Mesadet Han (tasarımı sonradan değişikliğe uğrasa da), öteki ise Tayyare Şehitleri Abidesi'dir. Valikonağı'nda bulunan kendi evinin planları da aynı döneme tarihlenir³⁸⁹ fakat yapı sermimarlık görevi kapsamında gerçekleştirilen işler arasında değerlendirilemeyeceğinden, burada ele alınmayacaktır.

³⁸⁶ R.14 Kanunusani 1329/27 Ocak 1914 tarihli, "Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu'nda harem-i hümâyûn hünkar dairesinde ba irâde-i şâhâne müceddeden inşa olunacak iki çift oda kapılarının keşf-i evvelidir." başlıklı, Mimar Oseb tarafından hazırlanmış keşif defteri. BOA.HH.EBA.796-4-1.

³⁸⁷ R.6 Şubat 1329/19 Şubat 1914 tarihli, Hazine-i Hassa-i Şâhâne Nezareti İnşaat ve Tamirat Komisyonu'nca yazılmış dilekçe. BOA.HH.EBA. 778-36-1.

³⁸⁸ Arzu Terzi, *a.g.e.*, 167.

³⁸⁹ Süha Özkan, Nihad Tek, "Mimar M. Vedad Bey Konağı", *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, 1979, s.164.

Görsel 80: Vedad Bey'in kendi evi için hazırladığı plandan, R.19 Ağustos 1329/ 1 Eylül 1913 tarinin ve imzasının bulunduğu detay. (Süha Özkan, Nihad Tek, "Mimar M. Vedad Bey Konağı", O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, 1979, s.164.)

Vedad Bey sermimarlık dönemi boyunca çok ağırlıklı olarak mevcut yapıların tamiri ve ekleri ile meşgul olduğundan, arka arkaya gelen iki proje, kendisinin sermimarlık kariyeri içinde farklı bir yer tutar. Vedad Bey, Sirkeci civarında inşa ettirilmekte olan hanın mermer işleri hakkında şartnameyi R.29 Ağustos 1329/11 Eylül 1913 tarihinde hazırlamıştır.³⁹⁰ Bu durumda hanın projesini 1913 yılı yaz aylarında veya öncesinde hazırlamış olmalıdır. İstifasının ardından, Mesadet Han ile ilgili çalışmalarına Emlâk-ı Hakani Mimarı olarak devam eder.³⁹¹ Vedad Bey'in sermimarlıktan istifasından birkaç gün sonra, 11 Mayıs 1914'te ise, Mesadet Han'ın döşeme münakasası gerçekleşir.³⁹² İstanbul'dan Kahire'ye uçarken şehit olan Fethi, Sadık ve Nuri Beylerin anısını yaşatmak amacıyla yaptırılan

³⁹⁰ BOA.HH.EBA. 749-59-1.

³⁹¹ Afife Batur, a.g.e., s.171.

³⁹² R.28 Nisan 1330/11 Mayıs 1914 tarihli belgede "Sirkeci'de inşa olunan anın döşeme münakasasına iştirak eden Krikor Kalfa'dan depozito olarak 15.390 Kuruş istihsal kılındığı" ifade edilir. BOA.HH.EBA.796-1.

Tayyare Şehitleri Abidesi'ni³⁹³ projelendirmesi ise, istifasından hemen önceye denk gelir. Vedad Bey projeyi 1914 yılı Mart ayı içinde hazırlamış, abidenin temeli 2 Nisan 1914'te atılmıştır.³⁹⁴ Sermimarlığından önce, Büyük Postane, Defter-i Hakani, İzmit Saat Kulesi, Kastamonu Hükümet Konağı gibi büyük ölçekli ve bulundukları şehirlerde dikkat çekici öneme sahip yapılar projelendirmiştir. Sermimarlık dönemi ise çok büyük ölçüde saray ve kasırların tamiri ile ufak ek yapıların tasarlanması ile geçmiştir. Mesadet Han ve Tayyare Şehitleri Abidesi, Vedad Bey'in "sermimar-ı hazret-i şehriyarî" ünvanıyla İstanbul'a izini gözle görünür biçimde bırakmasını sağlamış iki istisnai örnektir.

3.3. İnşa ve Tamir Faaliyetleri

3.3.1. Sultan Reşad'ın Yıldız Sarayı Israrı

Sultan V. Mehmed Reşad, öncesinde olduğu gibi, 1913 yılının yaz mevsimini de Yıldız Sarayı'nda geçirmiştir. Dolmabahçe Sarayı'ndan Yıldız Sarayı'na geçme konusunda padişahın ne kadar istekli olduğunu, hem Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın günlüklerindeki kayıtlar; hem de Yıldız Sarayı tamirata öncelik tanınması hakkındaki irade-i seniyyesi³⁹⁵ ele veriyor. Sadrazam Mahmud Şevket Paşa, Sultan Reşad'ın Yıldız Sarayı'na taşınma arzusunu Nisan ve Mayıs aylarında sıklıkla dile getirdiğini yazmıştır: *"Mayıs ibtidasında Yıldız'a nakil buyurmak istiyorlardı."*³⁹⁶ *"Selamlıktan sonra huzura kabul edildim. Huzurda yine sulhten, Yıldız tamiratından bahsedildi."*³⁹⁷ *"Zat-ı Şâhâne taamdan, Yıldız'a nakilden ve bu gibi havai şeylerden bahsetti ve sabahları sütlü kahve içtiğini söyledi ve bana da bunu tavsiye etti."*³⁹⁸ *"Evvelce her huzura çıkışta soruluyordu, arkadan da Yıldız'a nakil keyfiyetinden bahis buyuruluyordu. Bu kere yalnız Yıldız'a nakl-i hümayun mevzubahis oldu."*³⁹⁹

³⁹³ Afife Batur, **a.g.e.**, s.121.

³⁹⁴ Afife Batur, **a.g.e.**, s.122.

³⁹⁵ Vedad Bey, Yıldız Sarayı'na ait üç keşif defterini, işin aciliyetinin padişahın emri olduğunu da belirten bir dilekçe ile Hazine-i Hassa'ya göndermiştir: "329 sene-i maliyesinde tamiri iktizâ eden mahallerin keşifnâmeleri vürûd-u takdim ise de yıldız kasr-ı hümayununda iktizâ eden bazı tamirat ile Zincirlikuyu Kasr-ı Alisinde dahi bazı tamirat ile telvinatın diğerlerine tercihen heman başlattırılması şeref-i telki ettiğim irade-i seniyye-i hazret-i padişahdan olmağla merbuten Yıldız Kasr-ı Hümayunu'na aid üç kıta keşifnâmeyi takdim ediyorum efendim hazretleri". BOA.HH.EBA.732.39.6

³⁹⁶ Murat Bardakçı(der.), **a.g.e.**, s.202.

³⁹⁷ Murat Bardakçı(der.), **a.g.e.**, s.244.

³⁹⁸ Murat Bardakçı(der.), **a.g.e.**, s.261.

³⁹⁹ Murat Bardakçı(der.), **a.g.e.**, s.290.

Padişahın taşınma konusunu ısrarlı biçimde gündeminde tutması sonucunda, sadrazam da Yıldız Sarayı tamiratiyle ilgilenmiş, gözlemlerini günlüğüne kaydetmiştir: "*Yıldız'a gittim, tamir olunan mahalleri gördüm. Haricen tekmil boyanmış idi. Boya iyi idi. Dahilen de badana vesair ufak tefek tamirat yapılmış ve yapılmakta bulunmuş idi.*"⁴⁰⁰ Padişahı taşınma konusunda tereddüte düşüren tek nokta, Balkan Savaşı'nın sürmesidir. Sultan Reşad barış sağlanmadan Yıldız'a geçmenin uygun olmayacağını düşünmüştür.⁴⁰¹ Taşınmanın Haziran ayı başında,⁴⁰² I. Balkan Savaşları'nı bitiren Londra Antlaşması'ndan sonra gerçekleşmesinin sebebi, padişahın bu düşüncesi olmalıdır.

Padişahın Dolmabahçe Sarayı'ndan Yıldız'a geçmek konusundaki ısrarı ve istekliliği, sermimarın çalışmalarına da yansımış; Vedad Bey 1913 yılı ilkbaharında Yıldız Sarayı tamiratiyle görevlendirilerek çok sayıda keşif hazırlamıştır. Bu dönemde hazırlanan keşiflerin içerikleri; kütüphanenin kalorifer tertibatı kaldırılması ve üst kata çıkan merdivenin yenilenmesi, Küçük Mabeyn'de bulunan oymalı ahşap panoların büyük kısmı çürüdüğünden, bunların asıllarına uygun olarak yenilenmesi; sarayın çeşitli dairelerindeki çatıların tamir edilmesi olarak özetlenebilir.⁴⁰³ Sarayın elektrik tertibatı da aynı dönemde tadilattan geçer.⁴⁰⁴

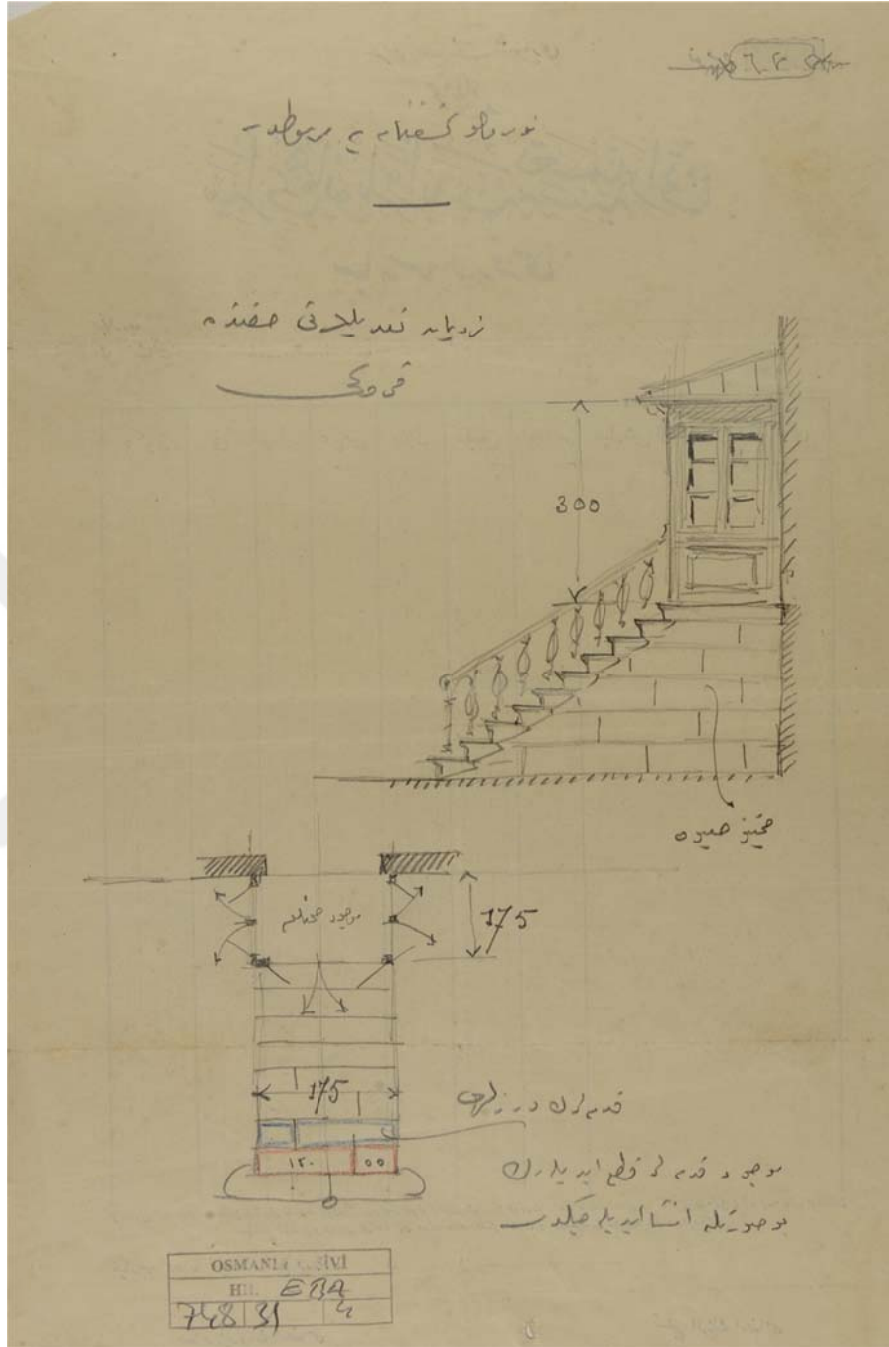
⁴⁰⁰ Murat Bardakçı(der.), a.g.e., s.291.

⁴⁰¹ Dönemin Evkaf Nazırı Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi günlüğünde 23 Mayıs 1913 günü Sultan Reşad ile Dolmabahçe Sarayı'nda görüştüğünü ve sultanın "Yıldız Kasrı Hümâyunu'na gitmek arzusunda bulunduğunu fakat sulhtan evvel gitmek istemediğini" yazmıştır. Ali Suat Ürgüplü, **Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin Meşrutiyet, Büyük Harp ve Mütareke Günlükleri (1909-1922)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s.306 Padişah bu düşüncesini Mahmud Şevket Paşa ile de paylaşmıştır. Murat Bardakçı(der.), a.g.e., s.202.

⁴⁰² Murat Bardakçı, a.g.e., s.312.

⁴⁰³ R.14 Mart 1329/M.1 Nisan 1913 tarihli ve 519 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.734-20-2.

⁴⁰⁴ R.14 Mart 1329/M.1 Nisan 1913 tarihli 533 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.770-32-24.

Şekil 81: "Merdiven tadilatı hakkında krokidir" başlıklı, 63 numaralı kroki. Hangi keşfe ait olduğu belirtilmediğinden sarayın neresine yaptırıldığı tespit edilemedi. R.28 Mart 1329/10 Nisan 1914 tarihli "Yıldız'da 63 numaralı kroki mücibince yapılan merdivenin masârif-i imâliyesi hakkında rapor"dan yola çıkarak Yıldız Sarayı için hazırlanmış bir çizim olduğu tespit edilebildi. (BOA.HH.EBA.748-4, 11)

Vedad Bey bu dönemde Daire-i Hümayun'un tamiratına ilişkin çalışmalar da gerçekleştirir. Padişahın ikâmet ettiği daire olması bakımından, burası için hazırlanan keşiflerde, ötekilerden farklı olarak çeşitli açıklamalar ve detaylandırmalar bulunur.

Dairenin alt kat koridorunun karanlık olmasına çare olarak Vedad Bey söz konusu koridora açılan bütün kapıların tablalarının çıkartılacağını, yerlerine ufak benekli *art nouveau* desenli camlar takılacağını ve bu işte sarı çiviler kullanılacağını yazmıştır.⁴⁰⁵ Bununla beraber, hamamdaki çatlakların "gayet dikkatli" biçimde tamir edilmesi,⁴⁰⁶ alt kattaki odaların duvar kağıtlarının gerilmesi⁴⁰⁷ ve dairenin hela taşının kaldırılarak yerine beyaz ve kusursuz Marmara mermerinden, Şale Köşkü'ndeki taşın aynısı olmak üzere yeni bir taş yaptırılması talimatlarını vermiştir.⁴⁰⁸ Yukarıdaki örnekler, söz konusu Daire-i Hümâyün olduğunda, sermimarın kullanılacak çivilerin renginden hela taşının mermerinin kusursuzluğuna kadar çeşitli detayları özellikle vurguladığını gösterir.

Sarayın bahçelerinde gerçekleştirilen iki çalışma tespit edilebilmiştir. Bunlardan ilki, harem bahçesindeki açılır köprünün değiştirilmesidir. Vedad Bey söz konusu köprünün yerine betonarme sabit bir köprü yapılması için keşif hazırlamış⁴⁰⁹ fakat sonra bunun uzun süreceğinden endişelenerek malzemeyi değiştirmiş, demir putrel siparişi vermiştir.⁴¹⁰ İkincisi ise, bahçeye, duvarları ve zemini tamamen çini kaplı yeni bir hela ve ufak kiler yaptırılmasıdır.⁴¹¹

Ada Köşkü'nde dikkat çekici bir müdahale gerçekleşir; köşkün giriş cephesi tamamen sökülerek yenilenir. Diğer iki cephe ve çatı da aslına uygun olarak yenilenir. Köşke bir de kahve ocağı eklenir.⁴¹²

Vedad Bey sarayın çeşitli mahallerine yerleştirilmek üzere asker nöbet kulübeleri tasarlamıştır.⁴¹³ Köşeleri pahlı kare plana sahip, sivri kemeri ile uyumlu

⁴⁰⁵ R.24 Kanunuevvel 1329/6 Ocak 1914 tarihli ve 619 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.767-37.

⁴⁰⁶ R.22 Kanunuevvel 1329/4 Ocak 1914 tarihli ve 613 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.767-2-1.

⁴⁰⁷ R.24 Kanunuevvel 1329/4 Ocak 1914 tarihli ve 620 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.767-40.

⁴⁰⁸ R.24 Kanunuevvel 1329/4 Ocak 1914 tarihli ve 617 numaralı keşif defteri. BOA.780-26-1.

⁴⁰⁹ R.1 Nisan 1329/M.15 Nisan 1913 tarihli ve 536 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.738-13-1.

⁴¹⁰ Vedad Bey'in Ebniye-i Seniyye Müdürü'ne yazdığı R.23 Nisan 1329/M.3 Mayıs 1913 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.738-13-2.

⁴¹¹ R.1 Nisan 1329/14 Nisan 1914 tarihli ve 540 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.734-16.

⁴¹² R.29 Kanunuevvel 1329/11 Ocak 1914 tarihli ve 624 numaralı keşif defteri. "Ada Köşkü medhal cihetinin silme ve pervazları kamilen sökülüp aynı vechiyle kabil-i istimâl olanları yeni cepheye vaz' olunacaktır. Diğer iki cephe dahi emsali misüllü müceddeden inşa olunacaktır. Doğramalar emsali misüllü dahili sıvaları ve duvarı dahil. Derûn binanın döşemesi çimento beton üzerine çimento çinilere aynı cins siva dibi vaz'ı. Mevcudun aynı olmak üzere çatı imali yağmur dereler ve boruları ve tavan kordonlu tahta olarak imâli ve dahili yağlı boya. Kahve ocağı olmak üzere plan mücibince tuğla baca inşası. Beyaz mermerden resminde gösterildiği mahale bir sed inşası. Su tevziâtı ve bir girne vaz'ı. Hedm olunan mermer basamakların tekrar vaz'ı. Temel duvarlarının emsali misüllü inşası." BOA.HH.EBA.768

dilimli bir külah ile örtülü kulübeler için A, B, C, D, E, F harfleri ile gösterilen be  farklı profil belirlenmiştir. Malzeme olarak  ıralı a a  kullanılmış, külah ise çinko ile kaplanmıştır. Nöbet kulübeleri Mecidiye Kapısı'nın önüne ve sarayın çeşitli mahallerine yerleştirilmiştir.

Şekil 82: R.5 Haziran 1328/18 Haziran 1912 tarihli ve Vedad imzalı askeri kulübe  izimleri. (BOA.HH.EBA.711.25.2)

⁴¹³ R.5 Haziran 1328/M.18 Haziran 1913 tarihli ve 429 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.711.25.2.

3.3.2. Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi ve Zincirlikuyu Kasrı

Vedad Bey'in sermimarlığı süresince Veliahd-ı Saltanat ünvanını taşıyan hanedan üyesi Yusuf İzzeddin Efendi olmuştur. Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi, resmi protokollerde sık sık yer alması bakımından görünürlüğü yüksek bir figürdü. Örnek olarak Çırağan Sarayı'nda gerçekleştirilen Meclis-i Mebusan'ın ikinci devre açılışına, ramazan ayının onbeşinci günü gerçekleştirilen hırka-i saadet ziyaretlerine, Bulgar Kralı I. Ferdinand ile Klaliçe Eleanor'u karşılama törenine katılması verilebilir. Bununla beraber, kendisine yurt dışında devleti temsil etmesi için kendisine çeşitli görevler de verilmiştir.⁴¹⁴ II. Meşrutiyet'in ilanından kısa süre sonra Servet-i Fünûn gazetesinde kendisiyle yapılmış bir röportaja ve fotoğraflarına yer verilmesi, yine görünürlüğünün artması ile ilişkilidir.⁴¹⁵

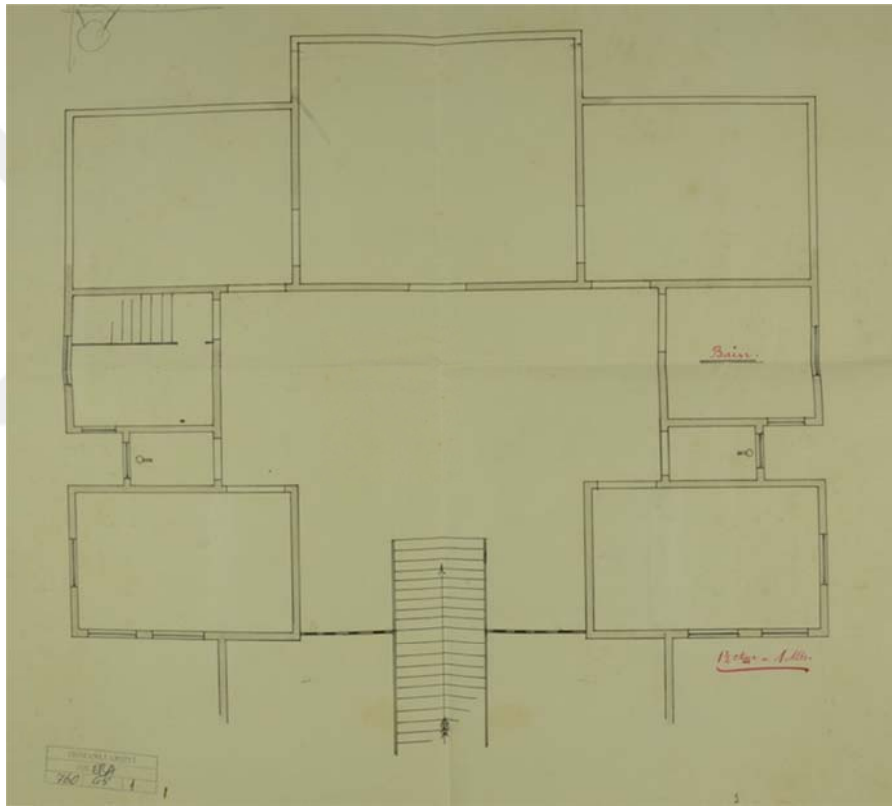
Şekil 83: Veliahd-ı Saltanat Yusuf İzzeddin Efendi.
(Servet-i Fünûn, R.1 Kanunuevvel 1325/14 Aralık 1909, s.1.)

Dolmabahçe Sarayı Veliahd Dairesi'nde yapılan tamirat ve eklere rağmen, Veliahd Yusuf İzzeddin önceden beri kullandığı bilinen Zincirlikuyu Kasrı'nda

⁴¹⁴ Ali Akyıldız, "Yûsuf İzzeddin Efendi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt:44, İstanbul, 2013, s.13-14.

⁴¹⁵ R.1 Kanunuevvel 1325/14 Aralık 1909 tarihli Servet-i Fünûn gazetesi, s.23-23.

sıklıkla ikâmet etmiştir.⁴¹⁶ Veliahd olduktan sonra zamanla ruhsal açıdan yıpranan Yusuf İzzeddin Efendi'nin, çeşitli hastalıklar taşıdığı ve veliahdlığının elinden alınacağı gibi endişelere kapıldığı bilinmektedir. 1912 yılından sonra hastalık vehmi artmıştır.⁴¹⁷ Zincirlikuyu Kasrı'ndaki tamirat faaliyetinin yoğunlaşması da bu döneme denk gelir. Vedad Bey'in kasırla ilgili tamirat faaliyetleri, Sultan V. Mehmed Reşad'ın irade-i seniyyesiyle, 1913 ilkbaharında başlar.⁴¹⁸ Bu araştırma kapsamında Zincirlikuyu Kasrı'na ait tespit edilebilen ilk çalışması, kasra yeni bir banyo yapılmasına ilişkindir.

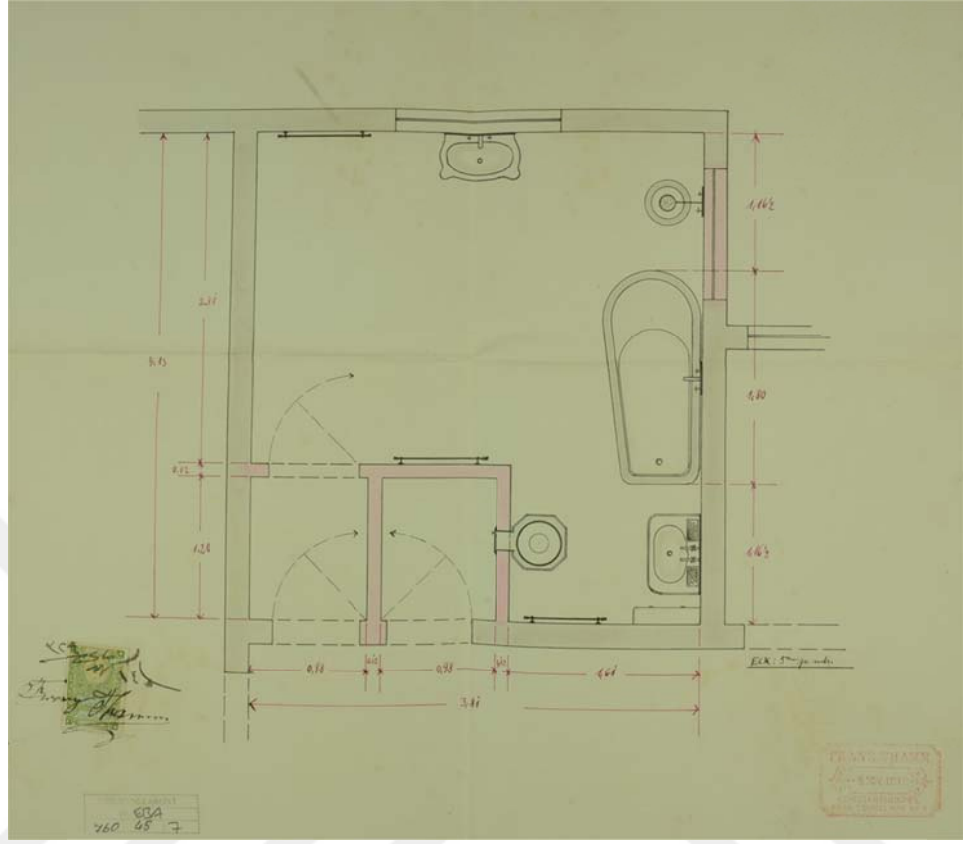

Şekil 84: Zincirlikuyu Kasrı'nda yaptırılan banyonun yerini gösteren plan.
(BOA.HH.EBA.760-45-1)

⁴¹⁶ Necdet Sakaoğlu, "Yusuf İzzeddin", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt:2, Yapı Kredi yay., İstanbul, 2008, s.683-84.

⁴¹⁷ Ali Akyıldız, **a.g.e.**, s.15.

⁴¹⁸ Vedad Bey R.13 Mart 1329/M. 26 Mart 1914 tarihinde Hazine-i Hassa Müdüriyeti'ne yazdığı dilekçesinde "Zincirlikuyu Kasrı Âlisinde ba irade-i seniyye hazret-i padişahi tamiri iktizâ eden mahallerin keşifnâmeleri 522 numaralı olarak merbuten takdim kılınmıştır." yazar. BOA.HH.EBA.743-34-3.

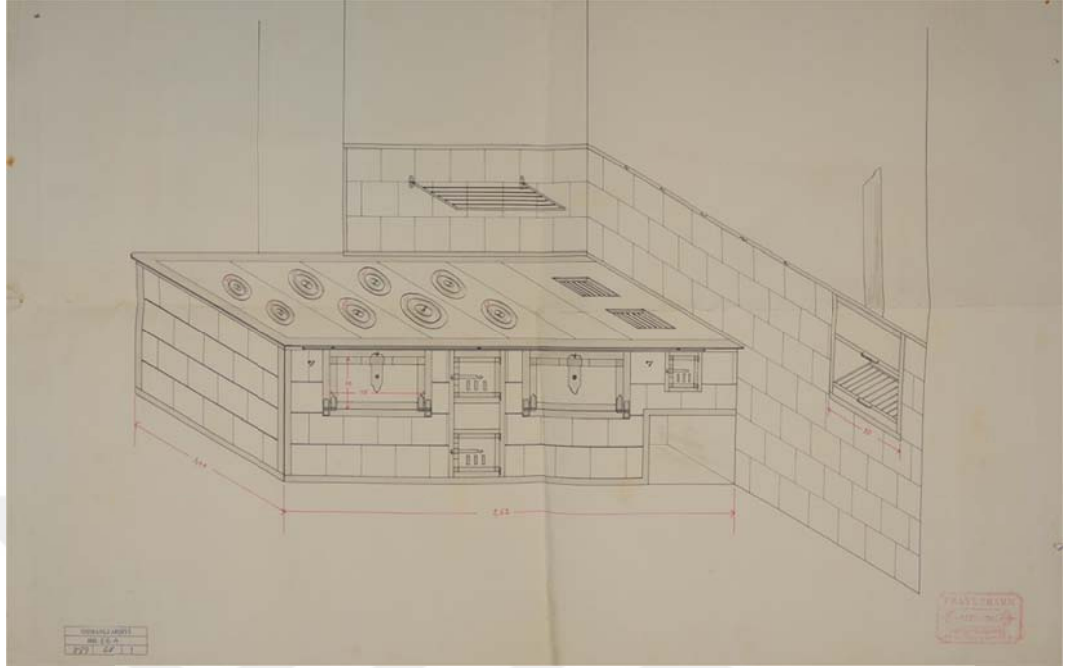

Şekil 85: Zincirlikuyu Kasrı'nda yaptırılan banyonun R.14 Teşrinisani 1329/M.27 Ekim 1913 tarihli ve Franz Thamm imzalı planı. (BOA.HH.EBA.760-45-7)

Banyonun projesi Franz Thamm tarafından hazırlanmıştır.⁴¹⁹ Vedad Bey ise banyo için iki kapı ve bir camekan yaptırılacağı, *art nouveau* desenli cam kullanılacağı belirtilmiştir.⁴²⁰

⁴¹⁹ Franz Thamm antetli "Resmi mücibince yapılan bir hamamın inşaat masârifî pusulası" başlıklı masraf listesi. R. 29 Teşrinievvel 1329/M.11 Kasım 1914. BOA.HH.EBA.760-45-6.

⁴²⁰ "Zincirlikuyu Kasrı-ı Âlisi hamam dairesinde müceddeden bir banyo mahali tesisi" başlıklı, R.2 Haziran 1329/15 Haziran 1913 tarihli ve 553 numaralı keşif defteri. BOA.753-75.

Şekil 86: Zincirlikuyu Kasrı için sipariş edilen mutfak sobasının çizimi. (BOA.HH.EBA.789-47-

1)

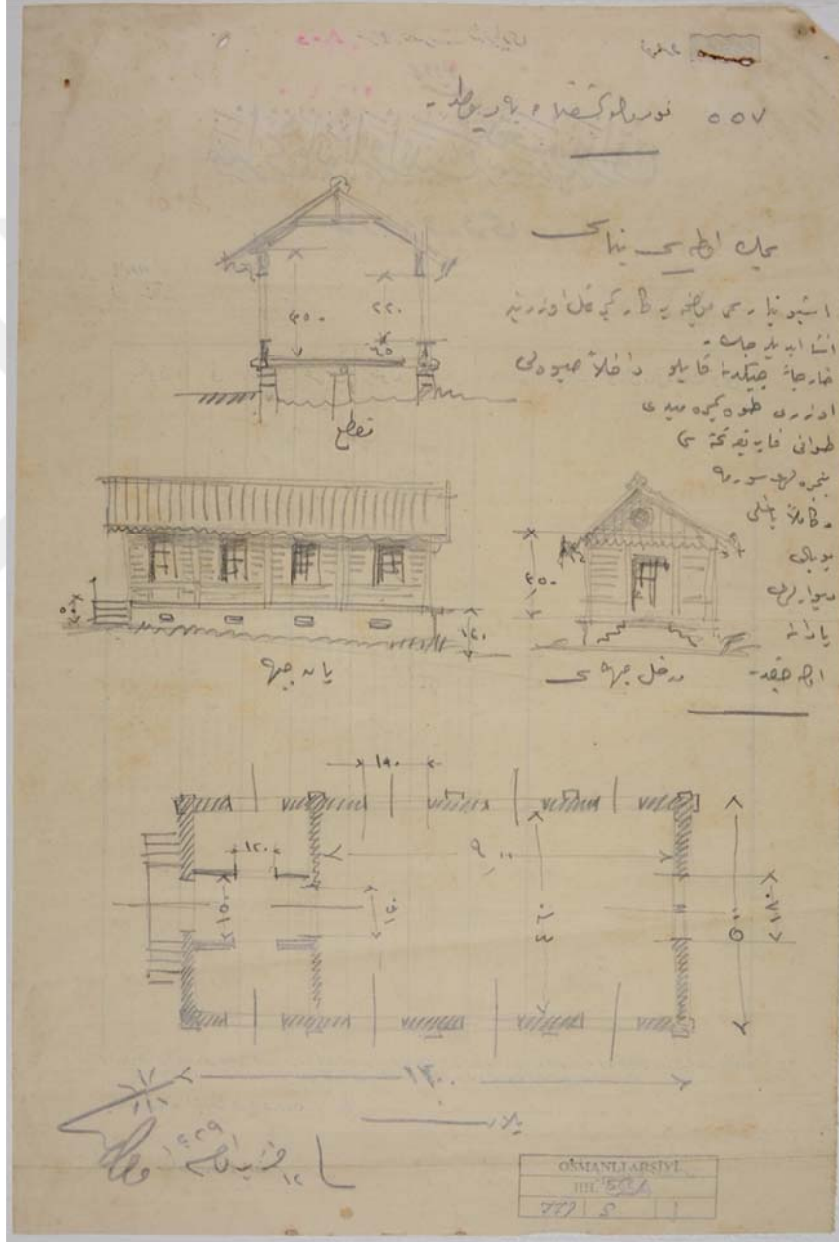
Beyoğlu Tünel Caddesi'nde bulunan ve çini soba, kalorifer, banyo-mutfak takımları satan bir tüccar olduğu anlaşılan Franz Thamm; kasrın mutfağı için alınan mutfak sobasını da tedarik etmiştir.⁴²¹

Şekil 87: Mutfak sobasına ait R.15 Mart 1330/28 Mart 1914 tarihli fatura. (BOA.HH.EBA.780-47-2)

⁴²¹ Zincirlikuyu Kasrı için Franz Thamm'dan alınan 'mutfak sobası'na ait R.15 Mart 1330/M.28 Mart 1914 tarihli fatura. BOA.HH.EBA.780-47-2.

Kasır için hazırlanan bir başka proje, bahçeye inşa edilecek yemek odası binasıdır. Vedad Bey yapının kargir temel üzerine inşa edileceğini, dıştan çığdene tahtası ile kaplı, içten sıvalı olacağını; tavanında fabrika tahtası kullanılacağını, kiremitle örtüleceğini ve pencerelerinin sürmeli olacağını yazmıştır.⁴²²

Şekil 88: "Yemek odası binası" başlıklı, R.12 Haziran 1329/25 Haziran 1913 tarihli ve Vedad imzalı cephe ve plan çizimleri. (BOA.HH.EBA.779-5-1)

⁴²² Vedad Bey'in R.12 Haziran 1329 tarihli, "Yemek odası binası" başlıklı cephe ve plan çizimlerinin üzerine aldığı notlar. Sağ üst köşede çizimlerin 557 numaralı keşif derfetine ait olduğu yazmaktadır fakat keşif defterine ulaşılammıştır. (BOA.HH.EBA.779-5-1)

Vedad Bey'in çizdiği plana göre, dikdörtgen planlı yapının büyüklüğünü beş metreye on iki metre olacaktır. Merdivenlerle yükseltilmiş bir girişe sahip yapının giriş cephesi merdivenlerden itibaren üç buçuk metre yüksekliğindedir. Eğimli bir araziye inşa edileceğinden, ön cephe ile arka cephe arasında kot farkı bulunmaktadır. Yan cephelere dörder pencere, giriş cephesindeki kapının üzerine ise yuvarlak bir pencere yerleştirilecektir. Yapının yemek odası olarak adlandırılması, çeşitli davetlerde kullanılacağını düşündürse de; boyutları ve sade tasarımı, mütevazı bir işleve sahip olacağına işaret eder.

Zincirlikuyu Kasrı için hazırlanan "yemek odası binası" projesi, Dolmabahçe Sarayı Veliahd Dairesi'ne ek olarak inşa edilmiş Teşrifat Dairesi'ne benzer olarak, Veliahd için yaptırılmıştır.⁴²³ Vedad Bey'in sermimarlığı süresince nadiren projelendirdiği ek yapılardan ikisinin veliahdın kullanımına yönelik olması dikkat çekicidir. II. Meşrutiyet yıllarında saray ve kasırların tamiratına ayrılan bütçenin kısıtlı olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, bu iki proje, Veliahd'ın devlet protokolündeki önemli yerine yeniden dikkat çeker.

3.3.3. Topkapı Sarayı'nda "Tamirin Tamiri"

Vedad Bey, 1913-1914 yıllarında, sermimarlığının önceki yıllarında Topkapı Sarayı'nda gerçekleştirilmiş olan bir takım uygulamaları düzeltmek için büyük çaba harcamıştır. Kendisinin son derece memnuniyetsiz olduğu 1911-1912 yılı tamiratının, kendi deyimiyle "tamirat namı altında yapılmış olan münasebetsizliklerin"⁴²⁴ izlerini silmeye çabalamıştır. Söz konusu dönemde gerçekleştirilen uygulamalara dair kaleme aldığı dilekçelerden belki de en çarpıcı olanında, yapılanlardan manevi olarak rahatsızlık duyduğunu ve artık Topkapı Sarayı için keşif hazırlamak istemediğini belirtmiştir:

"Topkapı Saray-ı Hümâyunu'nda bu yaz icrâ olunan tamirâtta ne kadar münasebetsizliklere ve isrâfâta Tamirât İdaresi'nin su-i idaresi ve fen memurlarının vukufsuzlukları sebebiyet vermiş olduğunu ba rapor defâatle arz ettiğim gibi gerek zât-ı âlileri gerek Hazine-i Hassa-i Hümâyun kethüdalığı tarafından görülmüştü. Ramazan-ı şeriften sonra başlanabilen tamirâta nezâret etmekliğime lüzum bile olmayacağı Tamirat İdaresi tarafından beyan olunmaktadır. Tesadüfen gördüğüm

⁴²³ Dolmabahçe Sarayı'nda Veliahd Dairesi'ne ek olarak inşa edilen Teşrifat Dairesi, tezin ikinci bölümünde ele alındı.

⁴²⁴ Vedad Bey'in R.24 Kanunusani 1328/6 Şubat 1913 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.756-2-

şimdiki tamirât namı altında yapılmakta olan münasebetsizliklerin haddi ve hesabı yoktur. İşin başına fen memuru olarak fennî mimariyle hiçbir münasebeti olmayan bir memur bırakılmış gelişi güzel yapıp bozuluyor. Malûm-u âlileri olduğu üzere Topkapı Saray-ı Hümayunu'nun kısm-ı a'zam devâiri gayet nadide asâr-ı nefiseden mürekkeptir. Bunların tamirâtı ma'nen taraf-ı aciziyeden verilen keşifnâme ve projeler mûcibince yapılmaktadır. Fiilen ise fennî mimarinin (?) bile vâkîf olmayan fen memurlarının nezâretinde duvarcı dülger tahavvülesi adamların reyleriyle tahrib edilmektedir. Gördüğüm münasebetsizlikleri ihtâr edip de tarik-i selâmete davet ettiğimde bilakis ihtarâtım hilafında hareket etmeği bir muvaffakiyet gibi telâkki ediyorlar. Diğer taraftan da kendi su-i idarelerini ve isrâfâtını şer etmek üzere yüzüme karşı söylemeğe cesaret edebiliyorlar. Binâenaleyh vereceğim keşifler ile mahâl-i mezkûrdaki isrâfâta ve bilhassa gerek madden gerek ma'nen kendimi mes'ul addedeceğim tahribâta alet olmamak için mahâl-i mezkûr için keşifnâme vermeyeceğim. Zaten talep etmekte oldukları keşifnâme vaktiyle verilmiş olup tahsisâtını isrâf ettiklerinden aynı iş için mükerrer keşifnâme talep etmekte olduklarını da arz ederim efendim hazretleri. 24 Kanunusani 1328. Vedad⁴²⁵

Vedad Bey öncelikle Hırka-i Saadet Dairesi'nin yeniden ele alınmasını amaçlamıştır. Hazırladığı keşifte, söz konusu dairede bulunan şadırvanlı sofanın kubbesine 1912 yılında yapmış kalem işlerinin düzgün olmadığını belirtmiş, bunların eksiklerinin tamamlanması ve düzeltilmelerini; aynı mekanda bulunan ikinci kubbeye ise kendi verdiği çizimler doğrultusunda yeni kalem işi yapılmasını yazmıştır. Hırka-i Saadet Dairesi'ne bitişik olan Arzhane, dışarıdan doğrudan ışık almadığından, kubesinin tepesine bir pencere açılacak ve kubbenin kalem işleri yenilenecektir. Hırka-i Saadet Dairesi'nin dışındaki sütunlu alanın kurşunları da 1912 senesinde yenilenmiştir fakat Vedad Bey söz konusu uygulamayı başarısız bulmuş; yeniden tamir edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Burada yer alan kubbelere kalem işlenmesi de 1913 senesinde yapılacak işlerdendir. Yapılacak diğer işler; Arzhane'nin etrafındaki camekanların kaldırılması ve yerine meşe doğramalar takılması, Sünnet Odası'na sonradan eklenen perdelerle kornişlerin kaldırılması ve pencere doğramalarının değişmesi, Sünnet Odası'nın bitişigindeki büyük odaya bir geçiş açılması, Sarık Odası'nın önceki tamirde boyanmış tunç parmaklıklarının temizlenmesi ve dairenin tavanın eski haline çevrilmesidir. Sünnet Odası'nın tavanının değiştirilmiş olduğunu belirten Vedad Bey, tavanın eski halinin nasıl olduğunun anlaşılması için incelemelerde bulunulmasını da istemiştir. 1912 senesinde yenilenen kurşun ve saçakların bir çoğu "fena bir surette" yapıldığından,

⁴²⁵ BOA.HH.EBA.756-2.

mümkün olduğunca düzeltilecektir.⁴²⁶ Bir başka konu başlığı ise Bağdat Kasrı olup, sermimar kasrın kubbesindeki kalem işlerinin tekrar tamir edilmesi -sermimarın deyimi ile "*fena tamir edilmişlerin tamiri*"- ve saçaklarının eski haline uygun olarak yenilenerek kalem işlenmesini yazmıştır.⁴²⁷ Hazırladığı keşif defterleri dışında Vedad Bey'in bu dönemde Topkapı Sarayı'na dair fazla yazışmasına ulaşamamıştır fakat ilgi çekici bir örnek mevcuttur:

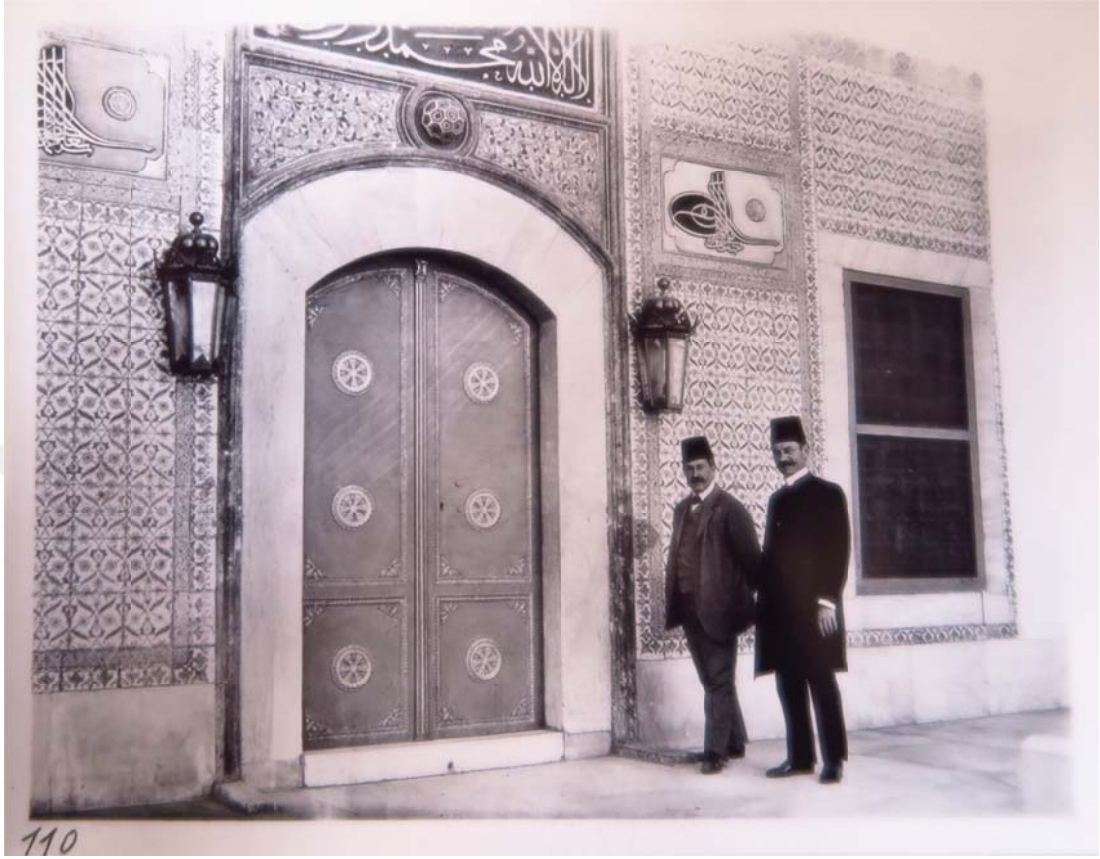
"Bazı muhtaç-ı tamir mahallerin keşifnâmelerini yapmak üzere bugün Topkapı Saray- ı Hümâyunu'na gittim. Saray-ı mezkûrda cüzî ve küllî muhtelif tamirât ve kurşun ferşiyâtı icrâ edildiğini işittim. Bu ameliyâtın bir kısmı Tevfik beyin bir kısmı da Tevfik beyin nezâreti haricinde amelenin iradesinde olduğu ma'lûm oldu. Evvelâ: Ebniye-i seniyye anbarının bu muamelesi bu kere telakki ettiğim iade-i seniyye-i hazret-i padişahî ahkâm-ı celîline tamamıyla mugayirdir. Çünkü bir tamirâta başlanmaksızın acizlerine ma'lûmât verilmek şarttır. Sâniyen: Topkapı Saray-ı Hümâyunu'nun nezâket-i mimarîsi ve kıymet-i tarihîs nokta-i nazarından saray-ı mezkûrda icrâ olunacak en ufak bir tamirât bile gayet muvaffakâne bir suretle icrâ olunmalıdır. Yoksa böyle ameile eline iş bırakmamalıdır. Çünkü bu gibi nâ-ehil adamlar tarafından yapılacak fenalık diğer saraylarda ve ebniye-i seniyyede olduğu gibi tekrar masraf ederek ıslah ve hâl-i sabığına iâde olunamaz çünkü tahrip edilmiş bir cam bile bulunup tekrar yerine konamaz."⁴²⁸

Vedad Bey dilekçesinde iki noktayı vurgular; bunlardan ilki, saraylardaki herhangi bir tamirata başlanmadan önce sermimara haber verilmesine dair bir irade-i seniyye olduğudur. Geçmiş yıllarda da Vedad Bey kendisine haber verilmeden başlatılan işlerden şikayet etmişti fakat böyle bir irade-i seniyyeden bahsetmediğinden, bunun yeni bir gelişme olduğunu düşünebiliriz. İkincisi ise Topkapı Sarayı'nın tarihi ve mimari değerine yaptığı vurgudur; Topkapı Sarayı'nda yapılacak yanlış bir uygulamanın, ne kadar masraf yapılsa da, düzeltilemeyeceğini belirtir.

⁴²⁶ R.30 Nisan 1329 tarihli ve 547 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.738-28.

⁴²⁷ R.30 Nisan 1329 tarihli ve 547 numaralı keşif defteri. BOA.HH.EBA.738-28.

⁴²⁸ Vedad Bey'in Hazine-i Hassa'ya yazdığı R.24 Kanunusani 1328/7 Ekim 1913 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA. 759-53-12.

Şekil 89: Sermimar Vedad Bey Hırka-i Saadet Dairesi önünde. (Bodrum Mimarlık Kitaplığı, Vedad Tek Arşivi, Suha Özkan-Pelin Derviş koleksiyonu)

Sedad Hakkı Eldem, Topkapı Sarayı'nda Sultan V. Mehmed Reşad döneminde gerçekleştirilen inşa ve tamir faaliyetlerinden, dönemin saray mimarı olması bakımından Vedad Bey'i sorumlu tutmuştur:

"Asıl restorasyon faaliyeti 20. yüzyıl başlarında Sultan Reşad zamanında olmuş ve o zaman saray mimarı Vedat Tek Bey vazifelendirilmiştir. Bu faaliyete ait bazı planlar (dış hazine) ve örnekler (hırka-i saadet nakışları) mevcuttur. İşin önemli tarafı bu ve benzeri yapılan işlerin tenkid edilmiş olması ve bu tenkidin bir rapor şeklinde o zaman yeni faaliyete başlamış olan M.A.A.E.D. tarafından yapılmış olmasıdır. Tenkit edilen işlerin bir kısmını mimar Vedat Bey'in yapmış olması lazımdır. Kendisinin ve Kemalettin Bey'in bugünkü anlayışa göre eski sivil mimarimiz ve bunun korunmasıyla maalesef pek ilgileri olmamıştır. Hayatları boyunca nice sonsuz kıymeti olan eski ev, yapı gibi eserlerle karşılaşmış oldukları halde merak saiki olsun bunların en ufak krokilerini yapmamış, resimlerini çekmemişlerdir. Bu durumda Vedat Bey'in yeni devir ile olan yabancılığı mazur görülmelidir."⁴²⁹

⁴²⁹ Sedad Hakkı Eldem, Ferudun Akozan, **Topkapı Sarayı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., İstanbul, 1982, s.96.

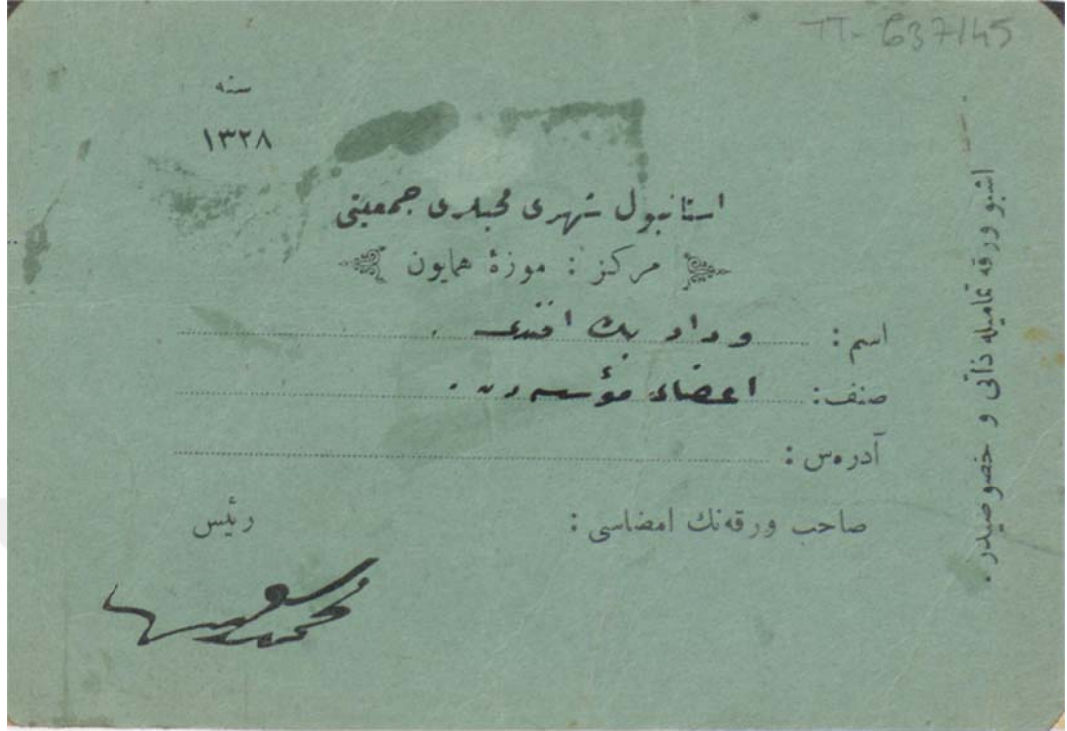
Vedad Bey'in sermimarlık dönemi yazışmaları incelendiğinde, Topkapı Sarayı'nda gerçekleştirilen mimari uygulamalardan ne kadar rahatsız olduğu açıkça görülmektedir. Hem Topkapı Sarayı'nın özgün özelliklerinin korunması için, hem de sarayın mimari ve süsleme özelliklerine zarar verecek herhangi bir müdahalede bulunulmasının önüne geçmek için büyük çaba sarfetmiştir. Öyle ki, onaylamadığı uygulamalara engel olamayacağını düşündüğünde, yapılan tahribattan kendini sorumlu hissettiğini söyleyerek Topkapı Sarayı için keşif hazırlamayı reddetmiştir.⁴³⁰ Sedat Hakkı Eldem'in Topkapı Sarayı kitabında yayınladığı 1916 tarihli Âsar-ı Atika Encümeni raporu ile Vedat Bey'in sermimarlığı süresince Topkapı Sarayı hakkında yazdıkları arasında çeşitli paralellikler vardır. Encümen raporunda, sarayın tamir adı altında tahrip edildiği belirtilmiş,⁴³¹ Vedat Bey de sermimarlık döneminde benzer bir eleştiriyi defalarca kaleme almıştır. Örnek olarak kendisinin *"Topkapı Sarayı'nda evvelden beri yapılmakta olan münasebetsizliklere ehemmiyet verilmediğinden bu kere artık bütün sarayı tahrip etmeye karar verilmiş gibi muamelede bulunulmakta"*⁴³², *"mahal-i mezkûrda tamirât namı altında senelerden beri yapılan edilen tahribât"*⁴³³ ifadeleri verilebilir. Vedat Bey'in Topkapı Sarayı'nda tahrip edilmiş bir camının bile tekrar yerine koyulamayacağı ifadesinin bir benzeri benzeri, encümen raporunda Topkapı Sarayı'nın *"bir çivisine varıncaya kadar korunması gerektiği"* şeklinde yer alır. Raporun kendi uygulamalarına karşı yazılma ihtimali düşünülürken, Vedat Bey'in, merkezi Müze-i Hümayun'da bulunan "İstanbul Şehri Muhibbleri Cemiyeti"ne üye olduğu; yüksek olasılıkla raporu yazan kişilerle ilişkide olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

⁴³⁰ Vedat Bey'in R.24 Kanunusani 1328/M.6 Şubat 1913 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.756-2- "kendimi mes'ul addedeceğim tahribata alet olmamak için mahal-i mezkûr için keşifnâme vermeyeceğim"

⁴³¹ Encümen raporunda geçen ifade şöyledir: "Tamir diye yapılan her şey, değiştirilmiş ve tahrip edilmiştir." Sedat Hakkı Eldem, **a.g.e.**, s.101.

⁴³² Vedat Bey'in R.27 Eylül 1328/M.7 Ekim 1913 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.751.12.74.

⁴³³ Vedat Bey'in Hazine-i Hassa Müdüriyeti'ne yazdığı R. 15 Teşrinisani 1328 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA. 720-16-3.

Görsel 90: Vedad Bey'e ait 1328 tarihli (Senenin Rumi mi Hicri mi olduğu beirtimediğinden, kart 1910 veya 1912 yılında tarihlidir. Bu dönemdeki yaygın kullanım Rumi tarihlendirme olduğundan, yüksek olasılıkla 1912'dir.) "İstanbul Şehri Muhibbleri Cemiyeti" üye kartı. (TTA, Belge No: 001637145019)

Encümen raporunda Revan Köşkü önündeki havuzun fiskiyelerinin yok edildiği ve Revan Köşkü'nün önündeki havuzun etrafına Çırağan Sarayı kalıntılarından getirilen mermer bir parmaklık konulduğunu yazılmıştır. Vedad Bey'in görev yaptığı dönemde söz konusu havuzun etrafında bulunan parmaklıklar hakkındaki düşüncesi ve talimatı şöyledir: *"havuz meydanındaki demir parmaklıklar mahâl-i mezkûrun şerefini ihlâl edecek derecede fena olduğundan bunların tecdîdi iktizâ eder ise de emsali misüllü mermerden imal edilmeleri masârif-i za'ideyi intâc edeceğinden beyaz çimento ile imâli"*. Sermimarın Çırağan Sarayı'nın kalıntılarının Topkapı Sarayı'na getirilmesi veya havuzdaki fiskiyelerin yok edilmesiyle ilgili herhangi bir talimatına rastlanmamıştır. Rapordaki eleştirilerden birini Vedad Bey'in sermimarlık dönemiyle ilişkilendirmek mümkündür, o da, Hırka-i Saadet Dairesi'ndeki kubbe içlerine çini benzeri süslemeler yapılmasıdır. Vedad Bey Hırka-i Saadet Dairesi kubbeleri için çeşitli desenler hazırlamış ve bunlar uygulanmıştır. Raporda ele alınan her başlığın Vedad Bey'in sermimarlık dönemi uygulamaları ile karşılaştırılması elimizdeki verilerle mümkün olamamakla beraber, raporda

bahsedilen uygulamaların bir kısmının kendisinin sermimarlık döneminden sonra gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Vedad Bey, sermimarlık dönemine tarihlenen ve bu tez kapsamında incelenen yazışmalarında, yalnızca bir defa kimliğine dair bir vurgu yapmış; onu da Topkapı Sarayı'nın korunması bağlamında yapmıştır. Sarayın "*cahil ve takdirsiz kalfalar ellerinden kurtarılmasını*" talep ederken, kendisini, "*asâr-ı osmanîci bir Osmanlı*" olarak tanımlamıştır.

"...nâdide asâr-ı mimarîyi havî bulunan Topkapı Saray-ı Hümâyunu'nun eskiden beri oralarını tahrip etmeği vazife edinmiş cahil ve takdirsiz kalfaların ellerinden kurtarılmasını gerek sermimar-ı hazret-i şehriyarî gerek asâr-ı osmanîci bir Osmanlı sıfatıyla istirhâm ederim efendim. Vedad"⁴³⁴

3.3.4. Sermimarın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ile Teması

Sürmekte olan Balkan Savaşları sebebiyle, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (günümüzdeki adı ie Türk Kızılayı), dönemin önemli kurumlarından biriydi. 1911 yılında Sultan V. Mehmed Reşad'ın himayesi altında yeniden oluşturulmuş olan cemiyetin fahri başkanı Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi'ydi.⁴³⁵ Cemiyetin bağışçıları arasında, Vedad Bey de dahil olmak üzere, dönemin pek çok ileri gelen devlet görevlisi bulunurdu.⁴³⁶ Vedad Bey ile karısı Firdevs Hanım'ın adları, bağışçılar arasında ayrı ayrı geçer. (Vedad Bey 200, Firdevs Hanım 500 Kuruş). Vedad Bey'in annesi Leyla Hanım da cemiyetin "Hanımlar Genel Merkez Heyeti"nde bulunan otuz kadından biridir. Bağışlar "Kızılay Genel Merkezi'ne 1 liradan fazla yardım verenler" ve "Kızılay Genel Merkezi'ne 1 lira yardım edenler" olarak iki başlık altında toplanmıştır. Vedad Bey, 200 Kuruşluk bağışı ile, "1 liradan fazla yardım edenler" listesinde yer alan tek mimardır. Kendisinden ayrı olarak, "Sermimar Vedad Bey haremi" kaydı altında, eşi Firdevs Hanım Kızılay Hanımlar Merkezi'ne 500 Kuruş yardımda bulunmuştur. Bu durum, ailenin maddi olanaklarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir; başka hiçbir mimar bu meblağlarda yardımda bulunamamıştır. Yalnızca Kemalettin Bey'in adına, 1 Lira (100 Kuruş) bağışta bulunanlar listesine rastlarız. Cemiyetin Sultan Reşad'ın himayesi altında oluşturulması, sermimarı cemiyete yakınlaşmasında etkili olmuş olmalıdır. Bu noktada, Vedad Bey'in Balkan

⁴³⁴ Vedad Bey'in Hazine-i Hassa Müdüriyeti'ne yazdığı R. 15 Teşrinisani 1328 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA. 720-16-3.

⁴³⁵ Ali Akyıldız, "Yûsuf İzzeddin Efendi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 44, İstanbul, 2013, s.15.

⁴³⁶ Ahmet Zeki İzgöer, Ramazan Tuğ, **Padişah'ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı**, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara, 2013, s.532-539.

Şehitleri için yapılması düşünülen anıtı ücretsiz olarak bir projelendirdiği ve bir miktar para yardımı yaptığı⁴³⁷ da zikredilebilir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin konumuzla doğrudan ilişkisi, cemiyetin ikinci başkanı Doktor Besim Ömer Paşa'nın Sermimar Vedad Bey'den cemiyetin kullanması için inşa edilecek anbarları projelendirmesini istemesi⁴³⁸ noktasındadır. 1913 yılında Topkapı Sarayı Alay Köşkü, yapının özgün özelliklerinin bozulmamasına dikkat edilmesi ve tarihi kıymetinin korunması koşuluyla⁴³⁹ cemiyete idare merkezi olmak üzere tahsis edilir.⁴⁴⁰ Alay Köşkü'nün bitişiğindeki ahşap binaların yıkılmasına ve yerine cemiyetin kullanımına yönelik anbarlar yapılmasına karar verilir.⁴⁴¹ Bu süreçle ilgilenmek üzere, içinde Vedad Bey, Müze-i Hümayun Müdürü Halil Bey, Şehremini Cemil (Topuzlu)Paşa'nın da olduğu bir komisyon kurulur. Vedad Bey Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için çalışmayı, Alay Köşkü etrafında yapılacak olan anbarları projelendirmeyi ve inşalarına nezaret etmeyi "iftihar ile" kabul eder.⁴⁴²

⁴³⁷ Gül Cephaneçigil, "Tüm Çalışmaları" **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 371.

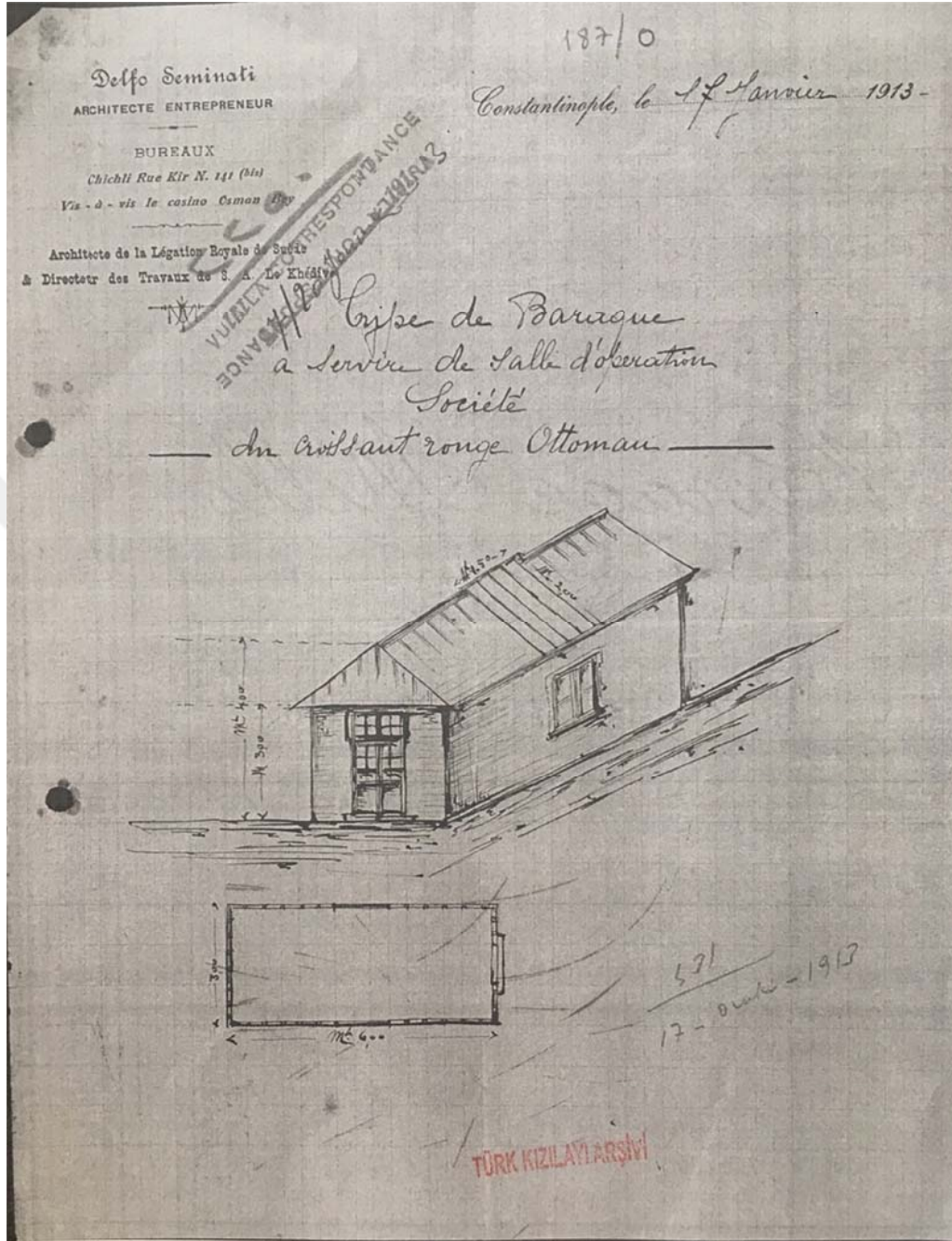
⁴³⁸ Vedad Bey'in Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yazdığı R.21 Nisan 1329/4 Mayıs 1913 tarihli dilekçe. TKA.11/17.1

⁴³⁹ Ahmet Zeki İzgöer, Ramazan Tuğ, **Padişah'ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı**, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara, 2013.

⁴⁴⁰ Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden Vedad Bey'e yazılan R.21 Nisan 1329/M.4 Mayıs 1913 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.736-54.

⁴⁴¹ Ahmet Zeki İzgöer, Ramazan Tuğ, **a.g.e.**, s.672.

⁴⁴² Vedad Bey'in Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yazdığı R.21 Nisan 1329/M.4 Mayıs 1913 tarihli dilekçe. TKA.11/17.1

Şekil 91: Mimar Delfo Seminati'nin Osmanlı Hilâl-i Ahmer cemiyeti için yapılacak ameliyât odası için hazırladığı 17 Ocak 1913 tarihli ve "...de Baraque à servire de salle d'opération Société -du croissant rouge Ottoman" başlıklı proje. (TKA.187/0)

Vedad Bey cemiyetten yapılması istenen anbarlara benzer yapıların resimlerini ister, resimleri almak üzere çağırıldığı gün ve saatte merkez idareye gider fakat kimseyi bulamaz. Kendisine müdürün yerinde olmadığı ve çizimlerin de müdürün çekmecesinde kilitli olduğu dışında bir açıklama yapılmaz. Vedad Bey inşa edilmesi istenen anbarlarla ilgili kendisine yeterli açıklama yapılmaması ve işin aciliyeti

sebebiyle, başta gururla kabul ettiği işi yapamayacağını Doktor Besim Ömer Paşa'ya bildirir.

"Hilâl-i Ahmer cemiyeti reis-i sânisî Doktor Besim Ömer Paşa hazretlerine
Efendim hazretleri
Hilâl-i Ahmer'in Alay Köşkü civarında inşa ettirmek arzu ettiği ebniye için proje ve keşifnâme tanzim etmekliğim için irsâl buyurulan 23 Nisan 1329 tarihli tezkere-i âlilerini kâmil-i iftihâr ile aldım ve projeleri yapmağa çalışdıysam da izâhâtın âdem-i kifayesinden defâatle matlûb olan şeyi yapmanın mümkün olamayacağını anladım. Halbuki işin de müsta'cil olduğundan uzun uzadıya defâatle resim yapmağa vakit olmadığından bu işten acizlerini af buyurmanızı rica ederim efendim hazretleri.
Sermimar-ı Hazret-i Şehriyârî Veda"⁴⁴³

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için Mimar Delfo Seminati 17 Ocak 1913'te bir proje ve keşif hazırlanmıştır. Sermimardan istenen de yüksek ihtimalle benzer bir proje olup, Veda Bey'in bir türlü ulaşamadığından yakındığı anbar çizimleri, belki de Delfo Seminati'nin projeleriydi.

3.3.5. Sadrazam Said Halim Paşa ve Valde Sarayı

Mahmud Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913 günü bir suikast sonucunda öldürülmesinin ardından yeni sadrazam Said Halim Paşa olur⁴⁴⁴ ve Veda Bey'in sermimarlıktan istifa edişine kadar başka bir sadrazam değişikliği yaşanmaz. Said Halim Paşa'dan önceki sadrazamlara Ebniye-i Seniyye dahilindeki konaklardan birinin tahsis edildiğine dair bir bilgi bulunmamakla beraber, Said Halim Paşa'ya Maçka'da bulunan Valde Sarayı tahsis edildiği tespit edilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından, başkâtip (serkâtip), başmabeynci (serkarîn), padişahın özel doktoru (sertabib) ve Meclis Başkanı Ahmet Rıza Bey'e birer konak tahsis edildiği, bunların tamir keşiflerinin sermimar tarafından hazırlandığı, tamir masraflarının da Ebniye-i Seniyye tahsisatından karşılandığına birinci bölümde değinilmişti. Sermimarın Said Halim Paşa'dan önce görev yapmış sadrazamların konutlarına ilişkin herhangi bir çalışması tespit edilmemiştir fakat Said Halim Paşa'ya tahsis edilen Valde Sarayı'nda Ebniye-i Seniyye Tamirat İdaresi tarafından pek çok tamirat gerçekleştirilmiştir.

⁴⁴³ Veda Bey'in Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yazdığı R.1 Mayıs 1329/14 Mayıs 1913 tarihli dilekçe. TKA.11/17.

⁴⁴⁴ M. Hanefi Bostan, "Said Halim Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2008, Cilt: 35, s.:557.

Şekil 92: Valde Sarayı'nın 19. yüzyılın sonlarından fotoğrafı. (Burak Çetintaş, Dolmabahçe'den Nişantaşı'na Sultanların ve Paşaların Sementinin Tarihi, Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2005, İstanbul, s.240)

Valde Sarayı Maçka'da, günümüzde Nişantaşı Kız Lisesi'nin bulunduğu yerde konumlanıyordu. Sultan Abdülmecid döneminde inşa edilen yapı, II. Abdülhamid döneminde kapsamlı bir tamirden geçerek II. Abdülhamid'in analığı Perestu Kadın'a tahsis edilmiş, kendisi uzun süre burada yaşamıştır. Burak Çetintaş, yapının II. Meşrutiyet'in ilanından sonra II. Abdülhamid tarafından ilk Meclis-i Mebusan reisi Ahmet Rıza Bey'e tahsis edildiğini yazar.⁴⁴⁵ Sultan V. Mehmed Reşad'ın tahta geçmesinin ardından sermimarın ve Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin yazışmalarında Ahmet Rıza Bey'e Maçka'da tahsis edilen bir konaktan sıklıkla bahsedilmiştir fakat "Valde Sarayı" ifadesine hiçbir önekte rastlanmamıştır. Burak Çetintaş, yapının Ahmet Rıza Bey'den sonraki sakininin Halil (Menteş) Bey olduğunu, 1912'de ise erkek ortaokulu olarak işlevlendirildiğini aktarır.⁴⁴⁶ Ebniye-i Seniyye İdaresi'nin yazışmalarına göre ise, Valde Sarayı 1914'ten itibaren Sadrazam Said Halim Paşa'ya

⁴⁴⁵ Burak Çetintaş, **Dolmabahçe'den Nişantaşı'na Sultanların ve Paşaların Sementinin Tarihi**, Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2005, İstanbul., s.240-242.

⁴⁴⁶ Burak Çetintaş, **a.g.e.**, s.242.

tahsis edilmiştir. Vedad Bey'in Valde Sarayı için hazırladığı keşif defterlerine, bu araştırma kapsamında ulaşmak mümkün olmadı. Ebniye-i Seniyye İdaresi'ne ait yazışmalarda, söz konusu yapının keşif ve tamiratının acilen gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiş olup,⁴⁴⁷ tamiratta kullanılacak malzemelere ait sipariş ve faturalar da mevcuttur.⁴⁴⁸

3.3.6. Mesadet/Liman Han

Sirkeci'de bulunan Mesadet Han, Sultan V. Mehmed Reşad tarafından, şehzadelere gelir getirmesi amacıyla yaptırılmış ve yapının adı sonradan Liman Han olarak değiştirilmiştir.⁴⁴⁹ Yapıya ilişkin yayınlarda, inşasına ne zaman başlandığı konusunda açık bir bilgi bulunmaz. Lale Uluç, tapu kayıtlarına dayanarak, inşaatın R.8 Mart 1332/21 Mart 1916'da bittiğini tespit etmiştir. Afife Batur, Milli Saraylar arşivinde bulunan cephe çizimi ile Vedad Bey'in R.1330/1914 tarihli dilekçesini yayınlamış ve yapının tamamlanış tarihini göz önünde bulundurarak, Vedad Bey'in Mesadet Han'ı Ebniye-i Seniyye mimarlığı yıllarında tasarlamış olabileceğini belirtmiştir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ Ebniye-i Seniyye İdaresi'nden yazılan R. 12 Teşrinisani 1329 tarihli dilekçe. BOA.HH.EBA.758-18-3.

⁴⁴⁸ R. Teşrinisani 1329/Kasım-Aralık 1913 tarihli fatura ve siparişler. BOA.HH.EBA.755-33, 762-11, 759-7.

⁴⁴⁹ Tülin Onur, "Mimar Vedad Tek' Mimari Kişiliği ve Dönemin Mimarlık Sorunları", Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi DTCTF, 1988, s. 217.

⁴⁵⁰ Afife Batur, **a.g.e.**, s. 149.

Şekil 93: Mesadet Han'ın giriş cephesi. (Cemal Emden, 2015)

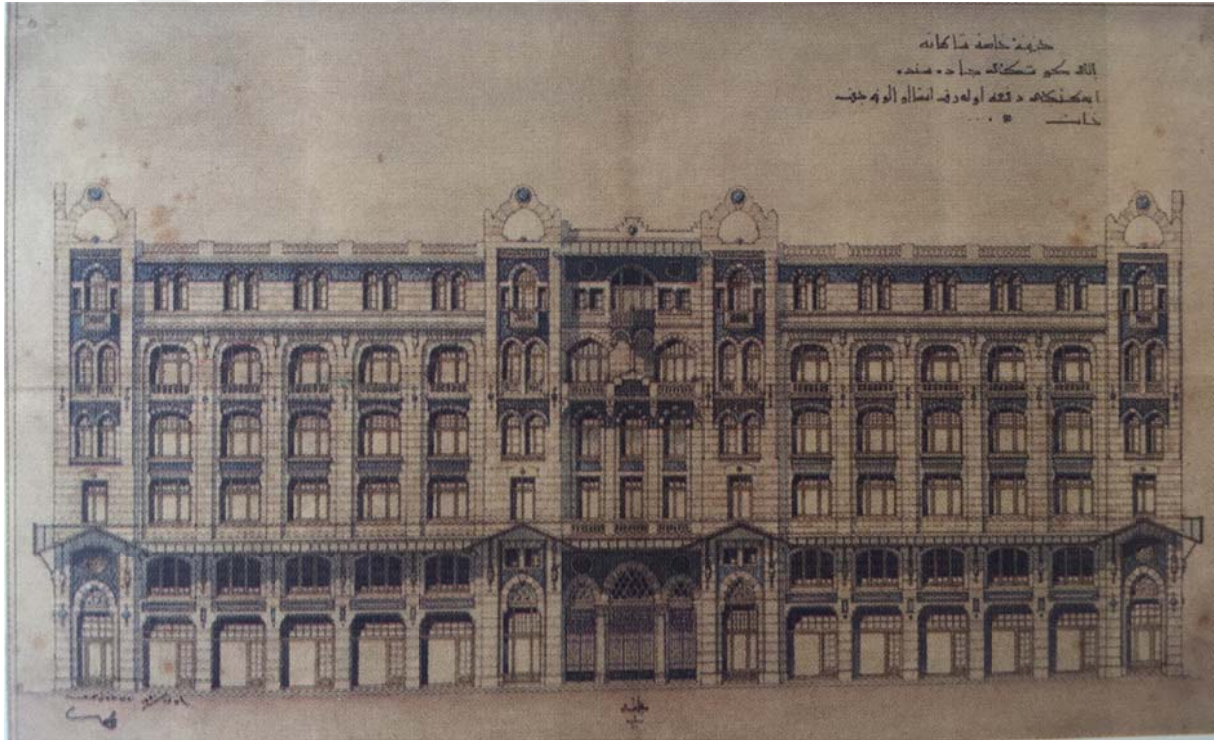
Bu çalışma kapsamında Mesadet Han'ın inşa sürecine ilişkin iki özgün veriye ulaşıldı. Bunlardan ilki, hanın döşeme münakasasının sürdüğüne dair R.28 Nisan 1330/11 Mayıs 1914 tarihli ufak bir kayıt.⁴⁵¹ İkincisi ise, Vedad Bey'in Mesadet Han'ın mermer işlerine dair hazırladığı şartname.⁴⁵² Vedad Bey'in bu şartnameyi 11 Eylül 1913'te "sermimar-ı hazret-i şehriyarî" imzasıyla hazırlamış olması, Mesadet Han'ın tasarımının ilk aşamasının sermimarlık dönemine ait olduğunu belgeler. Araştırmamız açısından bu bilginin tespit edilmesi önemlidir çünkü Mesadet Han, Vedad Bey'in sermimarlık döneminde projesini hazırladığı (proje sonradan değişikliğe uğrasa da) ve uygulanan tek büyük ölçekli yapıdır. Vedad Bey "Hazine-i Hassa-i Şâhânece Sirkeci civarında inşa ettirilmekte olan han"da mermer kullanılacak mahalleri şöyle belirlemiştir: Dükkan eşikleriyle girişin dış tarafındaki basamaklar, dükkanların arasındaki babalar, girişteki sütunlar, içerideki merdivenlerin santimlik mermer kaplamaları, giriş tarafındaki ve içerideki duvarın

⁴⁵¹ BOA.HH.EBA.796-1.

⁴⁵² BOA.HH.EBA. 749-59-1.

kaplamaları, bina içine dört santimlik mermerden döşeme. Merdiven döşeme kaplamalarında İtalya mermeri, diğer bütün mahallerde ise beyaz Marmara mermeri kullanılacağını yazan Vedad Bey, Marmara mermeriyle yapılacak elemanların her birinin çizimlerini hazırlamış ve şartnameye eklemiş olduğunu belirtmiştir fakat söz konusu çizimlere bu araştırma kapsamında ulaşılamamıştır.

Vedad Bey'in 1913'te yaptığı han projesi, 1914'te değiştirilerek yenilenir. Emlâk-i Hakani mimarı olarak imzaladığı dilekçesinde, ilk tasarımı 938 mt²'lik bir zemin alanı için düşünüldüğünü, maliyetin yüksek çıkması sebebiyle bu defa 625mt²'lik zemin alanı olan bir tasarım hazırladığını belirtmiştir.⁴⁵³ Bununla beraber, 1914 tarihli cephe çizimi de sonradan değişikliğe uğramıştır. Bütün bu verilerden, Mesadet Han'ın üç farklı tasarım aşaması olduğu ve bunlardan ilkinin sermimarlık dönemine denk geldiği anlaşıyor.

Şekil 94: Vedad Bey'in Emlâk-ı Hakani Mimarı imzasıyla hazırladığı R.1330/1914 tarihli cephe rölövesi. (Afife Batur, "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari: Mehmed Vedad", 150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Sempozyumu Bildirileri, TBMM Matbaası, Ankara, 2007, s.103)

Mesadet Han'ın büyük kemerli girişi ve üzerinde eğrisel çıkma ile yoğun çini kullanımı, giriş cephesindeki dikkat çekici öğelerdir. Cephedeki sivri kemer, çini

⁴⁵³ Afife Batur, a.g.e., s.149.

pano, ve geniş saçak kullanımı gibi uygulamalar; Vedad Bey'in en önemli temsilcilerinden olduğu Milli Mimari üslubuyla uyumludur. Afife Batur, gerçekleştirilmiş olan bugünkü yapıyı, 1914 tarihli projeye oranla daha olgunlaşmış bir tasarım olarak nitelendirir. Girişin planda ve cephede vurgulanan asimetrik konumu sebebiyle, yapının, arşivdeki tasarımdan ve Vedad Bey'in diğer kamusal yapılarından ayrıldığını vurgular.

Şekil 95: Mesadet Han'ın girişi. (Cemal Emden, 2015)

Mesadet Han'ın hem giriş cephesinde, hem de iç mekanlarında bolca kullanılmış çini süslemelerin kompozisyonları Vedad Bey tarafından hazırlanmış; üretimleri ise sıklıkla beraber çalıştığı Kütahyalı Mehmed Emin Usta tarafından gerçekleştirilmiştir.⁴⁵⁴ Hakan Arlı, Vedad Bey'in Mesadet Han merdivenlerinde, koridorlarında ve en üst katta balkona açılan sivri kemerli iki pencere üzerinde

⁴⁵⁴ Mesadet Han'daki çini kullanımı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Hakan Arlı, "Kütahyalı Mehmed Emin Usta ve Eserlerinin Üslubu", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1989, s.74-76. Hakan Arlı, Vedad Bey'in pek çok yapısındaki çinilerin Kütahyalı Mehmed Emin Usta tarafından üretildiğini ortaya koymuştur. Vedad Bey'in yapılarındaki çini kullanımıyla ilgili ilginç bir tespiti de şöyledir: "Mehmed Emin'in çinileri ile kaplı yapılar arasında, mimarı belli olanlardan Vedad Tek ve Muzaffer'e ait olanlar kolaylıkla ayrılabilirler. Bu yapıların çinileri diğer yapılara göre daha farklıdır. Üslup açısından bariz bir farklılık göstermelerinin sebebi bu çinilerin desenlerinin ve renklendirmelerinin mimarlarına ait olmasıdır. Mimar Vedad'ın ve Muzaffer'in desen çalışmaları olduğu ve kendi yapılarının çini süsleme ve diğer süsleme desenlerini, programlarını kendilerinin hazırladıkları bilinmektedir." Hakan Arlı, *a.g.e.*, s.153.

kullandığı firuze-lacivert sepet örgüsü biçimindeki kompozisyonu; Valikonağı'nda bulunan kendi evinin giriş holü ve merdivenlerinde de kullandığını tespit etmiştir. İki yapı arasında, çini kullanımı açısından başka bir benzerlik, Sirkeci Liman Han girişindeki mermer sütunların başlıklarında ve kendi evinin girişinde, içerideki sütunların başlıklarında mermere kakılmış çinilerin kullanılmış olmasıdır. Hakan Arlı bunun çok ender rastanan ve çok büyük beceri isteyen bir uygulama olduğunu belirtir.⁴⁵⁵ Vedad Bey kendi evini 1913'te projelendirmiştir.⁴⁵⁶ Mesadet Han'ın ilk projesinin de aynı yıl hazırlandığı tez kapsamında ulaşılan belgeler aracılığı ile artık kesin olarak söylenebileceğinden; iki yapıdaki çini kullanımına ilişkin benzerlikler yeni bir anlam kazanmaktadır.

Şekil 96: Mesadet Han merdiven ve koridorlarındaki lacivert-firuze sepet örgüsü biçimli çiniler. (Cemal Emden, 2015)

Şekil 97: Mesadet Han'ın girişinin iki yanında yer alan sütunlardaki kakma çini süsleme. (Cemal Emden, 2015)

⁴⁵⁵ Hakan Arlı, **a.g.e.**, s. 74-76 ve 128.

⁴⁵⁶ Süha Özkan, Nihad Tek, "Mimar M. Vedad Bey Konağı", **O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 1979, s.164.

3.3.7. Tayyare Şehitleri Abidesi

Tayyare Şehitleri Abidesi, Vedad Bey'in sermimarlık döneminde önemli bir yere sahiptir. Mesadet Han ve Tayyare Şehitleri Abidesi, "sermimar-ı hazret-i şehriyarî" ünvanıyla sorumlu olduğu yapı grubundan bağımsız, iki özel örnektir. Vedad Bey'in uygulanan ilk anıt tasarımı Tayyare Şehitleri Abidesi'dir fakat Vedad Bey Tayyare Şehitler Abidesi'nin öncesinde de anıt projeleri hazırlamıştır. II. Meşrutiyet'in ilk yılında, henüz sermimar değilken, Ayasofya meydanına dikilmesi düşünülen özgürlük anıtını tasarlamak üzere görevlendirilmiş fakat bu anıt projesi gerçekleşmemiştir. 31 Mart olayları sırasında hayatını kaybeden askerlerin anısına bir anıt dikilmesi için Sultan V. Mehmed Reşad tarafından yarışma açıldığında, Alexandre Vallaury, Kemalettin Bey, Konstantin Kiryakidi ve Muzaffer Bey ile beraber Vedad Bey de yarışmaya katılır. Yarışmanın kazananı ise, Vedad Bey'in yetiştirdiği Muzaffer Bey olur.⁴⁵⁷ Bir başka anıt projesi, arşivinde bir asker grubu ile Vedad Bey'in yazışmalarına dayanarak tespit edilmiş olan Balkan Harbi Şehitleri Anıtı'dır. Söz konusu askerlerce Vedad Bey'e yazılan mektupta, Balkan Harbi sırasında Çatalca hattında şehit düşen askerler için anıt yaptırma istekleri bildirilmiştir. Sonrasında aynı asker grubu Vedad Bey'e gönderdiği çizim ve para için teşekkür eden bir mektup göndermiştir; bu durum Vedad Bey'in projeyi hazırladığını gösterir.⁴⁵⁸ Sultan V. Mehmed Reşad'ın Rumeli gezisinde ziyaret ettiği Kosova'ya dikilmek üzere tasarladığı "tarih taşı" da,⁴⁵⁹ Tayyare Şehitleri Abidesi ölçeğinde olmasa da, aynı bağlamda zikredilebilecek bir örnektir.

Tayyare Şehitleri Abidesi, İstanbul'dan Kahire'ye uçmayı planlayan Fetki ve Sadık Beyler'in 27 Şubat 1914'te Şam- Kudüs arasında, Nuri Bey'in ise 11 Mart 1914'te Yafta'da kalkış esnasında hayatlarını kaybetmelerinin ardından; anılarını yaşatmak üzere yaptırılmıştır. Temeli 2 Nisan 1914'te atılan anıtın yapımı iki yıl sürmüştür. Anıtın mermer kaidesinde yer alan madalyonlardaki Beyazıt Yangın Kulesi, Seraskerât giriş kapısı ve cami kabartmaları İstanbul'u gösterirken; piramitler

⁴⁵⁷ Zeynep Ertuğrul, "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Mimarlarından Muzaffer Bey: Eserleri ve Sanat Anlayışı", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.28.

⁴⁵⁸ Gül Cephaneçigil, "Tüm Çalışmaları", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 371.

⁴⁵⁹ Bu konu tezin ikinci bölümünde ele alındı. Bkz. s.134-136.

ve uçak figürü ile, Fethi, Sadık ve Nuri Bey'lerin başından geçenler özetlenmiştir.⁴⁶⁰ Abide, Fatih Belediyesi'nin önündeki meydanda, mermer korkulularla çevrili bir çimenliğin ortasına yer alır. Kare kesitli mermer bir kaidenin ortasından yükselen kırık uçlu sütundan oluşur. Kare mermer kaidenin dört köşesinde de birer mermer baba bulunur. Anıtın tabanı ile babaların başladığı yer arasındaki mermerler, üçgen şeklinde yivlendirilmiştir. Tülin Onur, anıtın dönemin Alman imparatoru II. Wilhelm tarafından çok beğenildiğini; Vedat Bey'in kendisi tarafından tebrik edildiğini aktarır.⁴⁶¹

Şekil 98: Tayyare Şehitleri Abidesi. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

⁴⁶⁰ Afife Batur, **a.g.e.**, s.121-123.

⁴⁶¹ Tülin Onur, **a.g.e.**, s.250.

Şekil 99: Tanin gazetesinin Tayyare Şehitleri Abidesi konulu kapağı.
(Afife Batur, "Tayyare Şehitleri Abidesi", **M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 121.)

Tanin'de yayınlanan çizime dikkatli bakıldığında, sol alt köşesinde Vedat Bey'in imzası ve R.25 Şubat 1329/10 Mart 1914 tarihi görülür. Vedat Bey çizimine bir de uçak eklemiş; anıtın arkasında, gökyüzünde yükselerek ilerleyen uçak aracılığıyla, uçak kazasında hayatını kaybedenleri adeta sahneye dahil etmiştir. Abideyi tanıtmak için Tanin'de yayınlanan yazıda, çizimin sermimar Vedat Bey tarafından gazeteye hediye edildiği belirtilir. Bu durumda, "sütunun baş tarafı,

seyahatin natamam kalmış olmasına delalet etmek üzere kırık bulunacağı" ve sütunun üzerine yerleştirilen tunç madalyonların hakkındaki "esasen şehitlerimiz seyahatlerini ikmale muvâfık olup avdet etselerdi bu madalyaları almış olacaktı" açıklamalarını da gazeteye Vedad Bey vermiş olmalıdır.

Şekil 100: Tayyare Şehitleri Abidesi kaidesinden detay. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

Şekil 101: 93 numaralı keşif defterinde bulunan çeşme çizimi. (BOA.HH.EBA.753-42-3)

Vedad Bey sermimarlık görevi ağırlıklı olarak mevcut yapıların tamiratını kapsadığından, görevi süresince yeni tasarımlar yapma fırsatını az bulmuştur. Bu fırsatlardan biri olan Tayyare Şehitleri Abidesi'nin tasarım detaylarında, Vedad Bey'in sermimarlık görevi kapsamında yaptığı diğer işler ile benzerlikler bulunur. Dolmabahçe Sarayı için hazırladığı çeşme çiziminde, çeşmenin ayna taşında bir sıra mukarnas yer alır. Aynı kullanım, Tayyare Şehitleri Abidesi'nin kaidesinde de -ters dönmüş şekilde- bulunur. Bunun yanı sıra, abidenin etrafındaki babalar, Sarayburnu İskelesi için hazırladığı çizimlerle benzerlik gösterir. Babaların üzerindeki gülçelerin çok benzerlerini ise, Dolmabahçe Sarayı mabeyninin önünde bulunan büyük havuzda

da kullanmıştır. Bahsedilen süsleme öğelerinin hepsi Milli Mimari üslubunda olup, Vedad Bey'in sermimarlığı süresince eline geçen tasarım fırsatlarında, söz konusu üsluba bağlı tercihler yaptığı örneklerin bulunduğunu gösterir.

Şekil 102: Tayyare Şehitleri Abidesi babalarındaki gülçelerden örnek. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

Şekil 103: Dolmabahçe Sarayı'ndaki büyük havuzdaki gülçelerden örnek. (Müjde Dila Gümüş, 2017)

SONUÇ

Vedad Bey'in beş yıl süren sermimarlık dönemi, 31 Mart Vak'asının ardından II. Abdülhamid'in tahttan indirilip yerine V. Mehmed Reşad'ın geçirildiği; Osmanlı Devleti'nin büyük bir değişime uğradığı II. Meşrutiyet yıllarına denk gelir. Siyasi gelişmelerin sonucunda, güç dengelerinin değişmesi ve sarayın nüfuzunun azalması; sermimarın görev kapsamı ile çalışma koşullarına da yansır. Bununla beraber, bir büyük değişim daha yaşanır ve hanedanın ikametgâhı değişir; Yıldız Sarayı'ndan uzun yıllar kullanılmamış olan Dolmabahçe Sarayı'na taşınılır. Sermimarın öncelikli görevi Dolmabahçe Sarayı'nı saray halkının ikametine uygun şekle getirmek olur. İlk aylarda pek çok tamirati herhangi bir ön keşif düzenlemeden başlatmak üzere emir alan⁴⁶² sermimar, kısa zaman içinde, Dolmabahçe Sarayı'nda takip ve tespit edilmesi güç bir grup iş gerçekleştirilir. Devletin içinde bulunduğu zorlu ekonomik koşullar tamir faaliyetlerine de yansır; sermimar işçi ve malzemelerinin parasının zamanında ödenememesi gibi sorunlarla bizzat ilgilenmek durumunda kalır.⁴⁶³ Sermimarın çalışma sistemi, göreve başladıktan ancak birkaç ay sonra, ağırlıklı olarak kendi sonucunda bir düzene oturur. Vedad Bey yapılacak her tamir ve inşaa faaliyeti için düzenli olarak ön keşif (keşf-i evvel) defterleri tutmaya başlar. Kapağında bağlı bulunduğu kurumun ve kendi adının yer aldığı bu defterler birbirini takip eden numaralara sahip olduğundan, sermimarın çalışma temposunu ortaya koyarlar. Hazırlanan ön keşif defterleri, Ebniye-i Seniyye Tamirat Müdürü'nün ve Tamirat Komisyonu'nun onayından geçtikten sonra, bütçeye ve işin aciliyetine göre uygulamaya koyulur. Vedad Bey'in görevinin ilk döneminde Dolmabahçe Sarayı'ndaki tamirat faaliyetleri ön plana çıkar. Sarayın kalorifer tesisatının kurulması için çalışmalar başlar, bahçedeki büyük havuz yaptırılır, ana yapıların üst örtüleri elden geçirilir, harem dairesinde çeşitli tamirler gerçekleştirilir. Bununla beraber, Topkapı Sarayı'nda bulunan Hazine-i Hümayun'un, Seferli Koğuşu ile birleştirilerek genişletilmesi gündeme gelir. İhlamur Kasrı ve Balmumcu Kasrı başta olmak üzere, çok sayıda kasır tamir edilir. Hanedan üyelerine ve başkâtip, başmâbeynci, meclis başkanı gibi önde gelen devlet görevlilerine tahsis edilen

⁴⁶² BOA. İ. MBH.00005.00062.002.

⁴⁶³ Vedad Bey'in R.23 Ağustos 1325/6 Eylül 1909 ve R.13 Haziran 1325/26 Haziran 1909 tarihli dilekçeleri. BOA HH.EBA. 666-25-5, 669-67-2.

konakların tamiri de ilk etapta ele alınan işlerdendir. Yukarıda bahsedilen yapıların tamiratına ilişkin ön keşifleri hazırlamak, II. Abdülhamid döneminde Ebniye-i Seniyye kalfa ve mühendislerinden oluşan bir grubun sorumluluğundayken, Sultan Reşad döneminde sermimarın sorumluluğuna verilmiştir. Aciliyetler ekseninde, özellikle ilk aylarda çok düzenli kabul edilemeyecek şekilde işleyen Ebniye-i Seniyye İdaresi'nde- örneğin çeşitli tamirlerin keşif defterleri hazırlanmadan başlatılması, bu aceleye paralel olarak malzeme alımlarında ve işçi ücretlerinin ödenmesinde aksaklıklar yaşanması, vb.örnekler- sermimarın düzgün bir işleyiş sağlamaya çabaladığı gözlemlenir. Vedad Bey bu dönemde, kendi hazırladığı "Şartname-i Umumî"nin kendisine verdiği yetkilere dayanarak, inşa ve tamiratların uygulama aşamasına müdahil olmuştur. Müteahhitler, işçileri ve kullanılan malzemeleri dikkatle gözlemleyerek, bunları kendi beklentileri seviyesine yükseltmeye çabalamıştır. Bu dönem, yeni yönetim biçimiyle beraber yeniden tanımlanan "sermimarlık" görevinin yeni sınırlarını, Vedad Bey'in zaman zaman inisiyatif alarak nasıl çizdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu sınırlar, tez kapsamında incelenen çok sayıda belgenin değerlendirilmesiyle; ön keşif defterlerinin hazırlanması, şartnamelerin hazırlanması, müteahhitlerin (uygulamanın) denetlenmesi ve malzemenin denetlenmesi olarak tespit edilmiştir.

Sermimarın çalışma koşulları, 1911 yılında geçirdiği soruşturmadan sonra önemli ölçüde değişir. Dönemin Maliye Nazırı Cavid Bey, saray ve kasırların tamirâtı için ayrılan tahsisatın usûlsüz biçimde harcandığını ve yolsuzluk yapıldığını öne sürerek büyük bir soruşturma başlatır.⁴⁶⁴ Maliye Nazırı'nın istediği, Sermimar Vedad Bey, Ebniye-i Seniyye Tamirat Müdürü Hüsnü Bey'in ve Tamirat Komisyonu üyelerinin görevlerinden uzaklaştırılmalarıdır. Soruşturmanın sonucunda, Hüsnü Bey ile komisyon üyeleri görevden alınmıştır. Vedad Bey ise sermimar olarak tamirlere ilişkin ön keşifleri hazırlamakla sorumlu olduğu, işin mali boyutuna müdahale etme yetkisi olmaması sebebiyle görevde kalmıştır. Vedad Bey V. Mehmed Reşad ile yakın ilişkisi sonucunda, konuyu onunla görüşmüş ve padişahın kendisine arka çıkacağına dair söz almıştır. Önceki dönemlere göre hareket alanı daralmış ve anıtsal projelere imza atma imkanı bulunmayan bir konum olsa da, padişah baş mimarlığının

⁴⁶⁴ Maliye Nazırı Cavid Bey'in R.30 Mart 1327/12 Nisan 1911 tarihli raporu ve Vedad Bey'in R.9 Mart 1327/22 Mart 1911 tarihli dilekçesi. BOA.HH.EBA.688.38.2. BOA. İ. MBH. 00005.00062.001.

prestij değeri açıktır.⁴⁶⁵ Vedad Bey'in görevde kalma isteğini değerlendirirken, sermimarlığın getirdiği prestijin yanı sıra işin mali boyutu da düşünülmelidir. Vedad Bey sermimarlıktan 4.500 Kuruş maaş almaktadır. Bu meblağ, Ebniye-i Seniyye Müdürü maaşının neredeyse iki katıdır.⁴⁶⁶ Valikonağı'ndaki kendi (ikinci) evini sermimarlık döneminde yaptırmış olması, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne karısı ile yaptıkları cömert bağışlar, mevcut koşulların ona iyi bir mali durum sağladığına dair delillerdir. Maliye Nezareti'nin soruşturmasının ardından, sermimarın hazırladığı ön keşifleri değerlendirmek üzere, Maliye Nezareti'ne bağlı bir fen heyeti oluşturulur. Fen heyetinin keşifler üzerine değişiklik talep etme ve keşifleri geri gönderme yetkisinin olması-ve bu yetkinin sıklıkla kullanılması- sermimarın hareket alanını kısıtlayarak pek çok anlaşmazlığa sebep olur. İnşa ve tamir işlerini üstlenen müteahhitlere yönelik olarak Vedad Bey tarafından hazırlanmış "Şartname-i Umumi" de değiştirilir; sermimarın müteahhitleri denetlemesine olanak sağlayan maddeler kaldırılır.⁴⁶⁷ Böylece sermimar, işlerin uygulama aşamasına müdahale edemez duruma gelir. Vedad Bey'in bu noktadaki tavrı, sermimarlığının sonraki dönemi için belirleyici olmuştur: yetki alanının sınırlanmasının sonucunda kenara çekilmemiş, yeni koşullarla ısrarla ve inatla mücadele etmiştir. Sürmekte olan inşa- tamir faaliyetlerini eleştirdiği ve gördüğü aksaklıkların düzeltilmesi için arka arkaya uyarılarda bulunduğu, üslubu gittikçe sertleşen dilekçeleri, Vedad Bey'in mücadelesine tanıklık eder. Fen heyeti ile sermimar arasındaki anlaşmazlıklar sonucunda, 1911-1912 arasında gerçekleştirilen inşa ve tamir faaliyetleri büyük ölçüde aksamıştır. Bu dönemin dikkat çekici mimari faaliyetlerinin başında, Yıldız Sarayı'ndaki müdahaleler gelir. Sultan V. Mehmed Reşad'ın yaz mevsimlerini Yıldız'da geçirmeye karar vermesinin ardından, sermimar saray için bir dizi keşif hazırlar. Bunlardan en dikkat çekicisi, Büyük Mabeyn ile Telgrafhane arasında kaldığı tahmin edilen Yıldız Sarayı mutfaklarının yıkılmasıdır. Artık gerek kalmaması gerekçesi ile yıkılan mutfakların arazisi bahçeye dönüştürülür. Büyük Mabeyn, Çit Kasrı, Küçük Mabeyn, Daire-i Hümayun vb. pek çok mahal tamir

⁴⁶⁵ Afife Batur, "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.110.

⁴⁶⁶ Memur ve müsdahdemlere ait R.1326/1910 yılı maaş ve yövmiye defteri" başlıklı defter. BOA. HH.EBA. 687-23.

⁴⁶⁷ "Ebniye-i Seniyye İnşaat ve Tamiratına Mahsus Şartname-i Umumi" başlıklı ve 1911 tarihli şartname. BOA.HH.EBA.707-14-2.

görür. Dolmabahçe Sarayı Veliahd Dairesi'ne ek olarak inşa edilmiş Teşrifat Dairesi, Vedad Bey'in sermimarlığı süresince projelendirdiği az sayıda ek yapıdan biri olması bakımından önemlidir. Uygulama süreci aksaklıklarla dolu olan ve uzun süre tamamlanamayan bu yapı, günümüzde mevcut değildir. Dolmabahçe Sarayı'nın harem-i hümayun saltanat kapısının yenilenmesi, İstabl-ı Âmire'ye dahil edilerek ahıra dönüştürülmüş olan eski tiyatro binasında kapsamlı bir yenileme gerçekleştirilmesi ve Camlı Köşk tamirâtı, 1911-1912 arasında sarayda gerçekleştirilen diğer önemli faaliyetlerdir. Topkapı Sarayı için başta Hırka-i Saadet Dairesi ve Bağdat Kasrı olmak üzere, pek çok mahali konu alan kapsamlı keşif defterleri hazırlanır. Sarayburnu rıhtımına padişahın kullanımı için bir rıhtım ve iskele yapılır. Hırka-i Saadet Dairesi'nin kubbesi büyük bir müdahale geçirir; pencereleri ve kalem işleri yenilenir, kubbeye geçişi sağlayan mukarnaslar tamir edilir. Bu döneme ait hemen hemen bütün inşa ve tamir faaliyetleri, sermimar ile fen heyeti arasındaki tartışmalar yüzünden aksayarak uzun zamana yayılmıştır. Vedad Bey özellikle Hırka-i Saadet Dairesi'nde gerçekleştirilen uygulamalara, yapının tarihsel ve manevi değerini vurgulayarak, şiddetle karşı çıkmıştır.

Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazamlığı sırasında, sermimarın çalışma koşulları, bir kere daha -bu sefer kendisinin lehine- değişir. Sultan V. Mehmed Reşad'ın, saraylardaki tamir işlerinin aksıyor olmasını sıklıkla bir şikayet konusu haline getirmesi üzerine, sadrazam duruma bir çare aramıştır. Mahmud Şevket Paşa, söz konusu aksaklıkların, Maliye Nezareti ile Vedad Bey arasındaki gerilimden kaynaklandığı düşünerek, 1913 yılında sarayların tamirâtına ayrılan tahsisatının sarfını Hazine-i Hassa'ya bırakacak bir kanun çıkartılmasını sağlamıştır.⁴⁶⁸ Böylece Maliye Nezareti'nin sermimar üzerindeki baskısı azalmıştır. Bir süre sonra bu kanuna, tahsisatı ödeyecek amirin sadrazam olduğuna dair bir zeyil yapılmıştır. Sıklıkla kaleme aldığı şikayet dilekçelerinin kesilmesi, mevcut anlaşmazlıkların yeni yasa ile ortadan kalktığını ve Vedad Bey'in sermimarlığının son bir yılının nispeten daha huzurlu geçtiğini düşündürmektedir. Bu dönemde Sultan V. Mehmet Reşad'ın Yıldız Sarayı'na taşınma konusundaki istekliliği, tamir faaliyetlerinin Yıldız'da yoğunlaşmasına sebep olur. Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi'nin ikamet ettiği

⁴⁶⁸ BOA.HH.EBA.778-36-1. Murat Bardakçı(der.), **Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü**, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 2014, s.130.

Zincirlikuyu Kasrı da öncelikli olarak ele alınır. Dolmabahçe Sarayı'nda veliahd için bir Teşrifat Dairesi inşa edilmesinin arından, Zincirlikuyu Kasrı tamiratının ön planda tutulması; Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi'nin kullandığı yapılara önem verildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Topkapı Sarayı'nda ise, 1911-1912 döneminde gerçekleştirilen ve memnun olmadığı uygulamaların izlerinin silinmesine yönelik çalışmalar yürütür. Bu noktada, Sedat Hakkı Eldem'in, Sultan Reşad döneminde Topkapı Sarayı'nda yapılan tamir çalışmalarına ilişkin 1916 tarihli Asar-ı Atika Encümeni raporuna dayanarak, Vedat Bey'e yönelttiği eleştiriler de kısmen haksız çıkmaktadır. Vedat Bey Topkapı Sarayı için hazırladığı birçok keşifte, yapının asli özelliklerinin bozulmamasına dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamış; aksi uygulamalarda ise ciddi tepkiler ortaya koymuştur. Mesadet Han'ın ilk projesinin, sonradan değişikliklere uğrasa ve inşası Emlâk-ı Hümâyün mimarı olarak görev yaptığı dönemde tamamlansa da, 1913 yılında hazırlandığı, tez kapsamında belgelenmiştir.⁴⁶⁹ İstifasından hemen önce projelendirdiği Tayyare Şehitleri Abidesi de sermimarlığının son dönemindeki en dikkat çekici işlerdendir. Vedat Bey görev süresi boyunca "sermimar-ı hazret-i şehriyarî" ünvanıyla saray ve kasır tamirlerinden sorumlu tutulmuş olduğundan; görevinin son döneminde projelendirdiği Mesadet Han ve Tayyare Şehitleri Abidesi, sermimarlığı içinde istisnai yere sahip iki yapıdır.

470

Vedat Bey'in sermimarlık görevinin kapsamı ile kendisinden önceki sermimarların görev kapsamlarını karşılaştırmak üzere, bu tez kapsamında birincil kaynaklara dayanan bir araştırma yapılmamıştır. Kendisinden önce "sermimar-ı devlet" veya "sermimar-ı hazret-i şehriyarî" ünvanlarıyla çalışan Serkis Balyan, Vasilaki İoannidis ve Yanko İoannidis'in görev sınırları, ikincil kaynaklar üzerinden takip edilebildiği kadarıyla, Vedat Bey'den çok farklıdır. Uzun yıllar saraya hizmet vermiş Balyan ailesinden gelen Serkis Balyan'ın adı, Çırağan Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn vb. büyük ölçekli projelerle anılır. Bu projelerdeki rolü hakkında çeşitli tartışmalar sürmekte olup; mevcut yayınlara dayanarak, kendisinin hem mimar olarak, hem müteahhit olarak çalıştığını söylemek

⁴⁶⁹ BOA.HH.EBA. 749-59-1. BOA.HH.EBA.796-1.

⁴⁷⁰ Valikonağı'nda bulunan, kendine ait ikinci evi de bu döneme tarihlenir fakat sermimar sıfatıyla yaptığı bir iş olmadığından, değerlendirme dışında bırakılmıştır. Süha Özkan, Nihad Tek, "Mimar M. Vedat Bey Konağı", **O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 1979, s.164.

mümkündür. İoannidis'lerin de benzer biçimde, iki görevi de üstlenebildikleri gözlemlenir. 19. yüzyılın sonunda, saray ve kasırların (belirlenmiş çeşitli mahalleri dışında) tamiratına yönelik ön keşifleri hazırlamak, Ebniye-i Seniyye kalfa ve mühendislerinin sorumluluğundaydı. Sultan Reşad'ın tahta geçmesinin ardından, bu iş sermimarın görevi haline gelmiş; Vedad Bey padişahın ikamet ettiği Dolmabahçe Sarayı ile birlikte, ebniye-i seniyyenin tamamının tamir ve bakımından sorumlu tutulmuştur. Vedad Bey'in görev çerçevesi, kendisinden önceki sermimarlardan bu noktada ayrılır. Tamirlerin dışında, saray ve kasırlara yaptırılacak çeşitli ekler Vedad Bey'in sorumluluğunda olsa da, devletin içinde bulunduğu ekonomik durum sebebiyle, inşa edilmiş az sayıda ek yapıdan bahsedilebilir. Devletin ekonomik koşulları ve yönetim biçiminin değişmesi, II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber sarayın gücü ve söz hakkının zayıflaması, Vedad Bey'in kendisinden önceki sermimarlardan farklı koşullarda çalışması noktasında kuşkusuz belirleyici olmuştur.

Vedad Bey'in sermimarlığı süresince çalışma koşulları ve yetki alanı zaman zaman değişse de, değişmeden kalan temel görevi; saray, kasır ve ebniye-i seniyye kapsamındaki konakların tamirine ilişkin ön keşifleri hazırlamaktır. Sermimar, 7 Şubat 1910'da 1 numaralı keşif defterini, istifasından kısa süre önce, 21 Nisan 1914'te ise 703 numaralı keşif defterini kaydetmiştir. Her keşif defteri birbirini izleyen bir numaraya sahip olduğundan (görevinin ilk dokuz ayı haricinde), sarayları, kasırları, konakları ve bazı istisnai yapıları konu alan 700 civarında ön keşif hazırladığını kesin olarak söylemek mümkün. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hazine-i Hassa Ebniye Anbarları fonunun 1909-1914 arasına tarihlenen dosyalarının taranması sonucunda, Vedad Bey'in keşif defterlerinden 475 tanesi tespit edilmiş ve incelenmiştir. Metnin içinde bunların büyük kısmına değinilse de, benzer içerikli çok sayıda keşif olması sebebiyle, hepsine yer verilmemiştir. Keşiflerin başlıkları, tarihleri, tahmini bedelleri EK1'de yer alan tablolarda belirtilmiştir. Ön keşiflerin büyük çoğunluğu, Dolmabahçe Sarayı, Yıldız Sarayı, Topkapı Sarayı ve İstanbul'da bulunan kasırları konu alır. Keşif defterlerinin konu başlıkları ve içerikleri incelendiğinde, yarısında yakınının Dolmabahçe Sarayı ve ek yapılarına ilişkin olduğu görülür. Sermimarın en yoğun çalıştığı ikinci yapı ise Yıldız Sarayı olmuştur; Yıldız Sarayı'nı konu alan 84 adet ön keşif defteri tespit edilmiştir. Dolmabahçe Sarayı ve ek yapılarındaki yoğun tamirat, sarayın II. Meşrutiyet döneminde idare

merkezi olarak kullanılmasına bağılı olarak tahmin edilebilir bir sonuç olup, Vedad Bey'in sermimarlık dönemine değinen yayınlarda da belirtilmiştir. Sermimarın Yıldız Sarayı'nda da yoğun biçimde çalışmış olması ise, daha beklenmedik bir sonuçtur. Sultan V. Mehmed Reşad'ın yaz aylarını Yıldız Sarayı'nda geçirmesi ile ilişkili olarak, Yıldız Sarayı'nın tamirâtı sermimarın gündemindeki en önemli ikinci konu başlığı olmuştur. Topkapı Sarayı için hazırlanmış 15 ön keşif defterine ulaşılabilmiştir. Keşiflerin sayıca az olması, sermimarın Topkapı Sarayı'ndaki çalışma sisteminin farklı olmasından kaynaklanır. Saray için 1911 ve 1913 yıllarında hazırlanan kapsamlı birer defter bulunmaktadır. Söz konusu defterler, sarayın çeşitli dairelerinde yıl boyunca yapılması gereken işleri içerir. Bu durum, Topkapı Sarayı tamirâtının diğer yapılardan farklı şekilde; senelik olarak planlandığını gösterir. Senelik keşiflerin dışında, belirli dairelerdeki müdahaleleri içeren defterler de mevcuttur. Topkapı Sarayı, Vedad Bey'in sorumluluğundaki pek çok yapıdan (Dolmabahçe-Yıldız-Feriye Sarayları, devlet adamlarına tahsis edilen konaklar, vb.) farklı olarak, hanedan üyeleri veya devlet adamlarının ikamet ettiği bir yapı değildir. Bu sebeple saraydaki tamirat, diğer yapılardaki gibi, sakinlerinin ihtiyaç ve taleplerine göre şekillenmez. Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında, sakinlerinin kullanımına bağılı olarak, kimi dairelerin işlevleri çeşitli mimari müdahalelerle değiştirilebilirken, Topkapı Sarayı'ndaki müdahaleler genellikle yapının korunmasını ve devlet törenlerinde kullanılan kısımlarının tamirâtını içerir. Sermimarın sorumluluğundaki önemli bir yapı grubu olan kasırların (İhlamur, Zincirlikuyu, Maslak, Ayazağa, Göksu, Balmumcu, Validebağ, Tophane, Sadabâd, Beykoz, Almedağı, İzmit Kasırları ve Kağıthane'de bulunan Yarış Köşkü) tamirâtına dair ise 27 adet keşif defteri tespit edilmiştir. Sultan Reşad'ın sıklıkla ziyaret ettiği İhlamur ve Balmumcu Kasırları dışındaki kasırlar için, genellikle tahrip olmalarını engellemek amacıyla çatı-kapı-pencere tamirâtını konu alan keşifler hazırlanmıştır. Bu durum, II. Meşrutiyet döneminde İhlamur ve Balmumcu dışındaki kasırların nadiren kullanıldığına işaret eder. Zincirlikuyu Kasrı ise, Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi'nin ikametgâhı olması bakımından, ayrı bir kategoride değerlendirilmelidir. Söz konusu kasra, olağan tamirlerin yanı sıra, bir yemek odası ve banyo eklenmiştir. Ön keşif defterlerinin geri kalanları; Beylerbeyi Sarayı, Feriye Sarayları ve devlet adamlarına tahsis edilen çeşitli yapıların tamirâtı ile Etfal Hastanesi tamirâtı,

Kosova'ya gönderilecek tarih taşı vb. istisnai işleri konu alır. Vedad Bey'in sermimarlığı süresince temel görevi ön keşif defterlerini hazırlamak olduğundan, söz konusu defterlerin tespit edilmesi ve incelenmesi sonucunda; sermimarın görev kapsamı ve iş yükü büyük ölçüde ortaya koyulmuştur.

Vedad Tek hakkında yazılanlarda sıklıkla vurgulanan, bireyselliğini ön plana çıkaran tutumu; sermimarlık döneminde de takip edilebilmektedir.⁴⁷¹ Vedad Bey'in tez kapsamında incelenmiş olan sermimarlık dönemi yazışmalarında, sesini fazlaca çıkartmış olduğu ve yanlış olduğunu düşündüğü uygulamalara şiddetle karşı çıktığını gösteren pek çok örnek mevcuttur. Mücadeleci kişiliği, sermimar olarak ilişkide bulunduğu yüksek bürokratların karşısındaki -bu kişi Maliye Nazırı olsa dahi- tavizsiz tutumunda izlenebilir. Bu tutumda, Sultan V. Mehmed Reşad'ın desteğini arkasında hissetmesi bir etken olarak düşünülebilirse de, Vedad Bey'in benzer davranışlarının izini erken cumhuriyet döneminde de takip etmek mümkün. Cumhuriyet Halk Fırkası mahfeli olarak başlanıp sonra ikinci TBMM'ye çevrilen yapı ile Çankaya'daki Gazi Köşkü için yaptığı eklerin ücretini alamadığında TBMM ve CHF ile girdiği yıllara yayılan inatçı yazışma trafiğinin⁴⁷² çok benzerini sermimarlık döneminde Ebniye-i Seniyye Tamirat İdaresi ve Maliye Nezareti fen heyetiyle yaşamıştır. Bu devamlılık, Vedad Bey'in tutumunun, yalnızca içinde olduğu ilişkiler açısından değil; karakterinden de kaynaklandığını gösterir. Vedad Bey kendi seçimleri doğrultusunda, yıpratıcı ama tavizsiz bir sermimarlık dönemi geçirmiştir.

⁴⁷¹ Bunların belki de en çarpıcısı, Süha Özkan'ın, Vedad Bey'in soyadı seçimini "Kendi aldığı soyadı ile haklı olarak hiç de alçak gönüllü değildir; 'Tek' olduğunu anıldığı her yerde belirtecek denli özgüven sahibidir." biçiminde açıklamasıdır. Süha Özkan, "Vedad Tek Üzerine", **Arredamento Mimarlık**, Aralık 1999, s.85. Afife Batur'un editörlüğünde hazırlanmış kapsamlı Vedad Tek kitabının "Kimliğinin İzinde Bir Mimar" başlığını taşıması, aynı vurgunun bir başka göstergesidir. Vedad'ın, babasının caydırma çabaları ve itirazlarına rağmen, dahil olduğu sosyal katman için alışılmışın dışında bir meslek olan mimarlıktan vazgeçmemesi ve eğitimi için Paris'e gidişi, bireysel kimlik arayış isteminin gücünü gösteren bir örnek olarak okunmuştur. Süha Özkan, **a.g.e.**, s.83. Bülent Tanju, Vedad'ın erken yaşta bu seçimini ve erken cumhuriyet yıllarında yaşadıklarını/verdiği mücadeleyi bir "bireysellik gösterisi" olarak adlandırmıştır. Bülent Tanju, "Bir Osmanlının Mimar Olarak Portresi", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

⁴⁷² Bülent Tanju, **a.g.e.**, s.254-260.

KAYNAKÇA

- ALEMDAR, S.: **Osmanlı'da Batı Müziği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.
- AKYILDIZ, A.: **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- "Yûsuf İzzeddin", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 44, İstanbul, 2013, s.13-16.
- ALKAN, N.: "II. Abdülhamin'in Selanik'ten İstanbul'a Nakli ve İkâmet Yeri Arayışları", **Prof. Dr. Mehmed İpşirli'ye Armağan. Osmanlı'nın İzinde**, Haz. Feridun M. Emecen, Ishak Keskin, Ali Ahmetoğlu, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s.97-105.
- ARLI, H.: "Kütahyalı Mehmed Emin Usta ve Eserlerinin Üslubu", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1989.
- ATASOY, N.: **Yadigar-i İstanbul**, İlke Basın Yayın, İstanbul, 2015.
- BABACAN, H.,
AVŞAR, S.: **Cavid Bey, Meşrutiyet Ruznâmesi**, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
- AYDIN, C.: "Dolmabahçe Sarayı Kuşluğu", **Milli Saraylar Sanat-Tarih- Mimarlık Dergisi**, Sayı 9, 2012, İstanbul, s.225-235.
- BARDAKÇI, M. DrI: **Mahmud Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

- BARDAKÇI, M.: **Şahbaba**, Everest Yayınları, İstanbul, 2015.
- BATUR, A. Ed.: **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- BATUR, A.: "Yıldız Sarayı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, .520-556.
- "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Ed. Afife Batur, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.109-112.
- "Sermimar-ı Hazret-i Şehriyari: Mehmed Vedad", **150. Yılında Dolmabahçe Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, TBMM Matbaası, Ankara, 2007, s.82-99.
- "Tayyare Şehitleri Abidesi", **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Ed. Afife Batur, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.121.
- BEŞKONAKLI, J.: "Dolmabahçe Sarayı'nda Endirekt Koruma Yöntemleri", İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.
- "Dolmabahçe Sarayı'nda Endirekt- Önleyici Korumaya İlişkin Araştırmalar", **Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih Dergisi**, Sayı 8, İstanbul, 2011, s.23-61.

- BOSTAN, M.H.: "Said Halim Paşa", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 35, İstanbul, 2008, s.557-560.
- CAN, S. : "Belgelerle Çırağan Sarayı", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
- CAN, S.: **Bilinmeyen Aktörleri ve Olayları ile Son Dönem Osmanlı Mimarlığı**, Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yay., İstanbul, 2010, s.12.
- CEPHANECİGİL, G.: "Tüm Çalışmaları", **M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Ed. Afife Batur, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.323-384.
- CEZAR, M.: **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi**, Türkiye İş Bankası Kültür yay., İstanbul, 1971.
- DERVİŞ, P.: "Bir İşlevsel Çözümleme: Düşündüğü ve Yaptığı", **M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Ed. Afife Batur, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.273-315.
- ELDEM, S. H.: **Köşkler ve Kasırlar I-II**, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, İstanbul, 1969-1974.
- ELDEM, S.H.: Boğaziçi Yalıları I, Vehbi Koç Vakfı Yay., İstanbul, 1993.
- ELDEM, S. H., AKOZAN, F.: **Topkapı Sarayı: Mimari Bir Araştırma**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1982.

- ERKMEN, A.: **Geç Osmanlı Dünyasında Mimarlık ve Hafıza: Arşiv, Jübile, Abide**, Akın Nalça Yayınları, İstanbul, 2011.
- ERSOY, A.: "Başka Bir Darülfünûn ve Kalfalığın Sonu Yahut Bey'in Rüyası", **Batılılaşan İstanbul'un Ermeni Mimarları**, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011.
- ERTUĞ, Z.T.: "Osmanlı Devlet Teşrifatında Hırka-i Şerif Ziyareti", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, Sayı 16, Çantay Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1998, s.37-47.
- ERTUĞRUL, S. : "Çırağan Sahilsarayı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 8, İstanbul, 1993, s.304-306.
- ESEMENLİ, D.: **Osmanlı Sarayı ve Dolmabahçe**, Homer Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002.
- ESEMENLİ, D.: "Mekanlar ve Zamanlar", **Topkapı Sarayı**, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.
- FİDAN, R.,
GÜLSÜN, H.: "Başlangıcından Günümüze Saray Havuzları", **Milli Saraylar 1994/1995**, Ankara, 1995s.92-102.
- GÜMÜŞ, M.D.: "Bir Acı Hikaye: Vedad (Tek) Bey Kızının Mezarını Tasarladı mı?", **İstanbul Araştırmaları Yıllığı**, No:7, 2017, s. 163-175.
- GEORGEON, F.: **Sultan Abdülhamid**, Çev. Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

GÖNCÜ, T. C.: “Beylerbeyi Sarayı’nın İnşa Süreci, Teşkilatı ve Kullanımı”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Beylerbeyi Sarayı, TBMM Basımevi, Ankara, 2013.

“Dolmabahçe Sarayı’nın İnşa Süreci, Mekan ve Teşkilat”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2015.

“Dolmabahçe Sarayı Hareket Köşkleri'nin İnşa Sürecine ve Çevre Düzenlemesine İlişkin Yeni Belgeler ve Değerlendirmeler”, **İstanbul Araştırmaları Yıllığı**, Sayı 5, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2016, s.131- 147.

GÜLERSOY, Ç. ; **Çerâğın Sarayları**, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1992.

GÜLSÜN, H.: “Mimar Vedat Bey ve Dolmabahçe Sarayı”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.

“Osmanlı Mimarlığında Restorasyon İlkeleri Var mıydı?”, **Milli Saraylar (Tarih, Kültür, Sanat, Mimarlık) Dergisi**, İstanbul, 1999, Sayı 1, s.147-153.

İBRAHİMGİL, M.,

- KONUK, N.: **Kosova'daki Osmanlı Mimari Eserleri I-II**, Türk Tarih Kurumu Yayları, Ankara, 2006.
- İZGÖER, A.Z., TUĞ, R.: **Padişah'ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı**, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara, 2013.
- KARATEKE, H. T.: **Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017.
- KAYA, B. Drl.: **Dolmabahçe: Mekanın Hafızası**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.
- KIRMIZI, A.: "Tanzimattan Cumhuriyete Maliye Nazırları (1838-1922)", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2003, s.97-114.
- KOÇU, R.E.; "Beykoz Kasrı", **İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt 5, İstanbul, 1961, s.2657-2661.
- KODAMAN, B. ,
ÜNAL, M.A. Ed. : **Son Vakanüvis Abdurrahman Şeref Efendi Tarihi: II. Meşrutiyet Olayları 1908-1909**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- KÜÇÜK, C.: "Bâbiâli Baskını", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 4, İstanbul, 1991, s.389-390.
- "Mehmed V.", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 28, İstanbul, 2003, s.418-422.

NECİPOĞLU, G.:

15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı. Mimarî, Tören ve İktidar, Çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.

OKÇUOĞLU, T.,
GÜMÜŞ, M.D.:

"Sermimar Vedad Bey ve Dolmabahçe Tiyatro Tavilesi Onarımı: II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mimarlık Bürokrasisinden Bir Kesit", **İstanbul Araştırmaları Yıllığı, Sayı 4**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2015, s.113-127.

ONUR, T.:

"Mimar Vedad Tek: Mimari Kişiliği ve Dönemin Mimarlık Sorunları", Ankara Üniversitesi DTCF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1988.

ÖNER, S.:

"Dolmabahçe Saray Kompleksini Oluşturan Yapıların Değerlendirilmesinde Yeni Bulgular", **Milli Saraylar 1994/1995**, Ankara, 1995, s.114-136.

ÖZ, T.:

"Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları", **Güzel Sanatlar 6**, Ankara, 1948, s.6-74)

ÖZGER, Y.:

"Sultan V. Mehmed Reşad'ın Edirne Seyahati", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, Sayı:22, 2017, s.135-162.

ÖZKAN, S.:

"Mimar Vedat Tek (1873-1942)", **Arkitekt**, Cilt 1973, Sayı 121-122, Ankara, 1973, s.45-51.

"Reddedilen Bir Mimar: Vedad Tek", **Şehir**, VII, İstanbul 1987, s. 24-29.

“Vedak Tek Üzerine,” **Arredamento Mimarlık**, 1999, s.81-86.

ÖZKAN, S.,

TEK, A. N. V.:

"Mimar M. Vedad Bey Konağı", **O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı 2, Ankara, 1979, s.158-183.

SAKAOĞLU, N. :

"Yusuf İzzeddin", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt:2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

Bu Mülkün Sultanları, Alfa yayınları, İstanbul, 2015.

SALMAN, Y.:

"Liman Hanı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s.213.

SARI, S. :

“Torunu Selma Sarı’nın Anlattıkları”, **Mimar Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Ed. Afife Batur, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.395-396.

SEÇEN, A.E.:

"Dolmabahçe Sarayı ve Bayılım Bahçeleri 19. Yüzyıl Tasarım İlkeleri ve Bitkisel Restitüsyonu", Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001.

SELVİ, H.:

“Sultan V. Mehmed Reşad'ın İzmit Seyahati (27-28 Ekim 1909)”, **Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri**, Kocaeli

Büyükşehir Belediyesi Yayınları No:35, Kocaeli, 2016,
s. 925-946.

S MAV , L.:

Son Osmanlı Sarayında Gördüklerim,  rg n
Yayinevi, İstanbul, 2004.

 ENYURT, O.:

  Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Hâssa
Ba mimarları , **T bav Bilim Dergisi**, Cilt 2, Sayı 4,
2009, s.489-503.

**Osmanlı Mimarlık  rg tlenmesinde Değişim ve
Dönüşüm**, Doğu Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.

** stanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki
Temsiliyeti**, Doğu Kitapevi, İstanbul, 2012.

  Kosova da Murad Hüdavendigâr Türbesi ve Ek
Yapıları , **O.D.T. . Mimarlık Fakültesi Dergisi**,
Cilt 29, Sayı 2, 2012, s.285-311.

"II. Abdülhamit Döneminde İki  nl  Saray Mimarının
Siyasi İli kileri , **Uluslararası Sosyal Araştırmalar
Dergisi**, Vol.3/11, 2010, s.539-548

S ZEN, M.,

TAPAN, M.:

50 Yılın Türk Mimarisi, Türkiye İ  Bankası Kültür
Yayınları, İstanbul, 1973.

TANJU, B.:

"Bir Osmanlının Mimar Olarak Portresi , **M. Vedad
Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi
Yayınları, İstanbul, 2003, s.243-260.

TANYEL , U.:

  Modernleşme Piramidini Tartı mak: Halid Ziya Bey

Dolmabahçe’de”, **Dolmabahçe Mekanın Hafızası**,
Drl. Bahar Kaya, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,
2016, s.415-431.

Mimarlığın Aktörleri: Türkiye 1900-2000, Garanti
Galeri Yayınları, İstanbul, 2007.

TARIM ERTUĞ, Z.: “Osmanlı Devlet Teşrifatında Hırka-i Şerif Ziyareti”,
Tarih Enstitüsü Dergisi XVI, İstanbul, 1998, s.37-47.

TEK, N.: “N. Sahir Silan’a Mektup”, **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Ed. Afife Batur, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 385-394.

TERZİ, A.: “19. Yüzyıl Sonlarında Ebniye-i Seniyye İdaresi (Görevleri Ve Teşkilatı)”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, 1998, s.109-119.

Hazine-i Hassa Nezareti, Türk Tarih Kurumu
Yayınları, Ankara, 2010.

TOĞRAL, T.: "Maslak Kasırları Yerleşim Düzeni ve Kullanımı Üzerine İnceleme", **Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih Dergisi**, Sayı 7, İstanbul, 2011, s.131-151.

TOPUZLU, C.: **Seksen Yıllık Hatıralarım İstibdat- Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirlerinde**, İ.Ü. Yayınları, İstanbul, 1982.

TURAN, Ş.: "Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt I, Sayı 1, 1963, s.159-200.

- TUĞLACI, P.: **Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1981.
- TÜRKGELDİ, A. F.: **Görüp İşittiklerim**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010.
- TÜRKMEN, S. : "Mahmud Şevket Paşa", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 27, İstanbul, 2003, s.384-386.
- ULUÇ, L.: M. Vedat Tek, Architect. An Episode In Turkish Architecture, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1987.
- UŞAKLIGİL, H. Z.: **Saray ve Ötesi**, Özgür Yayınları, İstanbul, 2003.
- ÜRGÜPLÜ, A. S.: **Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin Meşrutiyet, Büyük Harp ve Mütareke Günlükleri (1909-1922)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.
- WHARTON, A.: **The Architects of Ottoman Constantinople: The Balyan Family and the History of Ottoman Architecture**, 2015.
- "The Balyan Family and the Linguistic Culture of a Parisian Education", **International Journal of Islamic Architecture**, Vol:5, 2016.
- YILDIRIM, N.: **Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı: Hamidiye Etfal Hastanesi**, Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul, 2010.

ZÜRCER, E.J.: “Kosova Revisited: Sultan Reşad's Macedonian Journey of June 1911”, **Seventy-Five Years of the Turkish Republic**, Ed. Sylvia Kedourie, London, 2000.

ZÜRCER, E.J.: **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2017.

EK 1:Sermimar Vedad Bey'in Hazırladığı Keşif Defterleri (Tarih, Özgün Başlık, Tahmini Bedel ve Sadeleştirilmiş İçerikleri.)

Keşif No: Yok (BOA HH.D.27125)	R. 2 Haziran 1324 (belgede sene hatalı yazılmış, 1325 olmalı) / M.15 Haziran 1908	-
Ortaköy'de Devletli Necâbetli Fatma Sultan Hazretleri'nin sarayının tamirât keşfidir.		
Deniz tarafında natamam kalmış ocakların tamamlanması. Harem tarafındaki mermer taşığın kırık taşlarının yenilenmesi ve tamiri. Haremdeki büyük sofanın odaya dönüştürülmesi.Büyük sofanın tavanının tamiri ve kalem işi yapılması. Selamlık tarafındaki merdivenin boyanması. Rıhtım kısmen çökmüş olduğundan bazı yerlerinin yeniden inşası. Çatı tamiri.Kiremitlerin yenilenmesi. Dış kaplamaların tamiri. Bodrum katında mermer basamaklarının tamiri, çerçeve ve kafeslerin tamiri. Birinci katta bir numaralı salon tavanının silmeleriyle kalemkâr işlemelerinin tamiri. Odaların tavan silmelerinin tamiri. Birinci katta 1,2,3 numaralı odaların parke döşemelerinin yenilenmesi. Pencerele panjur yaptırılması.		
Keşif No: Yok (BOA.HH.D.27125)	R. Temmuz 1325 / M.Temmuz - Ağustos 1909	60.825,60 kuruş
Kurbağalıdere nâm mahaldeki köşklerin tamirâtı.		
Kiremitlerin yenilenmesi, dere ve olukların yenilenmesi. Dış kapmalaların, merdiven basamaklarının tamiri.Bodrum katında çürümüş olan döşemelerin yenilenmesi. Çatlamış duvarların yıkılması ve yeiden yapılması. Kapı, çerçeve, tavan tamirleri. Birinci katta silmelerin ve kalemkârlarının tamiri. Büyük salonun tavanında eksik olan silmelerin, kalemkârların ve köşe direklerinin tamamlanması. Birinci kata parke döşenmesi.		
Keşif No: Yok	R. 1 Kanunusani 1325 / M. 14 Ocak 1910	4.560 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu Şale Köşkü'ndeki Limonluk		
Eksik camların tamamlanması, ahşap çatının demir-cam üst örtüsü ile değiştirilmesi. Ocak tamiri. Baca tamiri. Boya.		
Keşif No: Yok (BOA.HH.D.27125)	R. 10 Kanunusani 1325 /M. 23 Ocak 1910	32.940 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu karşısında Eczahane-i Hümâyun ittisalinde itfaiye alayının ikâmetine mahsus tamir edilecek ebniyenin keşfidir.		
Arabalığın taş ile döşenmesi. Kalas tahtasından merdiven inşası. Avrupa lameli çiğdene tahtasıyla döşenmesi. İtfaiye alayının ikamet edeceği mahalin tahta ile döşenmesi. Arabalık kapısının karşısında su yolunun üzerine tuğla kemer inşası. Koğuşun içine raf yaptırılması. Çatı tamiri.		

Keşif No: 1	R. 10 Şubat 1325 / M. 23 Şubat 1910	4.560 Kuruş
Yıldız bahçesinde Çini Fabrikası karşısında inşâ olunacak kapı.		
Çini Fabrikası karşısındaki duvarın bir kısmının yıkılması ve buraya bir kapı inşası.		

Keşif No: 9 (BOA.HH.EBA.679-28)	R. 13 Şubat 1325 / M. 26 Şubat 1910	
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu Terkos suyu tevziâtı için şirket tarafından yapılan keşif defteridir.		

Keşif No:10 (BOA.HH.EBA.679-23)	R. 13 Şubat 1325 / M. 26 Şubat 1910	13.035 Kuruş
Beylerbeyi'nde kâin saray-ı hümayun bahçesindeki Sarı Köşk'ün tamiri.		
İkinci kattaki 1,2,3 numaralı odaların tavan kalem işlerinin (yağlı kalemkâr) yenilenmesi ve tamiri. Sıva tamirleri. Yapının dış cephelerinin boyanması. Sokak kapılarının tamiri. Köşkün karşısında yer alan fakat yıkılmış olan bahçe kapısının yerine yeni kapı yaptırılması.		

Keşif No: Yok (BOA. HH.D.20166)	R. 14 Şubat 1325 / M. 27 Şubat 1910	28.209 Kuruş
Ortaköyde Seyfeddin Efendi Hazretleri'nin saray-ı âlilerinde icrâ kılınacak tamirât.		
Harem dairesinin bahçe tarafında bulunan duvarın üzerine iki metre yüksekliğinde kafes yapılması. Harem bahçesine odadan kapı açılması. Haremin bahçe tarafındaki oda döşemesinin mermer olarak yenilenmesi. Külhan tamiri. Hamam kubbesinin tamiri. Silmelerin tamiri. İkinci kattaki odaların kalem işlerinin tamiri. Selamlık dairesinde birinci kattaki ocağın yıkılmasıyla aydınlık tarafında abdesthane inşası. Selamlık dairesinde döşeme yenilenmesi, çerçeve tamiri, çatı tamiri.		

Keşif No: 12 (BOA.HH.EBA.)	R. 15 Şubat 1325 / M. 28 Şubat 1910	28.238 Kuruş
Mabeyn-i Hümayun deniz cihetindeki küçük havuzun keşfidir.		
Toprak hafriyatı. Havuzun elli santimetre yüksekliğinde moloz kırıklarıyla doldurulması. Beton imali. Ortada bulunan fiskiyeye resim mücibince kaskad inşası. Fazla suyun akıtılması için su yolu yapılması.		

Keşif No: 16 (BOA.HH.EBA.683-14-1)	R. 22 Şubat 1325/ M. 7 Mart 1910	-
Harem-i Hümayun bahçesindeki kümesin keşfidir.		

Keşif No: 17 (BOA.HH.EBA.680-9)	R. 23 Şubat 1325/ M. 8 Mart 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu devletli necâbetli Efendiler Hazerâtı için tahsis		

buyurulan bahçelerin taksimâtına mahsus keşif.		
Keşif No: 21 (BOA. HH.d.27125)	R. 15 Mart 1326/ M. 28 Mart 1910	272.177 Kuruş
Muayede daire-i hümayununun çatı tamiri ile haricen boyası.		
Keşif No: 22 (BOA. HH.d.27125)	R. 15 Mart 1326/M. 28 Mart 1910	328.163 Kuruş
Veliahd-ı Saltanat Dairesi'nin çatı tamirâtıyla haricen boyası.		
Keşif No: 23 (BOA. HH.d.27125)	R. 15 Mart 1326/M. 28 Mart 1910	-
Mabeyn-i hümayun dairesinin çatı tamiri ile haricen boyası.		
Keşif No: 24 (BOA.HH.EBA.682-35-1)	R. 7 Mart 1326/M. 20 Mart 1910	509.511 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu dairesi zemin katında icra olunacak tamirâtın keşfidir.		
Keşif No: 25 (BOA.HH.EBA.681-20-1)	R. 17 Mart 1326/ M. 30 Mart 1910	-
Harem-i hümayunda derdest-i ikmâl olan sofanın kalem işlerinin ikmâli.		
Keşif No: 26 (BOA.HH.EBA.681-8)	R. 15 Mart 1326/ M. 28 Mart 1910	-
Merhûm Hayreddin Paşa'nın türbesi tamirâtı keşfi.		
Cephedeki küfeki taşlarının macunlanması, kırılmış olanların tamiri ve yenilenmesi, dökülen mermer sövelerin yeniden yaptırılması. Parmaklıkların ve tahta döşemelerin tamiri. Eski çerçevelerin kaldırılması ve yeni çerçevelerin yerleştirilmesi.		
Keşif No: 27 (BOA.HH.EBA.681-15)	R. 17 Mart 1326/ M. 30 Mart 1910	-
Harem-i hümayunda derdest-i tamir olup ikmâl edilmemiş olan mermer perdahı.		
Keşif No: 28 (BOA.HH.EBA.681-13)	R. 17 Mart 1326/ M. 30 Mart 1910	-
Harem-i hümayunda derdest-i tamir olup henüz ikmâl edilmemiş olan bodrum		

katında muhtelif tamirât.		
Keşif No: 29 (BOA.HH.EBA.681-14-1)	R. 17 Mart 1326/ M. 30 Mart 1910	-
Harem-i hümâyun misafir dairesinin medhal tavanı.		
Keşif No:30 (BOA. HH.d.27125)	R. 18 Mart 1326 / M. 31 Mart 1910	1.454 Kuruş
Harem-i hümâyun bahçesindeki havuza Beylerbeyi Saray-ı Hümâyunundan nakl olunan fiskiye'nin vaz'ı.		
Havuzun boşaltılıp çalı süpürgesiyle süpürülmesi. Deliklerin kapatılması. Resmine uygun olarak beton kaide imal edilmesi.		
Keşif No: 31 (BOA.HH.EBA. 681-24-1)	R. 18 Mart 1326 / M. 31 Mart 1910	-
Harem-i Hümâyun Dairesi'nde parke temizlenmesi ve cilası.		
Keşif No: 32 (BOA.HH.EBA. 681-10)	R. 18 Mart 1326 / M. 31 Mart 1910	-
Kuşluk bahçesiyle Harem-i Hümâyun bahçesi arasındaki duvarın üzerinin tamiratının keşfidir.		
Keşif No: 34 (BOA.HH.EBA. 681-26)	R. 20 Mart 1326 / M. 2 Nisan 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu rıhtımına yanaşacak kayıkların kancalarına mahsus köprü imali keşfidir.		
Keşif No: 36 (BOA.HH.EBA.681-21)	R. 20 Mart 1326 / M. 2 Nisan 1910	12.678 Kuruş
Maslak Kasr-ı Hümâyunu su yollarının tamiri.		
Keşif No: 37 (BOA.HH.EBA. 681-18-1)	R. 22 Mart 1326 / M. 4 Nisan 1910	
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu harem cihetinde bulunan pencerelerin cilasının keşfidir.		
Keşif No: 38 (BOA.HH.EBA.681-18-1)	R. 24 Mart 1326 / M. 6 Nisan 1910	-
Ayazağa Kasr-ı Hümâyunu su yollarının tamiri.		
Keşif No: 39 (BOA.HH.EBA.681-25-1)	R. 24 Mart 1326 / M. 6 Nisan 1910	-
Balmumcu Kasr-ı Hümâyunu'ndaki havuzun etrafına demir tel parmaklık ve küçük kümes inşası.		

--

Keşif No: 40 (BOA.HH.EBA.681-28-1)	R. 25 Mart 1326 / M. 7 Nisan 1910	50.1625 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu matbahında Harem-i Hümayuna kadar dekovil sisteminde demir yol hattı inşasına mahsus keşif defteri.		
Çifte demir yol inşa edilmesi. 8 raflı ve 4 raflı birer yemek arabası alınması.		

Keşif No: 41 (BOA.HH.EBA. 688-36-1)	R. 24 Mart 1326 / M. 6 Nisan 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem cihetindeki iki aded abdesthaneye nefeslik inşası.		

Keşif No: 44 (BOA.HH.EBA.681-27-1)	R. 24 Mart 1326 / M. 6 Nisan 1910	2.624 Kuruş
Harem-i Hümayun zemin katındaki hamamın üzerinde bulunan kubbelerin sıvasının keşfidir.		
Kubbe ve silme sıvalarının kazınması ve yeniden sıvanması.		

Keşif No: 45 (BOA.HH.EBA. 682-58)	R. 27 Mart 1326 / M. 9 Nisan 1910	3.164 Kuruş
Harem-i hümayun bahçesindeki havuza Yıldız'dan nakledilen fiskiye'nin tamirâtı ve mahaline vaz'ı keşfidir.		
Fiskiye'nin altına beton imal edilmesi. Mermer fiskiye'nin bazı kırık ve bozuk yerlerin marmara mermerinden müceddeden inşası.		

Keşif No: 46 (BOA.HH.EBA. 688-17)	R. 29 Mart 1326 / M. 11 Nisan 1910	99.435 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu devletli necâbetli Efendiler Hazeratı Dairesi'nin tamirât keşfidir.		
Çatının çürük kerestelerinin yenilenmesi. Kurşunların yenilenmesi. Derelere keçe ve kurşun döşenmesi. Baca tamiri. Birinci kattaki oda tavanlarının ve merdiven tavanlarındaki kalem işlerinin aslında uygun olarak tamiri. Duvar kağıtlarının sökülmesi. Zemin ve birinci kat odalarının boyanması. Kudümhanenin çürük olan döşeme ve tavanının yenilenmesi. Hamam odası tavanının kalem işlerinin aslına uygun olarak tamiri. Hamamda çeşitli tamirat. Zemin katta kiler ve kahve ocağı arasındaki koridorun döşemesinin yenilenmesi. Kahve ocağının tamiri. Saçakların silmelerinin tamiri. Dış kapıların tamiri. Mermer basamakların perdahı.		

Keşif No: 49 (BOA.HH.EBA. 681-17)	R. 30 Mart 1326 / M. 12 Nisan 1910	19.252 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu Mabeyn-i Hümayun'da 12, 14, 15, 23 numaralı odaların tamirâtı.		
Pencere tamiri. Doğrama cilası. Parke tamiri. Kalemkâr işlerinin eskisinin aynı olmak üzere tamiri. Koridorların kalem işlerinin tamiri. Camların yenilenmesi.		

Keşif No: 50 (BOA.HH.EBA. 681-32)	R. 31 Mart 1326 / M. 13 Nisan 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu kuyuların bileziklerinin ve (?) keşfi.		
Keşif No: 52 (BOA.HH.EBA. 681-33)	R. 1 Nisan 1326 / M. 14 Nisan 1910	26.000 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu bahçe ve meydanlarda tesis edilecek üç adet çeşmenin keşfidir.		
Marmara mermerinden, kubbe ile örtülü, üzerinde çeşitli oymalar bulunan çeşme inşası.		
Keşif No: 53 (BOA.HH.EBA. 681-36)	R. 3 Nisan 1326 / M. 16 Nisan 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu kalorifer borularının deliklerinin keşfidir.		
Keşif No: 54 (BOA.HH.EBA.681- 37)	R. 3 Nisan 1326 / M. 16 Nisan 1910	2.571 kuruş
Şişli'de Kağıthane Caddesi'nde sertabib-i hazret-i şehriyarî beyin konağının tamirâtı keşfi.		
Çeşitli odalara asma lamba takılması. Çatının katranlı mukavva ile kaplanması. Kapı tamirleri. Odalara elektrik zili takılması. Yağlı boya ve sıva tamirleri.		
Keşif No: 58 (BOA.HH.EBA. 681-44)	R. 6 Nisan 1326 / M. 19 Nisan 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu saltanat kapılarındaki otların temizlenmesi.		
Keşif No: 59 (BOA.HH.EBA. 681-83-1)	R. 7 Nisan 1326 / M. 20 Nisan 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu koltuk kapı cihetindeki kudümhaneye takılacak bir adet kapının keşfidir.		
Keşif No: 60 (BOA.HH.EBA. 681-49-1)	R. 10 Nisan 1326 / M. 23 Nisan 1910	2.660 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu pencere kanadı keşfi.		
Mabeyn ile harem arasındaki uzun yolda bulunan yedi adet sağır pencerenin bir kısmının açılır hale dönüştürülmesi için piriç kanat yaptırılması.		
Keşif No: 62 (BOA.HH.EBA. 681-59)	R. 10 Nisan 1326 / M. 23 Nisan 1910	-
Camlı Köşk'ün tamiratına mahsus keşif defteridir.		
Köşkün koridor sakfının eski tahta kurşunlarıyla samanlı sıvasının sökülmesi. Koridor sakfının çürük kerestelerinin tamamen yenilenmesi. Kurşunlar yenilenecek. Dış cephedeki silmelerin tamiri. Köşkün büyük koridorunun tavanının kalem işlenmesi. Merdiven tavanının emsali ve tarif üzere yağlı kalem işi tamiri. Parke ve çerçeve cilası. Koridor bitişiğindeki odaların kalem işlerinin aslına uygun olarak tamiri. Büyük salonun çerçevelerinin tamirleri ve panjurların sermimarın seçimine		

uygun olarak yenilenmesi.

Keşif No: 63 (BOA.HH.EBA.704-25-65)	R. 10 Nisan 1326 / M. 23 Nisan 1910	3.740 Kuruş
--	--	-------------

Beşiktaş Saray-ı Hümayununa isâle olunacak su boruları.

Müceddeden inşa olunacak su yolları için anbarda bulunan dökme boruların kullanılması. Su yolu Maçka Karakolhanesi bitişiğindeki su deposundan Bayıldım Bahçesi'ndeki su haznesine kadar eski su yollarının bitişiğinde kazılacaktır. Su deposunun kabarmış olan sıvaları tamir edilecektir.

Keşif No: 65 (BOA.HH.EBA. 681-53-1)	R. 10 Nisan 1326 / M. 14 Nisan 1910	13.689 Kuruş
--	--	--------------

Topkapı Saray-ı Hümayunu kırk çeşme suyu kuyuları.

Keşif No: 66 (BOA.HH.EBA. 690-49-1)	R. 18 Nisan 1326 / M. 1 Mayıs 1910	10.980 Kuruş
--	---------------------------------------	--------------

Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu bahçesi dahilinde kebir havuzun noksan kalan kısmının ikmâlîne mahsus keşif.

Havuzun etraf ve tabanının sıvanması. Terkos ve Taksim suları su borusu takılması. Havuza inmek için demir merdiven

Keşif No: 67 (BOA.HH.EBA. 681-52)	R. 17 Nisan 1326 / M. 30 Nisan 1910	-
--------------------------------------	--	---

Ortaköyde devletli necâbetli Cemaleddin ve Vahdettin Efendi Hazretleri'nin dairelerinin tamirâtına mahsus keşif defteridir.

Keşif No: 68 (BOA.HH.EBA. 704-25-2)	R. 19 Nisan 1326 / M. 2 Mayıs 1910	-
--	---------------------------------------	---

Beşiktaş Saray-ı Hümayunu radyatörlerin boyaları hakkında keşif defteridir.

Keşif No: 69 (BOA.HH.EBA. HH.d.27125)	R. 20 Nisan 1326 / M. 3 Mayıs 1910	2.921 Kuruş
---	---------------------------------------	-------------

Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu kuşluk cihetinde Ahmet Turani Hazretleri'nin türbesi tamiri.

Kiremitlerin aktarılması, malta taşından döşemelerin tamiri, sac dolabın tamiri, sacdan saçak inşası. Çiğdene tahtasından dolap yaptırılması. Sandukanın çiğdene tahtasından yeniden yaptırılması ev 12 numaralı çinkoyle kaplanması. Türbeye çırallı hatulından bir kapı inşası. Kandillerin yaldızlanması.

Keşif No: 70 (BOA.HH.EBA.681-59)	R. 20 Nisan 1326 / M. 3 Mayıs 1910	2.019 Kuruş
-------------------------------------	---------------------------------------	-------------

Devletli necâbetli Efendiler Hazeratı Dairesi'nin kudümhanelerinin tamirâtı keşfidir.		
Zemin kattaki kudümhanenin çürük olan döşeme, kiriş ve tavanının yenilenmesi. Yağlı boya ve badana.		
Keşif No: 71 (BOA.HH.EBA. 681-63)	R. 24 Nisan 1326 / M. 7 Mayıs 1910	-
Maçka'da kâin Ahmed Rıza Beyefendi Hazretleri'nin konağında iktizâ eden tamirâta mahsus keşif defteridir.		
Keşif No: 73 (BOA.HH.EBA. 681-64)	R. 24 Nisan 1326 / M. 7 Mayıs 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu Muayede Salonu'nun arkasındaki koridoruna müceddeden yapılacak üç adet meşe pencerenin keşfidir.		
Keşif No: 75 (BOA.HH.EBA.682-1-1)	R. 1 Mayıs 1326 / M. 14 Mayıs 1910	97 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu Devletli Necâbetli Ziyaeddin Efendi dairesindeki kudümhanede musluk ve zembil tamirâtına mahsus keşif defteridir.		
Kudümhaneye musluk ve zembil takılması.		
Keşif No: 77 (BOA.HH.EBA.681-73)	R. 2 Mayıs 1326 / M. 15 Mayıs 1910	278 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu devletli necâbetli Ziyaeddin Efendi Hazretleri'nin dairesi bodrum katında çamaşır odasındaki iki adet telli çerçevenin keşfidir.		
Resmine uygun olarak çerçeve yaptırılması.		
Keşif No: 78 (BOA.HH.EBA.681-79-1)	R. 8 Mayıs 1326 / M. 21 Mayıs 1910	140 Kuruş
Nişantaşı'nda başkâtip beyefendinin konağının sokak kapısının tamirâtı keşfi.		
Kapı sürmesinin, kapı topunun ve vesair teferruatın tamiri		
Keşif No: 79 (BOA.HH.EBA. 682-5)	R. 5-12 Mayıs 1326 / M. 18-31 Mayıs 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu kalorifer makinesine mahsus inşa olunacak mahalin keşfidir.		
Keşif No: 80 (BOA.HH.EBA.682-14-1)	R. 12 Mayıs 1326 / M. 25 Mayıs 1910	2.205 Kuruş
Veliâhd-ı Saltanat devletli necâbetli Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri'nin selamlık dairelerinin kapısı önüne çifte camekân inşasına mahsus keşif defteridir.		
Çizimi ve ölçülerine uygun olarak camekan inşası.		

Keşif No: 81 (BOA.HH.EBA.682-3)	R. 11 Mayıs 1326 / M. 24 Mayıs 1910	3.450 kuruş
Dolmabahçe Sarayı Hümâyunu bahçesi dahilindeki kebir havuzun muvakkat surette ikmâli.		
Havuzun ortasında kısmı ile altındaki yolun harçla sıvanması.		
Keşif No: 82 (BOA.HH.EBA. HH.d.27125)	R. 13 Mayıs 1326 / M. 26 Mayıs 1910	3.672 Kuruş
Yıldız Sarayı'nda Merasim Dairesi karşısında dökmeden mâmul fiskiyenin keşfidir.		
Keşif No: 83 (BOA.HH.EBA.682-6)	R. 15 Mayıs 1326 / M. 28 Mayıs 1910	124 Kuruş
Nişantaşı'nda başkâtip beyefendi hazretlerinin konağı bahçesinin sulanması için bez hortum keşfi.		
Bez hortum ve piriñç boru alınıp yerlerine takılması.		
Keşif No: 84 (BOA.HH.EBA.682-17)	R. 15 Mayıs 1326 / M. 28 Mayıs 1910	465 Kuruş
İtfaiye alayının abdesthanesine isâle olunacak su borusunun keşfidir.		
Kurşun boru ve musluk takılması.		
Keşif No: 85 (BOA.HH.EBA.682-15)	R. 20 Mayıs 1326 / M. 2 Haziran 1910	2.095 Kuruş
Mabeyn-i Hümâyun birinci katında daire-i hümâyun helasının tamiri.		
Keşif No: 87 (BOA.HH.EBA.683- 16)	R. 22 Mayıs 1326 / M. 4 Haziran 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu harem dairesi hazinesinde fırıldak keşfidir.		
Keşif No: 90 (BOA.HH.EBA.704-25- 37)	R. 26 Mayıs 1326 / M. 8 Haziran 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu Musâhibân Ağaları Dairesi'nin tamirâtına mahsus keşif defteri.		
Keşif No: 92 (BOA.HH.EBA.682-27)	R. 31 Mayıs 1326 / M. 13 Haziran 1910	4.004 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu kuyularının ikinci keşfidir.		
Kuyulara resmi mûcibince marmara mermerinden bilezik imali. Bileziklerin etrafında mermer döşeme.		

Keşif No: 93 (BOA.HH.EBA.682-23)	R. 31 Mayıs 1326 / M. 13 Haziran 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu çeşmelerin ikinci keşfi.		
Anbarda mevcut bir girne iki ayna taşı ve döşemelik taşların tamiri. Müceddeden bir girne imaliyle iki çeşme inşası.		
Keşif No: 94 (BOA.HH.EBA.682-25)	R. 31 Mayıs 1326 / M. 13 Haziran 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu Harem Dairesi Muayede Salonunda bazı tamirâta mahsus keşif defteri.		
Parke, dolap, yıldız tamiri.		
Keşif No: 96 (BOA.HH.EBA.682-33)	R. 26 Mayıs 1326 / M. 8 Haziran 1910	1.200 Kuruş
Hazine-i Hassa-i Şâhâne Dairesinin önündeki rahnedâr olan rıhtımın inşasına mahsus keşif defteri.		
Rıhtımın denize düşmüş mermerlerinin kaldırılması. Eksik yerlerin marmara mermerinden tamamlanması. Mermerlerin demirler ile bağlanması.		
Keşif No: 97 (BOA.HH.EBA.682-33)	R. 2 Haziran 1326 / M. 15 Haziran 1910	752 Kuruş
Nişantaşı'nda başmabeynci beyefendi hazretlerinin konağı bahçesinin sulanması için hortum keşfi.		
Kurşun boru(anbar mevcudu), musluk ve bez kortum alınıp yerine takılması.		
Keşif No: 98 (BOA.HH.EBA. 682- 30)	R. 2 Haziran 1326 / M. 15 Haziran 1910	-
Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu'nun camlarının tamirâtına mahsus keşif defteridir.		
Keşif No: 99 (BOA.HH.EBA.686-32)	R. 8 Haziran 1326 / M. 21 Haziran 1910	885
İhlamur Köşkü'ndeki avlunun tamirâtına mahsus keşif defteridir.		
Avlu tarafında bulunan musluk, döşeme tahtası ve çürük kirişlemelerin kaldırılması. Yerine kalas tahtasından kirişleme, üzerine tahta döşenmesi, musluk taşının yerine yerleştirilmesi.		
Keşif No: 103 (BOA.HH.EBA. 682-34)	R. 10 Haziran 1326 / M. 23 Haziran 1910	-
Fırın-ı Hümayun tamirâtına mahsus keşif defteridir.		
Keşif No:104 (BOA.HH.EBA. 704-25-8)	R. 12 Haziran 1326 / M. 25 Haziran 1910	1.011 Kuruş
Göksu Kasr-ı Hümayunu'nda bazı tamir edilecek mahallerin keşif defteri		

Ön ve arka tarafta bulunan saltanat merdivenlerinin perdahı.
Hol tarafındaki balkonun iç tarafında bulunan parmaklığın yağlı boyası.

Keşif No: 105 (BOA.HH.EBA. 682-48-1)	R. 13 Haziran 1326 / M. 26 Haziran 1910	-
İtfaiye alayının birinci katındaki harita odasının tamirâtı.		

Keşif No: 106 (BOA.HH.EBA. 690-34)	R. 16 Haziran 1326 / M. 29 Haziran 1910	-
Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu havuzun boruları için keşfi evvel defteridir.		

Keşif No: 107 (BOA.HH.EBA. 682-38)	R. 19 Haziran 1326 / M. 2 Temmuz 1910	-
Veliahd-ı Saltanat devletli necâbetli Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri'nin selamlık dairelerinin kapısı önüne camekân inşasına mahsus keşif defteridir.		

Keşif No: 108 (BOA.HH.EBA.682-39)	R. 20 Haziran 1326 / M. 3 Temmuz 1910	2.618 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem dairesinde devletli necâbetli Hilmi Efendi Hazretleri'nin sokak kapısı önündeki mermer döşemenin inşasına mahsus keşif.		
Mevcut bulunan kırık döşemenin sökülmesi. Toprağın tesviyesinden sonra İtalya mermeri döşenmesi.		

Keşif No: 109 (BOA.HH.EBA.682-42)	R. 21 Haziran 1326 / M. 4 Temmuz 1910	60 Kuruş
Mabeyn-i Hümayun'da koltuk kapı cihetindeki uzun yolda su lağımının üzerine demirden mamul ızgara inşasına mahsus keşif.		
Lağımın üzerine demirden ızgara yerleştirilmesi.		

Keşif No: 110 (BOA.HH.EBA.682-41)	R. 21 Haziran 1326 / M. 4 Temmuz 1910	1.400 Kuruş
Mabeyn-i Hümayun'da mızıkâ-ı hümayuna tahsis buyurulan odanın kaplamalarının boyanmasına mahsus keşif defteridir.		
Kaplamların temizlenmesi ve boyanması.		

Keşif No:111 (BOA.HH.EBA.696-14 26.)	R. 23 Haziran 1326 / M. 6 Temmuz 1910	5.341 Kuruş
Saray-ı Hümayun kalorifer tesisatı münasebetiyle çatılarda açılan nefesliklerin üzerine bir şapka imaline mahsus keşif defteri.		
Çatılarda açılan nefes deliklerinin kurşun levhalar ile tamiri ve üzerine aynı cins kurşunla şapka imali.		

Keşif No:113 (BOA.HH.EBA.682-51)	R. 4 Temmuz 1326 / M. 17 Temmuz 1910	1.500 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu efendiler hazeratına mahsus kameriye keşfi.		
Harem-i hümayun bahçesine verilen resimlere uygun olarak üç adet kameriye inşası.		
Keşif No: 115 (BOA.HH. d.27125)	R. 3 Temmuz 1326 / M. 16 Temmuz 1910	12.510 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu veliahd-ı saltanat hazretlerinin daireleri medhalinin (?) hakkında keşif defteri.		
Keşif No: 116 (BOA.HH.EBA. 682-52)	R. 4 Temmuz 1326 / M. 17 Temmuz 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem dairesi Muayede Salonu'na münhal bodrum katında ilave olarak müceddeden iki abdesthane inşası.		
Keşif No: 118 (BOA.HH.EBA. 682- 53)	R.5 Temmuz 1326/M. 18 Temmuz 1910	11.425 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda harem-i hümayun dairesi bodrum ve zemin birinci katındaki Muayede Salonu'na nakl olan çamaşırhanelerin ilave keşfidir.		
Keşif No: 119 (BOA.HH.EBA. 774-33-2)	R. 5 Temmuz 1326 / M. 18 Temmuz 1910	4.200 Kuruş/ 3.588 Kuruş /1.986 Kuruş/ 9774 Kuruş
Devletli necâbetli Necmeddin Efendi (?) ve hazinedar usta hazretlerinin kahve ocaklarının tamirâtı.		
Keşif No: 120 (BOA.HH.d.27125)	R. 12 Temmuz 1326 / M. 25 Temmuz 1910	279.298 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun dairesi bodrum katında icrâ olunan tamiratın keşif defteridir.		
Keşif No: 121 (BOA.HH.EBA. 682-57)	R. 8 Temmuz 1326 / M. 21 Temmuz 1910	-
İtfaiye koğuşuna vaz' olunacak havagazı ile su yollarının keşfidir.		
Keşif No: 123 (BOA.HH.EBA.683-13-1)	R. 17 Temmuz 1326 / M. 30 Temmuz 1910	4.560 Kuruş
Yıldız bahçesindeki kapı.		
Önceden açılmış olan kapının yerinin eski haline çevrilmesi, koltuk cihetinden müceddeden bir kapı açılması ve eski kapının yeni yerine yerleştirilmesi. Bahçeye müceddeden açılacak kapıya giden yolun istikametine denk gelen bahçıvan		

kapısının yıkılması.		
Keşif No: 124 (BOA.HH.EBA. 682-62)	R.21 Temmuz 1326/M.3 Ağustos 1910	110.528 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu devletli necâbetli Vahdeddin Efendi'nin daire-i âlilerinin tamiratının keşfidir.		
Keşif No: 127 (BOA.HH.EBA. HH.d.27125)	R. 26 Temmuz 1326 / M. 8 Ağustos 1910	106.810 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu devâirinden harem-i hümâyun bahçesinin muhtelif mahallerinde mevcut harâb olan kaldırımlarının feshi.		
Keşif No: 128 (BOA.HH.EBA.682-64-1)	R. 24 Temmuz 1326 / M. 6 Ağustos 1910	50 Kuruş
Nişantaşı'nda başkâtip beyefendinin konağında perakende suretle yapılacak tamirâtın keşfidir.		
10 numaralı terkos musluğu alınması ve yerine takılması. Havagazı lambasının yerinden çıkarılıp kurşun boru ilavesiyle tekrar lamba mahaline takılması. Musluk tamiri.		
Keşif No: 131 (BOA.HH.EBA. 682-68)	R. 28 Temmuz 1326 / M. 10 Ağustos 1910	5.192 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu harem-i hümâyun dairesinde 10 numaralı aydınlığın tamirâtına mahsus keşif defteridir.		
Keşif No: 132 (BOA.HH.EBA. 682- 70)	R. 31 Temmuz 1326 / M. 13 Ağustos 1910	210 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu başkatip dairesi helasının tamirâtına mahsus keşif.		
Keşif No: 133 (BOA.HH.EBA. 682- 72)	R. 31 Temmuz 1326 / M. 13 Ağustos 1910	195 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu harem-i hümâyun bahçesinde müceddeden imâl edilen çeşmenin keşfidir.		
Keşif No: 136 (BOA.HH.EBA.682-76)	R. 7 Ağustos 1326 / M. 20 Ağustos 1910	7.505 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu haremi hümâyun dairesinin ikinci katında 82 numaralı odanın döşeme ve parkesinin tecdîdine mahsus keşif.		
Odaya yeni parke döşenmesi.		

Keşif No: 137 (BOA.HH.EBA.683-25-1)	R. 7 Ağustos 1326 / M. 20 Ağustos 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun dairesindeki merdiven babalarının üzerine müceddeden vaz' olunacak oymaların keşfidir.		
Merdiven babalarının üzerindeki eski oymaların kaldırılıp anbara nakledilmesi. Eski oymaların yerine ıhlamur ağacından verilecek örneğe göre 45 santim yüksekliğinde üretilmesi.		

Keşif No: 139 (BOA.HH.EBA.696-14-27)	R. 9 Ağustos 1326 / M. 22 Ağustos 1910	7.500 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu Camlı Köşk'ten kuşluk bahçesine inen merdivenin feshiyle yerine mermerden mamul parmaklıklı merdiven inşasına mahsus keşif defteri.		
Camlı köşkün kuşluk bahçesine inen merdivenin etrafındaki camekan yıkılmak üzere olduğundan kaldırılması. Çizimler doğrultusunda yeni mermer merdiven ve parmaklıklar üretilmesi.		

Keşif No: 140 (BOA.HH.EBA.687-20-2)	R. 10 Ağustos 1326 / M. 23 Ağustos 1910	606 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun dairesi bodrum katında 24 numaralı odanın penceresinin kapıya tahviline dair keşif defteridir.		
Pencere duvarının yıkılması, duvar inşası, çıralı hatılından kapı yaptırılması, kapının önüne mermer döşenmesi, Art Nouveau cam takılması.		

Keşif No: 141 (BOA.HH.EBA. 683-5-1)	R. 16 Ağustos 1326 / M. 29 Ağustos 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayunda evvelki keşifere dahil olmayan inşaatın keşif defteridir.		

Keşif No: 142 (BOA.HH.EBA. 683-6-1)	R. 16 Ağustos 1326 / M. 29 Ağustos 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayunda evvelki keşifere dahil olmayan inşaatın keşif defteridir.		

Keşif No: 143 (BOA.HH.EBA.683-9-1)	R. 18 Ağustos 1326 / M. 31 Ağustos 1910	19.500 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu suluboya imali.		
Önceki boyacıların boyadığı duvarların macunları kötü olduğundan duvarların raspalanması. Duvarların İngiliz suluboyasıyla üç kat boyanması.		

Keşif No: 144 (BOA.HH.EBA.683-11)	R. 21 Ağustos 1326 / M. 3 Eylül 1910	5.215 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu mabeyn-i hümayun cihetinin zemin katında		

mermerlerin perdahına mahsus keşif defteridir.		
Mabeyn dairesindeki bütün mermerlerin ponza taşıyla perdahı.		
Keşif No: 145 (BOA.HH.EBA. 683-10-1)	R. 21 Ağustos 1326 / M. 3 Eylül 1910	-
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu kalorifer radyatörlerinin altlarına yapılacak basamakların keşfidir.		
Keşif No: 146 (BOA.HH.EBA. 683-15-1)	R. 21 Ağustos 1326 / M. 3 Eylül 1910	-
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu kuşluğunda müceddeden inşa olunacak yuvaların keşfidir.		
Keşif No: 147 (BOA.HH.EBA. 704-25-18)	R. 21 Ağustos 1326 / M. 3 Eylül 1910	11.550 Kuruş
İstabl-ı Âmire İdaresi'nin (?) mahsus keşif defteri suretidir.		
Keşif No: 148 (BOA.HH.EBA. 704-25-15)	R. 23 Ağustos 1326 / M. 5 Eylül 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda veliahd-ı saltanat dairesinin müceddeden inşa olunacak havagazlarının keşif defteri kopyasıdır.		
Keşif No: 152 (BOA.HH.EBA. 682-33)	R. 31 Ağustos 1326 / M. 13 Eylül 1910	-
Veliahd-ı saltanat hazretlerine mahsus şalenin hamamının tamirâtı keşif defteridir.		
Keşif No: 153 (BOA.HH.EBA.704-25-1)	R. 31 Ağustos 1326 / M. 13 Eylül 1910	6.930 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'ndan Hayreddin İskelesi'ne dökülmüş olan molozların kaldırılması hakkında keşif defteridir.		
Beşiktaş Saray-ı tamiratından ve elektrik mahalinin hafriyatından çıkan molozun kaldırılması.		
Keşif No: 154 (BOA.HH.EBA. 683-19-1)	R. 31 Ağustos 1326 / M. 13 Eylül 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu kuşluğunda yapılacak bazı tamirâtın keşif defteri.		

Keşif No: 155 (BOA.HH.EBA. 704-25-47)	R. 1 Eylül 1326 / M. 14 Eylül 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu karşısında Fırın-ı Hümayunların tamirâtına mahsus keşif defteri.		

Keşif No: 156 (BOA.HH.EBA. 704-25-17)	R. 1 Eylül 1326 / M. 14 Eylül 1910	-
Çırağan Sarayı Ağalar Dairesi'nin badanası hakkında keşif defteri.		

Keşif No:157 (BOA.HH.EBA.704-25-33)	R. 2 Eylül 1326/ M. 15 Eylül 1910	1.000 Kuruş
Ayazağa Kasrı Hümayunu havuz başında fiskiye'nin sökölüp Veliahd Dairesi'ne nakli.		
Ayazağa Kasrı havuzundaki fiskiye'nin sökölüp Dolmabahçe Sarayı Veliahd Dairesi'nde müceddeden inşa olunan havuza nakledilmesi.		

Keşif No: 158 (BOA.HH.EBA. 683-33)	R. 8 Eylül 1326 / M. 21 Eylül 1910	2.640 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda şehzadegan hazretlerine mahsus kilerin tamirine mahsus keşif.		

Keşif No: 160 (BOA.HH.EBA. 696-14-12)	R. 9 Eylül 1326 / M. 22 Eylül 1910	-
Hazine-i Hassa-i Şâhâne dairesinde icrâ olunacak cüz'i tamirata mahsus keşif defteri suretidir.		
Kurşunların tecdidi, kurşunların tamirâtı, kapı tamiri.		

Keşif No: 164 (BOA.HH.EBA. 683-36)	R. 11 Eylül 1326 / M. 24 Eylül 1910	840 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda aydınlıklara sifon vaz'ı.		

Keşif No: 165 (BOA.HH.EBA. 696-14-17)	R. 14 Eylül 1326 / M. 27 Eylül 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun dairesindeki hamamın üzerinde bulunan şişelerin etrafındaki macunların tamiri.		

Keşif No: 167 (BOA.HH.EBA. 696-14-24)	R. 15 Eylül 1326 / M. 28 Eylül 1910	200 Kuruş
İtfaiye alayının ikâmetine mahsus daireye musluk ve kurşun boru vaz'ına mahsus keşif defteri suretidir.		

Keşif No: 168 (BOA.HH.EBA. 683-41)	R. 16 Eylül 1326 / M. 29 Eylül 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda harem dairesi bodrum katında devletli necâbetli Necmeddin Efendi Hazretleri'nin dairelerinde 80, 67 numaralı odaların çini perdahı keşfidir.		

Keşif No: 169 (BOA.HH.d.27065)	R.16 Eylül 1326/ M.29 Eylül 1910	7.995 kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun kapıcılar koğuşundan matbaha kadar olan lağım yolunun müceddeden inşasına mahsus keşif defteridir.		

Keşif No: 170 (BOA.HH.EBA. 696-14-15)	R. 16 Eylül 1326 / M. 29 Eylül 1910	665 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem dairesi bodrum katında 24 numaralı kahve ocağıyla 26 numaralı mahalin döşemelerinin perdahı keşif defteri suretidir.		

Keşif No: 173 (BOA.HH.EBA. 704-25-19)	R. 18 Eylül 1326 / M.1 Ekim 1910	-
Çırağan Sarayı'nda Ağalar Dairesi'ne icrâ olunacak sıva ve badananın keşif defteri suretidir.		

Keşif No: 177 (BOA.HH.EBA. 774-33-4)	R. 20 Eylül 1326 / M. 3 Ekim 1910	21.000 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun merdiven nakışları.		
Haremdeki büyük merdivenni duvarlarının müceddeden mükemmel boyanması ve üzerine kalem işlenmesi. Kalem işlerinin ve parmaklıkların yaldızlanması.		

Keşif No: 179 (BOA.HH.d.27125)	R. 28 Eylül 1326 - M. 11 Ekim 1910	2.752 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'ndaki su yollarının tamirine mahsus keşif.		

Keşif No:181	R. 28 Eylül 1326 - M. 11	780 Kuruş
--------------	--------------------------	-----------

(BOA.HH.EBA.704-25-35)	Ekim 1910	
Göksu Kasr-ı Hümayunu'ndaki rıhtımın tamirâtı.		

Keşif No: Yok (BOA.HH.EBA. 683-43)	R. 20 Eylül 1326 / M. 3 Ekim 1910	-
Kuruçeşmede vâki devletli Necâbetli Necmettin Efendi sahil sarayının tamiri.		

Keşif No: 183 (BOA.HH.EBA.753-42-4)	R. 29 Eylül 1326 / M. 12 Ekim 1910	12.519 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu kömür anbarının tamiri.		

Keşif No: 184 (BOA.HH.EBA.696-14-16, 753-42-8)	R. 30 Eylül 1326 / M. 13 Ekim 1910	2.750 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu musluklarının muhafazası için dökmeden kapak imali keşif defteri.		

Keşif No:186 (BOA.HH.EBA.704-25-23)	-	100 Kuruş
Validebağ Kasr-ı Hümayunu keşfi.		
Validebağ Kasrı çatısındaki akıntıların kestirilmesi için gereken tamirat.		

Keşif No: 191 (BOA.HH.EBA. 699-28-7)	R. 7 Teşrinievvel 1326 / M. 20 Ekim 1910	-
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu koltuk kapısı cihetinde kalorifer mahalinde bir külhan inşası.		

Keşif No: 192 (BOA.HH.EBA. 772-33-7)	R. 7 Teşrinievvel 1326 / M. 20 Ekim 1910	380 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun dairesinde bodrum katındaki abdesthanelerin kapılarının tamiri.		

Keşif No: 194 (BOA.HH.EBA. (696-14-25)	R. 9 Teşrinievvel 1326 / M. 22 Ekim 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu bahçesine vaz' olunacak kürsilerin keşfidir.		

Keşif No: 197 (BOA.HH.EBA. 696-14-3)	R. 18 Teşrinievvel 1326 / M. 31 Ekim 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu büyük havuza fıskiye vaz'ı keşif defteri suretidir.		

Keşif No: 199 (BOA.HH.EBA. 694-9-1)	R. 16 Teşrinievvel 1326 / M. 29 Ekim 1910	-
Mabeyn-i hümâyunda büyük merdivenin üzerindeki camekânın tamiri.		

Keşif No: 200 (BOA.HH.EBA. 684-4)	R. 23 Teşrinievvel 1326 / M. 5 Kasım 1910	27.152 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu'nda çatı ve diğer bazı tamirat		
Şale Köşkü, Merasim Köşkü, Küçük Mabeyn, Müzehane, Yeni Köşk, Büyük Mabeyn'de çatı tamirleri. Cihannümme'da çinko tamiri. Şale Köşkü ve Çit Kasrı'nda sakıf tamiri. Yeni Köşk kalem işi ve sıva tamiri. Merasim Köşkü, Şale Köşkü, Büyük Mabeyn kapı tamiri. Çadır Köşkü abdesthane tamiri. Büyük Mabeyn çerleve ve köşke tahtası tamiri. Papağan kuşlukhanesi, ada kuşluğu ve Küçük Mabeyn camlığında cam tamirleri.		

Keşif No: 201 (BOA.HH.EBA. 684-2)	R. 23 Teşrinievvel 1326 / M. 5 Kasım 1910	-
İstabl-ı Âmire İdaresi'nin yulaf ve arpa anbarının tamiri.		

Keşif No: 202 (BOA.HH.EBA. 704-25-48)	R. 23 Teşrinievvel 1326 / M. 2 Kasım 1910	280 Kuruş
Fırın-ı Hümâyun çatısının kiremitlerinin tamiri keşif defteri suretidir.		

Keşif No: 203 (BOA.HH.EBA. 704-28-32)	R. 23 Teşrinievvel 1326 / M. 5 Kasım 1910	1.310 Kuruş
Tophane-i Âmire'deki Kasr-ı Hümâyun tamirâtı.		
Çatı, kurşun, dere ve cam tamirleri. Sakıfla balkonun arzındaki tahta kurşunların kaldırılması, yerine iki milimetre kalınlığında tahta kurşunu tedarikle çatı kaplaması ve dere inşası.		

Keşif No: 204 (BOA.HH.EBA. 684-3)	R. 23 Teşrinievvel 1326 / M. 5 Kasım 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu harem-i hümâyun bahçesinde duvar tamiri.		

Keşif No: 205 (BOA.HH.EBA. 704-25-49)	R. 3 Teşrinisani 1326 / M. 16 Kasım 1910	1.085 Kuruş
Fırın-ı Hümâyûn'da lüzum gösterilen tamiratın keşif defteri suretidir.		

Keşif No: 206 (BOA.HH.EBA. 684-14)	R. 3 Teşrinisani 1326 / M. 16 Kasım 1910	-
Beylerbeyi Sarayı Hümâyûnu'nda bahçıvanlar dairesi tamiri.		

Keşif No: 208 (BOA.HH.EBA. (HH.d.27125)	R. 3 Teşrinisani 1326 / M. 16 Kasım 1910	1.150 Kuruş
Ayazağa Kasrı Hümâyûnu'ndaki büyük köşkün tamiri.		
Büyük köşk ile havuz başındaki köşkların sakıflarının derelerinin bazı delik olan yerlerin mükemmel surette lehimlenmesiyle çürük olan kısımların 12 numaralı çinko ile yeniden yapılması. Kiremitlerden kırık olanların yenilenmesi.		

Keşif No: 209 (BOA.HH.EBA. 753-42-7)	R. 3 Teşrinisani 1326 / M. 16 Kasım 1910	-
Mabeyn-i hümâyunda Süferâ Odası'ndaki şöminelerin mahalinden kaldırılıp diğer mahale vaz'ına dair keşif defteri.		
Mabeyn-i hümâyundaki Süferâ Odası'nda mevcut bulunan şöminelerin yan taraflarındaki camdan çiçeklerin kaldırılması. Şöminelerin gösterilen mahallere vaz'ı ve yerinden oynamış diğer çiçeklerin ve şöminenin sair oynamış yerlerinin tahkimi.		

Keşif No: 210 (BOA.HH.EBA. (HH.d.27125)	R. 3 Teşrinisani 1326 / M. 16 Kasım 1910	750 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu veliahd-ı saltanat hazretlerinin köşkünün hamamı için demir merdiven inşası.		

Keşif No: 211 (BOA.HH.EBA.728- 60-2)	R. 10 Teşrinisani 1326 / M.23 Kasım 1910	9.350 Kuruş
Kağıthane'de Sadabâd Kasrı'nın tamirâtı		
Çatı ve dere tamiri.		

Keşif No: 213 (BOA.HH.EBA. 711-44-1)	R. 10 Teşrinisani 1326 / M.23 Kasım 1910	7.000 Kuruş
Dolmabahçe'de Hamlacılar Koğuşu'nın sıva ve badanası.		

Keşif No: 214 (BOA.HH.d.27125)	R. 10 Teşrinisani 1326 / 23 Kasım 1910	7.450 Kuruş
Devletli necâbetli Vahdettin Efendi Hazretleri'nin matbah dairesinde havagazı tevziâtı.		
Keşif No: 215 (BOA.HH.EBA. 684-69)	R. 13 Teşrinisani 1326 / 29 Kasım 1910	-
Kuşluk cihetindeki mermer merdivenlerin üzerine saçak inşası.		
Keşif No: 216 (BOA.HH.EBA. 684-62)	R. 13 Teşrinisani 1326 / 29 Kasım 1910	900 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu demir kapı inşası.		
Keşif No: 218 (BOA.HH.d.27125)	18 Teşrinisani 1326/M.4 Aralık 1910	1.405 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayununda matbah-ı hümayun dahilindeki tamirâtın keşfidir.		
Keşif No: 219 (BOA.HH.EBA. 684-82)	R. 20 Teşrinisani 1326 / M. 1 Aralık 1910	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu ağalara mahsus kahve ocağının badana tamiri.		
Keşif No: 222 (BOA.HH.EBA.728-14-3)	R. 22 Teşrinisani 1326 / M. 3 Aralık 1910	12.357 Kuruş
Beykoz Kasr-ı Hümayunu'nda mâil-i inhidâm kapının müceddeden inşası.		
Kapı duvarının yıkılması, çizimlere uygun yeni duvar inşası, silme imali, çizimlere uygun olarak 4,50x3,40 mt.'lik kapı yapılması ve yerine yerleştirilmesi.		
Keşif No: 224 (BOA.HH.EBA. 685-1)	R. 24 Teşrinisani 1326 / M. 7 Aralık 1910	2.137 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun bahçesindeki kümesin bahçesinde bölme inşası.		
Keşif No: 227 (BOA.HH.EBA. 685- 15)	R. 5 Kanunuevvel 1326 / M. 18 Aralık 1910	-
Beylerbeyi Sarayı Hümayununda zuhur eden (?) tamiri hakkında keşif defteri.		

Keşif No: 230 (BOA.HH.EBA. 685-64)	R. 18 Kanunevvel 1326 / M. 31 Aralık 1910	-
Hazine-i Hâssa-i Şâhâne'de camekân tamirâtı keşfidir.		

Keşif No: 231 (BOA.HH.EBA. 686-10)	R. 27 Kanunuevvel 1326 / M. 9 Ocak 1911	-
Harem-i Hümâyûn dairesinde kiler üzerindeki taraça sularının hariçten indirilmesi hakkında keşfidir.		

Keşif No: 231 (BOA.HH.EBA. (686-24)	R. 29 Kanunevvel 1326 / M. 11 Ocak 1911	15.945 Kuruş
Kuruçeşme'de kâin devletli necâbetli Necmettin Efendi Hazretleri'nin sahil saraylarının saltanat kapısının keşif defteri.		

Keşif No: 232 (BOA.HH.EBA. 686-6)	-	-
Veliahd-ı Saltanat Dairesi'nde muhtelif tamirat.		

Keşif No: 233 (BOA.HH.EBA. 704-25-67)	R. 26 Kanunevvel 1326 / M. 8 Ocak 1911	2.165 Kuruş
Balmumcu Kasr-ı Hümâyûnu'ndaki havuzun etrafına parmaklık inşası keşif defteri suretidir.		

Keşif No: 234 (BOA.HH.EBA. 686-11)	R. 27 Kanunuevvel 1326 / M. 9 Ocak 1911	-
İstabl-ı Âmire harik su borularının keşfidir.		

Keşif No: 235 (BOA.HH.EBA. 686- 23)	R. 29 Kanunevvel 1326 / M. 11 Ocak 1911	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu harem-i hümâyûn dairelerinde muhtelif mahallerin tamirâtı.		

Keşif No: 236 (BOA.HH.EBA.711-2)	R. 8 Kanunusani 1326 / M. 21 Ocak 1911	183.900 Kuruş
Devletli necâbetli veliahd-ı saltanat hazretlerine inşa olunacak Teşrifat Dairesi'nin keşfidir.		

Keşif No: 238 (BOA.HH.EBA. 686-33)	R. 9 Kanunusani 1326 / M. 22 Ocak 1911	-
Mabeyn-i Hümâyunda Seccade Odası'nda bir baca inşası.		
Keşif No: 239 (BOA.HH.EBA. 686-34)	-	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu devletli necâbetli Vahdeddin Efendi Hazretleri'nin bahçe duvarında açılacak kapının keşif defteridir.		
Keşif No: 240 (BOA.HH.EBA. 704-25-25)	R. 10 Kanunusani 1326 / M. 10 Ocak 1911	3.500 Kuruş
Camlı Köşk'ün çatısının tamiri keşfidir.		
Keşif No: 244 (BOA.HH.EBA. 753-42-5)	R. 3 Kanunusani 1326 / M. 16 Ocak 1911	50.725 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu devletli necâbetli Efendiler Dairesi'nin sıva tamiri.		
Keşif No: 245 (BOA.HH.D. 27065)	R. 12 Kanunsani 1326 / M. 25 Ocak 1911	1.004 Kuruş
Mabeyn-i Hümâyunda yaverâna mahsus kudümhane inşası.		
Mahal belirtilmemiş. Malzemeler listelenmiş: sifon, su için kurşundan kubur, 15 numaralı kurşundan boru vb.		
Keşif No: 246 (BOA.HH.D. 27065)	R. 12 Kanunsani 1326 / M. 25 Ocak 1911	530 Kuruş
Mendil sandığı inşası.		
Keşif No: 247 (BOA.HH.EBA. 686-39)	R. 15 Kanunsani 1326 / M. 28 Ocak 1911	-
Yıldız sarayı hümâyunundan Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'na nakil olunacak camekanın keşfidir.		
Keşif No: 248 (BOA.HH.D. 27065)	R. 15 Kanunsani 1326 / M. 28 Ocak 1911	-
İhlamur Kasr-ı Hümâyununun tamiri.		
Bkz. s. 64-68.		

Keşif No: 246 (BOA.HH.EBA. 774-33-9)	R. 17 Kanunsani 1326 / M. 30 Ocak 1911	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu matbahında Hayreddin İskeleyi cihetindeki kapının inşası hakkında keşif.		
Mevcut kapının yıkılması ve yeni bir kapı yapılması.		

Keşif No: 250 (BOA.HH.EBA. 686-46-1)	R. 20 Kanunusani 1326 / M. 2 Şubat 1911	-
Sertabib Hayri Bey Konağı'na havagazı.		

Keşif No: 251 (BOA.HH.EBA. 686-46-2)	R. 20 Kanunusani 1326 / M. 2 Şubat 1911	-
Sertabib Hayri Bey'in konağına camekân inşası.		

Keşif No: 252 (BOA.HH.EBA. 704-25-57)	R. 22 Kanunusani 1326 / M. 4 Şubat 1911	59.499 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda Büyük Mabeyn dairesinin tamiri.		

Keşif No: 254 (BOA.HH.EBA. 696-14-21)	R. 25 Kanunusani 1326 / M. 7 Şubat 1911	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu parmaklıklarının eski fenerlerinin tamiri hakkında keşiftir.		
Gazhanede mevcut fenerlerin tamiri.		

Keşif No: 255 (BOA.HH.EBA. 723- 3-1)	R. 25 Kanunusani 1326 / M. 6 Şubat 1911	27.920 Kuruş
Ortaköy'de devletli necâbetli Mecid Efendi Hazretleri'nin daire-i âlilerine mermer merdiven ferşi.		

Keşif No: 256 (BOA.HH.d. 27125)	-	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda inşa olunacak camekân keşfidir.		
Mabeynin deniz ve kara tarafındaki kapıların üzerine verilecek resimlere uygun olarak camekan inşa edilmesi.		

Keşif No: 260 (BOA.HH.EBA. 701-20-1)	R. 10 Şubat 1326 / M. 23 Şubat 1911	357 Kuruş
Bağdad Kasrı dolap imali.		
İhlamur ağacından maun gibi cila edilmiş, pirinç menteşeli ve iyi cins kilitli bütün		

müştemilâtıyla bir dolap inşası ve vazı.		
Keşif No: 261 (BOA.HH.EBA. 686-59-1)	R. 10 Şubat 1326 / M. 23 Şubat 1911	-
Veliahd-ı saltanât hazretlerinin dairesi çatı tamiri keşfidir.		
Keşif No: 262 (BOA.HH.EBA. 696-4-2)	R. 15 Şubat 1326 / M. 28 Şubat 1911	28.120 Kuruş
Mabeyn-i Hümâyun'da camekân imali.		
Keşif No: 263 (BOA.HH.EBA. 696-14-4)	R. 15 Şubat 1326 / M. 28 Şubat 1911	1.750 Kuruş
Veliahd-ı saltanât hazretleri dairesi etrafına çakılacak tahta perdeye dair keşfidir.		
Keşif No: 264 (BOA.HH.EBA. 686-66-1)	R. 16 Şubat 1326 / M. 1 Mart 1911	2.500 Kuruş
Mabeyn-i Hümâyun'da inşa olunacak camekân.		
Keşif No: 268 (BOA.HH.EBA. 687-9)	R. 21 Şubat 1326 / M. 6 Mart 1911	12.610 Kuruş
Mabeyn-i hümâyunda seccade odası ile hamam odalarının tamirâtı.		
Keşif No: 269 (BOA.HH.EBA. 687-12-1)	R. 23 Şubat 1326 / M. 8 Mart 1911	3.733 Kuruş
Devletli necâbetli veliahd hazretlerinin dairelerine mahsus külhan inşası.		
Keşif No: 271 (BOA.HH.EBA. 689-2)	R. Şubat 1326 / M. Şubat 1911	6.750 Kuruş
Hortumların ta'likine mahsus kancaların keşfidir.		
Keşif No: 272 (BOA.HH.EBA. 703-2-1)	R. 23 Şubat 1326 / M. 8 Mart 1911	29.948 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nda devletli necâbetli Vahdettin Efendi Hazretleri'nin bahçe duvarında açılacak kapının keşif defteri.		
Temel hafriyatı, temele kum doldurulması, mevcut bulunan taşlar ile temel ve beden duvarı inşası. Duvar üzerine Marsilya kiremidi döşenmesi. Su kireci, sıva, badana.		

Keşif No: 273 (BOA.HH.EBA.704-25-58)	R. 19 Şubat 1326 / M. 4 Mart 1911	23.089 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu müstemilâtında harem ağaları dairesi.		
Duvar, çerçeve, panjur, kapı, çinko boru, camlık, cam, hela tamirleri. Badana, yağlı boya, 6 numaralı sahanlığın camekanının feshi ve yeni camekan inşası. 5-6 numaralı yerlere çiçekli çini döşenmesi.		
Keşif No: 274 (BOA.HH.EBA.704-25-58)	R. 19 Şubat 1326 / M. 4 Mart 1911	34.364 Kuruş
Yıldız'da telgrafhane karşısındaki daire.		
Yağlı boya, yağlı boya ile kalem işi tamiri, abdesthane tamiri, camekan tamiri. Birinci kata 17 numaralı odanın duvar kağıtlarının sökülmesi ve duvarların boyanması. Saçak, çerçeve, kapı, çinko döşeme, cam tamirleri. Çiçekli çini döşenmesi.		
Keşif No: 275 (BOA.HH.EBA.704-25-58)	R. 19 Şubat 1326 / M. 4 Mart 1911	60.115 Kuruş
Yıldız'da telgrafhane dairesiyle ittisâlindeki umûm dairelerin tamirâtı.		
Koridor sakfının tamiri, yağlı boya, kalem işi, kapı, panjur, abdesthane, sokak kapısı, tahta döşeme tamirleri. Kurşun boru, badana, cam tamirleri. Abdesthanelere galvinizli çinkodan birer nefeslik ile fırıldak yerleştirilmesi 14, 18, 21 numaralı çimento avluların üzerine çiçekli çini döşenmesi.		
Keşif No: 276 (BOA.HH.EBA.704-25-58)	R. 22 Şubat 1326 / M. 7 Mart 1911	57.398 Kuruş
Yıldız'da kiler ittisâlindeki umûm dairelerin tamirler .		
Yağlı boya. Tahta döşeme, kapı, ve duvarların boyanması. Çerçeve, yük kapıları, dolap ve sürmelerin tamiri. Abdesthane, döşeme, slime, sıva tamirleri. Badana ve cam.		
Keşif No: 277 (BOA.HH.EBA. 687-13)	R. 24 Şubat 1326 / M. 9 Mart 1911	-
Devletli necâbetli Vahdeddin Efendi Hazretleri'nin daireleri bahçesindeki bir kuşluğun boyası.		
Keşif No: 280 (BOA.HH.EBA. 687-15)	R. 24 Şubat 1326 / M. 9 Mart 1911	-
Harem-i Hümayun muhtelif mahallerinde yağlı boya imaline dair keşif defteridir.		
Keşif No: 281	R. 28 Şubat 1326 / M. 13	1.008 Kuruş

(BOA.HH.EBA.698-32-8)	Mart 1911	
Göksu Kasr-ı Hümayunu'nda çatı tamiri.		

Keşif No: 282 (BOA.HH.EBA. 698-32-9)	R. 28 Şubat 1326 / M. 13 Mart 1911	-
Beykoz Kasr-ı Hümayunu'nda yağmur boruları dereleri keşif suretidir.		

Keşif No: 283 (BOA.HH.EBA. 688-7)	R. 7 Mart 1327 / M. 20 Mart 1911	569.135 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu devletli necâbetli Efendiler Hazretleri'ne mahsus dairede muhtelif tamirât.		
Tavan, döşeme, parke ve çerçeve inşası. Köşe silmelerinin yenilenmesi. Çerçeve, camekan ve kapı tamiri. Kapı, camekan, merdiven ve abdesthane yaptırılması. Çeşitli mahallere çini döşenmesi.		

Keşif No: 285 (BOA.HH.EBA. 712-21)	R. 9 Mart 1327 / M. 22 Mart 1911	19.440 Kuruş
Harem-i Hümayun saltanat kapısı harâb olduğundan tecdîdi.		

Keşif No: 287 (BOA.HH.EBA. 688-6)	R. 7 Mart 1327 / M. 20 Mart 1911	147.014 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu tramvay cadesindeki saltanat kapısının tamiri.		

Keşif No: 289 (BOA.HH.EBA. 688-15)	R. 19 Mart 1327 / M. 1 Nisan 1911	55.280 Kuruş
Camlı Köşk'ün ilâveten lüzum görülen tamirâtı hakkında keşif defteridir.		

Keşif No: 290 (BOA.HH.EBA. (696-14-6)	R. 19 Mart 1327 / M. 1 Nisan 1911	240 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu iki büyük sofalardaki avize kancalarının tecdîdi suretidir.		

Keşif No: 292 (BOA.HH.EBA.688-18)	R. 19 Mart 1327 / M. 1 Nisan 1911	10.626 Kuruş
Yıldız'da elektrik makinesine mahsus dairenin tamirâtı.		
Kapı, demir camekan kapıları, çatı, sıva, cam tamirleri. Yağlı boya. Bahçe tarafındaki duvara kapı açılması. Dairenin çukur olan kısmına döşeme inşası.		

Keşif No: 293 (BOA.HH.EBA.688-21)	R. 22 Mart 1327 / M. 4 Nisan 1911	1.700 Kuruş
Yıldız'da Harem-i Hümayun dairesi ile baş kadın efendi hazretlerinin dairesi tamirâtı.		

Keşif No: 295 (BOA.HH.EBA.688-26)	R. 23 Mart 1327 / M. 5 Nisan 1911	50.093 Kuruş
İhlamur Kasr-ı Hümayunu tamirâtına ilave keşif defteridir.		

Keşif No: Yok (BOA.HH.d.27202)	R. 24 Mart 1327 / M. 6 Nisan 1911	31.763 Kuruş
Şişli'de kâin Etfal Hastahanesi'nin saray-ı hümayuna aid olmak üzere icrâ-i tamirâtının keşfidir.		

Keşif No: 297 (BOA.HH.EBA. 688-41)	R. 30 Mart 1327 / M. 12 Nisan 1911	-
Ortaköy'de devletli necâbetli Vahdeddin Efendi Hazretleri'nin daireleri tamirâtı hakkında keşif.		

Keşif No: 300 (BOA.HH.EBA.689-13)	R. 6 Nisan 327 / M. 19 Nisan 1911	21.857 Kuruş
Yıldız'da elektrik fabrikasının tamiri.		
Çatı, duvar, çerçeve, camekan, oluk, boru tamirleri. 1 ve 2 numaralı daire çatılarına fener inşası. 2 numaralı dairedeki demir kanatlı kapıların feshi ve bitişiğindeki abdesthanenin yıkılmasından elde edilen tuğlalarla bir duvar inşası.panjur tarafından uygun bir mahaldeki duvara kapı açılması. Yağlı boya ve sıva yapılması.		

Keşif No: 302 (BOA.HH.D.27205)	R. 16 Nisan 1327 / M. 29 Nisan 1911	-
Yıldız Saray-ı Hümayununda Büyük Mabeyn ile misafirhanenin tamirâtı hakkında keşif defteri.		

Keşif No: 303 (BOA.HH.EBA. 689-25)	R. 13 Nisan 1327 / M. 26 Nisan 1911	-
Kabataş'ta hatab anbarının yıkılmış bacası.		

Keşif No: 304 (BOA.HH.EBA. 689-28)	R. 18 Nisan 1327 / M. 1 Mayıs 1911	-
Mecidiye karakolu arka cihetinde Yıldız bahçesine ait duvarın tamiri hakkında		

keşif defteri.		
Keşif No: 305 (BOA.HH.EBA. 709-3-10)	R. 20 Nisan 1327/M. 3 Mayıs 1911	16.140 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda tesis olunacak mutfak bulaşık yıkama mermer teknelerin imali.		
Keşif No: 307 (BOA.HH.EBA. 689-39)	R. 25 Nisan 1327 / M. 8 Mayıs 1911	3.730 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda Çit Köşkü'nün tamirâtı		
Yağlı boya, badana yapılması. Panjur, anahtar, abdesthane, dere tamirleri. Kırık camların yenilenmesi.		
Keşif No: 308 (BOA.HH.EBA.704-25-61)	R. 25 Nisan 1327 / M. 8 Mayıs 1911	11.000 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda eski mutfaklarda mevcut sobaların mahallerinden sökülüp demirhaneye nakli ve mahallerine vaz'ı.		
Eski mutfaklarda bulunan sobaların sökülüp demirhanede bulunan yeni mutfığa getirilmeleri ve belirlenen yerlere yerleştirilmeleri. Baca ve bacalar için anahtar, şapka, kapak imali.		
Keşif No: - (BOA.HH.EBA. 689-38)	R. 25 Nisan 1327 / M. 8 Mayıs 1911	-
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda eski mutfaklarda mevcut su borularının mahallerinden sökülüp nakli ve mahallerine vaz'ı hakkında keşif defteridir.		
Keşif No: 309 (BOA.HH.EBA. 698-32-4)	R. 28 Nisan 1327 / M. 11 Mayıs 1911	-
Nişantaşı'nda kâin başmabeynci beyefendi hazretlerinin konağında harem ile diğer odalarının tamirâtı keşfidir.		
Keşif No: 310 (BOA.HH.EBA. 699-39-1)	R. 27 Nisan 1327 / M. 10 Mayıs 1911	-
Veliahd-ı saltanat devletli necâbetli efendi hazretlerinin bahçesindeki kapının hedmiyle diğer bir mahale vaz'ı.		
Keşif No: 311 (BOA.HH.EBA. 704-25-51)	R. 4 Mayıs 1327 / M. 17 Mayıs 1911	415 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda Büyük Mabeyn dairesindeki su deposunun		

kurşunlarının tecdîdi.		
Su deposundaki çürük kurşun borunun kaldırılması. Yerine 12 numaralı kurşun boru döşenmesi.		
Keşif No: 313 (BOA.HH.EBA. HH.d.27125)	R. 3 Mayıs 1327 / M. 16 Mayıs 1911	75.208 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'ndaki marangozhanenin maiyet-i seniyye bölümüne ait olan tamirât.		
Marangozhanenin çatı ve derelerinin delik olan mahallerinin çinko ile lehimlenmesi. Çürük olan sacların yenilenmesi. Merdivenli avluda bulunan demir merdivenin feshiyle birinci basamağı kargir olmak üzere, basamakları 1,50 genişliğinde çıralı hatlından merdiven inşası. İki numaralı avlunun tahta merdivenin çürük olan mahallerinin yenilenmesi. Badana ve yağlı boya. Çerçeve, kapı ve parke tamiri.		
Keşif No: 314 (BOA.HH.EBA.689-56)	R. 4 Mayıs 1327 / M. 17 Mayıs 1911	7.478 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu kapısından mutfak ve kiler ile maiyet-i seniyye dairelerine su ıslahı.		
Eski kurşun boruların sökülmesi. Yıldız Sarayı kapısından demirhaneye kadar kazılması ve eski kurşun boruların buraya döşenmesi. Mutfak, kiler ve maiyet-i seniyye dairelerine kurşun boru döşenmesi musluk ve cep lülesi takılması.		
Keşif No: 315 (BOA.HH.EBA.689-61)	R. 7 Mayıs 1327 / M. 20 Mayıs 1911	Yok
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu dahilinde devletli necâbetli Vahdettin Efendi Hazretleri daireleri bodrum katında açılacak kapı hakkında keşif.		
Keşif No: 316 (BOA.HH.EBA.689-62)	R. 7 Mayıs 1327 / M. 20 Mayıs 1911	-
İhlamur Köşkü'nde müceddeden bir adet kapı inşası hakkında keşif.		
Keşif No: 317 (BOA.HH.EBA. 689-70-2)	R. 16 Mayıs 1327 / M. 29 Mayıs 1911	432 Kuruş
Havuzlardaki fiskiyeler için merdiven inşası hakkında keşiftir.		
Keşif No: 318 (BOA.HH.EBA. 689-70-1)	R. 16 Mayıs 1327 / M. 29 Mayıs 1911	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu veliahd-ı saltanat hazretlerine mahsus Teşrifat Dairesi arsasındaki atik su borularunun diğer münasip mahallere vaz'ı.		
Keşif No: 321 (BOA.HH.EBA.692-69-1)	R. 16 Mayıs 1327 / M. 29 Mayıs 1911	1.475 Kuruş

Harem-i Hümâyûn Dairesi'nin medhalindeki ahşap kapının tamiri.		
Üç adet ahşap kapının gereken yerlerinin güçlendirilmesi. Sac kaplamanın çürük kısmının yenilenmesi. Kapıya bitişik duvarın sıva tamiri.		
Keşif No: 322 (BOA.HH.EBA.696-14-9)	R. 16 Mayıs 1327 / M. 29 Mayıs 1911	120 Kuruş
Harem-i Hümâyûn bahçesindeki parmaklıkların kapılarının tahkimi.		
Anbarda bulunan demirler ile sekiz destek imali ve tarif üzerine yerlerine yerleştirilmeleri.		
Keşif No: 323 (BOA.HH.EBA. 696-14-22)	R. 17 Mayıs 1327 / M. 30 Mayıs 1911	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu'nda devletli necâbetli Vahdettin Efendi Hazretleri'nin bahçe tarafındaki duvarın üzerine (?) panjur inşasına dâir keşiftir.		
Keşif No: 324 (BOA.HH.EBA. 690-3)	R. 19 Mayıs 1327 / M. 1 Haziran 1911	-
Ortaköy'de devleti, necâbetli Seyfeddin Efendi Hazretleri'nin daireleri çatısının tamiri hakkında keşif defteridir.		
Kırık kiremitlerin yenilenmesi. Çürük derelerin yenilenmesi.		
Keşif No: 325 (BOA.HH.EBA. (696-14-7)	R. 18 Mayıs 1327 / M. 31 Mayıs 1911	230 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu'nda muhtelif tamirâta dâir.		
Bahçedeki tulumbanın anbara nakli. Haremde hela tamiri.		
Keşif No: 326 (BOA.HH.EBA.704-25-45)	R. 19 Mayıs 1327 / M. 1 Haziran 1911	320 Kuruş
Harem-i Hümâyûn dairesinde 83 numaralı odada pencere tavanının keşfidir.		
Pencere tavanının sıvalarının sökülmesi, yerine bir buçuk santim kalınlığında fabrika tahtasından takoz vasıtasıyla ve etrafı silmeli aşşap tavan inşası.		
Keşif No: 327 (BOA.HH.EBA.690-1)	R. 19 Mayıs 1327 / M. 1 Haziran 1911	16.552 Kuruş
Yıldız'da saltanat kapısının ittisalinde hademelere mahsus koğuşların tamirâtı.		
Çatı, oluk, boru, camekan, cam, döşeme ve kapı tamirleri. 3 numaralı odaya kapı ve çerçeve inşası. 5 ve 7 numaralı yerler üzerine çiçekli çini döşenmesi. Yağlı boya ve badana yapılması. Saltanat kapısının kurşunlarının ve silmelerinin tamiri.		

Keşif No: 328 (BOA.HH.EBA. 690-11)	R. 23 Mayıs 1327 / M. 5 Haziran 1911	-
Baltacılar Dairesi'ndeki abdesthanelerin tamirâtı keşfidir.		
Keşif No: 329 (BOA.HH.EBA.690-9)	R. 23 Mayıs 1327 / M. 5 Haziran 1911	3.250 Kuruş
Yıldız'da Büyük Mabeyn dairesindeki parkelerin cilası		
Oda ve sofaların parkeleri kazılarak üzerine balmumu ile cila yapılması.		
Keşif No: 330 (BOA.HH.d.27125)	R. 23 Mayıs 1327 / M. 5 Haziran 1911	160 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu Merasim Dairesi karşısındaki havuzun keşfidir.		
Havuzun suyunu boşaltmak için tarif üzere bir süzgeç imali ve yerine takılması.		
Keşif No: 331 (BOA.HH.d.27125)	R. 23 Mayıs 1327 / M. 5 Haziran 1911	2,007 Kuruş
Merasim Dairesi'ndeki eski mabeyn dairesine giden koridor dahilindeki kapıların tamiratına dair keşif.		
Keşif No: 332 (BOA.HH.EBA.690-8-2)	R. 23 Mayıs 1327 / M. 5 Haziran 1911	2.909 Kuruş
Yıldız'da haremağalarıyla çavuşâna mahsus dairelerin ittisâlindeki abdesthanelerin tamiri.		
Kapı, çerçeve, çatı, abdesthane, çimento döşeme tamirleri. Kapı inşası, yağlı boya yapılması.		
Keşif No: 334 (BOA.HH.EBA.690-20)	R. 31 Mayıs 1327 / M. 13 Haziran 1911	33.599 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda hünkâr matbahının tamirâtı.		
Çatı, fener, baca, dere, boru, döşeme, soba, fırın, çerçeve, dolap, sıva, sac kanat, hazne, karlık, camekan tamirleri. 9 numaralı odadaki tahta merdivenin kaldırılması, yeni merdiven yaptırılması. 6 ve 7 numaralı odalara kapı yaptırılması. Rafların üzerine yeni çinko kaplanması. 7 numaralı mutfâğın sac tavanının yenilenmesi.		
Keşif No: 335 (BOA.HH.EBA.690-22)	R. 31 Mayıs 1327 / M. 13 Haziran 1911	15.737 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'ndaki telgrafhanenin gaz boruları		
Gerekli malzemenin listesi verilmiş.		
Keşif No: 336 (BOA.HH.EBA.690-21)	R. 31 Mayıs 1327 / M. 13 Haziran 1911	-
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda kilerin gaz boruları		
Gerekli malzemenin listesi verilmiş.		

Keşif No: 337 (BOA.HH.EBA.690-19)	R. 31 Mayıs 1327 / M. 13 Haziran 1911	-
Yıldız'da tüfekhane karşısındaki dairenin gaz boruları		
Gerekli malzemenin listesi verilmiş.		

Keşif No: 338 (BOA.HH.d.27125)	R. 1 Haziran 1327 / M. 14 Haziran 1911	50.000 Kuruş
Camlı Köşk'ün büyük salonu hakkında keşif.		

Keşif No: 339 (BOA.HH.EBA. 690-29)	R. 2 Haziran 1327 / M. 15 Haziran 1911	30.000 Kuruş
Kosova sahrasında rekz edilecek tarih taşının keşfidir.		

Keşif No: 340 (BOA.HH.EBA. 704-25-63)	R. 6 Haziran 1327 / M. 19 Haziran 1911	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu matbah-ı hümayun karşısındaki duvarın badana ve boyası.		

Keşif No: 342 (BOA.HH.d.27125)	R. 6 Haziran 1327 / M. 19 Haziran 1911	1.700 Kuruş
Nişantaşı'nda başmabeynci beyin konağında bazı tamirât.		
Birinci kattaki tavanın yenilenmesi ve boyanması.		

Keşif No: 343 (BOA.HH.EBA. 704-25-66)	R. 6 Haziran 1327 / M. 19 Haziran 1911	950 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu eczahanesindeki kahve ocağının bacası hakkında keşifnâme.		

Keşif No: 344 (BOA.HH.d.27125)	R. 6 Haziran 1327 / M. 19 Haziran 1911	32.465 Kuruş
Camlı Köşk'ün bazı mahallerinin tamire muhtaç olduğu cihetle ilave keşif.		

Keşif No: 345 (BOA.HH.EBA. 696-14-19)	R. 6 Haziran 1327 / M. 19 Haziran 1911	150 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu'nda Ağalar Dairesi'ne ait keşiftir.		
Baca açılması.		

Keşif No: 346 (BOA.HH.EBA. 704-25-6)	R. 6 Haziran 1327 / M. 19 Haziran 1911	49 Kuruş
Muayede Salonu karşısındaki kuşluğun bahçe kapısının keşfidir.		
Kapının boyanması.		

Keşif No: 347 (BOA.HH.EBA. 699-14-8)	R. 6 Haziran 1327 / M. 19 Haziran 1911	-
Harem-i Hümayun bahçesinde ağalara mahsus kahve ocağının keşfi.		

Keşif No: 348 (BOA.HH.EBA. 704-25-59)	R. 6 Haziran 1327 / M. 19 Haziran 1911	1.600 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu su yolları.		
Yıldız'da kumandanlıktan bitişiğindeki bahçe havuzuna kadar su yolları için on iki numaralı kurşun boru döşenmesi.		

Keşif No: 349 (BOA.HH.EBA. 690-42)	R. 7 Haziran 1327 / M. 20 Haziran 1911	950 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem cihetinde çifte hamamın bacalarının sıva ve badanası.		

Keşif No: 350 (BOA.HH.d.27125)	R. 7 Haziran 1327 / M. 20 Haziran 1911	1.200 Kuruş
Hünkar Dairesi'nde esvap odasının sövelerinin tecdidi.		
Oda kapısının maun iki yan sövelerinin, top ve sürmelerin yenilenmesi.		

Keşif No: 351 (BOA.HH.EBA.690-41)	R. 7 Haziran 1327 / M. 20 Haziran 1911	2.201 Kuruş
Veliâhd-ı Saltanat Yusuf İzzeddin Hazretleri dairesi bahçesine müceddeden kapı inşası keşfidir.		
Verilecek tarif üzerine kapının yaptırılması, eşiğini zemin ile birleştirmek için kum ve çakıl doldurulup tokmaklanması.		

Keşif No: 352 (BOA.HH.EBA. 690-40)	R. 7 Haziran 1327 / M. 20 Haziran 1911	180 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu bahçesi dahilinde vâki kuşluğun muhtelif tamirâtı hakkında keşif.		
Mermer kapakların yenilenmesi. Kümese döşenmiş beyaz çinilerin çimento ile yerlerine vazı. Kümes içindeki havuzun sifonun yenilenmesi.		

Keşif No: 353 (BOA.HH.EBA. 690-52)	R. 8 Haziran 1327/ M.21 Haziran 1911	6.083 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu Muayede Salonu ile Harem-i Hümayun		

arasındaki külhanın ve çamaşırhanelerin keşfidir.		
Beton duvar imali. Çinko kaplama yapılması. Çinko boru alınması. Derelerin yenilenmesi. Demir çerçevelerin tamiri. Çamaşırhanenin tamiri. 12 numaralı kurşun boru ile su yolu yapılması.		

Keşif No: 354 (BOA.HH.EBA. 704-25-3)	R. 14 Haziran 1327 / M. 27 Haziran 1911	1.050 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu kapıcı ağalarına mahsus koğuşun keşfi.		
Yağlı boya ve badana yapılması.		

Keşif No: 358 (BOA.HH.EBA. 691-39-1)	R. 7 Temmuz 1327 / M. 20 Temmuz 1911	380 Kuruş
Nişantaşı'nda başmabeynci beyin konağı tamiri.		
Mutfak sobasının tamiri. Badana.		

Keşif No: 362 (BOA.HH.EBA. 682-66)	R. 27 Temmuz 1327 / M. 9 Ağustos 1911	5.650 Kuruş
Alemdağı Kasr-ı Hümayunu'nu harâbiyetten muhâfaza için cüz'i surette tamiri hakkında keşif defteridir.		
Çinko tamiri. Saçak silmelerinin bir kısmı harap olduğundan çimento ile aslına uygun olarak yenilenmesi. Su yollarının cüzzi tamiri.		

Keşif No: 363 (BOA.HH.EBA.715-28-4)	R. 1 Ağustos 1327 / M. 14 Ağustos 1911	45.000 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda kalorifer bacasının keşfidir.		

Keşif No: 364 (BOA.HH.EBA. 698-37)	R. 10 Ağustos 1327 / M. 23 Ağustos 1911	1.168 Kuruş
Eczahane-i Hümayun'a açılacak pencerelerin keşfidir.		

Keşif No: 365 (BOA.HH.EBA.692-76)	R. 11 Ağustos 1327 / M. 24 Ağustos 1911	4.200 Kuruş
Veliahd-ı saltanat hazretlerine mahsus teşrifat dairesine tahta perde inşası.		
Otuzluk çiğdene tahtasından bir tarafı rendelenmiş ve resmine uygun olarak tahta perde üretilmesi.		

Keşif No: 370 (BOA.HH.EBA. 715-62-1)	R. 31 Ağustos 1327 / M. 13 Eylül 1911	870 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu kütüphanesi tamirâtına dâir keşif defteridir.		
Kiremit, dere, tavan ve camekan tamiri.		

Keşif No: 376 (BOA.HH.EBA.696-8-1)	R. 11 Teşrin-evvel 1327 / M. 24 Ekim 1911	1.917 Kuruş
---------------------------------------	--	-------------

Beşiktaş Saray-ı Hümâyûn'unda harem-i hümâyunda bir odaya dâhili camlı kapı keşfi.
Verilen resimlere uygun olarak, Ihlamur ağacından, <i>art nouveau</i> renkli çiçekli camlı kapı yapılması.

Keşif No: 376 (BOA.HH.EBA. 695-40-1)	R. 15 Teşrinievvel 1327 / M. 28 Ekim 1911	1.575 Kuruş
İstabl-ı Âmire'de çatı tamiri.		
"Arabalığın çatısından sular akmakta olduğundan tamiri iktizâ etmekte ise de esaslı bir tamirin şimdi icrâsı mümkün olmayacağından bu kış geçirebilecek bir surette kiremit aktarılması."		

Keşif No: 377 (BOA.HH.EBA. 696-10-2)	R. 12 Teşrinievvel 1327 / M. 25 Ekim 1911	3.500 Kuruş
Harem-i Hümâyûn Dairesi'nde devleti necâbetli Ziyaeddin Efendi Hazretleri'nin dairelerinde hamam tamiri.		

Keşif No: 379 (BOA.HH.EBA. 698-35-1)	R. 28 Teşrinisani 1328 / M. 11 Aralık 1912	2.600 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu Ziyaeddin Efendi Hazretleri ile hazinedar usta dairelerindeki hamamların (?) yenilenmesi.		

Keşif No: 380 (BOA.HH.EBA. 705-9-7)	R. 28 Teşrinisani 1327 / M. 11 Aralık 1911	850 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu'nda Ziyaeddin Efendi Hazretleri dairelerinde hamam tamiri. (Sermimar Vedad Bey'in vekili Markar tarafından, 377 numaralı keşfe ek olarak hazırlanmış)		
Hamamda bulunan kebir mermer banyonun hedmiyle anbara nakli. Yerine müceddeden Marmara mermerinden, hamamdaki kurnelerin aynısı olmak üzere bir kurne yapılması.		

Keşif No: 381 (BOA.HH.EBA. 697-4)	R. 28 Teşrinisani 1327 / M. 11 aralık 1911	4200 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu hazinedar ustanın dairesindeki hamam tamiri. (Sermimar Vedad Bey'in vekili Markar tarafından, 377 numaralı keşfe ek olarak hazırlanmış)		
Hamamın soğukluk ve sıcaklık mahallerinin duvarlarından duman neşf ederek duvarları kabartmış olduğundan müceflerin bozuk olduğu anlaşılmıştır. Sıvaların sökülmesi ve müceflerin tekrar mermer kireci ve horasanlı harçla sıvanması.		

Keşif No: 382 (BOA.HH.EBA. 697-7)	R. 28 Teşrinisani 1327 / M. 11 aralık 1911	5.040 Kuruş
Ortaköy'de devletli necâbetli Tefvik Efendi'nin dairelerinin bazı tamirâtı.		

Oluk tamiri, kiremit aktarılması, hamam kubbesinin üzerindeki kurşunların tamiri, aydınlık camlarının çimentolu harçla yerlerine takılması, sıva tamiri.

Keşif No: 383 (BOA.HH.EBA. 697-5-4)	R. 28 Teşrinisani 1327 / M. 11 aralık 1911	2.061 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu devletli necâbetli Vahdeddin Efendi hazretlerinin dairelerinde bazı kapıların tahvil ve küşadı. (Çizim Markar imzalı)		
Perde kapı ve ahşap yaptırılması.		

Keşif No: 384 (BOA.HH.EBA. 698-7-1)	R. 28 Teşrinisani 1327 / M. 11 aralık 1911	995 Kuruş
Nişantaşı'nda başmabeynci konağı tamiri.		
Sıva tamiri, sulu kalem işi tamiri, kurşun boru tamiri. Kırık camların yenilenmesi. Bir odanın tavanının yenilenmesi.		

Keşif No: 385 (BOA.HH.EBA. 700-1-1)	R. 28 Teşrinievvel 1327 / M. 10 Kasım 1911	3.715 Kuruş
Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu bahçıvanlarının koğuşunun tamiri.		
Kapı inşası, duvar inşası, çatı tamiri, sıva ve badana.		

Keşif No: 386 (BOA.HH.EBA.697-6)	R. 28 Teşrinisani 1327 / M. 11 aralık 1911	3.040 Kuruş
Veliaht-ı Saltanat hazretlerinin dairesinin çini tefrişi. (Sermimar Vedat Bey'in vekili Markar tarafından hazırlanmış.)		
Dairenin bodrum katının harap durumdaki ahşap döşemenin kaldırılması, beton üzerine çimentoyla kırmızı Avrupa çini döşenmesi.		

Keşif No: 387 (BOA.HH.EBA. 698-3, 706-21)	R. 11 Kanunuevvel 1327 / M. 24 Aralık 1911	44.000 Kuruş
Saray-ı Hümayun mabeyn ve harem ciheti kilerlerinin taraçalarının tamirâtı hakkında keşif defteri.		
Mevcut döşemelerin sökülüp altının ne gibi tamirata muhtaç olduğu anlaşılmadan tamam bir keşif yapmak mümkün değil ise de yapılacak tamiratın bir kısmı yazılmıştır. Mevcut mermer yahud mozaik çini döşemenin sökülmesi. Beton imal edilmesi ve üzerinin ince çimento harcıyla sıvanması.		

Keşif No: 388 (BOA.HH.EBA. 717-26-2)	R. 12 Kanunuevvel 1327 / M. 25 Aralık 1911	Yok
Topkapı Saray-ı Hümayunu rıhtım tamiri keşfidir.		
Rıhtımın oynamış taşlarının birleştirilmesi, eksik kısımların beton ile tamamlanması. Rıhtımın kenarına yekpare bir beton kenar taşı yaptırılması, bir metre yüksekliğinde beton taş taklidi babalar üretilmesi ve bunların birbirine zincirle bağlanması. İskeleden yukarı çıkmak üzere mermer basamaklar yapılması.		

Keşif No: 391 (BOA.HH.EBA. 699-34-2)	R. 9 Kanunusani 1327 / M. 22 Ocak 1912	2.000 Kuruş
Ortaköy’de devletli necâbetli İbrahim Tevfik Efendi hazretleri dairelerinde tahkimât keşfidir.		
Çam kütüğünden imal edilecek direkler, geçme kirişler ve döşemeler aracılığıyla sofanın zemininin güçlendirilmesi.		

Keşif No: 392 (BOA.HH.EBA. 706-13)	R. 3 Kanunusani 1327 / M. 16 Ocak 1912	Yok
İstabl-ı Âmire tamirâtı- Tiyatro tavilesi tamirâtı.		

Keşif No: 393 (BOA.HH.EBA. 699-27)	R. 17 Kanunusani 1327 / M. 30 Ocak 1912	200 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nda devletli necâbetli Necmeddin Efendi hazretlerinin dairelerinde çatı arasında bir küçük aralığın tadilatı.		

Keşif No: 395 (BOA.HH.EBA. 699-40)	R. 23 Kanunusani 1327/M. 4 Şubat 1912	109.713 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu saltanat kapısının haricindeki parmaklıkların tadilatı.		

Keşif No: 396 (BOA.HH.EBA. 732-55-5)	R. 6 Şubat 1327 / M. 19 Şubat 1912	31.025 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu harem-i hümâyun bahçesindeki büyük matbahın tamiri ve ıslahı.		
Çerçevelerin ve kapının yenilenmesi, çatı tamiri, saçak inşası, yağmur boruları ve derelerin tamiri/yenilenmesi, sıva ve badana. Dahili döşemelerin kaldırılması ve beton döşenmesi. Semaver yaptırılması. Dolapların tamiri. Pencereilerin içlerine ve girenelerin karşısında kalan mahale beyaz çini döşenmesi.		

Keşif No: 397 (BOA.HH.EBA. 722-1)	R. 6 Şubat 1327 / M. 19 Şubat 1912	50.000 Kuruş
Camlı Köşk’ün tavanı.		

Keşif No: 398 (BOA.HH.EBA.704-24)	R. 9 Şubat 1327 / M. 22 Şubat 1912	
Harem-i hümâyun bahçesinde deniz cihetindeki havuzun fiskiyesinin tamiri keşfidir.		
4 numaralı 2 parçadan oluşan mürûr arapkâri teknenin kırılmış parçalarının yapıştırılması. 2 numaralı ayak tamir edilemez durumda olduğundan yeniden imal edilmesi. 5 numaralı kırık parçaların yapıştırılması.		

Keşif No: 399 (BOA.HH.EBA. 710-29-2)	R. 11 Şubat 1327 / M. 24 Şubat 1912	8.960 Kuruş
Ahırkapı'da ot anbarının sokağa nazır duvarının mail-i inhidâm bir halde olduğundan tamiri.		
Keşif No: 400 (BOA.HH.EBA. 729-60-2)	R. 21 Şubat 1327 / M. 5 Mart 1912	7.370 Kuruş
Hayreddin İskelesi'ndeki duvarın hedmine dair keşiftir.		
İskeledeki büyük duvarın bir kısmı tehlikeli bir halde olduğundan kısmen yıkılması ve alçaltılması.		
Keşif No: 402 (BOA.HH.EBA. 723-27-1)	R. 21 Şubat 1327 / M. 5 Mart 1912	28.727 Kuruş
Devletli necâbetli efendiler hazerâtı dairelerine ilave keşif.		
Selamlık dairesi üzerindeki döşeme sallanmakta olduğundan güçlendirilmesi. Dairenin merdiveni yıkılıp yeniden yaptırılması. Dairenin girişine camekan yaptırılması. Orta dairenin deniz tarafındaki girişine önceden yaptırılmış olan kahve ocakları ve bunlara bitişik küçük odanın kilere dönüştürülmesi.		
Keşif No: 403 (BOA.HH.EBA. 701-24-1)	R. 10 Şubat 1327 / M. 23 Şubat 1912	1.100 Kuruş
Anbar arazisi dahilinde sundurma.		
Ebniye-i seniyye anbarı arazisine sundurma yapılması.		
Keşif No: 405 (BOA.HH.27949)	R. 13 Mart 1328 / M. 26 Mart 1912	7.687 Kuruş
Devletli necâbetli efendiler devâiri tamirat keşfine ilâve.		
Orta daireye hizmet merdiveni inşa edilecektir. Merdiven çam ağacından, parmaklıklar ve kirişler ıhlamurdan olacaktır. Döşeme kısmı boyanacak, parmaklıklar ve kirişler cilalı olacaktır.		
Keşif No: 406 (BOA.HH.EBA. 763-31-3)	R. 13 Mart 1328 / M. 26 Mart 1912	173.620 Kuruş
Topkapı Saray-ı Hümayunu- Hırka-i Saadet Devâiri ve Bağdad Kasr-ı Hümayunu.		
Keşif No: 407 (BOA.HH.D.27065)	-	550 kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümayunu'nda vâki kütüphanede tamirat keşfidir.		
Kiremit tamiri. Tavan sıvasının tamiri.		
Keşif No: 408 (BOA.HH.EBA. 704-18)	R. 18 Mart 1328 / M. 31 Mart 1912	5.465 Kuruş
Topkapı saray-ı hümayunu dairesinde ilave keşfi.		

Tulumba Dairesi'ne ek inşa edilmesi.

Keşif No: 409 (BOA.HH.EBA. 704-26)	R. 26 Mart 1328 / M. 8 Nisan 1912	1.440 Kuruş
İtfaiye dairesinin ittisâline açılacak duvarın keşfidir.		

Keşif No: 410 (BOA.HH.EBA.705-11)	R. 2 Nisan 1328 / M. 15 Nisan 1912	13.270 Kuruş
Yıldız Kasrı Hümayunu'nda icrâsı iktizâ eden bazı tamirat.		
Sakıf, çatı ve dere tamirleri. Merasim Dairesi'nde havuz tamiri. Büyük Mabeyn'de cam tamiri ve helaya pencere açılması. Büyük Mabeyn girişindeki camekan kapıdaki camların değiştirilmesi ve kapı tamiri. Çit Kasrı girişindeki fûuşların tamiri, camekan tamiri ve helaya pencere açılması. Küçük Mabeyn'de üst katta bulunan ahşap panoların aslında uygun olarak yenilenmesi. Ahşap döşeme tamiri. Kapalı bacaların açılması.		

Keşif No: 413 (BOA.HH.EBA. 705-18)	R. 12 Nisan 1328 / M. 25 Nisan 1912	959 Kuruş
Nişantaşı'nda başkâtip beyin konağı hamamına hava gazı.		

Keşif No: 414 (BOA.HH.EBA.705-19)	R. 16 Nisan 1328 / M. 29 Nisan 1912	8.985 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu müstemilâtından matbahın bazı nevakısının ikmâli.		

Keşif No: 415 (BOA.HH.EBA. 717-40-2)	R. 16 Nisan 1328 / M. 29 Nisan 1912	310 Kuruş
Nişantaşı'nda başkitâbet konağı.		

Keşif No: 416 (BOA.HH.EBA. 732-42-2)	R. 24 Nisan 1328 / M. 7 Mayıs 1912	1.250 Kuruş
Nişantaşı'nda başkâtip beyin konağında kurşun boru ve müteferrik tamirâta dair keşif defteri.		
Kurşun borulara bazı ilaveler yapılması. Mermer raf yaptırılması.		

Keşif No: 417 (BOA.HH.EBA. 732-42-1)	R. 24 Nisan 1328 / M. 7 Mayıs 1912	460 Kuruş
Nişantaşı'nda başmabeynci beyin konağında bazı tamirât.		

Keşif No: 418 (BOA.HH.EBA. 715-42, 729-30)	R. 28 Nisan 1328 / M. 11 Mayıs 1912	4.000 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda büyük havuza fiskeye vaz'ı.		
Yıldız Sarayı bahçesindeki havuzlardan birinin fiskeyesinin sökülerek Dolmabahçe Sarayı mabeyn-i hümayundaki büyük havuza nakledilmesi.		

Keşif No: 419 (BOA.HH.EBA.706-9)	R. 3 Mayıs 1328 / M. 16 Mayıs 1912	23.826 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu İstabl-ı Âmire'nin tamiri		
Çatı ve kapı tamirleri. Ahırlardaki eksik bölmelerin aslına uygun olarak inşa edilmesi. Keşfe eklenmiş çizime uygun koşum dolabı üretilmesi. Duvar inşası.		
Keşif No: 420 (BOA.HH.EBA.705-6)	R. 3 Mayıs 1328 / M. 16 Mayıs 1912	-
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda elektrik eşyasının muhafazasına mahsus kulübe		
Keşfe eklenmiş krokiye uygun olarak anbarda bulunan malzeme ile kulübe inşası.		
Keşif No: 421 (BOA.HH.EBA.706-7)	R. 7 Mayıs 1328 / M. 20 Mayıs 1912	-
Yıldız Kasr-ı Hümayunu bahçe cihetindeki duvar		
Malta Köşkü tarafında asker-i şâhânenin bulunduğu mahalın bahçesiyle saray-ı hümayun bahçesini ayıran parmaklıkların sökülerek anbara nakledilmesi ve yerine duvar inşası.		
Keşif No: 422 (BOA.HH.EBA.704-13)	R. 15 Mayıs 1328 / M. 28 Mayıs 1912	12.580 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu mutfağında bazı tamirat-ı cüz'i		
Çizimine uygun olarak dolap imali. Muslukların karşı tarafa nakli. İçi raflı bir bölme inşası ve ona uygun bir metre genişliğinde ve iki metre yüksekliğinde kapı yapılması. Abdesthanelerin tamiri. Gazhane ve gusülhane inşası.		
Keşif No: 423 (BOA.HH.EBA.707-5-1)	R. 15 Mayıs 1328 / M. 28 Mayıs 1912	10.890 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda Daire-i Hümayun.		
Orta kattaki helanın eninin 1.5 metre genişletilmesi. Duvarlara köşeleri mürur olmak üzere tavana kadar beyaz çini kaplanması. Helaya bitişik çatı arası merdivenine camekan inşası.Orta bahçedeki ahşap merdivenin kaldırılması, önüne parmaklık yerleştirilmesi. Baheçeye inen merdivenin üzerindeki camekanların yenilenmesi. Külhana kapı koyulması.		
Keşif No: 424 (BOA.HH.EBA. 706-30)	R. 15 Mayıs 1328 / M. 28 Mayıs 1912	-
Topkapı Kasr-ı Hümayunu'nda Mecidiye Kasrı tavanı.		
Daire-i hümayunda köşedeki salonun tavanı çürük olduğundan (şekil-i sabıkını ihlal etmemek üzere) aslına uygun olarak tamiri.		
Keşif No: 425 (BOA.HH.EBA. 706-28-1)	R. 23 Mayıs 1328 / M. 5 Haziran 1912	3.090 Kuruş
Devletli necâbetli Ziyaeddin Efendi hazretleri dairesinde bir duş mahali inşası.		
Alınacak malzemelerin listesi verilmiş: Bakır termosifon, duş ve musluk, emaye banyo, kirli ve temiz su sevki için borular, demir parmaklıklar, kilit takımı.		

Keşif No: 426 (BOA.HH.EBA. 706-31-1)	R. 23 Mayıs 1328 / M. 5 Haziran 1912	1.430 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümâyunu eczahanesi için.		
Üst kattaki eczahane odasına iki adet pencere açılması. Alt kattaki abdesthaneye pencere açılması. Üst kattaki tahta bölmenin kaldırılması ve bir kapı yaptırılması. Su yollarının tamiri. Üst kattaki dolabın alt kata getirilmesi.		
Keşif No: 427 (BOA.HH.EBA. 707-6)	R. 2 Haziran 1328 / M. 15 Haziran 1912	9.600 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu harem dairesi bahçesinde hazine binasının tamiri.		
Kurşun tamiri, yağmur boruları, sıva tamiri, badana.		
Keşif No: 429 (BOA.HH.EBA.711.25.2)	R. 5 Haziran 1328 / M. 18 Haziran 1912	7.200 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu için resmi mûcibince dört adet askeri kulübe inşası.		
Keşif No: 430 (BOA.HH.EBA.707-8)	R. 5 Haziran 1328 / M. 18 Haziran 1912	630 Kuruş
Yıldız Harem-i Hümâyun bahçesinde küçük köşk tamiri.		
Köşkün içindeki barakaların ve demir kapının tamiri. Sobanın kaldırılması.		
Keşif No: 431 (BOA.HH.EBA.707-8)	R. 5 Haziran 1328 / M. 18 Haziran 1912	100 Kuruş
Çit Kasr-ı Hümâyunu'nun tamiri		
Harem tarafına giden demir kapının eşiğine ıhlamur ağacından basamak inşa edilmesi.		
Keşif No: 432 (BOA.HH.EBA.707-10)	R. 5 Haziran 1328 / M. 18 Haziran 1912	3.350 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu alt katında kilere tahvîl olunacak bir oda.		
Odanın ahşap döşemesi yerine çini döşenmesi. Karlık yaptırılması. Eski kilerdeki dolapların buraya getirilmesi. Mermer hazne inşası ve buraya su getirilmesi. Kilerin bitişiğinden üst kata merdiven inşası.		
Keşif No: 433 (BOA.HH.EBA. 707-17)	R. 7 Haziran 1328 / M. 20 Haziran 1912	6.117 Kuruş
Rıhtım parmaklıkları tamirâtı hakkında keşifnâme.		
Parmaklıkların tamiri ve yağlı boyası.		
Keşif No: 434 (BOA.HH.EBA. 755-43-3)	R. 11 Haziran 1328 / M. 24 Haziran 1912	3.050 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu kiler hedmiyâtı.		
Aşağıdaki koltuk kapının içindeki kargir kilerin yıkılması. Yukarıdaki koltuk kapının dışındaki ahşap kulübenin kaldırılması.		

Keşif No: 436 (BOA.HH.EBA. 710-30-2)	R. 12 Haziran 1328 / M. 20 Haziran 1912	3.290 Kuruş
Harem-i hümayun bahçesi ile kuşluk bahçesi arasındaki duvarın tamiri.		

Keşif No: 437 (BOA.HH.EBA. 771-42-23)	R. 12 Haziran 1328 / M. 25 Haziran 1912	22.300 Kuruş
Topkapı Saray-ı Hümayunu Hırka-i Saadet dairesi.		

Keşif No: 439 (BOA.HH.EBA. 708-4, 729-61-2)	R. 15 Haziran 1328 / M. 28 Haziran 1912	-
Devletli necâbetli İbrahim Tevfik Efendi Hazretleri'nin Feriye'deki dairelerinde iktizâ eden bazı tamirâtın keşifnâmesidir.		

Keşif No: 440 (BOA.HH.EBA. 743-3-25)	R. 17 Haziran 1328 / M. 30 Haziran 1912	-
Yıldız Saray-ı Hümayunu mutfaklarında bazı tamirât.		
Sobaların eski mutfaktan sökülerek yeni mutfağa getirilmesi, masaların dolaba tahvili, tatlıhane-buzhane tamiri.		

Keşif No: 441 (BOA.HH.EBA.708-11)	R. 18 Haziran 1328 / M. 1 Temmuz 1912	1.040 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu kış bahçesi ittisalindeki köşkün tamiri.		
Sakıf, duvar kağıdı, kapı zili ve topu tamiri. Yağlı boya ve badana yapılması.		

Keşif No: 442 (BOA.HH.EBA. 732- 48-2)	R. 19 Haziran 1328 / M. 2 Temmuz 1912	34.045 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda Daire-i Hümayun'da bazı tamirât.		

Keşif No: 443 (BOA.HH.EBA.708-28)	R. 21 Haziran 1328 / M. 4 Temmuz 1912	21.000 Kuruş
Topkapı Saray-ı Hümayunu Hırka-i Saadet Dairesi.		

Keşif No: 446 (BOA.HH.EBA. 710-29-5)	R. 30 Haziran 1328 / M. 13 Temmuz 1912	500 Kuruş
Topkapı Saray-ı Hümayunu'nda tulumba dairesine baca inşası.		

--

Keşif No: 449	R. 7 Temmuz 1328 / M. 20 Temmuz 1912	30 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümayunu'nda kapı topu tamiri		
Kapı toplarının tamiri ile yerlerine yerleştirilmesi.		

Keşif No: 450 (BOA.HH.EBA.717-14-1)	R. 14 Temmuz 1328 / M. 27 Temmuz 1912	14.124 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunları daire-i hümayun tavanları		
"Yatak odası ve koridorların tavanları tehlikeli bir halde olduğundan hedmiyle müceddeden imali iktizâ etmektedir." Mevcut sıva ve bağdadilerin yıkılması. Tavanlara yirmi milimetre genişliğinde fabrika tahtası döşenmesi ve üzerine bez gerilmesi. Etrafına resmine uygun olarak koltuk silmesi yapılması. Yatak odasının tavanları ve koltuk silmelerinin yağlı boyalı ve yaldızlı kalemkâr işlenmesi. Diğer tavanlara da kalem ve yaldız işlenmesi.		

Keşif No: 451 (BOA.HH.EBA.710-61)	R. 16 Temmuz 1328 / M. 29 Temmuz 1912	6.030 Kuruş
Fırın-ı Hümayun cami-i şerif tamiri.		
Caminin ve bitişiğindeki mahallerin çatılarının, mevcut kiremit ve kereste ile tamiri. Caminin tavanının çatıya asılması. Harap durumdaki döşemenin sökülmesi, altına anbarda bulunan malzeme ile döşeme yapılması. İmam odasının döşemesinin yenilenmesi ve tamiri. Kapı tamiri.		

Keşif No: 453 (BOA.HH.EBA.723-20-2)	R. 28 Temmuz 1328 / M. 10 Ağustos 1912	9.500 Kuruş
Mabeyn-i hümayunun deniz ve kara cihetindeki saltanat kapıları.		
Kara tarafındaki kapının pervazı üzerindeki oyma çıkarılıp düzgün olmayan bir şekilde ve alçıdan olmak üzere değiştirildiğinden, aslında uygun olarak yeniden üretilmesi.		

Keşif No: 454 (BOA.HH.EBA.713-8)	R. 2 Ağustos 1328 / M. 15 Ağustos 1912	1.169 Kuruş
Topkapı Saray-ı Hümayununda döşeme imâli.		
Seferli koğuşunda harap olan sedd mahalinin döşemesinin mevcut enkaz ve kereste ile yeniden inşası. Bitişiğindeki odanın döşemesinin de aynı biçimde yenilenmesi. Hırka-i saadet hademesinin yemek odasının döşemesinin mevcut enkaz ve kereste ile yenilenmesi.		

Keşif No: 455 (BOA.HH.EBA. 771-42-19)	R. 2 Ağustos 1328 / M. 15 Ağustos 1912	4.475 kuruş
Hırka-i Saadet Dairesi civarında müceddeden doğrama imâli.		

Sünnet odasının üst pencereleri verilen resimlere göre, çıralıdan imali. Emanet-i hazineye bitişik kubbenin penceresinin aynı şekilde imali. ittisalindeki kubbenin Hırka-i Saadet Daire-i Fahresi kütüphanesinin saat dolabı raflarının aslına uygun olarak cevizden imali. Hırka-i Saadet Daire-i Fahresi ile etrafındaki dairelerden çıkarılan otuz altı adet kapı ve çerçevenin temizlenip cilası.

Keşif No: 456 (BOA.HH.EBA. 771-62-18)	R. 8 Ağustos 1328 / M. 21 Ağustos 1912	7.500 Kuruş
Mecidiye Kasr-ı Hümayunu tavanı tamirine dâir keşif defteridir.		
Dairenin tavanının muayenedilip gereken yerlerinin tamiri ve aslına uygun olarak boyanıp yaldızlanması.		

Keşif No: 457 (BOA.HH.EBA.714-49-3)	R. 20 Ağustos 1328 / M. 2 Eylül 1912	-
Hırka-i Saadet Daire-i Fahresi'ndeki ocağın derûnunda demir kapağın keşfi.		
Demir kapağın imali.		

Keşif No: 458 (BOA.HH.EBA.717-2)	R. 11 Eylül 1328 / M. 24 Eylül 1912	2.930 Kuruş
Devletli necâbetli Veliahd-ı Saltanat hazretlerinin dairelerinde bazı tamirât keşfidir.		
Boya tamiri, hamam tamiri, hamam mermerlerinin perdahı.		

Keşif No: 459 (BOA.HH.EBA.717-7)	R. 11 Eylül 1328 / M. 24 Eylül 1912	6.650 Kuruş
Baş kadın efendi hazretlerinin dairelerinde camekân imâli.		
Medhal sofasının kapısı doğrudan doğruya bahçeye açıldığından kış mevsiminde rüzgarı büyük daireye girdiğinden, diğer sofalar gibi işbu sofaya da verilen kroki doğrultusunda camekan yapılması.		

Keşif No: 460 (BOA.HH.EBA.730-27-2)	R. 15 Eylül 1328 / M. 28 Eylül 1912	45.390 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu müstemilâtından haremağaları dairelerinin bazı tamirâtı hakkında.		
Çatı tamiri. Saraya nazır cephenin sıva tamiri ve badanası. Dairenin içinde bazı odaların tavanları sakat ve yıkılmak üzere olup, bunların durumu çatı açıldıktan sonra anlaşılacaktır. Ahşap tavan inşası. Doğramaların yenilenmesi.		

Keşif No: 461 (BOA.HH.EBA.683-40)	R. 15 Eylül 1328 / M. 28 Eylül 1912	2.600 Kuruş
Beykoz Kasr-ı Hümayunu tamirâtı.		
Kasrın ihata duvarlarının bazı mahalleri yıkılmış, bazı mahalleri ise yıkılmak üzere olduğundan bunların mevcut malzeme ile tamiri. Sucuların ahırının üzerine, anbarda bulunan malzeme bir oda ilave edilmesi.		

Keşif No: 462 (BOA.HH.EBA.718-34)	R. 26 Eylül 1328 / M. 9 Ekim 1912	810 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu meydanlığındaki anbarların onarımı.		
Kiremit ve çatının mevcut malzeme ile tamiri.		
Keşif No: 463 (BOA.HH.EBA.731-6-2)	R. 27 Eylül 1328 / M. 10 Ekim 1912	665 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu Muayede Salonu münferit tamiri.		
Muayede Dairesi'nin arkasındaki iki kapının üzerindeki çatlamış duvarların tamiri. Mabeyn-i hümayunda büyük merdiven başında dört aded radyatör deliği açık kalmış olduğundan bunların kapatılması.		
Keşif No: 464 (BOA.HH.EBA.719-26)	R. 3 Teşrinievvel 1328 / M. 16 Ekim 1912	1.700 Kuruş
Devletli necâbetli Ömer Hilmi Efendi hazretlerine duş mahaline Kağıthane suyu sevki için keşifnâme.		
Sarayın hamam bahçesindeki Kağıthane suyu yolundan duş mahaline kadar kurşu boruyla su sevk edilmesi.		
Keşif No: 465 (BOA.HH.EBA. 771-42-9)	R. 8 Teşrinievvel 1329 / M. 21 Ekim 1913	9.140 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda çifte hamamların tamiri.		
Hamamların sıvaları mükerreren yapıldığı halde kullanılan harcın kalitesizliği sebebiyle bozulmuştur. Hamamın sıvalarının yenilenmesi.		
Keşif No: 466 (BOA.HH.EBA.719-23)	R. 8 Teşrinievvel 1328 / M. 21 Ekim 1912	16.431 Kuruş
Serkâtib-i hazret-i şehriyarî konağı tamirâtı.		
Keşif No: 467 (BOA.HH.EBA.719-25)	R. 9 Teşrinievvel 1328 / M. 22 Ekim 1912	3.990 Kuruş
Hamamcılar dairesinin bazı tamirâtı hakkında keşifnâme.		
Kiremitlerinin aktarılması. Eksik kiremitlerin tamamlanması. Dere tamiri. Daire dahilinde harap durumda olan merdivenin aslında uygun olarak yenilenmesi.		
Keşif No: 468 (BOA.HH.EBA. 753-40)	R. 13 Teşrinievvel 1328 / M. 26 Ekim 1912	-
Beylerbeyi Saray-ı Hümayunu		
Keşif No: 469 (BOA.HH.EBA. 720-10)	R. 15 Teşrinievvel 1328 / M. 28 Ekim 1912	2.562 Kuruş
Veliahd-ı Saltanat bendeğânına mahsus bir odanın tamirâtı.		
Çatı ve tavan tamiri, pencere açılması, badana.		

Keşif No: 470 (BOA.HH.EBA.720-49)	R. 17 Teşrinievvel 1328 / M. 30 Ekim 1912	6.925 Kuruş
Baş kadın efendi hazretlerinin daireleri medhaline inşa edilecek camekanın keşfidir.		
Camekan verilen resme uygun olarak inşa edilecektir. <i>Art nouveau</i> cam takılacaktır. Hırdavat takımı iyi cinsten olacaktır. Camekanın tabanına anbar mevcudu mermerlerden resme uygun olarak mermer taban imal edilecektir. Camekanın tavanı lambalı ve kordonlu olarak imâl edlip yağlı boya olacaktır. Camekanın çatısı anbar mevcudu kereste ile imal edilip üzerine <u>kavaid-i fenniye dairesinde</u> on iki numara çinko tefriş edilip duvar köşelerinden aşağı kadar sular indirilecektir. (Vurgu Vedad Bey'e aittir.)		
Keşif No: 471 (BOA.HH.EBA.720-19)	R. 17 Teşrinievvel 1328 / M. 30 Ekim 1912	2.213 Kuruş
Veliahd-ı Saltanat hazretleri mutfaklarındaki tamirât hakkında keşifnâmedir.		
Mutfağın çatıları muhtelif mahallerden aktığından kiremitlerin aktarılması. Kilerdeki ocakların bozuk sıvalarının tamiri. Tablahaneyeye müceddeden ahşap tavan yapılması.		
Keşif No: 472 (BOA.HH.EBA.720-22)	R. 17 Teşrinievvel 1328 / M. 30 Ekim 1912	1.022 Kuruş
Yıldız'da elektrik fabrikasına kapı inşası.		
Keşif No: 473 (BOA.HH.EBA.720-61)	R. 22 Teşrinievvel 1328 / M. 4 Kasım 1912	1.000 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda mabeyn-i hümayunda tavan tamiri.		
Daire-i hümayun sofasının tavanındaki sıvadan mâmûl saçak hayli çatlamış durumdadır. Saçağın yenilenmesi gerektiğinden çürük olan kısımların yıkılması ve yenilenmesi.		
Keşif No: 474 (BOA.HH.EBA.731-13-3)	R. 13 Teşrinisani 1328 / M. 26 Kasım 1912	960 Kuruş
İtfaiye dairesi kapısına saçak inşası.		
İtfaiye dairesinin arabalığına büyük merdiven konulacağından ve merdiven uzun olduğundan, bir ucu dışarıda kalacaktır. Dışarıda kalacak ucu muhafaza etmek üzere kapının üzerine verilen krokiye göre bir saçak inşa edilecektir. Saçak iki demir fûruş üzerine vaz' olunacak ve kalın galviniz sacdan imâl edilecektir.		
Keşif No: 475 (BOA.HH.EBA. 771-42-11)	R. 13 Teşrinisani 1328 / M. 26 Kasım 1912	10.896 Kuruş
İstabl-ı Âmire'de iktizâ eden bazı tamirât.		
Keşif No: 476	R. 13 Teşrinisani 1328 /	6.020 Kuruş

(BOA.HH.EBA.728-77)	M. 26 Kasım 1912	
Tophane Kasrı Hümâyunu'nda tamirât keşifnâmesidir.		
Kasrın çatısındaki kurşunların kaldırılıp izaye edilmesi, çatıya keçe döşenip üzerine kurşun döşenmesi. Yağmur borularının tamiri. Helanın musluğunun yenilenmesi. soba bacalarının şapkalarının kalın galviniz sacdan imali.		

Keşif No: 477 (BOA.HH.EBA.743-42)	R. 15 Teşrinisani 1328 / M. 28 Kasım 1912	160 Kuruş
Beylerbeyi Sarayı Hümâyunu'nda 13 Teşrinisani 1328 tarihli tezkere ile lüzum gösterilen tamirat keşfi.		

Keşif No: 478 (BOA.HH.EBA.723-1)	R. 18 Teşrinisani 1328 / M. 1 Aralık 1912	3.980 Kuruş
Beşiktaş Sarayı Hümâyunu münferit tamirât keşfidir		
Bazı mahallerin badana ve boyası. Hela mermerlerinin perdahı. Kapılara yaylı menteşe takılması. Her kapı kanadına 3 adet yaylı menteşe takılması. Menteşeler bronz olacak ve yaldızlanacaktır.		

Keşif No: 479 (BOA.HH.EBA.730-41)	R. 21 Teşrinisani 1328 / M. 4 Aralık 1912	1.850 Kuruş
Mabeyn-i hümâyuna tahsis olunan (arabalı) tulumbanın hıfzına mahsus mahal hakkında keşifnâmedir.		
Arabalı tulumbanın muhafaza edilmesi için hususî bir mahal inşa etmek çok masraflı olacağından, tulumba Muayede Dairesi altından tutulacaktır. Bunun için yalnız kapının genişletilmesi yeterli olacaktır. Kuşluk cihetinden Muayede Dairesi altına geçilen kapının iki metre yirmi santimetre yüksekliğinde olmak üzere genişletilmesi. Verilen resme uygun olarak, çırallı hatıldan bir kapı yaptırılması.		

Keşif No: 480 (BOA.HH.EBA.738-1)	R. 27 Teşrinisani 1328 / M. 10 Aralık 1912	54.700 Kuruş
Beşiktaş Sarayı Hümâyunu bahçesinde imal edilecek kaldırım keşifnâmesidir.		
Harem-i hümâyun bahçesinde inşa olunacak kaldırımlar planında gösterildiği mahallerde ve krokisine uygun olarak yapılacaktır. Araba kaldırımları, piyade kaldırımları ve kenarlar beton ile imâl edilecektir.		

Keşif No: 481 (BOA.HH.EBA.722-48)	R. 27 Teşrinisani 1328 / M. 10 Aralık 1912	71.600 Kuruş
Efendiler hazeratı devâiri meydanına ve civara kaldırım inşası keşifnâmesidir.		
480 no'lu keşifnâmede yazılı şartlar uyarınca araba ve piyade kaldırımıyla kenarlar imal edilecektir.		

Keşif No: 482 (723-24) (BOA.HH.EBA.723-24)	R. 2 Kanunuevvel 1328 / M. 15 Aralık 1912	-
Mabeyn-i hümâyunda divan-ı hümâyun tercümanı bey efendi hazretlerinin		

odası.
Oda duvarlarının sıvaları yağmur borularının bozukluğuyla bozulduğundan duvarlara kağıt yapıştırılması.

Keşif No: 483 (BOA.HH.EBA.723-25)	R. 2 Kanunuevvel 1328 / M. 15 Aralık 1912	4.500 Kuruş
Mabeyn-i hümayun yağlı boyalar.		
Bazı kapı pervaz duvar ve benzeri mahallerin boyanması ve yıldızların tamiri.		

Keşif No: 484 (BOA.HH.EBA.724-10)	R. 4 Kanunuevvel 1328 / M. 17 Aralık 1912	850 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayununda yeni dairenin badanası hakkında.		
Yeni dairenin haricen bozulmuş sıvalarının tamiri ve badanası.		

Keşif No: 485 (BOA.HH.EBA.724-11)	R. 4 Kanunuevvel 1328 / M. 17 Aralık 1912	180 Kuruş
Mefruşat Dairesi'nde tamirat keşifnâmesidir.		
kalem odasının döşemesi tehlikeli bir surette sallandığından muvakkat surette alrında ikisi/aynısı giriş başlarından yerinden anbar mevcudu kereste ile tahkimi.		

Keşif No: 486 (BOA.HH.EBA.724-58)	R. 10 Kanunuevvel 1328 / M. 23 Aralık 1912	1.550 Kuruş
Devletli necâbetli Veliahd-ı Saltanat hazretlerinin dairelerinde hela tamirâtı.		

Keşif No: 488 (BOA.HH.EBA.731-22)	R. 11 Kanunuevvel 1328 / 24 Aralık 1912	6.000 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu meydanlığında Veliahd-ı Saltanat hazretlerinin arabalarına mahsus arabalık keşfidir.		
Arabalık 58 numaralı krokiye göre, meydanlıkta ağaların daireleri köşesinde mevcut eski ahşap külhanın yerine inşa edilecektir. İnşaatında külhanın enkazıyla mevcut taşlar kullanılacaktır. Gerekirse anbarda bulunan malzemeler kullanılacaktır. Verilen resme uygun olarak yekpare çam kütüğünden direkler dikilecek, çatı ve saçak inşa edilecektir. Dere ve borular çinko olacaktır. Tefrişat dairesine bakan cephe tahta kaplı olacaktır.		

Keşif No: 489 (BOA.HH.EBA.725-6)	R. 15 Kanunuevvel 1328 / M. 28 Aralık 1912	300 Kuruş
Beykoz iskelesinin keşifnâmesidir.		
Mevcut iskele harap olduğundan aynı mahale 59 numaralı krokiye göre ve anbarda bulunan malzeme kullanılarak iskele inşası.		

Keşif No: 490	R. 15 Kanunuevvel 1328 /	1050 Kuruş
---------------	--------------------------	------------

(BOA.HH.EBA.725-7)	M. 28 Aralık 1912	
Fırın-ı Hümâyûn tamirâtı hakkında keşifnâmedir.		
-		

Keşif No: 491 (BOA.HH.EBA.726-10)	R. 25 Kanunuevvel 1328 / M. 7 Ocak 1913	1.500 Kuruş
Yeni dairede yemek odası inşası.		

Keşif No: 492 (BOA.HH.EBA.726-29)	R. 29 Kanunuevvel 1328 / M. 11 Ocak 1913	1.680 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu'nda mevcut askeri kulübelerin tamirâtı.		
Kulübelerin saray-ı hümâyûnun renginde boyanması.		

Keşif No: 493	R. 29 Kanunuevvel 1328 / M. 11 Ocak 1913	-
Yıldız Kasrı Hümâyûnu muhtelif mahallerine duvar inşası		
Polis mektebine terk olunan mahallerin ayrılması. Erkan-ı harbiye mektebi bahçesiyle Talimhane Kasrı bahçesinin ayrılması. Ahırlar tarafındaki mevkinin ayrılması.		

Keşif No: 494 (BOA.HH.EBA. 728-23-1)	R. 6 Kanunusani 1328 / M. 19 Ocak 1913	175 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu'nda yeni dairenin badanası hakkında.		

Keşif No: 494 (BOA.HH.EBA. 729-2-15)	R. 1 Kanunusani 1328 / M. 14 Ocak 1913	15.440 Kuruş
Beylerbeyi Saray-ı Hümâyûnu'nda ahırların tamiri.		

Keşif No: 497 (BOA.HH.EBA. 728-47-2)	R. 13 Kanunsani 1328 / M. 26 Ocak 1913	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu Veliahd-ı Saltanat hazretleri dairelerinde panjur.		

Keşif No: 497 (BOA.HH.EBA. 774-33-12)	R. 7 Kanunusani 1328 / M. 20 Ocak 1913	2.822 Kuruş
Matbahlarda talep olunan tamirât hakkında.		
Kiremitlerin aktarılması, çeşitli yerlerin badanası, derelerin tamiri.		

Keşif No: 499 (BOA.HH.EBA. 728-29)	R. 15 Kanunusani 1328 / M. 28 Ocak 1913	-
Mabeyn-i hümâyûna camlı kapı.		

Keşif No: 500 (BOA.HH.EBA.728-28-1)	R. 15 Kanunusani 1328 / M. 28 Ocak 1913	1.175 Kuruş
Istabl-ı Âmire'de ilave keşifnâmedir. Dere tamiri, direk ve kiremitlerin değiştirilmesi.		

Keşif No: 503 (BOA.HH.EBA. -42-41)	R. 28 Kanunusani 1328 / M. 10 Şubat 1913	fiyat
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nda bazı kapılara yaylı menteşe vaz'ı hakkında keşif.		
Mabeyn-i hümâyun dairesinde alt katta bazı kapılara bir tarafa açılır yaylı menteşe vaz' olunacaktır.		

Keşif No: 504 (BOA.HH.EBA.729-28-1)	R. 28 Kanunusani 1328 / M. 10 Şubat 1913	9,000 kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nda bazı muhtelif tamirât.		
Mabeyn-i hümâyunda bazı mahallerin boyanması.		

Keşif No: 508 (BOA.HH.EBA. 704-5)	R. Mart 1329 / M. Mart - Nisan 1913	-
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu bahçe cihetindeki duvarın keşfidir.		

Keşif No: 511 (BOA.HH.EBA.732-35-1)	R. 14 Mart 1329 / M. 27 Mart 1913	-
Yıldız'da elektrik fabrikasına kapı inşası.		
(472 numaralı keşif ile aynı içeriğe sahip.)		

Keşif No:516 (BOA.HH.EBA.732-39-3)	R. Mayıs 1329 / M. Mayıs - Haziran 1913	22.750 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu muhtelif mahallerine duvar inşası		
Polis mektebine terk olunan mahallerin tefriki. Erkan-ı harbiye mektebi bahçesiyle talimhane kasrı bahçesinin tefriki Ahırlar tarafındaki mevkinin tefriki. (492 numaralı keşif ile aynı içeriğe sahip.)		

Keşif No: 519 (BOA.HH.EBA.734-20-2)	R. 14 Mart 1329 / M. 27 Mart 1913	111.740 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu devâirinde tamirât hakkında keşifnâme.		

Keşif No: 520 (BOA.HH.EBA.732-47-1)	R. 5 Mart 1329 / M. 18 Mart 1913	-
Mabeyn-i hümâyunda kapı camlarının tahtaya tahvîli hakkında keşif.		
Mabeynde kara tarafındaki süfera odasının kapılarındaki camların kaldırılması ve yerine kapının aynı cinsinden maun tahta koyulması.		

Keşif No: 521 (BOA.HH.EBA.730-24)	R. 12 Mart 1329 / M. 25 Mart 1913	1.175 kuruş
Serkarîn-i hazret-i şehriyarî konağı tamirâtı.		
Bahçedeki kuşluğun tamiri. Eksik pencerelerin tamamlanması.		

Keşif No: 530 (BOA.HH.EBA.732-37)	R. 14 Mart 1329 / M. 27 Mart 1913	-
Dolmabahçe Saray-ı Hümâyunu hazine ve tramvay caddesine nazır saltanat kapısı tamiri.		

Keşif No: 531 (BOA.HH.EBA.704-12)	R. 14 Mart 1329/ M. 27 Mart 1913	31.500 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nda çini tefrîşâtı.		
Bodrum planında 153, 136, 119, 143,129, 176, 134 numaralı mermerliklerin mermerlerinin fesh edilerek anbara bakledilmesi. Bunların yerine çimento çini döşenmesi.		

Keşif No: 533 (BOA.HH.EBA.770-32-24)	R. 14 Mart 1329 / M. 27 Mart 1913	13.7214 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümâyunu teribât-ı elektrikiyyesinin keşifnâmesidir.		
Elektrik mühendisi Sabid Bey'in vermiş olduğu rapor doğrultusunda gereken tadilat ve ilavelerin yapılması.		

Keşif No: 535 (BOA.HH.EBA.734-18)	R. 1 Nisan 1329 / M. 14 Nisan 1913	-
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu'nda muhtelif tamirât.		
Yağlı boya, badana, muhtelif sıva, kurşun tamiri.		

Keşif No: 536 (BOA.HH.EBA.738-13-1)	R. 1 Nisan 1329 / M. 14 Nisan 1913	6.250 Kuruş
Köprü inşası.		

Keşif No: 537 (BOA.HH.EBA.734-17)	R. 1 Nisan 1329 / M. 14 Nisan 1913	7.080 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu'nda çatı tamiri.		
Daire-i hümâyun bitişiğindeki alçak dairenin üzerindeki oluklu saçlar harap ve altı dahi çürük olduğundan yeni oluklu tefrişi.		

Keşif No: 538 (BOA.HH.EBA.734-14)	R. 1 Nisan 1329 / M. 14 Nisan 1913	2.878 Kuruş
--------------------------------------	---------------------------------------	-------------

Yıldız Kasr-ı Hümâyunu'nda mabeyn dairesinde kiler-i hümâyunun ikmâli ve nevakısı.

Keşif No: 539 (BOA.HH.EBA.743-14-2)	R. 1 Nisan 1329 / M. 14 Nisan 1913	5.000 Kuruş
--	---------------------------------------	-------------

Yıldız Kasr-ı Hümâyunu'nda taraça tamiri.

Keşif No: 540 (BOA.HH.EBA.734-16)	R. 1 Nisan 1329 / M. 14 Nisan 1913	5.000 Kuruş
--------------------------------------	---------------------------------------	-------------

Yıldız Kasr-ı Hümâyununda hela inşası.

Keşif No: 541 (BOA.HH.EBA.734-66)	R. 4 Nisan 1329 / M. 17 Nisan 1913	300 Kuruş
--------------------------------------	---------------------------------------	-----------

Daire-i hümâyunda cila imali (pek müstâcildir).

Keşif No: 544 (BOA.HH.EBA.736-70-2)	R. 23 Nisan 1329 / M. 6 Mayıs 1913	-
--	---------------------------------------	---

Feriye'de çatı tamirâtı hakkında.

Feriye'de Mecid Efendi hazretlerine mahsus dairenin kiremit ve derelerinin tamiri.

Keşif No: 545	Rç 27 Nisan 1329 / M. 10 Mayıs 1913	1.000 Kuruş
---------------	--	-------------

Yıldız Kasr-ı Hümâyunu'nda parmaklık kapı inşası.

Malum mevkide bahçe ile daireler arasında kapı bulunmadığından burası için çizimlere uygun olarak parmaklıklı demir kapı üretilmesi.

Keşif No: 546 (BOA.HH.EBA.734-38)	R. 28 Nisan 1329 / M. 11 Mayıs 1913	78.349 Kuruş
--------------------------------------	--	--------------

Balmumcu Çiftliği'nde süthane ve su haznesine dâir keşifnâme.

Keşif No: 547 (BOA.HH.EBA.738-28)	R. 30 Nisan 1329 / M. 13 Mayıs 1913	588.465 Kuruş
--------------------------------------	--	---------------

Topkapı Saray-ı Hümâyunu için.

Keşif No: 548 (BOA.HH.EBA.739-14)	R. 6 Mayıs 1329 / M. 19 Mayıs 1913	9.500 Kuruş
--------------------------------------	---------------------------------------	-------------

Hızır fabrikasının bacasının tecdidi hakkında keşifnâme.

Altı adet baca yapılması.

Keşif No: 549	R. 7 Mayıs 1329 / M. 20	-
---------------	-------------------------	---

(BOA.HH.EBA.739-34)	Mayıs 1913	
Başmabeynci beyefendinin odasına vâki olunacak havagazı.		

Keşif No: 550 (BOA.HH.EBA.770-11-2)	R. 1329 / M. 1913 - 1914	-
Selahaddin Paşa dairesine terkos suyu getirilmesi ile ilgili fransız compagnie de eaux de constantinople'un keşfi.		

Keşif No: 552 (BOA.HH.EBA.743-9-1)	R. 2 Haziran 1329 / 15 Haziran 1913	4.750 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümayunu mutfak kapısı mahalinin tevsimi.		

Keşif No: 553 (BOA.HH.EBA.753-75)	R. 2 Haziran 1329 / 15 Haziran 1913	20.820 Kuruş
Zincirlikuyu Kasr-ı Âlisi hamam dairesinde müceddeden bir banyo mahali tesisi.		

Keşif No: 554 (BOA.HH.EBA.743-15)	R. 5 Haziran 1329 / 18 Haziran 1913	-
Mecidiye Karakolu'nun arkasına pencere küşâdı.		

Keşif No: 556 (BOA.HH.EBA. 780-2-1)	R. 5 Haziran 1329 / 18 Haziran 1913	7.200 kuruş
Mecidiye Kapısına ve inşa olunacak askeri kulübeler hakkında keşif.		

Keşif No: 557 (BOA.HH.EBA.779-5-1)	R. 12 Haziran 1329 / M. 25 Haziran 1913	90.123 Kuruş
Zincirlikuyu Kasr-ı Âlisine yemek odası inşası. (Keşif defterinin kendisi bulunamadı fakat yemek odasının çizimleri ve çeşitli yazışmalar mevcut.)		

Keşif No: 559 (BOA.HH.EBA. 746-8)	R. 3 Temmuz 1329 / M. 16 Temmuz 1913	1.275 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu otomobil arabalığı.		
Telgrafanhanenin önünün mobil arabalığına tahvili.		

Keşif No: 560 (BOA.HH.EBA.746-5)	R. 3 Temmuz 1329 / M. 16 Temmuz 1913	1.800 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda çeşme inşası.		
Yıldız Sarayı harem-i hümayun müstemilâtından bir köşke ayna ve musluk takılması.		

Keşif No: 561 (BOA.HH.EBA. 746-7)	R. 3 Temmuz 1329 / M. 16 Temmuz 1913	2.700 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda kanaryalık tamiri.		

Keşif No: 564 (BOA.HH.EBA. 751-5-1)	R. 25 Haziran 1329 / M. 8 Temmuz 1913	-
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu yeni dairenin tamirâtı.		

Keşif No: 565 (BOA.HH.EBA. 753-74-1)	R. 28 Temmuz 1329 / M. 10 Ağustos 1913	4.440 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu matbahlarındaki erzak anbarının tamirine mahsus keşifnâme.		

Keşif No: Yok (BOA.HH.EBA. 753-72-3)	R. 1 Eylül 1329 / M. 14 Eylül 1913	3,625 Kuruş
Yıldız Sarayı Hümayunu'nda kuşluk keşifnâmesidir.		

Keşif No: 568 (BOA.HH.EBA.751-1)	R. 12 Eylül 1329 / M. 25 Eylül 1913	24.104 kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu matbahında bazı tamirat.		
Mutfaklar, tatlıhane, kiler ve cami-i şerif'in çatıları çürümüştür. Bunların anbarda bulunan malzeme ile tamir edilmesi ve güçlendirilmesi. Kiremitlerin aktarılması. Caminin derelerinin tamiri.		

Keşif No: 569 (BOA.HH.EBA. 796-)	R. 12 Eylül 1328 / M. 25 Eylül 1912	17.710 Kuruş
585 numaralı keşifnâmeyle ilave. Beşiktaş Saray-ı Hümayunu matbahında bazı tamirât keşfidir.		
Kömür anbarının çatısı harap ve tehlikeli bir halde bulunduğundan çatının yıkılması ve anbar mevcudu kereste ve eski çatının enkazındaki malzeme ile yenilenmesi. Abdesthane yıkılmak üzere olduğundan yıkılması ve yeniden inşası. Hademe odası çerçevesinin yenilenmesi.		

Keşif No: 571 (BOA.HH.EBA.751-13)	R. 16 Eylül 1329 / M. 29 Eylül 1913	188.300 Kuruş
Beşiktaş'ta eski su haznesi yerine inşa olunacak binanın keşfidir.		

Keşif No: 572	R. 17 Eylül 1329 / M. 30	34.418 Kuruş
---------------	--------------------------	--------------

(BOA.HH.D.27065)	Eylül 1913	
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda devletli necâbetli Veliahd-ı Saltanat hazretlerinin daireleriyle müstemilâtında bazı tamirât keşifnâmesidir.		

Keşif No: 573 (BOA.HH.EBA.748.38.1)	R. 18 Eylül 1329 / M. 1 Ekim 1913	2.672 kuruş
Devletli necâbetli Selahaddin Efendi hazretlerinin dairelerinin kurşunları tamiri.		

Keşif No: 574 (BOA.HH.EBA.769-17-3)	R. 30 Eylül 1329 / M. 13 Ekim 1913	1.920 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu bahçesinde bazı tadilat keşfi.		

Keşif No: 575 (BOA.HH.EBA. 783-23-13)	R. 30 Eylül 1329 / M. 13 Ekim 1913	25.000 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayununun sakıf kurşunları hakkında keşif.		

Keşif No: 576 (BOA.HH.D.27065)	R. 5 Teşrinievvel 1329 / M. 18 Ekim 1913	19.958 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayununda Baltacılar Dairesi'nde cami-i şerif tamiri hakkında keşif.		

Keşif No: 578 (BOA.HH.EBA. 796-5-2)	R. 10 Teşrinievvel 1329 / M. 23 Ekim 1913	2.200 Kuruş
Beşiktaş saray-ı hümayunun somaki oda kapısı.		
Somaki odanın yanında mavi odaya kapısı olmadığından çift kanatlı olmak ve mavi odaya açılmak üzere anbarda bulunan maun kullanılarak ve hırdavat vb. bütün aksamı diğer kapıların aynı olarak bir çift kapı inşası.		

Keşif No: 579 (BOA.HH.EBA.770-43-7)	R. 12 Teşrinievvel 1329 / M. 25 Ekim 1913	4.759 kuruş
Dolmabahçe bahçıvan kulelerinin tamiri hakkında keşif.		
Bahçıvan kuleleri akmakta olduğundan tamiri ve kiremitlerin aktarılması. Dereler tamamen çürümüş olduğundan 12 numaralı çinko ile yenilenmesi. Çürümüş olan pencerelerin aslında uygun olarak yenilenmesi. Mutfak bacasının tamiri. Oda tavanlarından biri düşmüş olduğundan tavanın yenilenmesi.		

Keşif No: 583 (BOA.HH.EBA.775-7-7)	R. 19 Teşrinisani 1329 / M. 1 Kasım 1913	12.940 Kuruş
Erzak anbarının ilave keşfi.		

--

Keşif No: 585 (BOA.HH.EBA.774-33-13)	R. 19 Teşrinisani 1329 / M. 1 Kasım 1913	1.415 Kuruş
Kömür anbarı çatısı kiremitleri hakkında keşif.		
Eksik kiremitlerin tamamlanması.		

Keşif No: 587 (BOA.HH.EBA. 780-25-3)	R. 22 Teşrinievvel 1329 / M. 4 Kasım 1913	4.424 Kuruş
Topkapı Saray-ı Hümayunu orta kapıda kapıcıların helalarının inşası.		

Keşif No: 587 (BOA.HH.EBA.754-64-1)	R. 23 Teşrinievvel 1329 / M. 5 Kasım 1913	708 Kuruş
Kağıthane'de kâin Yarış Köşkü tamiri.		
Kasrın çatısındaki kırık kiremitlerin yenilenmesi. Dereler ve borular kamilen yaprak ile dolmuş olduğundan tamiri. Demir kapının kırılmış parmaklıklarının tamiri.		

Keşif No: 588 (BOA.HH.EBA.755-14)	R. 26 Teşrinievvel 1329 / M. 6 Kasım 1913	1.647 Kuruş
Devletli necâbetli Veliahd-ı Saltanat hazretlerinin dairelerinin tamiri.		

Keşif No: 589 (BOA.HH.EBA.755-44-1)	R. 27 Teşrinievvel 1329 / M. 7 Kasım 1913	-
Beykoz Kasr-ı Hümayunu'nda karakulan suyu deposunun inşaatı hakkında keşif.		

Keşif No: 590 (BOA.HH.EBA.759-53-16)	R. 2 Teşrinisani 1329 / M. 15 Kasım 1913	12.500 kuruş
Topkapı Saray-ı Hümayunu'nda kurşun tamiri.		

Keşif No: 591 (BOA.HH.EBA.)	R. 2 Teşrinisani 1329 / M. 15 Kasım 1913	13.091 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda hazinedar usta hazretlerine mahsus hamamın tamirâtı hakkında keşif.		
Çatının kapsamlı surette tamir edilmesi. Dere ve olukların tamir-tecdid edilmesi. Saraya bakan cephenin sıvalarının tamiri. Dairedeki bazı odaların tavanlarının tamiri ve yenilenmesi. Doğramaların tamiri ve yenilenmesi.		

Keşif No: 592 (BOA.HH.EBA.756-22-2)	R. 4 Teşrinisani 1329 / M. 17 Kasım 1913	6.750 Kuruş
Kömür anbarının çatısı hakkında ilâve keşif defteri.		

Keşif No: 597 (BOA.HH.EBA.756-42)	R. 7 Teşrinisani 1329 / M. 20 Kasım 1913	41.252 Kuruş
İstabl-ı Âmire tavilelerinin tamirâtı hakkında.		

Keşif No: 598 (BOA.HH.EBA.758-)	R. 12 Teşrinisani 1329 / M. 25 Kasım 1913	280 Kuruş
Kuşluk bahçesindeki parmaklık boyası.		
Kuşluk bahçesindeki havuzun etrafına koyulmuş olan parmaklığın boyanması.		

Keşif No: 600 (BOA.HH.EBA.774-33-14)	R. 18 Teşrinisani 1329 / M. 1 Aralık 1913	4.400 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem dairesi dahilinde külhan tamiri.		
Kömür yakmaya mahsus külhan mahallerinin tamiri.		

Keşif No: 603 (BOA.HH.EBA.759-40.)	R. 21 Teşrinisani 1329 / M. 4 Aralık 1913	9.925 Kuruş
Feriye Dairelerine vaz' olunacak su tevziâtı hakkında keşif.		

Keşif No: 604 (BOA.HH.EBA.760-12.)	R. 24 Teşrinisani 1329 / M. 7 Aralık 1913	24.024 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayun'unda cümle kapısının tamiri hakkında.		

Keşif No: 605 (BOA.HH.EBA. 781-12-3)	R. 27 Teşrinisani 1329 / M. 10 Aralık 1913	1.025 Kuruş
İstabl-ı âmirede demirhanenin sakıf tamiri.		

Keşif No: 606 (BOA.HH.EBA.761-23-2)	R. 28 Teşrinisani 1329 / M. 11 Aralık 1913	1.120 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda zülüflü baltacılar koğuşunun keşfi.		

Keşif No: 607 (BOA.HH.EBA.762-48-1)	R. 5 Kanunuevvel 1329 / M. 18 Aralık 1913	3.000 Kuruş
Devletli necâbetli Vahideddin Efendi hazretlerinin dairelerinin sakıf tamirâtı.		
Daire üzerindeki kurşunların eski olduğundan kapsamlı tamirâtı konu alan 529 numaralı keşfin hala uygulanmamış olması sebebiyle, kış mevsimini geçirmek için bir miktar kurşun levhanın yerleştirilmesi.		
Keşif No: 609 (BOA.HH.EBA.775-52-2)	R. 22 Kanunuevvel 1329 / M. 4 Ocak 1914	-
Yıldız Saray-ı Hümayunu hela tamiri.		
Keşif No: 612? (BOA.HH.EBA.767-15-1)	R. 22 Kanunuevvel 1329 / M. 4 Ocak 1914	50.460 kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu kütüphane tamiri.		
Keşif No: 612 (BOA.HH.EBA.767-2-1)	R. 22 Kanunuevvel 1329 / M. 4 Ocak 1914	-
Yıldız Saray-ı Hümayunu Daire-i Hümayun hamamının tamiri.		
Keşif No: 614 (BOA.HH.EBA.767-44)	R. 22 Kanunuevvel 1329 / M. 4 Ocak 1914	6.000 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda deniz kapılarından bir tanesinin mermerleri tamiri hakkında keşif.		
Kapının mermerleri tamamen yerlerinden oynadığından usta ve iyi bir taşçı marifetiyle yerlerinden kaldırılması ve tamiri.		
Keşif No: 617 (BOA.HH.EBA.780-26-1)	R. 24 Kanunuevvel 1329 / M. 6 Ocak 1914	2.000 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu daire-i hümayun helası hakkında keşif.		
Keşif No: 618 (BOA.HH.EBA.771-22-1)	R. 24 Kanunuevvel 1329 / M. 6 Ocak 1914	300 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu'nda dolap kaldırılması ve kapı seddi.		
Daire-i hümayun girişinden sonraki sofada duvardaki cam dolapların kaldırılması ve yerlerinin tamir edilmesi. Burada bulunan küçük kapı yıkılarak arka tarafındaki odadan dolap gibi kullanılacaktır.		
Keşif No: 619 (BOA.HH.EBA.767-37)	R. 24 Kanunuevvel 1329 / M. 6 Ocak 1914	1000 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümayunu daire-i hümayun kapıları.		

--

Keşif No: 620 (BOA.HH.EBA.767-40)	R. 24 Kanunuevvel 1329 / M. 6 Ocak 1914	290 Kuruş
Yıldız'da daire-i hümayunda bazı tamirât.		

Keşif No: 622 (BOA.HH.EBA. 783-23-31)	R. 25 Kanunuevvel 1329 / M. 7 Ocak 1914	41.600 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu harem-i hümayun hünkar dairesinin sakfının kurşun tamiri.		

Keşif No: 623 (BOA.HH.EBA.768-2-1)	R. 26 Kanunuevvel 1329 / M. 8 Ocak 1914	7.370 Kuruş
Erzak anbarının kiremitleri.		
Dolmabahçe Sarayı erzak anbarı kiremitlerinin anbara kaldırılması ve yeni kiremit döşenmesi.		

Keşif No: 624 (BOA.HH.EBA.768-?)	R. 29 Kanunuevvel 1329 / M. 11 Ocak 1914	8.754 Kuruş
Ada Köşkü'nde kahve ocağı tamiri.		

Keşif No: 627 (BOA.HH.EBA.769-27)	R. 2 Kanunusani 1329 / M. 15 Ocak 1914	2.500 Kuruş
Erzak ve kömür anbarları müdüriyet daireleri tamiri.		
604 numaralı keşe ilave edilmek üzere sıva tamiri badana.		

Keşif No: 629 (BOA.HH.EBA.769-29)	R. 2 Kanunusani 1329 / M. 15 Ocak 1914	14.175 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu Vahdettin Efendi hazretlerinin dairesinin çatı kurşunlarının tamiri.		
Kurşunların izayesi ve döşenmesi. Çatının çürük olan kaplamalarının yenilenmesi.		

Keşif No: 630 (BOA.HH.EBA.769-31)	R. 2 Kanunusani 1329 / M. 15 Ocak 1914	30.662 Kuruş
Devletli necâbetli Veliahd-ı Saltanat hazretlerinin selamlık dairesi tamirâtı hakkında keşif.		
Camekan tamiri. 7 numaralı medhalin dahili kısmında bulunan camekanın harap bir halde olmasından yenilenmesi ve tamiri.Yağlı kalem tamiri: ikinci katta 13, 1, 10, 11 numaralı mahallerin bozuk bulunan kalem işlerinin eskisine uygun olarak tamiri. Çatı tamiri.		

Keşif No: 631 (BOA.HH.EBA.777-15-1)	R. 4 Kanunusani 1329 / M. 17 Ocak 1914	660 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu'nda hamlacılar koğuşu tamiri hakkında keşif. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		

Keşif No: 633 (BOA.HH.EBA.770-48-3)	R. 9 Kanunusani 1329 / M. 22 Ocak 1914	167 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu bahçesindeki iki aded gaz fener direğinin tebdîli ve gösterilen mahale nakli. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		
Galviniz demir boru, demir boru vb. malzemelerin alınması. (Yalnızca malzeme listesi verilmiş.)		

Keşif No: 634 (BOA.HH.EBA.770-48-4)	R. 9 Kanunusani 1329 / M. 22 Ocak 1914	386 Kuruş
İhlamur Kasr-ı Hümayunu'nda havagazı lamba ve borularının tamir ve tecdidi keşfi. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		
Takoz, kurşun boru, kalay vb. malzemelerin alınması. (Yalnızca malzeme listesi verilmiş.)		

Keşif No: 637 (BOA.HH.EBA.773-33-3)	R. 9 Kanunusani 1329 / M. 22 Ocak 1914	6.370 Kuruş
Mabeyn-i hümayun kavaslarına mahsus daire ittisalindeki duvarın tamiri hakkında keşif. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		

Keşif No: 639 (BOA.HH.EBA.777-)	R. 9 Kanunusani 1329 / M. 22 Ocak 1914	1.920 Kuruş
Mefruşat-ı Hümayun bahçesinde demir parmaklık tamiri. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		

Keşif No: 640 (BOA.HH.EBA.772-3-1)	R. 9 Kanunusani 1329 / M. 22 Ocak 1914	1.400 Kuruş
Harem-i hümayun birinci kadınefendi hazreteleri dairesi karşısında çamaşırhane ittisâlinde matbahın dereleri tamiri.		
Mutfağın dereleri tamamen çürümüş olduğundan yenilenmesi.		

Keşif No: 641 (BOA.HH.EBA.777-12)	R. 11 Kanunusani 1329 / M. 24 Ocak 1914	240 Kuruş
Balmumcu Kasr-ı Hümayunu'nda su makinesinin bacasının tamiri keşfidir. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		

Keşif No: 642 (BOA.HH.EBA.770-14)	R. 11 Kanunusani 1329 / M. 24 Ocak 1914	2.376 Kuruş
--------------------------------------	--	-------------

Yıldız Sarayı'nda cephaneliğe nazır duvarın kiremitlerinin tamiri hakkında. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		
Duvarların üzerinde bulunan Marsilya kiremitleri yerlerinden oynamış olduğundan eksik olanların tamamlanması.		

Keşif No: 643 (BOA.HH.EBA.780-10-1)	-	887 Kuruş
Yıldız Saray-ı Hümâyunu müştemilâtından ahır ve arabalık haline ifrâğ olunan mahallerin havagazı ile tenvîri için keşifnâmedir. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		

Keşif No: Yok (BOA.HH.EBA796-4-1..)	R.14 Kanunusani 1329/M.27 Ocak 1914	-
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu'nda harem-i hümâyun hünkar dairesinde ba irâde-i şâhâne müceddeden inşa olunacak iki çift oda kapılarının keşf-i evvelidir. (Oseb tarafından hazırlanmış.)		

Keşif No: 644 (BOA.HH.EBA.780-55-3)	R. 22 Kanunusani 1329 / M. 4 Şubat 1914	450 Kuruş
İstabl-ı Âmire'de müdüriyet ve kalem odalarına (?) küşadı. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		

Keşif No: 645 (BOA.HH.EBA.780-52-3)	R. 27 Kanunusani 1329 / M. 9 Şubat 1914	5.200 Kuruş
İstabl-ı Âmire'de tıkanmış olan umumî mecra yollarının tamir keşifnâmesidir. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		

Keşif No: 646 (BOA.HH.EBA.774-33-15)	R. 29 Kanunusani 1329 / M. 11 Şubat 1914	386 Kuruş
Devletli necâbetli efendiler hazeratına ait kebab mutfağının tamiri hakkında keşif. (Sermimar vekili tarafından hazırlanmış.)		
Söve tamiri, dolap tamiri, badana ve yağlı boya.		

Keşif No: 647 (BOA.HH.EBA.767-37)	R. 24 Kanunuevvel 1329 / M. 6 Ocak 1914	1.800 Kuruş
Yıldız Kasr-ı Hümâyunu baş kadın efendi hazretlerinin dairelerinin kafesleri.		

Keşif No: 648 (BOA.HH.EBA.777-?)	R. 6 Şubat 1329 / M. 19 Şubat 1914	6.982 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu hamlacılar koğuşunda icrâ edilecek tamirat.		

Keşif No: 649 (BOA.HH.EBA.781-1)	R. 6 Şubat 1329 / M. 19 Şubat 1914	1.500 Kuruş
Yıldız büyük havuzun tamiri.		
Büyük havuzun sızdıran kısımlarının tamir edilmesi.		

Keşif No: 650 (BOA.HH.EBA.722-66)	-	-
Yıldız bahçesinde yapılacak olan duvar.		

Keşif No: 653 (BOA.HH.EBA.782-33)	R. 23 Şubat 1329 / M. 8 Mart 1914	32.110 Kuruş
İhlamur Kasr-ı hümayununda tamirât-ı münferit.		

Keşif No: 655 (BOA.HH.EBA.782-38)	-	1.780 Kuruş
Beşiktaş Saray-ı Hümayunu'nda Veliahd-ı Saltanat hazretlerinin dairelerinde boya ve badana.		

Keşif No: 656 (BOA.HH.EBA.783-37)	R. 25 Şubat 1329 / M. 10 Mart 1914	6.526 Kuruş
Dolmabahçe Saray-ı Hümayunu kapıcı odalarında tamir.		

Keşif No: 657 (BOA.HH.EBA.788-9)	R. 25 Şubat 1329 / M. 10 Mart 1914	-
Validebağı'nda su yolu tamiri.		

Keşif No: 663 (BOA.HH.EBA.785-16)	-	32.135 Kuruş
Dolmabahçe saray-ı hümayunu harici (?) cihetin duvar ve badana vesâir bazı tamiratın keşifnâmesi.		
Gazhane köşesi caddesinin saltanat kapısına kadar olan mahallerin derzlerinin tamiriyle badana ve kapak tamiri. Saltanat kapısı karşısındaki duvardan Camlı Köşk'ün karşısına kadar olan duvarların derzleriyle üç kat badana ve kapak tamiri. Camlı Köşk'ün karşısındaki duvardan itfaiye alayı koğuşu duvarlarının derzleriyle üç kat badana yapılması. Yükleme dairesinde bir kapı ile on altı pencere çürümüş olduğundan verilen krokiye göre yenilenmesi. Tablakarlar dairesinin çerçevelerinin ve panjurların yuvarlak olanların tamir ve tecdidi.		

Keşif No: 664 (BOA.HH.EBA.786-38)	R. 4 Mart 1330 / M. 17 Mart 1914	1.150 Kuruş
Fırın-ı hümayunda fırın tamiri hakkında keşif.		
Fırının çürük kapaklarının yenilenmesi.		

Keşif No: 665 (BOA.HH.EBA.786-26-3)	R. 4 Mart 1330 / M. 17 Mart 1914	11.995 Kuruş
Fırın-ı Hümayun'da tamirât.		
Un anbarı kiremitlerinin yenilenmesi. Hademe koğuşu çatısının tamiri ve güçlendirilmesi. Un anbarına çıkan merdivenin kaldırılması ve çimento betonundan yeni merdiven yapılması.		
Keşif No: 670 (BOA.HH.EBA.787-29)	R. 12 Mart 1330 / M. 25 Mart 1914	-
Malta Köşkü'nün duvar inşası.		
Yıldız Malta Köşkü etrafındaki parmaklıkların kaldırılıp yerine duvar yapılması.		
Keşif No: 671 (BOA.HH.EBA.787-56-1)	R. 12 Mart 1330 / M. 25 Mart 1914	415 Kuruş
Arslanhanenin tamiri.		
Dış cephenin ve saçakların boyanması. Eksik camların tamamlanması.		
Keşif No: 672 (BOA.HH.EBA.787-37)	R. 12 Mart 1330 / M. 25 Mart 1914	14.855 Kuruş
Yıldız'da ahır tamiri.		
Demir ahır civarında harap durumdaki ahşap ahırın yıkılması. Demir ahırın tamirâtı.		
Keşif No: 673 (BOA.HH.EBA.722-58)	-	-
673 nolu Yıldız su hazneleri keşfine ilave.		
Keşif No: 677 (BOA.HH.EBA.787-55-1)	R. 13 Mart 1330 / M. 26 Mart 1914	6.253 Kuruş
Elektrik bahçesinde Vahdettin Efendi hazretleri köşkünün tamiri.		
Keşif No: 679 (BOA.HH.EBA.787-41)	R. 15 Mart 1330 / M. 28 Mart 1914	53.109 Kuruş
Hatab anbarı tamiri.		
Keşif No: 685 (BOA.HH.EBA.788-9, 791-29-2)	R. 17 Mart 1330 / M. 30 Mart 1914	2.750 Kuruş
Validebağ Kasr-ı Hümayunu su yolu ilave keşfidir.		
Keşif No: 693 (BOA.HH.EBA.789-44)	R. 29 Mart 1330 / M. 11 Nisan 1914	-
Kızlarağası Dairesi'nin hamam tamiri.		

Keşif No: 696 (BOA.HH.EBA.790-21)	R. 31 Mart 1329 / M. 13 Nisan 1913	2.025 Kuruş
Valdebağ Kasrı'nın pencerelerine vaz' olunacak kafeslerin keşfidir.		

Keşif No: 703 (BOA.HH.EBA.798-47-3)	R. 8 Nisan 1330 / M. 21 Nisan 1914	-
Beşiktaş Sarayı Hümayûnu rıhtımlarının masârif-i tamirâtı hakkında keşif defteridir.		

Ön Keşiflerin Yapılara Göre Dağılımı (1909-1914)

Yapının Adı	Hazırlanan Ön Keşif Sayısı
Dolmabahçe Sarayı ve ek yapıları	179
Yıldız Sarayı	83
Topkapı Sarayı	15
Beylerbeyi Sarayı	9
Çırağan Sarayı (Ağalar Dairesi)	2
Kasırlar	27
Hanedan üyelerine tahsis edilmiş yapılar	9
Devlet Adamlarına tahsis edilmiş yapılar	17
Diğer	53

Dolmabahçe Sarayı İçin Hazırlanan Ön Keşiflerin İçeriklerine Göre Dağılımı (1909-1914)

Tamirat (Çatı, döşeme, kapı, pencere vb.)	94	Bahçe (Kaldırım, duvarlar, parmaklıklar vb.)	13
Cüz'i tamirat (Perdah, cila vb.)	35	Kapılar (Saltanat kapıları ve cümle kapısı)	5
Sıva, badana, boya	11	Su yolları	3
Kalorifer tesisatı	6	Türbe tamirâtı (Hayreddin Paşa ve Ahmet Turani)	2
Havuz ve fiskiyeler	10	Diğer işler	9

Yıldız Sarayı İçin Hazırlanan Ön Keşiflerin İçeriklerine Göre Dağılımı

Tamirat (Çatı, döşeme, kapı, pencere vb.)	34
Cüz'i tamirat (Perdah, cila vb.)	9
Su yolları	5
Bahçe duvarları	9
Mutfak	8
Havuz ve fiskiyeler	3
Elektrik ve havagazı	9
Diğer işler	6

MÜJDE DİLA GÜMÜŞ

ÖZGEÇMİŞ

Eğitim Durumu

Yüksek Lisans:	İstanbul Üniversitesi (2009-2013) Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Tez başlığı: "Erken Cumhuriyet Dönemi Konut Mimarlığında Modernizm Etkileri" Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tarkan Okçuoğlu
Lisans:	Yeditepe Üniversitesi (2005-2009) Fen- Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü (%100 Burslu)
Lise:	Terakki Vakfı Özel Şişli Terakki Lisesi
Yabancı Diller:	İngilizce (Akıcı) (ÜDS:87.5) Osmanlıca (Okuma Becerisi) Almanca (Başlangıç Seviyesi)

İş Deneyimleri

20.3.2012-halen	Araştırma Görevlisi- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Türk ve İslam Sanatı Anabilim Dalı
-----------------	---

Projeler/Burslar

Araştırmacı-	Bauhaus Kolleg XIII: After Levittown, Stiftung Bauhaus Dessau, Almanya, 2011-2012 (Stiftung Bauhaus Dessau bursu)
--------------	---

Araştırmacı-	"Yeni Bulunan Arşiv Belgeleri Işığında Saray Mimarı Vedad Bey'in Yapım ve Onarım Çalışmaları", 2015-2016 (İstanbul Üniversitesi BAP Birimi desteği ile)
Kütüphane Araştırması-	Museum für Islamische Kunst, Berlin, Almanya, 22.06.2017-3.08.2017 (Tinçel Kültür Vakfı, Yurtdışı Bursu)

Yayınlar

"Bir Acı Hikaye: Mimar Vedad (Tek) Bey Kızının Mezarını Tasarladı Mı?", İstanbul Araştırmaları Yıllığı No:6, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., 2017, s.163-175.

"A Turkish Architect at the Technical University of Budapest", Periodica Polytechnica Architecture, Vol. 46, 2015, s.38-45.

"Sermimar Vedad Bey ve Dolmabahçe Tiyatro Tavilesi Onarımı: II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mimarlık Bürokrasisinden Bir Kesit", İstanbul Araştırmaları Yıllığı No:4, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., 2015, s.113-127. (Doç. Dr. Tarkan Okçuoğlu ile birlikte)

"Unutulmuş Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarı: Semih Rüstem Temel", İstanbul Araştırmaları Yıllığı No:3, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., 2014, s.227-234.